

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

HARRANLI RAVİLERİN HADİS İLMİNDEKİ YERİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hazırlayan
Necmettin ARPAĞ

Danışman
Prof. Dr. Bilal SAKLAN

KONYA 2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	6
KISALTMALAR	8
ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER	9
A. Araştırmanın Önemi	9
B. Araştırmanın Amacı	9
C. Araştırmanın Metodu	10
GİRİŞ	11
HARRAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER	11
I. HARRAN ADI NEREDEN GELMİŞTİR?	11
II. HARRAN VE PEYGAMBERLER	12
A. Hz. Âdem ve Harran	12
B. Hz. Nuh ve Harran	13
C. Hz. İbrahim ve Harran	14
D. Hz. Lut ve Harran	15
E. Hz. İshak ve Harran	16
F. Hz. Ya'kub ve Harran	16
G. Hz. Şuayb ve Harran	17
H. Hz. Musa ve Harran	18
BİRİNCİ BÖLÜM	19
HARRAN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ	19
I. İSLAM FETİHLERİ ÖNCESİ HARRAN	19
II. İSLAM FETİHLERİNDEN GÜNÜMÜZE KADAR HARRAN	24
A. Dört Halife Dönemi	24
B. Emeviler Dönemi	25
C. Abbasiler Dönemi	26
D. Hamdaniler Dönemi	27
E. Selçuklular Dönemi	27
F. Zengiler Dönemi	28
G. Eyyubiler Dönemi	28
H. Memlûklar Dönemi ve Sonrası	29
İ. Osmanlılar Dönemi	30
III. URFA VE HARRAN' IN DÜŞÜNCE TARİHİNDEKİ YERİ	30
IV- URFA VE HARRAN BÖLGESİNDEKİ SABİİ VE İSLAM ÂLİMLERİ	35
A. Sabîî Âlimler ve İlim Dünyasına Katkıları	36
B. İslam Âlimleri	39

İKİNCİ BÖLÜM.....	42
HARRANLI RAVİLER VE MUHADDİSLER (İLK 4 ASIR).....	42
A. Harranlı Erkek Raviler ve Muhaddisler	42
1) Abdülkerim b. Malik el-Cezeri el-Harrani (117 ya da 127/735-744)	43
2) Zeyd b. Ebi Enise el-Cezeri el-Harrani (ö. 125/742).....	44
3) Ali b. Nüfeyl el-Harrani (ö. 125/839).....	45
4) Salim b. Aclan el-Harrani (132/749)	46
5) Mervan b. Şüca' el-Harrani (ö. 184/751)	47
6) Ali b. Bezime el-Cezeri el-Harrani (ö.136/753).....	48
7) Husayf b. Abdirrahman El-Harrânî (ö. 137/754)	50
8) İshak b. Raşid el-Cezeri el-Harrani (ö. 138/755)	52
9) Halid b. Yezid el-Harrani (ö. 144/761)	54
10) Cafer b. Burkan el-Kilabi el-Harrani (ö. 154/770)	54
11) Ma'kıl b. Ubeydillah El-Harranî (ö. 166/782)	55
12) Nadr b. Arabî El-Harranî (ö. 168/784)	56
13) Muhammed b. Seleme El-Harrani (ö.171/787)	57
14) Musa b.A'yan El-Harranî (ö. 175/791)	58
15) Attab b. Beşir El-Harrani (ö. 188/803).....	60
16) Mahled b. Yezîd El-Harrânî (ö.193/808)	61
17) Miskın b. Bukeyr El-Harrani (ö.198/813)	63
18) Osman b. Abdurrahman b. Müslim El-Harrani (ö. 202/817)	64
19) Abdullah b. Vakıd Ebu Katade El-Harrani (ö. 207/822).....	66
20) Hasan b. Muhammed b. A'yan El-Harrani (ö. 210/825).....	69
21) Eyyub b. Halid El-Cüheni El-Harrani (ö. 210/8265)	70
22) Süleyman b. Salim b. Ebî Dâvud El-Harrani (ö. h. II. asır)	71
23) Muhammed b. Süleyman b. Ebî Dâvud El-Harrani (ö.213/828).....	72
24) Süleyman b. Ata El-Harrani (ö. 213/828)	74
25) Ahmed b. Abdülmelik b. Vâkıd El-Harrânî (ö.221/835).....	75
26) Hıdır b.Muhammed b. Şuca El Harrani (ö. 221/835)	76
27) Muhammed b.Musa b. A'yan El-Harranî (ö. 223/837).....	78
28) Abdulğaffar b. Davut El- Harrani (ö. 224/838).....	78
29) Amr b. Hâlid Ferruh El-Harrani (ö. 229/843)	80
30) Müemmel b. Fadl İbn Umeyr El-Harrani (ö. 229/843)	81
31) Muhammed b. Kasım El-Harrani (ö. 234/848)	82
32) Abdullah b. Muhammed En-Nüfeylî El-Harrani (ö. 234/848).....	83
33) Abdulaziz b. Yahya b. Yusuf El-Harrânî (ö. 235/849).....	84
34) Kasem b. Ebi Katade El-Harrani (ö. 237/851)	85
35) Muallel b. Nufeyl El- Harrani (ö. 239/853).....	86
36) İsmail b. Ubeyd b. Ebî Kerîme El-Harrani (ö. 240/854)	86
37) Muhammed b. Tufeyl El-Harrani (ö. 240/854)	87
38) Mahled b. Hasen b. Ebi Zemil El-Harrani (ö.241/855).....	88
39) Muhammed b. Vehb Ebî Kerîme El-Harrani (ö. 243/857).....	89
40) Ahmed b. Bekkar El-Harrani (ö. 244/858).....	90
41) Muhammed b. Said El-Harrani (ö. 244/858).....	91
43) Amr b. Hişâm b. Buzeyn El-Cezerî (ö. 245/859)	91
44) Hasen b. Ahmed b. Ebî Şuayb El-Harrani (ö. 250/864).....	92
45) Muhammed b. Ma'dan b. İsa El-Harrânî (ö. 252/866)	92

46) Muhammed b. Ma'dan El-Harrânî (ö. 260/873)	93
47) Haşım b. Kasım El-Harrani (ö. 260/873)	94
48) Ahmed b. Süleyman b. Abdülmelik El-Cezeri (ö. 261/874)	95
49) Abdulhamid b. Muhammed b. Mustam El-Harrani (ö.266/879)	95
50) Muhammed b.Yahya b.Kesir El-Harrani (ö. 267/880)	96
51) Süleyman b. Seyf b. Yahya El Harrani(ö. 272/885)	97
52) Abdülmelik b. Abdülhamid El-Cezeri (ö. 274/887)	98
53) Abdullah b. Hasen El-Harrani (ö. 290/902)	99
54) Hattâb b. Kâsım El-Harrânî (ö. h. I. Asır)	101
55) Yahya b. Ebi Enise El-Cezeri (ö. h. I. Asır)	102
56) Ebu Tevbe (ö.h. I. asrın sonları)	103
57) Sadaka b. Yesar El-Cezeri (ö.h. I. asrın sonları)	103
58) Yunus b. Râşid El-Cezerî El-Harrani (ö. h.I. asrın sonları)	104
59) Muhammed b. Abdülkerim El-Harrani (11.tabakadan)	105
60) Abdullah b. Mervan El-Harrani (ö.h. III. Asır)	105
61) Said b. Abdülmelik El-Harrani (ö. h. III. Asır)	106
62) Cervele b. Ceyfel El-Harrani (ö. h. III. Asır)	107
63) Sa'd b. Ubeyd El-Harrani (ö.h. III. Asır)	107
64) Ubeydullah b. Yezid El-Harrani (ö.h. III. Asır)	108
65) Katade b. Fudayl b. Abdullah El-Cezeri Er-Ruhavi (ö.h. III. Asır)	108
66) İshak b. İbrahim El-Menceneki El-Harrani (304/916)	109
67) Ebu Arube El-Harrani (ö. 316/928)	110
68) Muhammed b. Said b. Abdurrahman El-Harrani (334/945))	111
69) Ali b. Hasan b. Allan El-Harrani (355/965)	112
70) Hammad b. Hibetullah b. Hammad El-Harrani (ö.598/1201)	113
71) Muhammed b. Muhalleb El-Harrani (ö.h. III. Asır)	114
72) İbrahim b. Ahmed b. Abdülkerim El-Harrani (ö. h. III. asır)	114
73) Abdülmelik b. Ubeydullah b. Müserreh El-Harrani (ö.h. III. Asır)	115
74) Velid b. Abdülmelik b. Ubeydullah b. Mesruh El-Harrani (ö.h. IV. Asır)	115
75) Halid b. Abdülmelik b. Mesruh El-Harrani (ö.h. IV. Asır)	116
76) Muğire b. Sekalep El-Harrani (ö.h. IV. Asır)	116
77) Ahmed b. Abdurrahman b. Ukal El-Harrani (ö. h. IV. asır)	116
78) Muhammed b. Ahmed b. Abdurrahman El-Harrani (ö. h. IV. Asır)	117
B-HARRANLI KADIN RAVİLER VE MUHADDİSLER	121
1) Fatıma Bint Abdirrahman El-Harraniye (ö. 312/924)	121
2) Zeynep Bint Mekki b. Ali El-Harraniye (ö. 688/1289)	122
3) Hatice Bint Muhammed El-Harraniye (ö. 557)	123
4) Sittuddar Bint Abdisselam El-Harraniye (ö. 686/1287)	123
5) Esma Bint Abdürrahman El-Harraniye (ö. h. 706'dan sonra.)	124
6) Nahve Bint Muhammed El-Harraniye (ö. 719/1319)	124
7) Sittinni'em Bint Ahmed El-Harrani (ö. 721/1321)	124
8) Zeyneb Bint Abdillan b. Abdilhalim El-Harraniyye (ö. 735/1334)	125
9) Aişe Bint Muhammed b. El-Müslim El-Harraniyye (ö. 736/1335)	125
10) Fatıma Bint Ahmed b. Attaf El-Harraniyye (ö. 739/1338)	126
11) Aişe Bint Muhammed b. Yahya El-Harraniye (ö. 743/1342)	126
12) Fatime Bint Ahmed b. Kasım El-Harraniyye (783/1381)	127
13) Ayşe Bint Ahmed b. Muhammed El-Harraniyye (ö. h. 8. Asır)	127
14) Lübabe Bint Yahya b. Ahmed El-Harraniyye (ö. 8. Asır)	128

C.EKLER.....	128
a) Harran’da Vefat Eden Erkek Raviler.....	129
b) Harran’da Vefat Eden Kadın Raviler.....	129
c) Harranlı Erkek Ravilerin Durum Tablosu.....	129
d) Harranlı Kadın Ravilerin Durum Tablosu.....	132
SONUÇ.....	133
BİBLİYOGRAFYA.....	137

ÖNSÖZ

Yüce Allah’a sonsuz hamd ve sena, Yüce Rasulü’ne, âline, ashabına ve ona tabi olanların üzerine salât ve selam olsun.

Hadisler İslam âlimlerinin olağanüstü gayretleriyle günümüze kadar ulaşmış ve İslam dinini öğrenmede Kuran’dan sonra ikinci kaynak olmuştur. Bu dini gereğince yaşamak ve anlamak, Kur’an-ı Kerim’i ve özellikle onun evrensel yorumu olan Sünnet’i bütünsel açıdan kavrayıp hayata geçirmekle doğru orantılı olduğuna göre, hadislerin muhafaza edilip gelecek nesillere aktarılması ve bu hadisleri bize aktaran muhaddislerin durumlarının, Cerh âlimlerinin yorumları ışığında bilinmesiyle mümkündür. Çünkü Hz. Peygamber (sav), kendi adına hadis uydurmalarının olabileceğini söylemiş ve bunu yapanları Cehennem’deki yerlerine hazırlamakla tehdit etmiştir. Bu durumu göz önünde bulunduran hadis imamları, hadisleri nakleden ravilerin ölüm tarihlerini, künye, lakap ve (dede, babasıyla beraber) asıl isimlerini, hocaları ve talebelerini, yaşadıkları yerleri, adalet ve zapt açısından durumlarını, güvenilirliklerini (sika), hatta unutkanlık hallerini dahi tesbit için Cerh ve Ta’dil kurallarını çıkarmışlar ve hadis rivayetinde bulunan ravileri bu kurallara tabi tutarak kayıtlara geçirmişlerdir. Böylece Cerh ta’dil alimleri, sika ve zayıf ravileri bir arada tanıtan eserler icra ederek rical ilmi diye bir ilmin doğmasına zemin hazırlamışlardır. Biz de hadis ilminin geçirdiği devreleri bilmek ve bu ilme dair yazılmış eserleri tanımak için, mühaddislerin hayatlarını araştırmaya karar verdik. Çünkü hadis âlimlerinin hayatlarını ve eserlerini incelemek, yaşadıkları asrın ilim anlayışlarını ve ilimlerin geçirdiği merhaleleri bilmek bakımından önem arz etmekte idi. Aynı zamanda bu muhaddislerin hayatlarının araştırılıp eserlerinin incelenmesi, İslam kültürünün zenginliğini göstermesi açısından da önem arz ettiği kanaatindeyiz.

Söz’ün özü, hayatı ve eserleri yönünden incelenmesi gereken hadis âlimlerinden bazıları vardır ki bunlar “el-Harrani” nisbetiyle anılan Harranlı ravilerdir.

Harranlı Raviler’in Hadis İlmindeki Yeri adlı yüksek lisans tezimiz bir giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Giriş kısmında, Harran adının kökeni hakkında muhtasar bilgi verdikten sonra Peygamberlerin Harran ile bağlantılarına değindik. Birinci bölümde Harran’ın düşünce tarihindeki yerini verdikten sonra düşünce hayatına katkı sağlayan Harranlı Sabii

bilginlerin, filozofların ve İslam âlimlerini mütalaa ettik.. İkinci bölümde çalışmamızın esas konusunu teşkil eden “Harranlı erkek ve kadın Raviler”den tesbit edebildiklerimizi kaydettik. Bu ravilerin hadis ilmindeki yerlerini, hadis tarihine katkılarını, elden geldiğince ortaya koymaya çalıştık. Sonuç kısmında ise bu çalışmada ulaştığımız neticeleri ifade etmeye ve bu konudaki tespit ve önerilerimizi dile getirmeye çalıştık.

Çalışmamıza mevzu olacak olan “Harranlı Raviler” ile alakalı olarak derli toplu özgün bir çalışmaya, bakabildiğimiz kadarıyla, rastlayamadık. Yalnızca Mehmet Dilek’in Harran Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi’nde yayınlanmış “*Harran’da Yetişmiş Hadis Bilginleri*” adlı bir makalesi ile Necati Avcı’nın Erciyes Üniv. Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Dergisi’nde yayınlanmış “*Harran’ın yetiştirdiği kadın âlimler*” adlı makaleleri bulunmaktadır. Bu iki makaleden olabildiğince istifade ettik.

Özelde Harran’ın tarihi birikimine, genelde ülkenin düşünce hayatına katkıda bulunma gayesiyle yaptığımız bu çalışmanın ilim ehline faydalı olacağını umuyoruz.

Tezimizin hazırlanmasında yakın destek ve alakalarını esirgemeyen muhterem danışman hocam Prof.Dr. Bilal SAKLAN’a teşekkür etmeyi ifası gerekli bir görev sayarım. Ayrıca çalışmalarım sırasında yapıcı tenkid ve önerileriyle bana yol gösteren değerli hocalarım Doç. Dr. Mehmet EREN’e ve Yrd. Doç. Dr. Adil YAVUZ’a teşekkürlerimi arzederim.

Çalışmak bizden, muvaffakiyet Allah’tandır.

Necmettin ARPAĞ

Konya, Eylül 2005

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.s	: Adı geçen seminer
b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
c.	: cilt
DİA	: TDV İslam Ansiklopedisi
Fak.	: Fakülte
h.	: Hicri
H.z.	: Hazret
İ.A	: İslam Ansiklopedisi (MEB)
md.	: madde
nşr	: Neşreden
tsh.	: Tashih
ö.	: Ölüm tarihi
r.a	: Radiyallahu anhü
s.	: Sayfa
s.a.v	: Sallallâhü aleyhi ve selem
şrh.	: Şerh eden
thk	: Tahkik eden
tlk.	: Ta'lik yazan
ty.	: Tarih yok
trc.	: Tercüme eden
Üniv.	: Üniversite

ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

A. Araştırmanın Önemi

Önsöz’de de ifade ettiğimiz gibi hadis âlimlerinin hayatlarını ve eserlerini incelemek, yaşadıkları asrın ilim anlayışlarını ve hadis için yapılan çalışmaları öğrenme açısından önem arzetmekte idi. Aynı zamanda bu muhaddislerin hayatlarının araştırılıp eserlerinin incelenmesi, İslam kültürünün zenginliğini göstermesi açısından da önem arz ettiği kanaatindeyiz.

Gerçekten Harran, İslam tarihinde bilim ve düşünce alanında önemli bir konuma sahiptir. Bu şehirde hadis, fıkıh, tefsir, tarih gibi ilimler sahalarında değerli eserler yazan pek çok âlim yetişmiştir. İslam dünyasında ilmi ortamın teşekkülünde ve gelişmesinde Harranlı âlimlerin önemli bir rolü olduğu açık bir gerçektir. Ayrıca ilim ve kültürün Müslümanlığa geçişinde önemli bir halkayı oluşturan Harran Sabii’leri ilmi ve bilimsel faaliyetleri ile İslamdan önceki ilim zeminini hazırlamışlardır. Böylece Harran’ın tarihte sahip olduğu önem, İslam fethinden sonra daha da canlanmış ve Harran dini bir merkez konumuna gelmiştir.

B. Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmamızın temel amacı, Harran’da yaşamış ya da yetişmiş ravileri, muhaddisleri tesbit edip, bunların hadis ilmindeki yerlerini belirlemek ve hadis ilmine hizmetlerini ortaya koymaktır. Çünkü birçok medeniyet ve uygarlığın beşiği, dini ilimlerde yetişmiş yüzlerce mühaddis, fakih ile fen ilimlerinde yetişmiş yüzlerce edip, şair, bilim adamı ve düşünürün mekânı, Hermonatik felsefenin vatanı ve müsamaha, diyalog ve hoşgörü yuvası olarak ifade edilen Harran hakkında yeterli düzeyde çalışma yapılamamış olmasını bir eksiklik olarak değerlendiriyoruz. Onun için Harran bölgesinin düşünce tarihinde sahip olduğu önemi ve canlılığı yakalamak, medeniyet yürüyüşünde bir nebzecek katkıda bulunmak, geçmişteki ilim, kültür ve medeniyet mirasını gelecek nesillere aktarmak ve Türk düşünce hayatına katkıda bulunmak amacıyla “el-Harrani” nisbetiyle isimlendirilen ravilerden tesbit ettiklerimizi kaydettik.

Bu çalışmayla ilim ehline Harranlı hadis âlimleri hakkında en azından diğer çalışmalara oranla daha detaylı ve derli toplu bilgi verme imkânı olacaktır. Böylece uzun süre ilimle iştigal edenlere yuva olmuş Harran'ın hadis kültüründeki tarihi yeri aydınlanmış olur.

C. Araştırmanın Metodu

Tezimiz bir rical çalışması olduğu için ilk olarak Harran ravileri hakkında bilgi veren kaynakları “elfiye”den tesbit ettik. Bunu yaparken genellikle ilk kaynaklara başvurduk. Daha sonra tesbit ettiğimiz kaynakların aslına ulaşmak için İstanbuldaki İslam Araştırmalar Merkezine gittik. Ve çalışmalarımızın büyük kısmını oradan tamamladık.

Konumuzu işlerken zaman zaman raviler hakkındaki kendi tercihlerimizi, görüşlerimizi tarafsız bir şekilde ortaya koymaya çalıştık. Dipnotlarda müellif ve eser isimlerini mümkün olduğunca kısalttık. Sıkça geçen eserleri önceleri müellifi ile birlikte, sonraları ise müellif ismini zikretmeksizin verdik. Müellifin birden çok eseri varsa müellifin ismini zikretmeden sadece eserinin ismini vererek kısaltma yoluna gittik. Eliflam takılarını zorunlu olmadıkça kullanmadık. İsimleri mümkün mertebe okunuşlarına uygun şekilde yazmaya çalıştık. Çalışmalarımızı bu minval üzere yürüttük. Çalışmak bizden, muvaffakiyet Allah'tandır.

GİRİŞ

HARRAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER

I. HARRAN ADI NEREDEN GELMİŞTİR?

Hiz. İbrahim'den altı göbek önce Harran ismindeki atasının kurduğu şehir olduğu için Harran ismiyle anıldığı rivayet edilir. Bunun için Hiz. İbrahim'in soyuna bakıyoruz. Hiz Nuh'un oğlu Sam,¹ onun oğlu Erfahşez,² onun oğlu Şaleh ve Harran'dır. Ayrıca Erfahşez'in Nemrut adında bir oğlu olmuştur. Söylendiğine göre Nemrut, Nuhoglu Ham'ın Kuş adlı çocuğunun oğlu idi.³ Harran'ın soyundan Hiz. İbrahim ve Hiz. Lut gelir. Bu Harran'dan beş kuşak sonra Hiz.İbrahim ve Hiz. Lut'un dedesi Nahor gelmektedir. Nahor'un iki erkek çocuğu vardır. Bunlardan birisine atasının ismi olan Harran ismini, diğerine de Azer (veya Tareh) ismini koyar.⁴ Bu Harran, Hiz. İbrahim'in amcası ve Hiz.Sare'nin babasıdır. Azer'in üç oğlu, İbrahim, Nahor ve Harran'dır. Bir rivayette Hiz. Lut'un, Hiz. İbrahim'in amcası Harran'ın oğlu olduğu belirtilir. Bu rivayeti baz aldığımızda Hiz. Lut'un aynı zamanda Hiz. Sare'nin kardeşi olduğu sonucu çıkar. Netice olarak Hiz. İbrahim'in soyunda üç Harran olduğunu görüyoruz: Büyük atası, amcası ve kardeşi. İlk dönemlerde şehirler genellikle onu kuranların adları ile adlandırılırdı. Belki de bu şehir ilk Harran'ın adını almıştır.⁵

İpek yolunu Musul ve Haleb'e bağlayan kısım ile Irak ve Suriye'yi İç Anadolu'ya bağlayan yolların kavşak noktasında bulunan Harran şehrinin kelime anlamı yol manasına gelmektedir.⁶ Tarihte Yunan ve Romalı'ların pek çok isimle andığı bu şehre, Müslümanlar "Harran" ya da "Arran" adını vermişlerdir.⁷ Çivi yazısı kitabelerinde "Harranu (yol)" diye isimlendirilmesi, buranın ticaret merkezi olarak da

¹ İbn Esir, *el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, I, 40, Bahar yayınları, İstanbul, 1985

² İbn Esir, *el-Kamil* I, 70

³ İbn Esir, *el-Kamil* I, 72

⁴ İbn Esir, *el-Kamil*, I, 72; Yıldız, , *Şanlıurfa'da Enbiya Kıssaları*, Şurkav Yayınları, Şanlıurfa, 2000, s.77; Oymak, Mehmet, *Hiz.İbrahim Halilullah ve Urfa*, 4.Baskı, Elif Matbaası, Şanlıurfa, Nisan 2004, s.76

⁵ Yakut el-Hamevi, *Mu'cemu'l-Buldan*, Beyrut, ty. III, 326, Harran md; Oymak, *Hiz.İbrahim Halilullah ve Urfa*, s.76; Yıldız, , *Şanlıurfa'da Enbiya Kıssaları*, s.77

⁶ el-Mevsüatü'l-Arabiye, III, 137, Dımaşk, 2003; Şeşen, Ramazan, *Harran Tarihi*, Ankara, 1993, s.VIII

⁷ Sarıkavak, Kazım, *Düşünce Tarihinde Urfa ve Harran*, Diyanet Yayınları, Ankara, 1997, s.21; Kürkçüoğlu, A.Cihat, Sarıfakıoğulları *Harun, Adım Adım Şanlıurfa*, Şanlıurfa, 2002, s.1

önemini vurgulamaktadır. Bu açıdan büyük yolların kavşağında yani ticaret yolları üzerinde bulunması ve su kaynaklarına yakın olmasından dolayı Harran tarih boyunca stratejik bir öneme sahip olmuştur.⁸ Ayrıca M.Ö. III bin yıllarından sonraki tarihi belgelerde de adı geçen Harran şehri Mezopotamya'nın en eski yerleşim merkezlerinden biridir.⁹ Tevrat'ta Haran,¹⁰ çivi yazıtlarında Harranu şeklinde isimlendirilen ve yeryüzünün en eski yerleşim merkezlerinden biri olan Harran Asur ve Kalde dillerinde yol, Arapça'da sıcaklık manasına gelen "Harr" kelimesinden sıcak anlamına gelir.¹¹ Çünkü İslam tarihçisi Yakut el-Hamevi'nin kaydına göre, Harran kelimesi "atşan" yani "susuz" anlamındadır. Arapça'da sıcaklık anlamı veren "harr" kelimesinden geldiği sanılmaktadır.¹² Hz İdris'e kadar dayandırılan Sabii'lerin merkezi ve Sin Mabedi'nin bulunduğu şehirdir. Sümer, Akad, Hitit ve Mari (son olarak öğrendiğimiz gibi) Ebla tabletlerinde adı geçer.¹³

Harran hem ilk çağ felsefe ekolü (Harran Okulu) ile hem de İslami dönemde XI. yüzyıla kadar tercüme ve öğrenim faaliyetleri ile bilim merkezi olmuştur. Ünlü Harran üniversitesi burada bulunmaktaydı.¹⁴ Aynı zamanda Harran, yüzlerce bilgene ve birçok evliya'ya mekân olmuştur; Tezimizin ilerleyen bölümlerinde bunlardan kısaca bahsedeceğiz.

Bugün Şanlıurfa'ya bağlı olan ve vilayet merkezinin 44 km. güneydoğusunda yer alan Harran ilçesi Eski ve Ortaçağların en önemli din, ticaret, ziraat ve ilim merkezlerinden biri idi.¹⁵

II. HARRAN VE PEYGAMBERLER

A. Hz.Âdem ve Harran

Şanlıurfa'da halk arasında anonimleşmiş nesilden nesile süregelen bir rivayet de,

⁸ el-Mevsüatü'l-Arabiyye, III, 137, Harran md; Işıltan, Fikret, *Urfa Bölgesi Tarihi*, İstanbul, 1960, s.3-5; Sarıkavak, a.g.e, s.21

⁹ Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195, Harran md; Şeşen, İ.A, XVI, 237, Harran md.; el-Mevsüatü'l-Arabiyye, III, 137, Harran md; Yıldız, , *Şanlıurfa'da Enbiya Kıssaları*, s.77; Oymak, *Hiz.İbrahim Halilullah ve Urfa*, s.75

¹⁰ Kitab-ı Mukaddes (eski ahit), Bab, XI, 31

¹¹ Şeşen, a.g.e, s. 3

¹² Yakut el-Hamevi, *Mu'cemu'l-Büldan*, Harran md, II, 235-236

¹³ el-Mevsüatü'l-Arabiyye, III, 137, Harran md; Oymak, *Hiz.İbrahim Halilullah ve Urfa*, s.75

¹⁴ Oymak, *Hiz.İbrahim Halilullah ve Urfa*, s.75; Şeşen, İ.A, XVI, 237, Harran md.

¹⁵ Şeşen, a.g.e, s.VIII

Hız. Âdem (a.s) in bir müddet Harran Ovası'nda kaldığı ve bu bereketli topraklarda çiftçilik yaptığı şeklindedir.¹⁶ Hız. Âdem'in Mekke ve civarında zürriyetinden insanlar çoğalınca geçimini sağlamak üzere aile efradından bir kabileyle Harran bölgesine göç etmesi muhtemeldir. Şanlıurfa'da halk arasında da anlatılagelen bilgiler bu yöndedir. Zira Hız. Nuh, Hız. İbrahim, Hız. Lut, Hız. İshak, Hız. Ya'kub, Hız. Yusuf, Hız. Eyyub, Hız. Suayb, Hız. Musa, Hız. Elyesa ve Hız.İsa gibi peygamberlerin Şanlıurfa ile olan bağları ve bu topraklara olan ilgisi atalarından, yani Hız. Âdem'den süre gelen bir ilgi ve alaka olabilir.¹⁷

B. Hız. Nuh ve Harran

Şanlıurfa'da nesilden nesile süregelen bilgilere göre, Tufan'dan sonra Hız. Nuh'un gemisi Şanlıurfa'daki "Cudi dağı'nda" karaya oturmuştur. Yöre halkının çoğunluğunun görüşü bu yöndedir. Gerçekten de bu dağ deniz dalgalarını andıran çok değişik bir yüzey şekline sahiptir

Bir diğer rivayete göre, Şanlıurfa-Harran-Suruç üçgenindeki Cudi kenti'nde (tarihi kalıntıları hala mevcuttur.) Cudi dağında karaya oturmuş ve günden bu güne bu mevki "Cudi şehri"olarak anılmaktadır. Yöre halkının çoğunluğunun inancı bu yöndedir.¹⁸ Hız. Nuh soyundan gelen Hız. İbrahim ile Hız. Lut'un ŞanlıUrfa'da dünyaya gelmeleri ve burada uzun bir müddet yaşamaları, bizi Şanlıurfa'daki Cudi dağı'nda geminin karaya oturabileceği ihtimali üzerinde düşünmeye zorlanmaktadır. Kaldı ki ünlü tarihçi Ebu'l Ferec'a göre Şanlıurfa Nuh Tufanından sonra yeryüzünde kurulan ilk şehirlerden biridir. Tarihi Harran şehrinin ise, Kenan (b.arphxad, b. Sam. b. Nuh) oğlu Harran adına izafeten, Kâinan tarafından inşa olunduğu Ebu'l Farac tarafından ifade edilmektedir.¹⁹ Bu durum ileri sürülen tezi kuvvetlendirmektedir.

Diğer bir rivayete göre de, Tufan'dan sonra Hız. Nuh'un gemisi Güney Doğu Toroslarının ön ülkesinde, Irak sınırı yakınında, Şırnak il merkezi ile Silopi ilçe merkezi arasındaki Cudi Dağında karaya oturmuştur. Gerçekten bu dağın tepesinde de gemi fosilini andıran bulgular Arkeologlar tarafından tesbit edilmiştir.²⁰

¹⁶ Yıldız, a.g.e, s. 17

¹⁷ Yıldız, a.g.e, s. 19

¹⁸ Yıldız, a.g.e, s. 22

¹⁹ Yıldız, a.g.e, s. 33

²⁰ Yıldız, a.g.e, s. 22

Son zamanlarda Nuh'un gemisi Ağrı dağında aranır olmuştur. Bölgede en yüksek yer Ağrı Dağı olmasından dolayı araştırmalar buraya yoğunlaştırılmıştır. Ancak birçok kaynakta Nuh ve kavminin Mezopotamya'da yaşadığı belirtilir. Dolayısıyla yapılan veya yapılacak olan araştırmaların Ağrı Dağı'nda değilde Mezopotamya topraklarına dâhil olan Cudi dağında yapılması gerekir. Bu ise Urfa'daki Cudi Dağı veya Şırnak'taki Cudi Dağı'dır. Bu iki bölge üzerinde bu güne kadar ciddi bir araştırma yapılmamıştır. Araştırmaların iki bölge üzerinde yoğunlaştırılması gerekir. Kaldı ki Kur'an-ı Kerim de geminin Cudi dağının üzerinde durduğu açıkça ifade edilmektedir.²¹ Ünlü İslam tarihçisi ve araştırmacısı M. Asım Köksal da aşağıya aktaracağımız bir şiirinde bu seslenişini şiirsel bir ifadeyle dile getirmektedir;

Tırmanıp Ağrı'nın başına / Yorma gel kendini boşuna
Maksadın keşif ise gemiyi / Düş Cudi dağında peşine²²

C. Hz. İbrahim ve Harran

İbn Sa'd'a göre Hz. İbrahim'in babası Harran'lıdır.²³ Rivayetlere göre, gerek Nemrut'un baskısı veya ricası, gerekse ailesinin baskısıyla karşı karşıya kalan Hz. İbrahim (a.s) Cenab-ı Hakk'ın kendisine verdiği ilhamla şehrin üç km. güneydoğusundaki amcası Harran'ın adıyla anılan Harran şehrine göç etmeye karar verir. Kardeşi (veya amcası) Harran'ın oğlu Hz Lut ve beraberindekilerle birlikte Harran şehrine hicret eder ve burada amcasının yanına yerleşir. Hz İbrahim'in burada 15 yıl kaldığı söylenilir.²⁴ Bu tarihi şehir, Hz İbrahim'in hayatında önemli bir yer tutmuştur. Burada Hz. İbrahim Halilullah'ın evi, tabii zeminde oyulmuş bir ibadethanesi, güneşlenirken ve dinlenirken sırtını dayandığı bir taş, makam olarak şöhet bulmuştur. Seyahatnameler bu taşın yöre halkınca ve dışarıdan gelen yabancılarca ziyaret edildiğini bize aktarır.²⁵

Harran'da Hz İbrahim (c.c)'in babasının küfür üzere ve bu şehrin surlarının dışındaki Şeyh Yahya Hayati el-Harrani türbesinin bulunduğu mevkie defnedildiği

²¹ Hud Suresi, II/44 ("Ey arz suyunu yut, ey gök sen de tut" denildi. Su kesildi. İş olup bitti. Ve (gemi) Cudi dağının üzerinde durdu.

²² Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi* (I-II) TDV. Yayınları, Ankara, 1990, I, 103

²³ İbn Sa'd, *Tabakatü'l-Kübra*, I, 46

²⁴ Köksal, a.g.e, I, 160; Kazancı, Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e Peygamberler Tarihi, (I-III) Feza Gazetecilik, İstanbul, 1997, I, 200; Hüseyin Keriman, *Dairatu Ma'rifeti't-Teşi*, Harran maddesi, 203

²⁵ Oymak, *Hz. İbrahim Halilullah ve Urfa*, s.15

söylenilir.²⁶ Ayrıca Hz. İbrahim'in kırk beş yaşına kadar burada kaldığı ve çiftlikle uğraştığı nakledilmektedir. Dolayısıyla otuz yaşlarında Harran'a geldiğine göre onbeş yıl Harran da kaldığı sonucu çıkar.²⁷ Burada halkı sürekli hak dine davet ettiği ve ilk olarak amcası Harran'ın kızı Hz Sare'nin kendisine inanıp onu tastik ettiği söylenilir. Hz. Sare ile Hz İbrahim arasında çok fazla yaş farkı olmasına rağmen, Hz Sare'nin Hz İbrahim'e hayran kıldığı, ona muhabbet duyduğu söylenilir. Hz Sare oldukça güzel, güzelliği dillere destan olmuş, iffetli bir hanımefendidir. Sürekli, Hz Lut (a.s) ve Hz İbrahim (a.s)'e sorular sorar, Hz İbrahim'i can www.muslimanlarkardestir.netkulağıyla dinler ve böylece hayranlığı artar, imanı kuvvetlenir. Hz İbrahim (a.s)'in buradaki misafirliği de sona erer, ikinci hicret için kendisine vahiy gelir ve Harran'dan da ayrılmaya karar verir. Hz Lut (a.s)'u ve kendisine inananları yanına alır. Harran'dan güneye doğru çıkarak kendisine yurt edinecekleri memlekete yönelir. İstikamet Halep şehridir. Ancak Hz. İbrahim (as) Haran'dan ayrılmadan önce, amcasının kızı Hz. Sare ile evlenmeye karar verir ve durumu amcası Harran'a açıklar. Amcası Harran, kızı Hz. Sare'nin Hz. İbrahim'in dinine girdiğini iman ettiğini ve yeğeni Hz İbrahim'e muhabbet duyduğunu bilmektedir. Kızının da görüşünü alarak Hz. İbrahim ile evlenmesine ve onunla birlikte gitmesine izin verir. Hz Lut, Hz. Sare ve bir kaç mü'min ile birlikte kabile yola koyulur. Şanlıurfa'nın 50 km Güneyinde, Harran'ın 20 km Güney batısındaki bir su kaynağında konaklarlar. Hz. İbrahim (a.s) ve Hz. Sare'nin evlilik töreni burada yapılır. Hz İbrahim'in 37 yaşında evlendiği rivayet edilir. Buradaki evlenme merasimi bittikten sonra kabile yoluna devam ederek Şama ulaşır. Bugün yarısı Şanlıurfa'nın Akçakale sınırında, yarısı da Suriye'de kalmış olan bu su kaynağı bir vaha görünümünde olup, Hz. İbrahim makamı olarak bilinmekte ve ziyaret edilmektedir.²⁸

D. Hz. Lut ve Harran

Hz. Lut Harran'da doğmuştur. Hz. İbrahim'in peygamberliğine ilk iman eden ve onun dinine (Hanif Dini) tabi olan Hz. Lut olmuştur. Ateş'in Hz. İbrahimi yakmadığını müşahade eden Lut onbeş yaşında iken büyük bir teslimiyet örneği göstererek Allah'a iman etmiş ve Hz. İbrahim'in peygamberliğini tastik ederek onun dinine tabi olmuştur.

²⁶ Oymak, *Hz.İbrahim Halilullah ve Urfa*, s.46; Köksal, a.g.e, I, 141

²⁷ Yıldız, a.g.e, s.31

²⁸ Oymak, *Hz.İbrahim Halilullah ve Urfa*, s. 46-47

Daha sonra Hz. İbrahim'e vahiyle hicret etmesi bildirilince Hz. Lut'u da yanına alarak Harran'a amcasının yanına hicret eder. Hz. Lut Hz. İbrahim (a.s.) in amcasının oğlu ve onun eşi Hz. Sare'nin kardeşidir. Hz. Lut Harran da onbeş yıl kalmıştır.²⁹

E. Hz. İshak ve Harran

Hz. İbrahim'in Filistin'de vefatından sonra, Hz. İshak babasını yıkar, kefenler ve iman eden bir toplulukla cenaze namazını kılarak Hz.Sare'nin yanına defnederler. Bugün burası "el-Halil" veya "Halilü'r-Rahman" diye bilinmekte ve anılmaktadır.

Hz. İbrahim'in vefatından sonra, Cenab-ı Hakk, Hz. İshak'ı Ken'an (Filistin ve civarı) iline ve Şam diyarına peygamber olarak görevlendirir. Hz İshak bu mntıkaları dolaşarak ahaliyi hak dine davet eder. Rivayet edilir ki Hz. İshak Şam diyarına geldiğinde ata yurdu olan Harran şehrine uğramaya karar verir. Harran'a gelip amcazadeleri ve onların çocuklarıyla tanışır. Burada bir müddet ikamet eder. Yörede etkin ve güçlü olan amcazadesi aynı zamanda da dayısı sayılan (Hz. Sare'den dolayı) bir beyin kızıyla evlenir. Evlilik merasimleri bu şehirde (Harran'da) yapılır. Bir süre sonra eşiyile birlikte ikinci ata yurdu olan Filistin'e geri döner. Burada Hz. İshak'ın ikiz erkek çocuğu olur. İlk doğan erkek çocuğa İs (Ays-İys), akabinde ikinci doğan ikinci çocuğa da Ya'kub ismini verir. Diğer bir rivayete göre de: Hz. İbrahim'in vefatından sonra Hz. İshak, Hz. Lut'un kızı ile evlenmiştir diye nakledilir.

Hz. İshak 160 yaşına gelince vefat eder. Oğulları onu Hz. İbrahim ve Hz. Sare'nin yanına el-Halil Mağarası'na defnederler.³⁰

F. Hz. Ya'kub ve Harran

Hz. İshak (a.s) Harran şehrine gelip akrabalarından birinin kızıyla evlenir. Hanımından ikiz çocuğu dünyaya gelir. Birine Ya'kub adını koyar. Hz Ya'kub'un doğumunu, Hz. İbrahim, oğlu Hz. İshak'a bildirmiştir. Bundan dolayıdır ki Hz. İshak'ın Ya'kub'a karşı ayrı bir muhabbeti vardır.

Aradan yıllar geçer, Hz. İshak'ın oğulları büyür. Oğlu İs dağlara çıkıp avlanır. Ya'kub ise evin koyunlarına çobanlık eder. Hz. İshak zamanla yaşlanır ve kuvvetten

²⁹ Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195, Harran md; Yıldız, a.g.e, s. 77-79.

³⁰ Kazancı, a.g.e, II, 28

düŖer. Bunun üzerine Hz. Ya'kub'a risalet vermesi için Cenab'ı Hakk'a niyazda bulunur. Hak Teala Hz. İŖhak'ın duasını kabul eder. Hz. Ya'kub Ken'an (Filistin ve civarı) iline ve Ŗam diyarına peygamberlikle görevlendirilir.³¹

Çocukluğundan beri babasının Hz. Ya'kub'a muhabbetini bilen ve onu kıskanan İŖ, Hz. Ya'kub'a risalet verilmesini hazmedemiyerek kıskançlığını bir kat daha artırır. Bunu fark eden Hz. İŖhak İŖ için de dua eder.³² Duasında İŖ'in evlatlarının çoğalmasını, soyunun tüm dünyaya yayılmasını, aziz ve hurmetle anılmalarını ister. Hak Teala bu duayı da kabul eder. Ama İŖ'in kıskançlığı bir türlü dinmez ve Hz. Ya'kub'u ilk fırsatta katletmeye karar verir.

Hz. İŖhak hasta olup yatağa düŖer. Hanımını çağırarak İŖ'in kardeŖi Hz. Yakub'a zarar verebileceğini düŖündüğünü, bu yüzden vefatından sonra Hz. Ya'kub'un ata yurtlarına, Harran Ŗehrine gönderilmesini vasiyet eder. Hz. İŖhak'ın vefatından sonra, Hz. Ya'kub vasiyet üzerine Filistin'den Harran Ŗehrine göç eder. Orada akrabalılarıyla tanışır. Herkes tarafından sevilen, sayılan, hurmet edilen biri olur. Dayısının bereketli topraklarında çiftçilik ve hayvancılıkla iŖtigal eder. Dayısının kızlarından önce Leyya, yedi yıl sonra da Rahil ile evlenir. Yaklaşık otuz yıl Harran da kalır.³³

Buradan Ŗu sonuç çıkmaktadır ki Hz. Yusuf (a.s) da bugün Ŗanlıurfa'ya bağlı eski Harran Ŗehrinde doğmuŖtur.³⁴ İki yıl Harran da kaldıktan sonra Babasıyla birlikte Filistin'e göç etmiŖtir.³⁵

G. Hz. Ŗuayb ve Harran

Hz. Ŗuayb, Ŗanlıurfa'ya bağlı Harran ilçesi yakınlarında Ŗuayb Ŗehrini kurmuŖ ve burada yaŖamıŖtır. Ŗanlıurfa'nın seksen beŖ km doğusunda tarihi Harran Ŗehrine 45 km mesafededir. Tektek Dağları üzerinde bulunan bu Ŗehir, ilk çağlardan beri meskûn bulunmaktadır. Harran ilçesine bağlı olup, yeni adı 'Özkent Köyü'dür. Bu tarihi kent kalıntıları arasındaki bir mağara, 'Hz. Ŗuayb Makamı' olarak ziyaret edilmektedir.³⁶

³¹ Kazancı, a.g.e, I, 27; Köksal, a.g.e, I, 245

³² İbn Esir, *el-Kamil*, I, 119

³³ İbn Esir, *el-Kamil*, I, 118; Köksal, a.g.e, I, 245

³⁴ Oymak, *Hz. İbrahim Halilullah ve Urfa*, s. 11; Köksal, a.g.e, I, 245

³⁵ Yıldız, a.g.e, s. 94

³⁶ Yıldız, a.g.e, s. 95–98

H. Hz. Musa ve Harran

H. Hz. Musa Mısır'da bir kıbtı'yi öldürdükten sonra Fir'avun'un zulmüne maruz kalmamak için Mısır'dan ayrılıp, önce Şam'a, oradan Harran'a, oradan da Şuayb şehrine gelmiş, Hz. Şuayb ile tanışmış, onun kızıyla evlenmiş ve bu bölgede çobanlık yapmıştır. Şuayb şehrine on beş km mesafedeki Soğmatar köyünde "Hz. Musa'nın kuyusu ve Asa'sının izi" diye bu iki makam yöre insanlarıncı ziyaret edilmektedir.³⁷

Kur'an'ı Kerim ve Harran İbn Fakiyye, Muhtasarı *Kitabu'l-Buldan* adlı eserinde Harran faziletlerini aktarırken Harran ile ilgili olduğunu söylediği Kur'an'ı Kerim ayetlerinden örnekler verir.

1) Bunun üzerine ona (kadeşi Harran'ın oğlu) Lut iman etti. İbrahim, "Ben Rabbime hicret ediyorum, dedi."³⁸ İbn Fakiyye'ye göre hicret yeri Harran'dır.³⁹

2) İbrahim, "Ben Rabbime gidiyorum. O bana yolunu gösterecektir, dedi."⁴⁰ İbn Fakiyye'ye göre gittiği yer Harran'dır.⁴¹

3) Böylece İbrahim'i ve Lut'u kurtarıp içinde âlemlere bereketler verdiğimiz yere çıkardık.⁴² İbn Fakiyye'ye göre bu yer Harran'dır.⁴³

4) Bir de deki: "Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere indir. Sen konuklayaların en hayırlısısın!"⁴⁴ İbn Fakiyye'ye göre bu bereketli yer Harran'dır.⁴⁵

³⁷ Kazancı, a.g.e, II, 107; Köksal, a.g.e, I, 305

³⁸ Ankebut Süresi, 29/26

³⁹ İbn Fakiyye, *Muhtasarı Kitabu'l-Buldan*, 132; Yakut, *Mu'cem'ül Büldan*, II, 272/Harran md.; İ.A, V, 237/Harran md.

⁴⁰ Saffat Süresi, 13/99

⁴¹ İ.A, V, 237/Harran md.; İbn Fakiyye, a. g. e, 132

⁴² Enbiya Süresi, 17/71

⁴³ İbn Fakiyye, a. g. e, 132; Yakut, *Mu'cem'ül Büldan*, II, 272/Harran md.; İ.A, V, 237/Harran md.

⁴⁴ Mu'minun Süresi, 18/29

⁴⁵ İbn Fakiyye, a. g. e, 132

BİRİNCİ BÖLÜM

HARRAN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Araştırma konumuz “Harranlı Raviler” olduğu için Harran tarihi hakkında malumat verme gereği duyduk. Doktor İhsan Abbas, çalışmasında Harran tarihi ile ilgili üç çalışmanın kaleme alındığını ve bunların Ebu Arube el-Harrani, Hammad b. Hibetullah b. Hammad b. Fudeyl el-Harrani ve Muhammed b. Said b. Abdurrahman el-Harrani olduğunu ifade etmiştir.⁴⁶ Hatta Sem’ani el-*Ensab* adlı eserinde Harran ile alakalı bölümleri Ebu Arube’den nakletmiştir.⁴⁷ Tezimizin ilerleyen bölümlerinde yukarıda zikrettiğimiz Tarih yazarları’nın hadis ilmindeki yerini, Cerh âlimlerinin onlar hakkındaki değerlendirmelerini vermeye çalışacağız.

Harran tarihini araştırırken kıymetli tarih araştırmacılarının eserlerini taramaya çalıştık. Bir tarih araştırmacısı olmadığımız için tarih araştırmacılarının konumuzla ilgili eserlerinden özet bilgiler çıkarmaya çalıştık.

Bu çalışmamızda Harran tarihini iki başlık altında ele almayı uygun gördük:

I. İslam fetihleri öncesi Harran

II. İslam fetihlerinden günümüze kadar Harran

I. İSLAM FETİHLERİ ÖNCESİ HARRAN

Harran, İslam tarihçilerine göre el-Cezire veya Asur ceziresi adı verilen Yukarı Mezopotamya’nın Diyar-ı Mudar⁴⁸ kısmının çoğu zaman merkezi olmuştur. El-Cezire bölgesinin kuzey yarısı Türkiye, güney yarısı ise Suriye ve Irak toprakları içerisinde bulunmaktadır.⁴⁹ El-Cezire, İslam’dan önce ve İslam tarihinin başlarında bu bölgeye

⁴⁶ İhsan Abbas, *Şezarat’ü-Men Kütibe Meşhudete fi’ d-Tarih*, Daru’l-Ğaribu’l-İslam, ty. s. 169

⁴⁷ Sem’ani, *el-Ensab*, II, 195–196; İhsan Abbas, a. g. e, 169

⁴⁸ İbn Nedim, *el- Fihrist*, Mektebetu Hayat, Beyrut-Lübnan, ty. s. 320-321; el-Mevsüatü’l-Arabiyye, III, 137, Harran md.

⁴⁹ Dilek, Mehmet, *Harran’da yetişmiş Hadis Bilginleri* (Makale), HRÜ. İlahiyat Fak. Dergisi, Cilt, 11, Sayı, VI, Temmuz-Aralık 2003, s. 95

yerleşen Arap kabilelerine göre; “Diyar-ı Mudar”, “Diyar-ı Rebîa”, ve “Diyar-ı Bekr” olmak üzere üç tarihi bölgeye ayrılmıştır. El-Cezire’nin Diyar-ı Mudar kısmında Urfa, Harran, Rakka (Suriye), Samsat, Re’sul-ayn; Diyar-ı Rebîa kısmında Musul, Nusaybin, Sincar (Irak), Dârâ, Cizre; Diyar-ı Bekr kısmında Amid, Mardin ve Hasankeyf gibi önemli merkezler yer alır.⁵⁰

Şehir, ipek yolu’nun Musul, Sincar, Ra’s’ül-Ayn, Haleb yoluyla, Şam ve Irak’ı Urfa’ya ve İç Anadolu’ya bağlayan yolların kesiştiği noktada, Belh Irmağının kollarından Cüllab ve Deysan sularının suladığı verimli ovanın ortasında kurulmuştur.⁵¹

Bazı rivayetlere göre Harran şehri Tufan’dan sonra yeryüzünde kurulan ilk yerleşim merkezlerindendir. Başka bir rivayete göre şehir Nuh’un torunlarından Kayhan ya da Hz.İbrahim’in kardeşi (veya amcası) Aran tarafından kurulmuş, adını Aran’dan almıştır.⁵²

İbn Cübeyr’in, nüfusu kalabalık, rızkı bol, bereketi iyi, camileri çok, yerleşim düzeni derli toplu, halkı hayırsever ve yumuşak huylu, evleri hümbet kerpiçten yapılmış, çarşılarını ahşap damlı ve her tarafını gölgelik olarak tanıttığı Harran,⁵³ eskiden Ay, Güneş ve gezegenlerin kutsal sayıldığı eski Mezopotamya putperestliğinin en önemli merkeziydi. Geniş caddeleri, yontma taş ve kireçten inşâ edilmiş suru, kalesi, varoşu (Şehrin kale dışı) ile çok mâmur bir şehirdi. Cüllab suyundan bağlanan bir kanalla şehrin su ihtiyacı sağlanıyordu. Ur şehrinde doğan İbrahim peygamber Filistin’e gitmeden önce bu şehirde oturmuştu. Şehirde onun adını taşıyan bir mescit, onun otururken yaslandığı söylenen bir taş vardı.⁵⁴

Tarihi Harran şehrinin adına ilk olarak M.Ö.2000 yıllarına ait eski Kültepe Tabletleri ile son zamanlarda ortaya çıkan Mâri vesikalarına rastlanılmaktadır. Bu tabletler arasında, Harran’daki Sin (Ay Tanrısı) mabedinde bir anlaşma imza edildiğine dair bir vesika bulunmaktadır Harran’daki Ay ve Güneş tanrıları şahit tutulmuştur.⁵⁵ Bundan sonraki zamanlara ait Hitit çivi yazısı tabletlerinde Harran’dan sık sık

⁵⁰ Yakut el-Hamevi, *Mu’cemul Buldan*, II, 231; İ.A, Şeşen, V, 237, Harran md; Daha geniş bilgi için bkz. Şeşen, “el – Cezire” DİA, VII,509

⁵¹ Şeşen, a.g.e, s. 3; Akyüz Vecdi, *İbn Cübeyr’in Seyahatnamesine göre Harran*, Tarih ve Toplum Dergisi, sayı.110, s.115-116

⁵² Şeşen, a.g.e,s. s.VIII ;Oymak, *Hiz.İbrahim Halilullah ve Urfa*,s.30

⁵³ İbn Cübeyr, er-Rihle, s. 219-223; Akyüz Vecdi, a. g. e, s.115-118

⁵⁴ Yakut, *Mu’cemü’l-Büldan*, Harran md, II, 235; Şeşen, a.g.e, s. 4

⁵⁵ Işıltan, a.g.e, s.5–6; Şeşen, a.g.e, s. 4

bahsedilir.⁵⁶ Harran bu devirde sırasıyla Bâbillilerin, Mittanilerin, Hititlerin, Asurluların, İkinci Bâbil devletinin idaresinde bulunmuştur. Asur devri vesikalarında Harran adına sık sık rastlanır. Bu arada M.Ö. ikinci binin sonlarında bu bölgeye Arap Yarımadası kökenli Ârâmiler göç etmişler, yerli halkla karışarak bölgede Ârâmi kültürünü hâkim hale getirmişlerdir. Bu bölgedeki, Hititlerle Asurlular arasındaki mücadeleler, her şeye rağmen bölgedeki ârâmi ırkının ve kültürünün üstünlüğünü kıramamıştır. Hatta bir ara bu bölgede Ârâmiler Bit-Adini adıyla bir krallık dahi kurmuşlardır. M.Ö. XI. asırda Ârâmilerin bölgedeki hâkimiyeti zirveye ulaşmış, bu bölgede birçok ârâmi devletçisi kurulmuştur. M.Ö. 932–912 yıllarında hüküm süren Asur’dan zamanında Asur devleti yeniden kuvvet kazandı. Asur-nasr-pal ve oğlu III. Salmanasar devirlerinde (M.Ö. 883–824) 857 yılında Harran bölgesi kesin olarak Asur devletine bağlandı. Sonra, bu Asur hâkimiyeti zaman zaman kesildi. Bölgedeki ârâmi devletleri kısa aralıklarla bağımsız yaşadılar.⁵⁷

M.Ö. 754–745 yılları arasında hüküm süren V. Asur-Nirari zamanında Arpat ârâmi kralı Mattiel’i ile imzalanan bir ittifak anlaşmasına Harran şehrinin koruyucusu Sin tanrısı da şahit tutuldu. Âsurluların sonlarında, Belh ırmağı bölgesinde, Asurlulara bağlı bir Harran vilâyeti meydana getirildi. Asur devletinin elinde en son Harran bölgesi kaldı. Bu devlet M.Ö. 610 yılında Harran’da son nefesini verdi.⁵⁸ Şehir bundan sonra II. Babil devletinin sınırları içine girdi. M.Ö. 605–550 tarihleri arasında tekrar Bâbillilerin idaresinde kaldı.⁵⁹

Medler ve hemen onlardan sonra gelen Persler zamanında Harran İranlıların hâkimiyetine girdi. Bu bölgenin dili olan ârâmi dili ve yazısı Pers imparatorluğunun resmi dili ve yazısı olarak kabul edildi. Bu sıralarda bölgeye bir miktar yahudi de gelip yerleşti. Büyük İskender’in fetihleri üzerine, bölgeye M.Ö. IV. asrın sonlarında epeyce yunanlı gelip yerleşti. Böylece, Doğu ve yunan kültürleri arasında meydana gelen kaynaşma sonucu oluşan Hellenizm kültürü bölgeye hâkim oldu. Bu kültürde ârâmî dilinin ve kültürünün önemli yeri vardı. Böylece, ârâmî dili ile Ârâmilerin dünya kültüründeki önemli yerleri IX. asırda bölgede İslâm kültürünün hâkim olmasına kadar devam etti. Harran (Karrai) şehri bölgedeki önemini yine korudu. İskender İmparatorluğu’nun parçalanmasında Harran, başşehri Antakya olan Selefkoslar

⁵⁶ Sarıkavak, a.g.e, s.22; Şeşen, , Harran md, I.AV, 237

⁵⁷ Şeşen, , Harran md, I.AV, 237

⁵⁸ Işıltan, a.g.e, s.6–11; Şeşen, a.g.e, s. 4–5

⁵⁹ Şeşen, Harran md, I.A, , V, 237

idaresinde kaldı. M.Ö. 137 yılından biraz sonra, bu bölge İran'da kurulan Arsakidlerin (Partların) eline geçti. Bu sıralarda Urfa'da Osrhoene krallığı kuruldu. M.Ö. 132 yılı ile M.S. 244 yılları arasında varlığını sürdüren bu krallığın Harran'ı hâkimiyeti altına aldığını biliyoruz.. Öyle anlaşıyor ki, bu devlet, Harran şehri gibi, bazen Arsakitlere, bazen Romalılara bağlı olarak varlığını devam ettirmiştir. Bu arada, Roma İmparatoru Pompeius (M.Ö. 106–48) devrinde el-Cezîre bölgesinde Romalılarla Partlar arasında nüfus mücadelesi başladı. Pompeius'ün bölgeye gönderdiği kumandanı Afranius güç duruma düşünce, Harran halkının yardımıyla kurtuldu. Bundan sonra, M.Ö. 53 yılında Harran yakınında Partlarla Romalılar arasında bir savaş oldu. Romalılar büyük bir bozguna uğradılar. Bölge yeniden Partların hâkimiyeti altına girdi. Bunu takib eden yıllarda el-Cezîre bölgesi iki taraf arasında devamlı mücadele alanı oldu. Milâdî 163–164 yıllarında Lucius Verus zamanında Partlarla Romalılar arasında yapılan savaşlar, bölgenin Romalılara bağlanmasıyla neticelendi. Harran serbest şehir olarak Romalıların himayesine girdi. 217 yılında Roma İmparatoru Caracalla Partlara karşı sefere çıktığı sırada, Harran'daki Ay (Sin) mabedini ziyaret etmek istedi. Urfa'dan Harran'a giderken Nisan ayında subayları tarafından öldürüldü. Ardından, Nusaybin yakınında Partlarla Romalılar arasında yapılan savaşta Romalılar yenildiler. Bu savaştan biraz sonra, İran'da Arsakid'ler sülâlesi devrilerek Sâsânî hanedanı iktidara geçti.⁶⁰

Sâsânî hanedanının işbaşına geçmesi sırasında, İran'da meydana gelen karışıklıklardan istifade eden Romalı'lar bir ara yeniden Harran bölgesine hâkim oldular. İlk Sâsânî kirası Erdeşir 238 yılında Harran bölgesini geri aldı. Dört sene sonra, Roma imparatoru III. Gordianus el-Cezîre bölgesine gelerek Harran'ı yeniden Roma'ya bağladı. Ardından, Sâsânîlerin başşehri Medâin üzerine yürürken, Marcus Julius Philippius tarafından 244 yılında öldürüldü. Yeni imparator Sâsânîlerle Fırat nehrini iki taraf arasında sınır kabul etti. Fakat yerli halkın tepkisi üzerine, Harran bölgesinde Roma hâkimiyeti devam ettirildi. Bununla beraber, daha sonra iki taraf arasında geçen mücadelelerde Harran'ın statükosu belirsizdir. Büyük ihtimalle, şehir Sâsânîlere bağlı olarak otonom vali idaresini devam ettirmiş olmalıdır.⁶¹

Bu devrede Suriye'de başşehri Tedmür (Palmira) olan bir arap devleti kurulmuştu. Roma'ya bağlı olan bu devletin kralı Uzeyne (Odaenathos) Romalılara yardım etti. Fırat'ı geçerek Harran ve Nusaybin'i Sâsânîler (İranlılar) den aldı. Uzeyne

⁶⁰ Işıltan, a.g.e, s. 6; Şeşen, a.g.e, s.12–21

⁶¹ Işıltan, a.g.e, s.23; Şeşen, a.g.e, s. 6–7

ölünce yerine karısı Zeyneb (Zenobya) geçti. Zenobya zamanında çok kuvvetlenen Tedmür (Palmira) devletinden korkan imparator Aurelianus 273 yılında, bu devlete son vererek Tedmür'ü tahrib etti. Bunun ardından Harran bölgesi yeniden Sâsânîlerin eline geçti. Marcus Aurelius tahta çıkınca Sâsânîlere karşı savaşa girdi. Mezopotamya'yı işgal ederek Medain'e kadar ilerledi. Onun bu sefer sırasında ölmesi üzerine, yerine geçen Namerianus Mezopotamya'nın İranlılarda kalması şartıyla II. Behram (M.S. 277–294) ile anlaştı. Behram'dan sonra tahta çıkan Narseh 296 yılında Romalılara karşı sefere çıktı. Rakka ile Harran arasında Romalıları yendi. Fakat imparator diokletian'ın bizzat savaş alanına gelmesi üzerine, Narseh yenildi. 297 yılında Mezopotamya'nın büyük kısmını Romalılara bırakmak zorunda kaldı. İki taraf arasında 40 yıllık bir barış anlaşması imzalandı. Bu arada, hristiyanlık Roma İmparatorluğu içinde yayılmış, yeni bir güç haline gelmişti. Bu dini ilk resmi din kabul edenlerin başında Hz. İsa'nın çağdaşı olan Urfa kralı V. Abgar (ö. 50) gelir. Urfa'nın zamanla hristiyanlığın en önemli merkezlerinden biri haline gelmesine karşılık, Harran putperest ve Hellenizm kültürünün en büyük merkezlerinden biri olmaya devam etti. Bu sebeple, kilise babaları bu şehre Hellenopolis derlerdi.⁶²

297 yılındaki anlaşmadan sonraki bir buçuk asırlık devrede Harran bölgesinin statükosunda bir değişiklik olmadı. Anûşirevan'ın babası Kavad, Sâsânî İmparatorluğu'nun başına geçince, bir ara Harran bölgesine kadar geldi. Fakat şehri alamadı. Bundan sonra, Anûşirevan devrinde de bölge iki taraf arasındaki kanlı mücadelelere sahne oldu ve devamlı tahribata uğradı. Bununla beraber, hudut bölgesi olması dolayısıyla, iki taraf bölge halkına müsamahalı davranıyorlardı. Bu sebeple, hristiyanlığın resmi din ilan edilmesinden sonra, Roma İmparatorluğunda gözden düşen antik medeniyetin devamı olan Hellenizm kültürü ve Romalılar tarafından sapık olarak ilan edilen hristiyan mezhepleri bu bölgede tutundular. Ârâmî kültürünün yardımıyla doğruya doğru yayılma imkânı buldular. Anûşirevan devrinde İran bu mezheplerin ve Hellenizm'in en büyük koruyucusu oldu. Son büyük Sâsânî hükümdarı olan Hüsrev Perviz zamanında (591–628) el-Cezîre, Şam (Suriye), Mısır ve Anadolu İran orduları tarafından işgal edildi. Kur'ân'da da sözü edilen bu İran istilasası budur.⁶³ Bizans Devleti'nin kurucusu kabul edilen Heraklios tarafından durduruldu. 622 yılında

⁶² Şeşen, a.g.e, s. 7; Işıltan, a.g.e, s.18

⁶³ Rum suresi,30,2–5 (Rumlar yenildiler; yakın bir yerde. Onlar bu yenilmelerinden sonra galip geleceklerdir; Üç ila dokuz yıl içinde... Önünde de sonunda da emir Allah'ındır. O günde mü'minler sevinceceklerdir); Şeşen, a.g.e, s. 8

İranlılara karşı harekete geçen Heraklios bütün işgal edilen yerleri kurtardıktan sonra. 627 yılında Sâsânîleri Ninova yakınında yendi. Medâin'e kadar ilerleyip İranlıları ağır bir anlaşma imzalamaya mecbur etti. Müslümanlar Arap Yarımadası dışında fetihlere başladığı sırada el-Cezîre bölgesi Bizans'ın idaresinde bulunuyordu.⁶⁴

II. İSLAM FETİHLERİNDEN GÜNÜMÜZE KADAR HARRAN

İslâmiyet'in ortaya çıkmasından önce, bu bölgede Sâsânîler ve Bizanslılar, aralarındaki mücadelede Arapları kullanabilmek için birer tampon arap devletinin meydana gelmesine göz yummuşlar, hatta bir dereceye kadar yardım etmişlerdi. Bunlardan, başşehri Hire olan Irak'taki Lahmiler devleti Sâsânîlere, başşehri Suriye'deki Câbiye ve Cillik olan Gassâniler devleti Bizans'a tabi idi. Bu tampon devletlerin etkisiyle el-Cezire bölgesine bazı arap kabilelerine mensup aşiretler gelip yerleşmişlerdi. Fetihle bu aşiretlere yenileri katıldı. Bu sebeple, Araplar bu bölgeyi sakin olan arap kabilelerine nisbetle Diyâr-ı Mudar, Diyâr-ı Rabîa ve Diyâr-ı Bekr olmak üzere üç kısma ayırdılar. Diyâr-ı Mudar'ın merkezi Harran, diğer şehirleri Urfa, Rakka ve Seruc'tu (Günümüzdeki ismi Suruç). Diyâr-ı Bekr'in merkezi Meyyâfârikin, diğer şehirleri Âmid (Diyarbakır), Mardin ve Erzen'di. Diyâr-ı Rabîa'nın merkezi Nusaybin, diğer şehirleri Sincar, Ra's el-Âyn, Beled, Dara, Hâbur, Cizre, Azremte idi.⁶⁵

A. Dört Halife Dönemi

el-Cezire bölgesinin Sa'd b. Ebi Vakkas kumandasındaki Irak ordusu tarafından mı, yoksa Ebu Ubeyde kumandasındaki Şam ordusu tarafından mı fethedildiği konusunda islam tarihçileri arasında ihtilaf vardır. Ancak Belâzuri'nin tercih ettiği rivayetlere göre, Ebu Ubeyde'nin ölümü üzerine, Hz. Ömer bölgenin fethiyle İyaz b. Ganem'i görevlendirmiştir.⁶⁶ Belazuri'nin belirttiğine göre, Urfa'dan sonra Harran da İyaz b. Ganem'in komutasındaki İslam orduları tarafından Urfa'nın fethindeki barış şartlarıyla Hicri 19, milladi 639 yılında fethedilmiştir.⁶⁷ İyaz şehirdeki putperestlere ait Sin(ay)mabedini camiye çevirmiş onların mabedlerini yeniden inşa etmeleri için başka

⁶⁴ İşıltan, a.g.e, s.24–26; Şeşen, Harran md, İ.A, V, 237

⁶⁵ Yakut el-Hamevi, *Mu'cemul Buldan*, II, 231; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 248; Daha geniş bilgi için bkz. Şeşen, el-Cezire, DİA, VII,509

⁶⁶ Şeşen, a.g.e, s. 9

⁶⁷ Sarıkavak, a.g.e, 22

bir yer vermiştir, bu ikinci mâbed milâdi XI. asrın ortalarına kadar kalmıştır. Hz. Ali ve Hz. Osman dönemlerinde Şam’a bağlı olarak yönetildi.⁶⁸

B. Emeviler Dönemi

Hz. Osman tarafından Şam valisi tayin edilen Muâviye, Hz. Ömer’in yolunu izleyerek, hicrî 26/milâdî 647 yılında el-Cezîre -Kınnesrin-Hımıs bölgelerine Habib b. Mesleme’yi tayin etti.⁶⁹ Emevîler Kuzey Şam ve el-Cezîre’nin idaresini birleştirerek her iki bölgeye tek bir vali tayin ettiler. Bu dönemde Harran, Samsat ile birlikte Ruha (Urfa)’ya bağlı vilayet teşkilatı haline getirildi. Yezid’in ölümünden sonra meydana gelen iç mücadeleler sırasında, 67/686 yılında Muhtar es-Sekaff’nin kumandanı İbrahim b. el-Eşter, Emevî ordusunu yenince el-Cezîre bölgesi yeniden Irak idaresine geçti. Nihayet, iç kavgalar 71/690 yılında Abdülmelik’in galibiyetiyle sonuçlandı. Halife Abdülmelik Kınnesrin ve el-Cezîre bölgesine kardeşi Muhammed b. Mervan’ı vali tayin etti.⁷⁰

114/732 yılında halife olan Hişam b. Abdülmelik, el-Cezîre, Doğu Anadolu ve Azerbaycan bölgesine II. Mervan’ı vali tâyin etti. Mervan’ın vilâyet merkezi Harran’dı. Mervan, müslümanların, hristiyanların ve putperestlerin karışık olarak yaşadıkları bu şehirde 10 milyon dirhem sarfederek bir hükümet sarayı yaptırdı. Şehrin büyük camisini yeniletti. Bu camiinin harabeleri halen mevcuttur. II. Mervan bölgede kanallar açarak ziraat ve ticareti geliştirdi. Onun devrinde Harran en parlak dönemlerinden birini yaşadı. Devletin en çok vergi ödeyen vilâyeti haline geldi. Bu fetihlerden sonra Harran halkının süratle İslama girmeye ve müslüman olmaya başladığını görüyoruz.⁷¹

II. Mervan’ın hilâfeti zamanında Harran, Emevi Devleti’nin başkenti oldu. Bu sıralarda Doğu’da başlayan Abbasi ihtilali büyük bir tehlike arz ediyordu. Devlet bir taraftan kabileler arasındaki rekabetler, bir taraftan iç ve dış düşmanlarla uğraşmak zorunda kaldı. 750 tarihinde Abbasilerle yapılan Zab savaşında Mervan yenildi. Bunun sonucu Harran Abbasi orduları tarafından işgal edildi. Mervan’ın yaptırdığı saray yıkıldı.⁷²

⁶⁸ Bkz. Işıltan, a.g.e, 32–88; Şeşen, a.g.e, s. 9–10

⁶⁹ Işıltan, a.g.e, 98–100

⁷⁰ Işıltan, a.g.e, 98–103; Şeşen, a.g.e, s. 10

⁷¹ Şeşen, a.g.e, s. 11

⁷² Işıltan, a.g.e, 109–112; Yıldız, a.g.e, s. 7

C. Abbasiler Dönemi

Harran Abbasî orduları tarafından zaptedilince, ordu kumandanı Abdullah b. Ali, el-Cezîre bölgesine Mûsâ b. Ka'b'ı vali tayin etti. Fakat Abdullah b. Ali'nin Dimaşk'a gitmesi üzerine, el-Cezîre halkı Emevîler tarafına geçtiler. Harran'da 3000 kişilik bir süvari birliğinin başına geçen II. Mervan'ın naibi İshak b. Müslim el-Ukaylî Harran'daki Abbasî valisi Musa b. Ka'b'ı kuşattı. Bunun üzerine, Abbasi halifesi Ebu'l-Abbas el-Seffah bölgenin itaat altına alınmasıyla kardeşi Ebû Ca'fer el-Mansur'u görevlendirdi. Bu sırada II. Mervan'ın Mısır'da öldürüldüğünün kesinleşmesi üzerine Harran halkı Abbasi'lerin hâkimiyetini kesin olarak tanıdı.

Abbasi hükümdarı Harun Reşit zamanında “Harran Üniversitesi” dünyaca büyük bir ün kazanmıştır.⁷³ Bu dönemde Harran Üniversitesi'nde matematik, astronomi, fizik, kimya, tıp ve tabii bilimler okutulmuştur. Harran Üniversitesine Müslüman öğrencilerden başka İspanya, İtalya ve Bizans dahil diğer ülkelerden bilim heveslisi öğrenciler ve bilim adamları öğrenim için akın etmişlerdir.⁷⁴

Yine bu dönemde Harran'ın su ihtiyacını karşılamak için Cüllâb suyundan şehre gelen kanal tamir ettirildi.

210/825 yılında Me'mun,⁷⁵ Abdullah b. Tahir'i Mısır valiliğine tâyin etti. Devletin en önemli bölgelerinden olan el-Cezîre-Süğûr-Avâsım bölgelerinin valiliğine oğlu Abbâs'ı getirdi. 218/833 yılında, Me'mun ölünce, yerine kardeşi Mu'tasım geçti. Mu'tasım yeğeni Abbas'ı yine eski görevinde bıraktı. 247/861 yılında el-Mütevekkil'in öldürülmesi üzerine, yerine oğlu el-Muntasır, ardından onun ölümü üzerine el-Musteîn halife oldu. El-Cezîre, Şam valiliğine Vasıf'ı, ardından Ahmed el-Müvelled'i tâyin etti. Bu halife zamanında Harran'da Safvan el-Ukeylî isyanı oldu ve bastırıldı (Ya'kûbî, II, 501). 263/877 yılında halife olan el-Mu'temid zamanında ve bunu takibeden yıllarda Harran bölgesi bir müddet Mısır'daki Tolunoğullanna bağlandı. Bu arada Harran'da Ahmed b. Tolun'un kumandalarından İbn Cebğûye (Yabgu-oğlu)'yi görüyoruz.⁷⁶

⁷³ Yıldız, a.g.e, s.7

⁷⁴ Lütfi Göker, Bilimin tarihi gelişimi ile Harran'ın yeri ve Önemi (Fırat havzası sempozyumu), s.7

⁷⁵ İbn Nedim, *el-Fihrist*, s. 320-321

⁷⁶ Şeşen, a.g.e, s. 13-14

D. Hamdaniler Dönemi

Abbasiiler'in zayıflaması sonucu Harran bölgesi mücadele alanı oldu. İslâm dünyasındaki siyasi parçalanmalardan faydalanan Bizans'ın bölge üzerindeki baskısı artmaya başladı. Harran hiç bir zaman Bizans hâkimiyeti altına girmedi ise de Urfa gibi çok yakın yerlerin düşman hâkimiyetine girmesi şehri hinterlandından mahrum etti. Şehir yavaş yavaş ikinci plâna düşmeye başladı. Harran'a bir ara Tolonoğulları, sonra Sacoğulları, daha sonra Hamdaniler hâkim olmuştur. Hamdaniler zamanında Harran kötü idare edilip fakirleşmiştir.

Bu dönemde eserini yazan İbn Havkal, el-Cezîre bölgesinin eskiden en mamur bölgelerden biri iken İslâm-Bizans mücadelesine sahne olması, Hamdânîler tarafından ağır vergiler konması sebebiyle fakirleştiğini, halkının çoğunun taşınabilen mallarını alarak etrafa dağıldıklarını söyler.⁷⁷ Daha sonra "Diyar-ı Mudar'ın merkezi Rakka'dır... Harran büyüklükte Rakka'dan sonra gelir. Burası Sâbiîlerin şehridir. Burada Belh mabedine benzeyen bir mabed vardır. Burası Sâbiîlerin ibâdet yeridir. Bu mabedi Hz. İbrahim'in inşa ettiğini söylerler. Burası Diyar-ı Mudar şehirleri arasında suyu ve ağacı az bir yerdir. Ziraatı gerilemiştir. Vaktiyle buranın geniş bir ovası vardı. Bizanslılar bu ovanın köylerini işgal ettiler. Sonra, Benû Ukayl ve Benû Nümeyr arapları şehrin üzerine çöktüler. *Harran'ın hiç bir şeyi kalmadı. Ovalarının balı, kaymağı yok oldu.* "der.⁷⁸ Göçebe olan Numeyriler Harran'a hâkim olduğunda bölge de ticaret ve ziraat iyice zayıflamıştı. Bu kritik devrede şehirden ilim adamları az çıkmıştır. Şehirden alınan vergilerde büyük düşüş olmuştur.⁷⁹

E. Selçuklular Dönemi

Urfa ve Harran bölgesi ilk defa Selçuklu Sultanı Alparslan tarafından 1070'de 50 gün süreyle kuşatma altında tutuldu. Malazgirt zaferinden sonra da sultana teslim edildi. 479/1086 yılında Melikşah Harran'ı Selçuklu idaresi altına aldı ve Emir Bozan'ı Harran'a vali tayin etti.⁸⁰ Fakat bu istikrarlı devre Melikşah'ın 485/1092 yılındaki ölümü üzerine sona erdi. Selçuklu devleti bünyesinde taht mücadeleleri başladı.⁸¹

⁷⁷ Şeşen, a.g.e, s. 14–15

⁷⁸ Şeşen, a.g.e, s. X

⁷⁹ Şeşen, a.g.e, s. X-II

⁸⁰ Sarıkavak, a.g.e, s.9

⁸¹ Yıldız, a.g.e, s.8

491/1098 yılında bölgeye Haçlıların gelmesi üzerine Harran zengin hinderlandını yeniden kaybetti. Bölge, Müslümanlarla Haçlılar arasında mücadele sahası oldu. Bununla beraber ne Bizanslılar ne de Haçlılar Harran'ı alabildiler.

Ancak Selçuklular ile Bizanslılar arasında vuku bulan mücadelelerde Harranlı Rumlar ve Ermeniler, Bizanslılar'a yardım etmişlerdir. Vefat edip gömülen Müslüman askerlerin kabirlerini eşerek başlarını, Bizans imparatoru'na hediye olarak göndermişlerdir. Bu olay dikkate şayan önemli bir hadise olarak tarihe geçmiştir.⁸²

F. Zengiler Dönemi

521/1127 yılında İzzettin Mesud vefat edince Selçuklu Sultanı Mahmut İmadeddin Zengi'yi Harran'a atabey olarak tayin etti. Böylece, Haçlıların büyük baskısı altındaki Harran ve Halep, Musul atabeyliğine bağlandı. Zengi zamanla topraklarını genişleterek, bu bölgede kuvvetli bir devlet kurdu. El –Cezire bölgesinde siyasi istikrar yeniden sağlandı. Harran yeniden yükselme devrine girdi. Bilhassa, Zengi'nin oğlu Nurettin Mahmut ve Selahaddin'i Eyyubi zamanlarında Harran çok gelişti. Şehirde medreseler, hastaneler, çarşılar, hamamlar, diğer bayındırlık kurumları inşa edildi. Selahaddin devrinde şehrin sahibi olan Muzafferüddin Gökböri imar faaliyetlerine çok ehemmiyet veren bir beydi. 580/1184 yılında Harran'a uğrayan seyyah İbn Cübeyr, Harran ve çarşılarından, büyük camisinden övgüyle bahseder.⁸³

G. Eyyubiler Dönemi

Gökbiri'nin 1190 yılında Erbil'e tayin edilmesi üzerine Harran Eyyubiler ailesine mensup prensler tarafından idâre edildi. Önce şehir Melik el-Adil'in idâresine geçti. Onun büyük sultan olması üzerine, 1198–1228 yıllarında oğlu Melik el –Eşref'in idaresinde kaldı. El –Eşref devrinde Harran ikinci en parlak devrini yaşadı ve el-Cezire bölgesinin merkezi oldu. El-Eşref'ten sonra bölge ve Harran, son büyük Eyyubiler sultanı Necmüddin Eyyüb tarafından idâre edildi. Bölge önce Anadolu Selçuklarıyla Eyyubiler arasında mücadele sahası oldu. Ardından bir ara Harezmliler şehre hakim oldular. 639/1241 yılı başlarında Eyyubi hükümdarı Melik en-Nasr tarafından Harran

⁸² Şeşen, a.g.e, s. X; Yıldız, a.g.e, s. 8

⁸³ Yıldız, a.g.e, s.9

Haleb'e bağlandı. Eyyûbîler devri boyunca Harran, el-Cezîre bölgesine merkez oldu.⁸⁴

H. Memlûklar Dönemi ve Sonrası

Nihayet, 658/1260 yılı başlarında Moğol İlhanlılar'ın hükümdarı Hülâgü gelip Harran'ı kuşattı. Ardından bölge İlhanlılarla Memlûklar arasında mücadele sahası oldu. Moğolların zulmünden kaçan halk etraftaki şehirlere dağıldılar. Şehir Moğollarla Memlûklar arasında birkaç defa el değiştirdi.

1244'te Tatarlar, 1260'ta Hulagu idaresinde Moğollar Urfa'dan geçtiler. Urfa ve Harran halkı kendiliğinden teslim oldu, ancak Suruç ahalisi (teslim olmadığı için) tamamen öldürüldü.⁸⁵ Büyük İslam âlimi İbn-i Teymiyye'nin Harran'dan Dimaşk'a gidişi bu günlere rastlar. İbn-i Teymiyye'nin daha sonra bölge halkını cihada teşvik ederek, Moğollara karşı mücadeleler verdiği bilinmektedir.⁸⁶ Moğollar şehri 1262 yılında ele geçirerek Birecik'e kadar ilerlediler. Birecik'te yenilip geri döndüler. Harranı ellerinde tutamayacaklarını anlayınca, şehrin önemli ustalarını ve kalan zenginliklerini Mardin'e (ki şu anda Mardin ve çevresinde devam edilegelen çini-bakır işçiliği vs. sanatlarında Urfa'dan götürülen ustaların büyük bir payının olduğu açık bir gerçektir.) ve diğer yerlere taşıdılar. Halkın kalan kısmı Dimaşk ve Haleb'e kaçtı. Oralara yerleşti. (Günümüzde bile o yörelerle akrabalık ilişkileri devam edegelmektedir.) Moğollar şehrin camiini tahrib edip surlarının kapılarını taşla ördüler. Harran'ı tamamen harabe halinde bırakıp gittiler.⁸⁷ Harran bundan sonra etraftaki göçebeler tarafından işgal edildi. Bir köy haline geldi. Memlûklarle-Moğollar arasında savaş alanı olduğu için buradaki ziraat öldü. Hatta ziraatten ve ticaretten anlayan halk kalmadı. Buradaki ticaret Anadolu içlerine, Karadeniz limanlarına kaydı. Bu bölgenin en önemli yerleşim merkezi Urfa oldu.⁸⁸

Ayrıca şunu da hemen belirtmek gerekir ki; Bağdat okulunu meydana getiren bilgin, filozof ve mütercimlerin önemli bir kısmı Bağdat'a Harran'dan gelmişlerdir.⁸⁹

Moğolların zayıflamasından sonra, XIV. asrın ilk yarısında Memlûklar bölgeye iyice yerleştiler. 1400 yılı civarında Harran Timur'un idaresine girdi. Timur'un doğuya

⁸⁴ Şeşen, a.g.e, s. XI; Yıldız, a.g.e, s.9

⁸⁵ Yıldız, a.g.e, s. 8

⁸⁶ Yıldız, a.g.e, s. 9

⁸⁷ Şeşen, a.g.e, s. 28

⁸⁸ Şeşen, a.g.e, s. 28–29

⁸⁹ Sarıkavak, a.g.e, s.VIII

dönmesinden sonra, 1403–1404 yıllarında Döğerlerin reisi Dimaşk Hoca bölgeye hâkim oldu. Dimaşk Hoca'nın 1404 yılında Nuayr b. Hayyar tarafından öldürülmesi üzerine, bölge yeniden Memlûklara bağlandı. 1406 yılından sonra, Harran bölgesi Memlûklar-Karakoyunlar, sonra Akkoyunlar arasında el değiştirmeye devam etti.⁹⁰

İ. Osmanlılar Dönemi

1516 yılında Osmanlılar Merc-i Dâbık zaferi üzerine bölgeyi Memlûklerden aldılar. 1518 tarihli tapu tahrir defterine göre, Harran bir köydü.52 haneden meydana geliyordu. Nüfusu ise 250 ilâ 280 kişi arasındaydı. Bunlardan 17'si bekârdı. Yıllık vergi tahsilâtının yekûnu 25.006 akçeydi. Halkının hepsi müslümandı.⁹¹

XVII. yüzyılın sonlarında Harran'a da uğrayan Evliya Çelebi şöyle der:

“Urfa'dan güney tarafında 9 saat giderek Harran kalesine geldik. Burayı da Nemrud yapmıştır. Urfa toprağında, çöl içinde Hâmun sahrasına karşı gayet sağlam bir kaledir. Beşgen şeklindedir. 922 hicrî tarihinde Sultan Kansuh el-Gavrî elindeyken Selim Han'a geçmiştir. Araplar buraları harabetmiş, namuslu halk göç etmişlerdir. Sonra, şehir harap, evler toprak olup kalesinde de insanoğlu kalmamıştır.”⁹²

Cumhuriyet devrinde Harran, Urfa vilayetinin Akçakale ilçesine bağlı bir köy oldu. 1987 yılında çıkarılan bir kanunla şehrin tarihi ehemmiyeti ve GAP projesiyle alacağı önem göz önüne alınarak ilçe olması kararlaştırıldı. Harran ilçesinin tarihteki rolüne atfen 1992 yılında Şanlıurfa'da kurulan yeni üniversite'nin ismi Harran olmuştur. Bilindiği üzere bu gün eski Harran harabe halindedir. Kulübe halindeki kümbetler Harran evlerinde yaşayan köylüler tarafından iskân edilmiştir. Eski şehrin ortaya çıkarılması Rice'nin yaptırdığı kazılar, Nurettin Yardımcı tarafından devam ettirilmektedir.⁹³

III. URFA VE HARRAN' IN DÜŞÜNCE TARİHİNDEKİ YERİ

Bilindiği kadarıyla insanlık tarihinde tefekkür, ilim ve medeniyete hizmeti geçenlerin inançlarına bakmaksızın onlara saygı duyanlar, onları takdirle yâd edenler;

⁹⁰ Sümer, Faruk, Oğuzlar, s.43–50

⁹¹ Şeşen, a.g.e, s. 29

⁹² Çelebi, Evliya, *Seyahatname*, II, s.146–147

⁹³ Şeşen, a.g.e, s. 31

"Hikmet mü'min'in yitiğidir" ⁹⁴ düsturunu rehber edinen müslümanlardır. Bu anlayışın sahibi olan müslümanlar, bilgiyi, hikmeti her kimde, her nerede buldularsa almaya, öğrenmeye çaba sarfetmişlerdir. Ancak bu sadece öğrenme ile sınırlı bir anlayış olmamış; öğrendiklerini çeşitli yollarla öğretme de onların şiarı ve inançlarının tezahürü olmuştur. Bu sayede oluşan okullar, bilginler ve filozoflarla islam medeniyeti, bir kitap medeniyeti haline gelmiş; İslam, doğduktan sonraki ilk iki yüz yıl içinde en büyük kitap külliyyatına sahip olmuştur. Müslümanlar, bu süre içinde Doğu'nun ve Batı'nın (Yunan'ın) sahip olduğu ilim kaynaklarına yönelmiş; birçok kanal ve yoldan onları sadece elde etmeye başlamışlardır. ⁹⁵

Müslümanlar önemli yerleşim merkezlerini fethettikten sonra, buralardaki okullar varlıklarını devam ettirdiler özellikle Urfa-Harran bölgesi, eski Yunan bilim ve kültür birikimlerinin müslümanlara geçmesinde önemli bir konuma sahiptir. Gerçekten bütün insanların ortak mirası olan bilim ve felsefenin tarihi gelişim sürecinde Urfa ve Harran oldukça önemli birer kilometre taşıdır. İslamın yayılmaya başlamasından sonra Harran, Urfa ve Nusaybin gibi yerler, kısa sayılabilecek bir süre içerisinde Müslümanlar tarafından fethedildi. Ancak buradaki bilimsel faaliyetleri durdurmayan Müslümanlar, aksine bu faaliyetlerin daha da hız kazanmasını teşvik ettiler. ⁹⁶

Yedinci yüzyılda İskenderiye, Grek felsefesi ve ilahiyatının tetkik ve tedris edildiği en önemli merkezdi; ancak kesinlikle tek merkez değildi. Bu sahalarla ilgili konular, dördüncü asırdan beri Suriye, Irak, Antakya, Harran, Urfa(Edessa) Suriye'nin kuzeyinde yer alan Kinnesrin ve yukarı Irak'ta yer alan Nusaybin (Günümüzde Mardin'in ilçesi) ile Ra'sül-ayn'da (Günümüzdeki Ceylanpınar ilçesi) tedris ediliyordu. Hristiyanlar tarafından yönetilen bu öğretim merkezleri, buraların Müslümanlar tarafından fethedilmesinden sonra da, akademik faaliyetlerine müdahale edilmeden devam ettiler. Hatta ilk devirdeki Müslüman idareciler gayrı-müslim bilgin ve filozoflara müsamaha göstermekle kalmayıp onları teşvik ettiler. Bu husus sadece o günlerde islam idaresi altında entelektüel hürriyetin hâkim olduğuna işaret etmez; aynı zamanda bu durum, müslümanların bilgi aşkını ve dinleri ne olursa olsun bilginlere gerekli itibarı gösterdiklerine işaret etmektedir. Bu durumun böyle olduğunun en iyi göstergelerinden biri de Urfa Okulunun yedinci yüzyıl sonlarına kadar fonksiyonunu

⁹⁴ Ebu Davud, İlim, 1

⁹⁵ Sarıkavak, a.g.e, s.1-2

⁹⁶ Sarıkavak, a.g.e, s.133

sürdürmüş olmasıdır.⁹⁷

Müslümanlar İran ve Suriye'yi tamamen fethedince, halifeler buralarda yaşayan Süryanilerin hizmetlerinden istifade etmenin yararına inandılar. Bu anlayışlarının sonucunda; Aristo, Öklid, Arşimed, Hipokrat, Galen ve bunların yanında pek çok eski bilgin ve filozof'un eserleri, Süryani mütercim-bilginler aracılığıyla, müslümanların istifadesine sunulan kaynaklar oldu.⁹⁸ Emeviler zamanından itibaren Harran'dan hadis, fıkıh, tefsir gibi dini ilim sahalarında büyük âlimler çıktı. Bugün şehrin harabelerinde yapılan kazıların çok büyük kısmı İslam devrine aittir. Bilhassa Eyyubiler devrine ait pek çok eser bulunmaktadır. Emeviler devrinde İskenderiye mektebi sona ermiş, buradaki felsefe, matematik ve tabii ilimler eğitimi Harran'a geçmiştir. Bu sebeble Harranlılar Abbasi'lerin başlarındaki tercüme te'lif faaliyetinde önemli rol oynamışlardır. İslam kültürüne katkıları büyük olmuştur. Bu dönemde Harran Üniversitesi'nde matematik, astronomi, fizik, kimya, tıp ve tabii bilimler okutulmuştur. Harran Üniversitesine Müslüman öğrencilerden başka İspanya, İtalya ve Bizans dahil diğer ülkelerden bilim heveslisi öğrenciler ve bilim adamları öğrenim için akın etmişlerdir.⁹⁹ Netice olarak 718–913 tarihleri arasındaki devre, ilim ve kültür tarihi bakımından Harran'ın altın çağıdır.¹⁰⁰ Ayrıca bu dönemdeki halifelerin ilim ve felsefenin müslümanlara geçmesine aracılık eden mütercimlere davranış tarzlarını göstermesi bakımından aşağıda zikredilen olay da söz konusu anlayışın doğruluğunu desteklemektedir : "Mütercimler, babalarından aldıkları Hristiyan inançlarını devam ettirdiler. Bu konuda oldukça ün kazanmış olan İbn Cibril(İbn Djebril) hikâyesi, gerek mütercimlerin düşüncelerini ifade tarzları ve gerekse halifelerin nasıl bir liberal zihniyete sahip olduklarını göstermesi açısından önemlidir. Hadise şudur: halife Mansur İbn-i Cibril'den İslam'a girmesini istediğinde, o, Halife'ye şöyle cevap verdi: babalarımın inancında kalacağım ve öyle öleceğim, onlar nerede iseler ben de orada olmak isterim; ister cennette, ister cehennemde olsunlar. Bunun üzerine Halife güldü ve kendisini oldukça pahalı bir hediye ile uğurladı.¹⁰¹

Ancak Hamdaniler ve onları takip eden emirlikler zamanında Harran zalimce idare edildi. Medeni seviyesi düşük olan bedevilerin yağmalarına uğradı. Şehir ticari ve

⁹⁷ Sarıkavak, a.g.e, s.3-4, 140

⁹⁸ Sarıkavak, a.g.e, s.141

⁹⁹ Lütfi Göker, *Bilimin tarihi gelişimi ile Harran'ın yeri ve Önemi* (Fırat havzası sempozyumu), s.7

¹⁰⁰ Şeşen, a.g.e, s.X

¹⁰¹ Sarıkavak, a.g.e, s.2

kültürel önemini kaybetti. Bu sebeple, bir müddet Harran'dan önemli âlimler çıkmadı. Selçukluların gelişiyle bir dereceye kadar şehir ve etrafında emniyet ve istikrar sağlandı. Harran'dan yeniden önemli alimler çıkmaya başladı. Şehrin refahı artarak Eyyubiler devrinde en yüksek seviye'ye ulaştı. Harran yeniden el-Cezire bölgesinin merkezi oldu. Yalnız bu devrenin ilmi hayatına damgasını vuran medreseler olduğu için Harran'dan eskisi gibi felsefe, matematik, tıp sahalarında değil, daha çok dini ilimler sahasında âlimler çıktı. Bu âlimler sunni mezheplerden Hanbeli'ye mezhebine mensuptular. Harran Hanbelîlerin en kuzeydeki merkeziydi.¹⁰²

Bilim, felsefe ve kültür hayatının İslam'ın ilk asırlarındaki durumunu ve gelişmesini bir oryantalist şöyle değerlendirir : "Emevilerin iktidardan düşüp, Abbasilerin yükseldiği dönemde, İslam devletinin entelektüel merkezi, Fırat ve Dicle havzasına taşındı. Bağdat, bu dönemde kurulmuştur. Hür düşünce Abbasilerin ilk dönemlerinde oldukça revaçta olduğundan insanlar, felsefe ve bilimle aydınlanmakta ve uğraşmaktaydılar. Bu bölgelerdeki Yunan felsefesi, eski Harran putperestliği ile diğer inanç ve anlayışlar varlıklarını devam ettirdiler. Bunların müntesip ve muallimleri kendilerini tamamen akademik çalışmalara Süryaniler, daha çok Suriye, Lübnan, Irak ve Türkiye'nin Mardin ili civarında yaşayan Hristiyan topluluğun adıdır. Putperest Aramiler'in bir kısmı İsa'nın havarilerinden Simun, Petrus ve arkadaşlarının telkinleri ile 38 yılında Hristiyanlığı benimsediler. Putperest Aramilerden farklılıklarını belirtmek için bunlar Süryani adıyla adlandırıldılar. Merkezleri Antakya olan Süryaniler daha sonraki dönemlerde Chalkedon konsülü kararlarına karşı çıkarak monofizit doktrini benimsediler. Bu ilk dönem idarecileri, kendilerine Yunan bilim ve felsefesini getiren farklı inanç sahibi bütün gayr-ı müslimlere fazlasıyla toleranslı davrandılar.¹⁰³

Nihayet böyle toleranslı bir ortamda oluşan ve gelişen İslam bilim ve düşüncesinin, Batı Rönesans'ının en önemli temeli ve muharrik dayanağı olduğu bir başka Batılı doğu bilimci de şöyle ifade eder: "Geriye bakıldığında biz şunu söyleyebiliriz: İslam tıp ve bilimi, Helenistik güneşin ışığının bir yansımasıydı. Ne zaman ki, Helenistik günün güneşi kayboldu, o zaman Müslümanların ki ay gibi ışık saçmaya başladı. Bu aydınlık ise, Avrupa'nın Ortaçağı üzerine düştü; bazı parlak yıldızlar da aynı şekilde yeni bir günün şafağında-ki bu, Rönesans'tır- soldu. Müslümanların bu büyük uyanışın doğuşu ve yönlenmesindeki payları henüz tam

¹⁰² Şeşen, a.g.e, s. 85–86

¹⁰³ Sarıkavak, a.g.e, s. 3–4

anlamıyla ortaya konmuş değildir.

Müslümanlar'ı Kur'an ve Hadis'in mesajını anlama gayretleri sonucu özellikle Arapça zengin bir bilimsel dil olma hüviyetini kazandı. Zira Arapça bu özelliğe sahip olunca bu kez de yeni dini bu dille yayma çabaları yoğunluk kazanmaya başladı.¹⁰⁴

Görüldüğü gibi Müslümanlık ve Müslümanlar, tarih sahnesinde yer almaya başlamalarından hemen sonra bilim ve düşünceye gerekli önem ve itibarı göstermişlerdir. Bu önem ve itibarın yanında Müslümanlar, hiçbir önyargı ve art niyete kapılmadan bilim ve düşünceyi elde etmeye büyük çaba harcamışlardır. Nitekim bu hususu yukarıdaki bilgileri bize aktaran Batılı bilim adamları da tasdik ve teyid etmektedir.¹⁰⁵ Ancak burada önemle vurgulanması gereken bir husus da, Urfa ve Harran okullarının bu dönemde ifa ettikleri görevdir. Genelde dünya, özelde İslam bilim ve düşünce tarihinde önemli birer konum ve fonksiyona sahip olan bu merkezleri ve buralardan yetişen ya da buralarda varlığını devam ettiren anlayışlardan etkilenen bilgin ve filozofları kısa olarak verdikten sonra esas konumuz olan Harranlı Raviler'i vermeye çalışacağız. Lakin her şeyden önce açıklığa kavuşması gerekli olan bir konu da Oryantalistlerin Urfa ve Harran'a ola yoğun ilgileridir.

O halde Batılı Orientalistler (Oryantalistler) Urfa'yı ve özellikle Harran'ı neden özel araştırma konusu yapıyorlar?

1) Urfa'nın dünyadaki ilk Hristiyan krallığına beşiklik etmiş olması: MÖ. 132-MS.244 yılları arasında Urfa'da bir şehir krallığı olarak hüküm süren Osroene Krallığı Hristiyanlık tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu dönemin krallarından V. Abgar Ukkama MS. 13-50 yılları arasındaki ikinci saltanatı sırasında Hz. İsa'ya mektup yazarak halkıyla birlikte dinini kabul ettiğini belirtmiş ve O'nu hem kendisini tedavi etmek, hem de dinini öğrenmek üzere Urfa'ya davet etmiştir. Hz. İsa (a.s) Urfa'ya gelemeyeceğini, ancak Urfa'yı takdis ettiğine dair bir mektubunu ve yüzünü sildiği mendile çıkan mucizevî portresini havarilerinden Thomas da denilen Adday ile birlikte Kral Abgar'a göndermiştir. Kral Abgar bu mendille yüzünü silerek sağlığına kavuşmuştur.¹⁰⁶ Dolayısıyla Urfa'nın Hz. İsa tarafından kutsanmış olması, Hristiyanlığı dünyada ilk kabul eden krallığın Urfa Krallığı olması bu ilin kutsanan şehir (the blessed city) adıyla tanınmasını sağlamıştır. Bu yüzden gerek buradaki Hristiyan inancının

¹⁰⁴ Sarıkavak, a.g.e, s.133

¹⁰⁵ Sarıkavak, a.g.e, s. 6

¹⁰⁶ Kürkçüoğlu, A. Cihat,, a.g.e, s. 85

ortinleri ve gelişimi gerekse İ.S. 1. yüzyılda Hristiyanlığa giren diğer dini formlar bir zemin olarak araştırma konusu yapılmaktadır.¹⁰⁷

2) Hristiyanlık ilk dönemlerinde Urfa, Nusaybin gibi büyük merkezler, kendilerinde kurulan okullar sayesinde uygarlık, eğitim-öğretim ve dini birer merkez durumundadırlar. Hatta İran'a Hristiyanlık, Urfalı misyonerler tarafından götürölmüş ve onlar aracılığıyla orada yayılmıştır.¹⁰⁸

3) Bu bölgedeki Hristiyan inancıyla bugün dünyada hâkim olan Hristiyanlık inancı farklılık arz etmektedir. Nitekim o dönemde bu bölgedeki hâkim Hristiyan mezhebi 431'den sonra tamamen Nesturilik oldu. 483'te ise Nesturilik, Katolik kilisesinden bütünüyle ayrıldığı gibi, resmen Doğu Kilisesi olarak adlandırılmıştır. Ayrıca bu kilise üçüncü konsülü de reddetmiştir. Bu dönemlerde oldukça aktif faaliyetlerde bulunan Nesturiler, özellikle bağımsızlıklarını ilan ettikten sonra, Asya'da çok hızlı yayılmışlardır ve bunun için de pek çok takibata maruz kalmışlardır. Ancak hem bu bölgede, hem de İran gibi komşu memleketlerdeki geniş kitleler üzerinde etkili olmuşlardır.

4) Coğrafi olarak Urfa, doğuya açılan bütün yolların kavşasında kurulmuş bir şehirdi. Bu yollar buradan Hindistan ve Çin'e kadar uzanmaktaydı. Bu eski ipek yolu, uzak doğunun lüks üretimlerini Batı Roma'ya taşıyan yoldu. Ayrıca Urfa'nın aynı zamanda bilim, felsefe ve kültür yolu kavşasında olması onu birçok açıdan önemli kavşak merkezi haline getiriyordu. Bütün bu durumlar Urfa'yı Batılı oryantalistler tarafından özel araştırma konusu haline getirmek için yeterli oluyordu.¹⁰⁹

5) Urfa-Harran bölgesi Sabiî'liğin merkezi olması hasebiyle de araştırma konusu olmaktadır.¹¹⁰

IV- URF A VE HARRAN BÖLGESİNDEKİ SABİİ VE İSLAM ÂLİMLERİ

¹⁰⁷ Kürkçüoğlu, A.Cihat, a.g. e, s.85

¹⁰⁸ Sarıkavak, a.g.e, s. 10 (Dipnot: H.J.W. Drijvers, cults and Beliefs at Edessa, Leidon, 1980, s.1)

¹⁰⁹ Sarıkavak, a.g.e, s. 11 (Dipnot: H.J.W. Drijvers, a.g.e, s. 9)

¹¹⁰ Sarıkavak, a.g.e, s. 11

A. Sabîî Âlimler ve İlim Dünyasına Katkıları

İslam dünyasında ilk kültür ortamının teşekkülü ve gelişmesine katkıda bulunanların başında Harranlı sabîî bilgin ve düşünürler gelmektedir.¹¹¹ Bilindiği üzere İslam felsefesinin oluşumunda en fazla katkıya sahip kültür Yunan kültürüdür. Bu kültürü İslam dünyasına kazandıran genelde Süryani bilginler olmuştur.¹¹² Süryaniler'in 363'te kurdukları felsefe, bilim ve tıp okulları önemli görevler üstlenerek Mezopotamya'ya yayıldı. Burada yeri gelmişken, sabîî âlimleri zikretmeden önce, sabîî'ler hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz: İbn Teymiye'nin doğum yeri ve ilk yetiştiği çevrenin Harran ovası olması, ailesinin de döneminin en entelektüel ailelerinden biri olması, onun Harran ve Harranlı sabîî'ler hakkındaki değerlendirmesini önemli kılmaktadır. İbn Teymiye, özellikle "er-Redd Ale'l Mantıkiyyîn"¹¹³ adlı eserinin bazı bölümlerinde Harran ve sabîîlerle ilgili bazı değerlendirmelere yer vermektedir. Bunlardan bir kısmını aşağıdaki satırlarda göstermeye çalışacağız: İbn-i Teymiye, öncelikle Harran ve Harranlıların dini üzerinde durarak bu konuda şöyle der: "...Harran, sabîîlerin yurduydı, orada İbrahim (a.s) doğdu veya oraya Irak'tan geldi. Harran' da şu adlar altında heykeller (putlar) bulunmaktaydı: İlk Neden Heykeli, İlk Akıl Heykeli, Tümel Nefs Heykeli, Zuhul Heykeli, Müşteri Heykeli, Merih Heykeli, Güneş Heykeli ve Ay Heykeli. Harranlılar, Hristiyanlık çıkmadan önce bunlara ibadet etmekte idi. Daha sonra bu civarda Hristiyanlık zuhur edince yeni din Harranlılar arasında da yayıldı; ancak sabîîlik de bir inanç olarak devam etti. Bu hal, İslam gelene dek sürdü. İslam idaresinde de sabîîlik ve felsefe son zamanlara kadar devam etti; nitekim Bağdat ve başka yerlerdeki bazı sabîî tabib ve bilgin mütercimler müslüman olmadılar.

İbn-i Teymiye, Farabi'nin Harran'a geldiğini, Sabîîlerden ilim tahsil ettiğini ve onlardan özellikle felsefe öğrendiğini ifade ettikten sonra Harranlı Sabit b. Kurra'nın, Aristo'nun ilahiyat(Teoloji) hakkındaki kitabını şerh ettiğini ve kendisinden bu kitabı açıkladığını ifade eder. Sonra tekrar sözü Sabîîlik üzerine getirerek, bu konuda şu bilgileri verir: "Sabîîlik, Hristiyanlık zuhur etmeden önce Şam ve civarında (Harran gibi) yaşayanların diniydi. Bunlar kuzey tarafına dönerek ibadet etmekteydiler. Nitekim Şam'da birçok ibadet mahallinin kiblesi (o dönemde) kuzeye yönelikti."¹¹⁴

¹¹¹ el-Mevsüatü'l-Arabiyye, III, 137, Harran md.

¹¹² Ahmed Kamil Cihan, *İslam felsefesini oluşumunda Urfa okulu ve Süryaniler*, s.96

¹¹³ İbn Teymiye, *er-Redd Ale'l-Mantıkiyyin*, s.286-289

¹¹⁴ İbn Teymiye, *er-Redd Ale'l-Mantıkiyyin*, s.287

Sabiîler ikiye ayrılır: Hanif-muvahhid Sabiîler; müşrik Sabiîler.

Muvahhid Hanif Sabiîleri, Allah, K.Kerimde övmektedir.¹¹⁵ Bunlar, hükümleri nesh ve tebdil edilmeden önceki Tevrat'la dini işlerini tanzim etmekteydiler. Sabiîler, Tevrat ve İncil'den önceki devirlerde ise Haniflerin imamı İbrahim (a.s)'in milletine bağlıydılar.

Müşrik Sabiîlere gelince, bunlar, aynen Arap ve Hint müşrikleri gibi âlemin sonradan yaratıldığını kabul etmekteydiler. Rivayete göre müşrik filozoflar arasında âlemin kıdemine inandığını ilk açıklayan Aristo'dur.¹¹⁶ Burada İbn Teymiye'nin söyledikleri Harranlı Sabiîlerin inançlarını değerlendirmek açısından oldukça dikkat çekicidir. Sabiîler hakkında verdiği yukarıdaki bilgilerin dışında İbn Teymiye birçok tarihçi ve ravinin onlar hakkındaki görüşlerini naklettikten sonra Fakihlerin onlarla ilgili düşüncelerine sözü getirerek şöyle der:

"Sabiîler hakkında fakihlerin ihtilafı ise, onlar, ehl-i kitap mı, değil mi noktasındadır. Bu konuda Ahmed b. Hanbel ve Şafii'den şu iki rivayet ve hüküm varit olmuştur. Hatta bu fukahâya göre de Sabiîler iki gruptur: Sabiîlerden olduğunu söyleyen ve ehl-i kitabın dinine tabii olanlar ve ehl-i kitaplar; eğer ehl-i kitabın dinine tabii değillerse, onların dininden değillerdir."¹¹⁷

Harranlıları, Sabiîlerden bir cemaat olarak niteleyen Şehristani de onlar hakkında şu bilgileri verir:"...Harranlılar, bütün kötülüklerin yıldızların ve unsurların çeşitli birleşmeleri, bir araya gelmelerinden dolayı zorunlu olarak meydana geldiğine inanmaktadırlar... Bütün Sabiîler, günde üç kere ibadet ederler, cenabetlikte yıkanır... Domuz eti, köpek eti kendilerine haramdır. Bu toplumda boşanma hâkim kararı ile olur ve iki kadınla evlenilmez..." Ayrıca onlara göre sevap da azap da ruhlaradır... Allah birdir... Kendi aralarında sadece Sabiî kadınlarla evlenirler... Yıldızlar adına kurban keserler vs..."¹¹⁸

Bütün bunlara rağmen onlar özellikle 9. ve 10. yüzyıldan beri "Harranlı Sabiîler"¹¹⁹ olarak anıla gelmişlerdir. Bu durum o kadar benimsendi ki, bu yüzyıllardan

¹¹⁵ Bakara 62 "İman edenler, Yahudiler, Hristiyanlar ve Sabiler'den Allah'a ve Ahiret gününe inanan ve salih amel işleyenlerin elbette Rableri katında ecirleri vardır. Onlar için korku yoktur. Onlar üzülecek te değildir"

¹¹⁶ İbn Teymiyye, *er-Redd Ale'l Mantıkiyyun*, s. 288-289

¹¹⁷ Şeşen Ramazan, a.g.e, s. 54-55; İbn Teymiyye, a.g.e, s. 455-456

¹¹⁸ Şeşen, a.g.e, s.54-55, İbn Nedim, *el-Fihrist*, Beyrut, 1364, s. 318-321

¹¹⁹ el-Mevsüatü'l-Arabiyye, III, 137, Harran md.

sonraki tüm kaynaklarda Sabîler denilince artık Harranlılar anlaşılır olmuştur.¹²⁰ M. S. 9. asırdan itibaren Süryanilerin Müslümanlarla olan ilişkileri doruğa ulaşmıştır. Başlangıçta tıp, astronomi, sonra mantık ve felsefe sahasında Süryani dilinden Arapça'ya çeviri dönemi başlamıştır. Felsefi çeviriler Abbasi halifesi el-Me'mun (825–833) zamanında resmi bir kimlik taşır. Bu iş kurulan Daru'l-Hikme de pek çok Yunanca ve Süryanice eser, Süryani çevirmenler aracılığıyla Arapça'ya çevrilmiştir.¹²¹

Hâsılı kelim, ilim ve kültürün müslümanlara geçişinde önemli bir halkayı oluşturan Harran Sabîleri daha İslam'dan önce ilim zemininin hazırlamış bulunmaktaydılar. Böylece Harran'ın tarihte sahip olduğu önem, İslam fethinden sonra daha da canlanmış ve dini bir merkez konumuna gelmiştir.

Şimdi tezimizi uzatmamak ve mevzu'yu dağıtmamak için Harranlı Sabî âlimleri'nden bazılarını kısaca zikretmeye çalışalım:¹²²

1) Sabit b. Kurra el Harrani (821–901): Çağının en büyük matematikçilerinden, tabiplerinden ve Yunan filozoflarının eserlerini Arapça'ya çevirenlerindendir. 150 civarında Arapça, 15 civarında Süryanice eser telif etmiştir. Arapça, Süryanice ve Grekçe'yi mükemmel bir şekilde bilen Sabit gerek hocalığı gerekse eserleriyle İslam düşünce tarihine büyük etkisi olmuştur.¹²³

2) Sinan b. Sabit b. Kurra: Sabit b. Kurra'nın oğlu olan Sinan, tıp, geometri, astronomi, Süryanice dini, Süryani hükümdarları konusunda pek çok eserler yazdı. Abbasi halifesi el-Muktedir tarafından Tabiplerin Reisi tayin edildi. *Kitabul Hermes* Arapça'ya tercüme etti... Sonraları müslüman oldu.

3) Sabit b. Sinan b. Sabit b. Kurra, Sabit b. İbrahim b. Zehrun, Ebu İshak İbrahim b. Sinan b. Sabit b. Kurra: Zamanın meşhur tabiplerindendirler.

4) Battâni el-Harrani (847–929): Sabî asıllı bir Müslüman olan el-Battani'nin tam adı, "Ebu Abdullah Muhammed b. Cabir b. Sinan'dır." O tarihlerde Dünya'nın Ay'a olan uzaklığını doğru olarak hesaplayan el-Battâni en büyük İslam astronomi

¹²⁰ Sarıkavak, a.g.e, s.28

¹²¹ Ahmed Kamil Cihan, *İslam felsefesini oluşumunda Urfa okulu ve Süryaniler*, s.96

¹²² Detaylı bilgi için bkz. Şeşen, a.g.e, s.59–76; Ömer Rıza Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, I, 36, 105, 124, II, 100, III, 101, 202, IV, 73, 78, 240, 241;; Lütfi Göker, *Bilimin Tarihi gelişimi ile Harran'ın Yeri ve Önemi*, (Fırat Havzası Sempozyumu), s.1-15, 23-26 Mart, 1987; Harran Üniversitesinin Bilimsel Temelleri ve Harranlı Bilim Adamları, Erciyes Üniv. Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü, Yayın no: 16, Kayseri 1995, s. 28-71,

¹²³ Tıp bölümünden Sabit b. Kuran'ın çeşitli Hastalıklara karşı uyguladığı Tedavi Yöntemleri adlı bir tez çalışmasının tıp dünyasına yeni ufuklar açacağını düşünmekteyiz. Hatta onun adına Harran üniversitesi Bünyesinde Tıp Tarihi Enstitüsü'nün açılması, geçmişe sahip çıkma adına atılacak önemli bir adım olarak değerlendiriyoruz.

bilginlerindendir. Eserleri ve fikirleriyle dünya bilim ve düşüncesine büyük katkı sağlamıştır.

5) Ebu Sa'id Cabir b. İbrahim es-Sâbi: IV. asırda yaşayan Geometri ve astronomi âlimidir. Eserleri günümüze ulaşmıştır.

6) İbn Vasıf el-Harrani: Meşhur göz tabibi idi. Ebu'l Ferec b.Ebu'l Hasan b. Sinan el-Harrani, Yunus el-Harrani, İbn ravh es-Sabi: Harranlı meşhur tabiplerdendirler.

7) Haccac b. Matar (786–833): Me'mun devrindeki meşhur mütercimlerdendir. Aristo'nun bir eserini Arapça'ya çevirmiştir. Aynı zamanda Me'mun tarafından görevlendirilen büyük bir bilginidir.

8) Ebu İshak İbrahim b. Hilal b. İbrahim b. Zehrunes-Sabi el-Harrani: Matematik, astronomi, tıp bilgini ve aynı zamanda Kuran hafızı, fakat Müslümanlığı kabul etmemiştir. Devrinin en büyük ediplerinden idi. Eserleri günümüze ulaşmıştır.

9) Hilâl b. Muhassin b. İbrahim es-Sâbi: (359–448): Aile efradından ilk müslüman olanlardandır. Çağının büyük tarihçilerindendir.

B. İslam Âlimleri

- 1) Esed b. el-Furat b. Sinan (ö.213/828).
- 2) Abdülfettah b. Ahmed b. Celebet el-Harrani (ö.476/1083)
- 3) Ebu'l-Ferec Abdülvâhid b. Muhammed el-Harrani (ö.486/1093)
- 4) Ebu'l Hasan Ali b. Ömer b. Ali ed-Darir ez-Zahid: 484/1091 yılında Suruç âlimlerinden Ebu'l-Kasım ez-Zeyli'den okudu. 488/1095'te Suruç'ta vefat etti.
- 5) Ebu'l Kasım Nasr b. el-Hüseyn b. Hamid el-Harrani (VI/XII. asrın ilk yarısı)
- 6) Ebu'l Hasan Ali b. Ör Muhammed b. b. Abdüs el-Harrani (599/1164)
- 7) Ebu Abdullah b. el-Abbas el-Harrani (560/1164)
- 8) Abdülkadir b. Nâsuhuddin Abdülmü'min b. Selâmet el-Harrani(624/1236):Aynı zamanda Harran şeyhi ve müftüsü.
- 9) Mecdüddin Ebu'l Berekât Abdüsselam b. Abdullah b. Teymiye(652/1254): İbn Teymiye'nin dedesi...
- 10) Bedrüddin Ebu'l-Kasım b. Muhammed b. Halid b. İbrahim el-Harrani et-

Tacir(717/1317),İbnTeymiye'nin ana bir kardeşidir.

- 11) Şerafuddin b. Abdullah b. Abdulhalim b. Abdusselam b. Teymiyyet el-Harani (717/1317), İbn Teymiye'nin kardeşidir.
- 12) İbn Teymiye (728/1328) tam adı: Şeyhülislam Takiyyüddin Ebu'l Abbas Ahmed b.Abdulhalim b.Teymiyyet el-Harrani: Hanbelî mezhebi büyüklerinin en büyük takipçisi sayılır.
- 13) Necmüddin Ahmed b.Hamdan b. Şebib b. Hamdan el-Harrani(695/1295).¹²⁴

2. Harranlı Diğer Alimlerden Bazıları

- 1) Seyfüddin Abdulğani b. Fahrüddin Muhammed b. Teymiyye el-Harrani (639/1241): Harran hatibi, müderris ve el-Münziri'nin hocalarındandır.
- 2) Ebu'l Mehasin Abdulhalim b. Abdüsselâm b. Abdullah b. Muhammed b. Hıdr b.Teymiyye el-Harrani (682/1284); Teymiyye'nin babasıdır. Babası Mecduddin'den sonra Harran âlimlerinin Şeyhi fakihî aynı zamanda hatibi idi.
- 3) Ebu'l-Fazl b. Ebu'l Hicr Takiyüddin Hamid b. Mahmud ez Zâhid: (570/1175) Devrinin Harran şeyhi, müderrisi ve hatibi diye tanınır.
- 4) Ebu's-Sena Hammad b.Hibetullah el-Harrani: (596/1199) Hem hadisçi hem de tarihçidir. Ülkeler arası kitap ticareti yapardı.
- 5) Ebu'l-Fazl Yusuf b. Fazlullah es-Sekâkini el-Harrani: (621/1244) Edip ve Zâhid biridir.
- 6) Zeynuddin Ebu'l-Mehâsin Abdülevvel b. Mehmed b. Abdülhalik el-Harrani: (803/1401) Devrinin kıraat âlimlerindendir.
- 7) Şeyh Yahya Hayat el-Harrani (Hayat b. Kays)¹²⁵(581/1185): XII yüzyılda yaşamış devrinin en büyük âlimlerinden olan bu zat, İslam âleminde ölümünden sonra tasarrufu devam ettiğine inanılan dört büyük zat'tan biridir. İbn İmad'a göre en azimidir.¹²⁶ E.Çelebi'nin tabiriyle kutupluğa ayak basmış Ulu Sultan...¹²⁷ Harran'da adını taşıyan mescidin kible tarafında inşa edilen zaviyesinde irşad faaliyetinde bulunan

¹²⁴ Fıkıh dersinden Harranlı Fakihler adlı bir tez çalışması'nın gelecek nesillere yeni ufuklar göstermesi açısından ehemmiyeti haiz bir konu olduğunu düşünüyoruz. Detaylı bilgi için bkz. Ömer Rıza Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, V, 66, 261, 290, 211, VI, 12, 27, 159, 191, 194, 218, VII, 76, 120, VIII, 54, IX, 44, 179; İbn Receb, *Tabakatı Hanabile*, I. cildin de 7 fakih, II. Cildinde ise 39 fakih ismi geçmektedir. Ayrıca el-Makdisi'nin *Maksidi'l Erşed* adlı eserinin I. cildinde 10 âlim, II. Cildinde 21 âlim, III. Cildinde ise 4 alimin ismi geçmektedir.

¹²⁵ Ömer Rıza Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, V, 261; Zehebi, *en- Nübelâ*, XXI, 182

¹²⁶ İbn İmad, *Şezerat*, IV, 269

¹²⁷ Oymak Mehmet, *Hiz.İbrahim ve Urfa*, 61;

Hayat b. Kays bölgenin en çok saygı gösterilen şeyhi haline gelmiş ve çevresinde birçok mürit toplamıştır. İyi hali ve kerametleriyle tanınan bu zatın Sultan Nurettin Zengi ve Selahaddin Eyyubi tarafından ziyaret edilmiş olması çağının şöhretini ve nüfuzunu göstermesi bakımından önemlidir. Sultan Nurettin'i Haçlılarla savaş etmeye teşvik etmiş ve ona dua'cı olmuştur. Ancak Hayat el-Harrani'ni Mısır üzerine yürümesi yönündeki tavsiyesini dinlemediğinden düzenlediği sefer sonuçsuz kalmıştır.¹²⁸ Türbesi Harran'ın batısında ve tarihi Harran şehri harabelerini çevreleyen yıkık surların dışında caminin kuzeyinde kendine ayrılan bölümde bulunmaktadır. Oğlu Ömer'in m.1196 yılında yaptırdığı türbe bazı değişikliklerle günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde hala ziyaret edilmektedir.¹²⁹

8) Câbir el-Ensâri (Câbir b. Abdullah) (697/1299) : Şu an Şanlıurfa'nın yermi beş km güneydoğusunda Yardımcı beldesinde türbesi olduğu söylenen bu zatın hicretten 16 yıl önce (Miladi 607) Medine'de doğduğu, 697 yılında yine Medine'de vefat ettiği kaynaklarda kayıtlıdır. Peygamber efendimiz ile birlikte birçok savaşa katılan, Hz.Peygamberin vefatından sonra Şam'ın fethinde bulunduğu bilinen Câbir b. Abdullah'ın, Hz. Ömer zamanında Harran-Urfa'nın fethine katıldığı ve İmam Bakır hazretleri gibi bir uzvunun gömüldüğü yere türbesinin ve caminin yapıldığı rivayet edilmektedir. Yardımcı beldesinde bulunan türbe ve camii orijinal şeklini muhafaza etmekte olup, 1992 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restore edilmiştir.¹³⁰

9) Şeyh İmam Bakır (Ebu Cafer İmam Muhammed) : 57/676 senesinde Medine'de doğmuş, 103/721'de Hanime'de vefat edince naâşı Medine-i-Münevvere'ye getirilerek Baki mezarlığa defnedilmiştir. Ancak 12 İmam'dan beşincisi olan Ebu Cafer imam Muhmammed Bakır diye ifade edilen ve Hz. Ömer zamanında Urfa-Harran'ın fethine katılan(Miladi 639) bu zatın şehit düşen parmağı Harran'ın 3 km Kuzeydoğusundaki "İmam Bakır" köyüne defnedilmiştir. Türbe ve camisinin orijinal şekli bozulmuştur.¹³¹

¹²⁸ Zehebi, *en- Nübelâ*, XXI, 182

¹²⁹ İsmail Şerifoğlu, *Hayat el-Harrani*, s. 28

¹³⁰ Oymak, a.g.e, s.61

¹³¹ Detaylı bilgi için bkz. Ömer Rıza Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, X, 23, 221, XI, 138,145, 250, 341; Sarıkavak, a.g.e, s. VIII

İKİNCİ BÖLÜM

HARRANLI RAVİLER VE MUHADDİSLER (İLK 4 ASIR)

Harran bölgesinin İslam öncesinde olduğu gibi Hz. Ömer döneminde İyaz b. Ğanem tarafından 19/640 yılında fethedilmesinden sonra da ilim ve düşünce tarihine hizmeti olmuş pek çok âlim yetişmiştir. Bu şehirden hâdis, fıkıh, tefsir, tarih gibi ilimler sahalarında değerli eserler yazan pek çok âlim yetişmiştir.¹³²

İbn Mâkula, “el-İkmal” adlı eserinin Harran maddesinde, İslam tarihinin ilk asırlarında Harran'dan çıkan hadis âlimlerinin pek çok olduğunu söyledikten sonra bunların bazılarından söz eder.¹³³

Mizzi “Tezhibu'l-Kemal” adlı eserinde, Zehebi “Siyeri A'lamü'n-Nübelâ”, İbn İmad “Şezeratü'z-Zeheb” ve Ömer Rıza Kehhale “Mu'cemu'l-Müellifin” ve diğerleri eserlerinde Harranlı kadın ve erkek ravilerden bahsetmektedirler.

Aynı şekilde Sem'ani, “el-Ensab” adlı eserinde Harran hakkında muhtasar bilgi verdikten sonra Harran ve Cezire maddelerinde Harranlı muhaddislerden bahseder.¹³⁴

Mu'cem'ul Buldan yazarı da pek çok İslam âlimi'nin Harranî nisbetiyle anıldığını belirterek bunlardan tarih yazarı olanlarından söz eder.¹³⁵

Biz bu tez çalışmamızda İslamdan önceki bilginleri, filozofları ve çeşitli dallardaki Harranlı Sabii âlimler ile İslamdan sonraki değişik mesleklerdeki bilginleri ve fakihleri dile getirdik. Şimdi ise Harran bölgesinde doğmuş ya da bu bölgede yaşamış hadis ravilerini ele alacağız. Bu hadis ravilerinin meşhur oldukları isimlerini, hocalarını, talebelerini, ilmi şahsiyetlerini, varsa eserlerini verip, Cerh ta'dil âlimlerinin onlar hakkındaki değerlendirmelerine değineceğiz.

A. Harranlı Erkek Raviler ve Muhaddisler

¹³² Dilek, Mehmet, Harran'da Yetişmiş Hadis Bilginleri, Haran Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, Cilt: XI, Sayı: 6, Şanlıurfa, 2003, s. 95-96; Şeşen, a.g.e, s. 83

¹³³ Dilek, a.g.m, s.96; İbn makula, *el-İkmal* ve'l- *Ensab*, III, 55-56

¹³⁴ Sem'ani, II, 448-449, Cezire md; II, 235-236, Harran md.

¹³⁵ Dilek, a.g.m, s.96; Yakut el-Hamevi, Mu'cemul Buldan, II, 236

1) Abdülkerim b. Malik el-Cezeri el-Harrani (117 ya da 127/735-744)

Kimliği: Künyesi, *Ebu Said el-Harrani* olup, asıl ismi Abdülkerim b. Malik el-Hıdremi el- Harzi Ebu Said el-Harrani'dir.¹³⁶ Beni Ümeyye'nin mevalisindendir.¹³⁷ Harran'da ikamet etmiştir.¹³⁸ Husayf b. Abdurrahman el-Harrani'nin amcasıdır. *Tabii'*lerden sayılır. Enes b. Malik'i görmüştür.¹³⁹ B

Hocaları: Said b Müseyyeb, Said b. Cübeyr, Enes b. Malik, Tavus, Miksem, Ata, İkrime, Mücahid, Ebu Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ud, Abdurrahman b. Ebi Leyla, Meymun b. Mihran, Said b. Cübeyr, Nafi' (İbn Amr ve İbn Münkedir'in mevlasıdır)¹⁴⁰

Talebeleri: Süfyan b. Uyeyne, Eyyüb Sehtiyani (akranlarındandır), Ma'mer, Süfyan, Malik, İbn Cüreyc, Mes'ar, Züheyr b. Muaviye, Haccac b. İ'rta, İsrail b. Yunus, Ubeydullah İbn-i Amr, Muhammed Abdullah b. Alase, Ebu Ahves¹⁴¹

İlmi Şahsiyeti: Nesai, onu *hafız* olarak vasıflandırdıktan sonra *sika* (güvenilir) olduğunu dile getirmiştir.¹⁴² Ahmed b. Hanbel ise onu *sika* ve *Sahibu's* □erv olarak nitelendirdikten sonra onun Husayf'tan¹⁴³ *daha sağlam* olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁴ İbn Tahman İbn Main'den naklen şöyle dedi: *Ali b. Bezime, Husayf b. Abdurrahman ve Abdülkerim. Bunlar Harranlı sika ravilerdir. En sika (güvenilir) olanı ise Abdülkerim'dir.*¹⁴⁵ İbn Sa'd onu *Sika ve Kesiru'l Hadis* olarak bize bildirdi. Ebu Zur'a ed-Dımeşki, *onu büyüklerin arasında saydı ve sika'dır*, dedi. Ya'kub b. Şu'be ise onu *sadık* diye nitelendirdi.¹⁴⁶ Ebu Arube, nakletmeyi bilenler nezdinde o *sika'dır*, demiştir. İbn Adiy, *Abülkerimin rivayet ettiği kimse sika'dır. Zira onun hadisleri doğrudur*, dedi.¹⁴⁷ Süfyanu's □ervi, *onun yanında bir sene kaldım. Hadis konusunda ondan daha*

¹³⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 310; Ebu'l-Mehasin, *Kitabu Bahri'd-Demri*, I, 276/637; Zehebi, *Siyerü Alamü'n-Nübelâ*, VI, 80; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 248; Cezire md.; Zehebi, *İber*, I, 126; Mizzi, *Tehzib, u'l-kemal*, II, 848; İbn Hacer, *Takrib*, I, 556/1283

¹³⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 310; Zehebi, *Siyerü Alamü'n-Nübelâ*, VI, 80; *İber*, I, 126; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 373/714; Suyuti, *Tabakatü'l-Huffâz*, I, 65/124; İbn İmad, *Şezarat'üz-Zeheb*, I, 173; Mizzi, *Tehzib, u'l-kemal*, II, 848; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 556/1283;

¹³⁸ Buhari, *et-Tarihu'l Kebir*, VI, 88; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 310; Zehebi, *Mizan*, II, 245

¹³⁹ İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 373/714

¹⁴⁰ Buhari, *et-Tarihu'l Kebir*, VI, 88; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 310; Zehebi, *Mizan*, II, 245; *Tezkira*, I, 140/132; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 373/714;

¹⁴¹ Buhari, *et-Tarihu'l Kebir*, VI, 88; *et-Tarihu's-* Sağır, I, 315, II, 6; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 310; Zehebi, *Mizan*, II, 245; *el-Kâşif*, II, 206; *Tezkira*, I, 140/132; Hazreci, *Hülasatü Tezhibu't Tehzib, u'l-Kemal*, I, 242; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 374; *Lisanü'l-Mizan*, II, 290

¹⁴² İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 374/714

¹⁴³ Hüsayf b. Abdurrahman el-Harrani (ö.137/753) adlı ravi'yi kasdetmektedir.

¹⁴⁴ İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 375/714

¹⁴⁵ Mizzi, *Tehzib, u'l-Kemal*, XX, 329/4028

¹⁴⁶ Zehebi, *Tezkira*, I, 140

¹⁴⁷ İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 375/714; Zehebi, *Tezkira*, I, 140; İbn İmad, *Şezarat'üz-Zeheb*, I, 173

*sağlamını görmedim. Hiç bir hadis yoktur ki onun yanında olmasın ya da onu bilmesin, dedi.*¹⁴⁸

Ebu Said'i *sika* olarak değerlendiren diğer raviler şunlardır: İbn Ammar, el İcli, Ebu Zur'a, İbn Ebi Hatim, Muaviye b. Salih, Yahya b. Main, Ebu'l-Mehasin, Ebu Said, Darekutni¹⁴⁹

Abdülkerim'in vefat tarihi hakkında farklı tarihler verilmektedir: Hazreci Hülasa adlı eserinde onun 117'de öldüğünü ifade ederken¹⁵⁰ Nesai ise onun 123'te vefat ettiğini bildirmiştir.¹⁵¹ (Allahu A'lem)

Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, İbn Mace ve Ahmed b. Hanbel onu tahrir etmişlerdir.¹⁵²

Elde ettiğimiz bilgiler muvacehesinde tabii'lerden sayılan bu ravinin muhaddislerin ekseriyeti tarafından *sika ve saduk* olarak değerlendirildiği sonucuna varmaktayız.

2) Zeyd b. Ebi Enise el-Cezeri el-Harrani (ö. 125/742)

Kimliği: Künyesi *Ebu Üsame*'dir. Hadis hafızlarındandır. Aslen Küfe'lidir. Ğanevilerin mevlasıdır.¹⁵³

Hocaları: İbn İshak es-Sebiî, Said el-Makberi, Ebi Hazm Seleme b. Dinar, Süheyl b. Ebi Salih, Şehr b. Havşeb, Ata b. Ebi Rabâh, Ata b. es-Saib, Ebu Zübeyr, Ebu Zenad, Hakim b. Uteybe, Sa'id b. Ebi Berde, Talha b. Musarref, Ebu Zeyd Abdumelik b. Meyesere ez-Zerad, Adiyy b. Sabit, Amr b. Mürre, Minhal b. Amr, Yahya b. Husayn, Yunus b. Habbab, Zühri, Şehr b. Havşeb, Amr b. Mürre, A'meş, Yezid b. Ebi Habib ve diğerleri¹⁵⁴

Talebeleri: Malik b. Enes, Amr b. Haris el-Mısri, Maz'ar, Muakkal b. Ubeydullah, Ebu Abdurrahim el-Harrani, Ubeydullah b. Amr er-Rakki ve Mücahid b. Said (Aynı zamanda Mücahid onun şuyuhlarından biridir)¹⁵⁵

İlmi Şahsiyeti: İbn Ebi Hatim, İbn Hıbban'ın *es-Sikat* adlı eserinde onu

¹⁴⁸ Zehebi, *Tezkira*, I, 140; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 375/714

¹⁴⁹ Zehebi, *Tezkira*, I, 140; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 65/124; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 375/714; Ebu'l-Mehasin, *Kitabu Bahri'd-Demri*, I, 276/637

¹⁵⁰ Hazreci, *Hülasa*, I, 242

¹⁵¹ İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 374/714

¹⁵² Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 421/1487

¹⁵³ Arpag, a.g.s, s.25; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 556/2517; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 64/123

¹⁵⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 556; Zehebi, *Mizan*, IV, 234; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 64/123

¹⁵⁵ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 556; Zehebi, *Mizan*, IV, 234; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 64/123

zikrederek, onun *Vera'* sahibi ve fakih olduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁶ İbn Sa'd onun *sika* olup, çok hadis rivayet eden manasında *Kesiru'l-hadis* olduğunu ve rivayet ilminde çok iyi olup hem tam bir *muhaddis*, hem de *fakih* olduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁷ İbn Main, onu *sika* olarak değerlendirirken, Nesai, onun için rivayetlerinde sakınca olmayan (*La be's bihi*) ifadesini kullanmıştır.¹⁵⁸ Ukayli, Ahmed b. Hanbel'den naklen onun, hadislerinde bazı *münkerlikler* olmakla beraber hadislerinin *hasen hadis* grubunda mutalaa edildiğine işaret etmiştir.¹⁵⁹ İcili, Ma'mer ve İbn Abdullah el-Evdi Zeyd b. Enise'nin *sika* olduğunu dile getirdiler.¹⁶⁰

Onun *sika* olduğunu ifade eden diğer âlimler şunlardır: Ebu Davut, Acurri, Ya'kub b. Sufyan, Zehebi, İbn Temir, Berkan ve Yahya b. Main.¹⁶¹

Zeyd'in vefat tarihi hakkında değişik görüşler vardır: İbn Sa'd, Harran ehlinden olan birisinden Zeyd'in hicri 117 yılında vefat ettiğini söylediğini işittim, derken, İbn Hıbban ve Muhammed b. Ömer de, onun hicri 125'te vefat ettiğini ifade etmişlerdir.¹⁶² Bazı âlimlerde onun 124'te öldüğünü söylediler.¹⁶³

Elde ettiğimiz bilgiler bu ravinin Cerh Ta'dil âlimlerinin ekseriyeti tarafından *sika* olarak kabul edildiğini göstermektedir. Diğerleri de bu Raviyi *rivayetlerinde sakınca olmayan* şeklinde değerlendirmeye tabi tutmuşlardır.

3) Ali b. Nüfeyl el-Harrani (ö. 125/839)

Kimliği: Künyesinin *Ebu Muhammed*¹⁶⁴ olduğu nakledilen bu zat tam ismi Ali b. Nufeyl en-Nehdi el-Harrani'dir.¹⁶⁵ ilerde zikredeceğimiz Ebu Cafer Abdullah b. Muhammed en-Nüfeyli'nin dedesidir.¹⁶⁶

Hocaları: Said b. Müseyyeb, Kendi beldesindekiler.¹⁶⁷

¹⁵⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 556

¹⁵⁷ Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 65/123

¹⁵⁸ Zehebi, *Mizan*, IV, 234

¹⁵⁹ Zehebi, *Mizan*, IV, 234

¹⁶⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 556 ;İbn Hacer, *Tehzib*, III, 397/729

¹⁶¹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 556; İbn Hacer, *Tehzib*, III, 397/729;

¹⁶² İbn Hacer, *Tehzib*, III, 398/729

¹⁶³ Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 65/123

¹⁶⁴ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 313/4136

¹⁶⁵ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, III, 2/299; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 1/206; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 313/4136; Zehebi, *el- Muktena*, II, 243/5355

¹⁶⁶ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, III, 2/299; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 1/206; İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 458/14415; Ukayli, *ed-Duafa*, III, 253/1257

¹⁶⁷ İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 458/14415; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 48/3976; *el- Muktena*, II, 243/5355; İbn

Talebeleri: Süfyanü's-Sevri, Ebu Muleyh er-Rakki, Cezire ehli.¹⁶⁸

İlmi Şahsiyeti: İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ın da zikretmiştir.¹⁶⁹ Ebu Hatim onun için rivayetlerinde sakınca olmayan manasında *La be's* ifadesini kullanmıştır.¹⁷⁰

en-Nüfeyli'nin 125'de vefat ettiği nakledilmektedir.¹⁷¹

Zikri geçtiği üzere bu ravi *rivayetlerinde sakınca olmayan biri* olarak tanıtılmıştır.

4) Salim b. Aclan el-Harrani (132/749)

Kimliği: Künyesi *Ebu Muhammed el-Harrani el-Kufi* olan buravinin tam ismi Salim b. Aclan el-Eftas el-Emevi Ebu Muhammed el-Harrani'dir.¹⁷² Muhammed b. Mervan b. Hakem'in mevlasıdır.¹⁷³ Meşhur tabii'lerdendir. Mürcii olmakla itham edilmiştir.¹⁷⁴ Abdullah b. Ali tarafından şehit edilmiştir.¹⁷⁵

Hocaları: Said b. Cübeyr, Ebü Ubeyde b. Abdullah.¹⁷⁶

Talebeleri: Süfyanü's-Sevri.¹⁷⁷

İlmi Şahsiyeti: Ahmed b. Hanbel onun *sika* olduğunu ifade ederken,¹⁷⁸ İbn Main ise onun *salih* olduğunu belirlemiştir.¹⁷⁹ Ebu Hatim, onun *saduk* olduğunu ancak Mürcie'ye meylettiğini iddia etmiştir.¹⁸⁰ Nesai'den *rivayetlerinde sakınca olmadığı* şeklinde bilgi aktarılmıştır.¹⁸¹ el-İclî ise onu *sika* olarak bildirmiştir.¹⁸²

Salim'in 132 yılında öldürüldüğü nakledilmektedir.¹⁸³

Elde ettiğimiz bilgiler onun Cerh Ta'dil âlimleri tarafından *sika, salih, saduk ve*

Hacer, *Tehzib*, VII, 391; Ukayli, ed-*Duafa*, III, 253/1257;

¹⁶⁸ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 458/14415; Zehebi, *Mizan*, III, 160; *el-Kaşif*, II, 48/3976

¹⁶⁹ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 458/14415

¹⁷⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 1/206

¹⁷¹ Zehebi, *el-Kaşif*, II, 289

¹⁷² Zehebi, *el-Kaşif*, I, 423/1780; İbn Hacer, *Lisanü'l-Mizan*, VII, 225/3043; *Takrib*, I, 281; Ebu'l-Mehasin, *Kitabu Bahri'd-Demri*, I, 166; Ebu İshak el-Cüzcani, *Ahvalu'r-Rical*, 181/327

¹⁷³ İbn Hacer, *Lisanü'l-Mizan*, VII, 225

¹⁷⁴ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, I, 333; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 806

¹⁷⁵ Zehebi, *el-Kaşif*, I, 423

¹⁷⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 806; Zehebi, *el-Kaşif*, I, 423; *Mizan*, II, 112; Ebu İshak el-Cüzcani, *Ahvalu'r-Rical*, 181; İbn Hacer, *Takrib*, I, 281

¹⁷⁷ İbn Hacer, *Lisanü'l-Mizan*, VII, 225; Zehebi, *Mizan*, II, 112

¹⁷⁸ Ebu'l-Mehasin, *Kitabu Bahri'd-Demri*, I, 166; Ebu İshak el-Cüzcani, *Ahvalu'r-Rical*, 181

¹⁷⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 806; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, I, 333

¹⁸⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 806; Ebu İshak el-Cüzcani, *Ahvalu'r-Rical*, 181

¹⁸¹ Ebu İshak el-Cüzcani, *Ahvalu'r-Rical*, 181; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, I, 333

¹⁸² Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, I, 333

¹⁸³ Zehebi, *el-Kaşif*, I, 423

rivayetlerinde sakınca olmayan bir ravi olarak değerlendirildiği şeklindedir.

5) Mervan b. Şüca' el-Harrani (ö. 184/751)

Kimliği: İbn Hacer, Mervân b. Şücâ'nın künyesini *Ebû Abdillâh* olarak verdikten sonra, Buhârî ve Ebû Arube'nin, *Ebû Amr* olarak kaydettiklerini belirtir.¹⁸⁴ Ayrıca el-Mizzi de künyesini *Ebû Abdillâh* olarak verir.¹⁸⁵ İbn Hıbban, Mervân b. Şüca'nın, Muhammed b. Mervân İbnu'l-Hakem'in mevlâsı olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁶ Hadr b. Muhammed b. Şuca' el-Cezeri'nin amcalarından olduğu dile getirilmiştir.¹⁸⁷

Hocaları: İbrahim b. Ebî Able, Salim b. Aclân el-Eftas, Abdulkерim el-Cezerî, Muğire b. Miksem ed-Dabbiy, Husayf b. Abdirrahman, Huseyn b.Cafi, Said b. Süleyman, Muhammed b. Kasım, Amr b.Rafi', Ebu Ubeyd, İbrahim b.Mervan b. Muhammed, Muslim b.Halid ez-Zenci¹⁸⁸

Talebeleri: Hadr b. Muhammed, Ahmed b. Halil el-Bağdadi, Ahmed b. Süleyman el-Mervezi, Ahmed b. Meni' el-Bağavi, Ebu Ma'mer İsmail b.İbrahim el-Huzeli, İsmail b. Tevbe el-Kazvini, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, Harun b. Ma'ruf, Ziyâd b. Eyyûb et-Tûsî, Hasen b. Arefe el-Abdi, Huseyn b. Ali el-Cu'fi, Hallad b. Eslem, Süreyc b. Yunus, Said b. Süleyman el-Vasîti, Ali b. Ma'bed b. Şeddad er-Rakki, Ömer b. Rafî' el-Kazvini, Muhammed b. Sabah el-Cerceraî, Muhammed b. Ubeyd b. Süfyan el-Kureşî, Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Muhammed b. Ömer el-Vakîdi, Muhammed b. İsa ibn'i Dabba', Muhammed b. Kasım el-Harrani, Yakub b. İbrahim ed-Davrakiy.¹⁸⁹ Ayrıca İbn Hibbân, ondan Irak ehlinin rivayette bulunduklarını kaydeder.¹⁹⁰

İlmi Şahsiyeti: Ahmed b. Hanbel bu râviyi *sadûk* ve rivayetlerinde bir sakınca olmayan (*la be'se bihi*) biri olarak ifade etmiştir.¹⁹¹ Mervân'ın Bağdat'ta Musa b.

¹⁸⁴ Dilek, a.g.m, s.97; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 94

¹⁸⁵ Mizzi, *Tehzib*, u'l- kemal, XXVII, 395

¹⁸⁶ Mizzi, *Tehzib*, u'l- Kemal, XXVII, 395; İbn Hıbban, es-*Sikat*, IX, 179; Zehebi, *Mizan*, I, 253

¹⁸⁷ Mizzi, *Tehzib*, u'l- Kemal, XXVII, 395; Darekutni, *Zikru Esmâi't*-tabiin, I, 355; İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX, 179; Zehebi, *Mizan*, I, 253

¹⁸⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VIII, 273; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 94 Mizzi, *Tehzib*, u'l- Kemal, XXVII, 395; İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX, 179

¹⁸⁹ Buhari, Tarih'ul Kebir, VII, 372; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VIII, 273; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 94; Mizzi, *Tehzib*, u'l- kemal, XXVII, 395,396; İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, II, 502/1955

¹⁹⁰ İbn Hıbban, *Mecruhin*, II, 13

¹⁹¹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, III, 273;Ebu'l-Mehasin, *Kitabu Bahri'd-Demri*, I, 399; Mizzi, *Tehzib*, u'l- Kemal, XXVII, 396

Mehdi'nin çocuğunun eğiticisi olduğu ifade edilmiştir.¹⁹² Mervan, *Husayf* adlı râvîden pek çok hadîs rivayet ettiği için kendisine *el-Husayfî* denilmiştir.¹⁹³ Ebû Dâvûd, Dârakutnî, Ya'kub b. Süfyân da *sika* olduğunu belirtirlerken, Ebû Hatim, onun *sâlih* bir râvî olduğunu ancak bazı *münker* rivayetlerde titiz davranmadığını ifade etmiş ve hadisi yazılır (*yüktebu hadisuhu*) demiştir. Yine Ebû Hatim, bu râvînin rivayetlerinin *hüccet* olmadığını da ifade etmiştir. İbn Sa'd onun *sika* ve *sadûk* olduğunu, kendisinin Bağdad'a geldiğini belirtmiştir.¹⁹⁴

Mervan'ı sika olarak değerlendirenler şunlardır: Ebu Bekir b. Ebi Haysem, Abbas ed-Duri, Ya'kub b. Süfyan, Darekutni, Muhammed b, Sa'd¹⁹⁵

İbn Hibbân onu *Duafâ'da da* zikrederek *sikalardan maklûb* hadîsler rivayet ettiğini belirtmiş ve onun tek başına yaptığı rivayetlerle *ihticac etmekten* hoşlanmadığını ifade etmiştir.¹⁹⁶ Zehebî de Mervân'ın hadislerinin *hasen* derecesinde olduğunu ifade etmiştir.¹⁹⁷

Mervân b. Şücâ'nın vefat tarihi hakkında farklı tarihler verilmektedir; İbn Hıbban onun 74'te doğduğunu, 184'te vefat ettiğini ifade ederken,¹⁹⁸ Buhârî de onun 184'de¹⁹⁹ vefat ettiğini bildirmişlerdir.

Kütüb-i Sitte müelliflerinden Buhârî, Tirmizi, Ebu Dâvud, İbn Mâce bu râvînin bazı hadislerini kitaplarına almışlardır.²⁰⁰

Açıkça görüldüğü üzere bu ravi muhaddislerin ekseriyeti tarafından *sika* ve *saduk* olarak değerlendirilmiştir.

6) Ali b. Bezime el-Cezeri el-Harrani (ö.136/753)

Kimliği: Künyesi *Ebu Abdullah es-Suvai* ²⁰¹ olan bu zat Cabir b. Semure el-

¹⁹² Baci, et-Ta'dil ve't Tercih, II, 734; İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX, 179; İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, II, 502/1955;

¹⁹³ Zehebi, *Mizan*, I, 253; İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, II, 502/1955; İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX; Mizzi, *Tehzib,u'l- Kemal*, XXVII, 395

¹⁹⁴ İbn Sa'd, *Tabakat'ül Kübra*, V, 328

¹⁹⁵ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VIII, 1249; Buhari, *et-Tarihu's-* Sağır, II, 234; Mizzi, *Tehzib,u'l- Kemal*, XXVII, 396, 234

¹⁹⁶ İbn Hıbban, *Mecruhin*, II, 13

¹⁹⁷ Zehebi, *en-Nübelâ*, IX, 34

¹⁹⁸ İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX, 179

¹⁹⁹ Buhari, *et-Tarihu's-* Sağır, II, 212-213; Baci, et-Ta'dil ve't Tercih, II, 734

²⁰⁰ Dilek, a.g.m, s.97; Tirmizi, Hacc, 100; Ebu Davud, Menasik, 10; İbn Mace, Tıb, 23; Mizzi, *Tehzib,u'l- Kemal*, XXVII, 396

²⁰¹ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XX, 328/4028

Kufi'nin mevlasıdır.²⁰²

Hocaları: Said b. Cübeyr, Amir eş-Şa'bi, İkrime (İbn Abbas'ın mevlası), Kays b. Hebter, Mücahid, Miksem, Meymun b. Mehran, Yezid b. Esam, Ebi Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ud.²⁰³

Talebeleri: Süfyanü's-Sevri, Şu'be b. Haccac, İsrail b. Yunus, Hasan b. Salih b. Hay, Süleyman el-Ameş, Şerik b. Abdullah, Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'udi, Abdurrahman b. Yezid b. Temim, Abdurrahman b. Yezid b. Cabir, Attab b. Beşir, İsa b. Raşid, Muhammed b. Abdullah b. Ulase, Mis'er b. Kidam, Ma'mer b. Raşid, Musa b. A'yan, Yunus b. Raşid el-Cezeri, Ebu'l Ahves el-Hanefi, Ebu İsrail el-Mulai, Ebu Said el-Mueddeb, Ebu Umeys el-Mes'udi, Ebu Malik en-Nehai.²⁰⁴

İlmi Şahsiyeti: İshak b. Mansur, Yahya b. Main'den naklen, onun Ebu Zura', İcli ve Nesai tarafından *sika* olarak değerlendirildiklerini ifade etmiştir.²⁰⁵ Abdullah b. Ahmed b. Hanbel babasından naklen onun *salihu'l-hadis* biri ancak *Şii'lerin reisi* olduğunu belirtmiştir.²⁰⁶ Nesai başka bir konu da onun için *Leyse bihi be's* (rivayetlerinde sakınca olmayan) ifadesini kullanmıştır. Muhammed b. Abdullah b. Ammar el-Mevsuli dedi ki; *Abdülkerim, Ali b. Bezime ve Harranlılar hepsi sika'dır.* Muhammed b. Sa'd da onun *sika* olduğunu vurgulamıştır.²⁰⁷ İbrahim b. Ya'kub el-Cüzcani ise onun *haktan saptığını* iddia etmiştir.²⁰⁸

Ali b. Bezime'nin vefat tarihi hakkında ihtilaf vardır: Buhari onun 133'te vefat ettiğini belirtirken²⁰⁹ Zehebi de onun 166'da vefat ettiğini ifade etmiştir.²¹⁰ Hakem b. Cünade ise onun 136 yılında Haran'da vefat ettiğini dile getirmiştir. Bizce de makul tarih budur. Çünkü Yahya b. Main, Halife b. Hayyat, Ebu Ubeyd, Ebu Hassan ez-Zeyadi ve Mufaddal b. Ğassan el-Ğulabi'nin 136 tarihi için hemfikir olduklarını ifade

²⁰² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 962; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XX, 328; Zehebi, *Mizan*, V, 141/5796; Cüzcani, *Ahvalü'r-Rical*, 176/316

²⁰³ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VI, 2349; İbn Hibban, es- *Sikat*, VII, 207; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XX, 328; Zehebi, *Mizan*, V, 141/5796

²⁰⁴ İbn Hibban, es- *Sikat*, VII, 207 ; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XX, 328/4028; Zehebi, *Mizan*, V, 141/5796; İbn Hacer, *Tehzib*, III, 53

²⁰⁵ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 962; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XX, 328/4028; Zehebi, *Mizan*, V, 142/5796; Cüzcani, *Ahvalü'r-Rical*, 176/316

²⁰⁶ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XX, 328; Zehebi, *Mizan*, V, 141/5796; Ukayli, ed-*Duafa*, I, 149; Cüzcani, *Ahvalü'r-Rical*, 176/316

²⁰⁷ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XX, 329/4028

²⁰⁸ Cüzcani, *Ahvalü'r-Rical*, 176/316; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XX, 330/4028

²⁰⁹ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VI, 2349

²¹⁰ Zehebi, *Mizan*, IV, 35/5790

etmiştir.²¹¹

Kütüb-i Sitte müelliflerinden Buhâri, Müslim, Tirmizi ve İbn Mâce'de bu râvînin rivayetleri bulunmaktadır.²¹²

Elde ettiğimiz bilgiler neticesinde Şii'lerin reisi olduğu iddia edilen bu ravinin *sika (düvenilir), salihu'l-hadis ve rivayetlerinde sakınca olmayan* bir ravi olduğu Cerh âlimlerince dile getirilmiştir.

7) Husayf b. Abdirrahman El-Harrânî (ö. 137/754)

Kimliği: Künyesi *Ebû Avn* olan Husayf *tabiîndendir. Sahabeden Enes b. Malik'i görmüş* ve Benî Ümeyye'nin mevâlisindendir.²¹³ İbn Hibbân onun Harran ehlinden olduğunu ve Hassâf adında ikiz bir kardeşinin bulunduğunu kaydeder.²¹⁴

Hocaları: Saîd b. Cübeyr, Mücâhid,²¹⁵ Süfyan es-Sevrî (şuyuhundandır), Ebu'z-Zübeyr, Amr b. Abdillâh b. Mesud, Atâ b. Ebi Rabâh, İkrime, Miksem b. Becre, Abdülmelik b. Abdülaziz b. Cüreyc'in babası, Ebu Zübeyr Muhammed b. Müslim el-Mekki, Meymun b. Mihran, Ebu Ubeyde b. Abdullâh b. Mes'ud, Ebi Meryem er-Rakki²¹⁶

Talebeleri: Süfyan b. Uyeyne, Attâb b. Beşir, Haccâc b. Ertât, Ebu'l-Ahves Selam b. Süleym, Ma'mer b. Raşid, Muammer b. Süleyman, İbn Ebî Nuceyh, Muhammed İbn İshâk, Hattâb b. Kâsım(Harran kadısı), Abdülmelik b. Abdilazîz b. Cürayc, Muhammed b. Seleme el-Harrani, Muhammed b. Fudayl b. Ğazvân, Mervân b. Suca', İsrail b. Yunus, Ebu Tevbe Beşir b. Abdillâh, Züheyr b. Muaviye el-Cufî, Ebu Bedr Şuca' b. Velid, Şureyk b. Abdillâh en-Nehai, Abdullâh b. Ebi Nuceyh (akranlarındandır), Abdüsselam b. Harb, Ebu'l Esbağ Abdülaziz b. Abdirrahman, Abdülvahid b. Ziyad, Osman b. Amr b. Sac, Muhammed b. İshak b. Yesar (akranlarındandır), Muhammed b. Zübeyr (Harran mescidinin imamı), Abdülmelik b. Hassaf b. Abdirrahman el-Cezeri, Mes'ud b. Sa'd el-Ca'fî, Musa b. A'yan el-Harrani , Harun b. Hayal er-Rakki, Yunus b. Raşid²¹⁷

²¹¹ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XX, 330/4028

²¹² Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XX, 330

²¹³ Dilek, a.g.m, s. 97; Zehebi, *Mizan*, I, 653; en- *Nübelâ*, VIII, 145/56

²¹⁴ İbn Hibban, *Mecruhin*, III, 69

²¹⁵ Buhari, *Tarih'ul Kebir*, III, 228

²¹⁶ Dilek, a.g.m, s. 98; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XVI, 257- 258/1693; Zehebi, en- *Nübelâ*, VIII, 145/56; el- *Kâşif*, I, 280; İbn Hacer, *Tehzib*, III, 143-144; İbn İmad, *Şezeratü'z-Zeheb*, I, 206

²¹⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, III, 403,404; İbn Hibban, *Mecruhin*, I, 287; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XVI, 258/1693; Zehebi, *Mizan*, I,253; VIII, 145/56

İlmi Şahsiyeti: el-Cezire bölgesinde ikâmet eden Husayf hakkında cerh ve ta'dil âlimlerinin farklı değerlendirmeleri bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel onun hadîste *zayıf*, *muzdaribul'-hadis* bir râvî olduğunu,²¹⁸ Yahya b. Maîn *rivayetinde bir sakınca olmadığını ve sika bir ravi* olduğunu belirtirken,²¹⁹ Ebu Hatim, Husayf'ın *sâlih* bir râvî olduğunu ancak *naklettiği rivayetleri karıştırdığını* ifade eder.²²⁰

Husayf'ı *sika* bir ravi olarak değerlendiren diğer raviler şunlardır: Ahmed b. Abdullah el-İclî,²²¹ Ebu Zura',²²² Ebu Davut, Yahya b. Main,²²³ Ebu Ahmed b. Adiyy, Muhammed b. Sa'd.²²⁴

Ebu hatim onun *suul-hıfz* biri olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel ise onun hadisleriyle *ihiticac* olunmayacağını bildirmiştir. İbn Adiyy, Husayf'ın pek çok nüshaları ve hadîsleri olduğunu şayet kendisinden *sika* olan bir râvî rivayet etmişse onlarda bir beis olmadığını belirterek, Husayf'dan Abdulaziz b. Abdirrahman'ın rivayet ettiği hadîslerin *bâtıl* olduğunu fakat bu durumun Husayf'dan değil Abdulazîz'den kaynaklandığını ifade etmektedir. İbnu'l-Medîni, Yahya b. Saîd'in onu *zayıf* saydığını ifade etmiştir. *Mürchie* fikrine meylettiği de söylenmiştir. İbn Huzeyme, hadisiyle *ihiticac* edilemeyeceğini belirtmiştir. Bu anlamda Yahya el-Kattân da Husayf'dan rivayette bulunmaktan sakınılması gerektiğini ifade etmiştir.²²⁵

Husayf'ın vefat tarihi hakkında farklı tarihler verilmektedir; Buhârî, 136, İbn Sa'd, 137, Ebu Ubeyde el-Kasım b. Sellam ve Ebu Hassan ez-Zeyadi 138, Halife b. Hayyât ise 139 da vefat ettiğini ifade etmişlerdir.²²⁶

Tirmizi, Ebu Davud, Nesai, İbn Mace'de bu ravinin rivayetleri bulunmaktadır.²²⁷

Husayf hakkında cerh ve ta'dil âlimlerinin farklı değerlendirmeleri bulunmakla beraber *sika, salih, fakih ve abid bir şeyh* olduğu görüşü ağırlık kazanmaktadır.

²¹⁸ İbn Hacer, *Tehzib*, III, 143–144

²¹⁹ Zehebi, en- *Nübelâ*, VIII, 145/56; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâi's- Sikat*, I, 120/322

²²⁰ Zehebi, *Mizan*, II, 442/2514

²²¹ İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâi's- Sikat*, I, 120/322; İbn Hibban, es- *Sikat*, I, 13

²²² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 1848

²²³ Zehebi, en- *Nübelâ*, VIII, 145/56; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XVI, 259/1693; İbn Sa'd, *Tabakat*, VII, 180; Hazreci, *Hülasa*, I, 108

²²⁴ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XVI, 258/1693; İbn Sa'd, *Tabakat'ül Kübra*, VII, 482

²²⁵ Zehebi, *Mizan*, II, 442/2514

²²⁶ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XVI, 261/1693; Zehebi, *Mizan*, II, 442

²²⁷ Dilek, a.g.m, s. 99; Ebu Davud, Nikâh, 13; Tirmizi, Taharet, 103, Salât, 215, 302, 340, Zekât, 5, Hacc, 9, 100; Nesai, Menasiku'l-hacc; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, II, 419

8) İshak b. Raşid el-Cezeri el-Harrani (ö. 138/755)

Kimliği: Künyesi *Ebu Süleyman el-Harrani*²²⁸ olup, asıl ismi İshak b. Raşid b. Ümeyye'nin mevlası da denilmiştir.²²⁹ İkinci tabaka'dan²³⁰ olan Harranlı hadisçi İshak b. Raşid Tabii'lerden ve Ehli Beyt'tendir.²³¹ Aslen Harranlıdır.²³²

Hocaları: Salim, Amr b. Vabise b. Ma'bed, Abdullah b. Hasen b. Hasen b. Ali b. Ebi Talib, Abdülhamid b. Abdürrahman b. Zeyd b. Hattab, Muhammed b. Muslim b. Şihab ez-Zühri, Meymun b. Mihran.²³³

Talebeleri: İbrahim b. Muhtar, Seleme b. Fadl el-Ebreş, Süleyman b. Süheyb el-Attar er-Rakki, Ubeydullah b. Amr er-Rakki, Attab b. Beşir, Kasım b. Ğazvan, Mis'er b. Kudam, Ma'mer b. Raşid el-Harrani, Musa b. A'yan, Yezid b. Abdülaziz, Ebu Melih er-Rakki, Abdullah b. Amr.²³⁴

İlmi Şahsiyeti: Buhari, İshak b. Raşid'in *Nu'man b. Raşid'in* kardeşi olduğunu ve nesebinin Muhammed b. Raşid'e dayandığını dile getirmiştir. Ahmed b. Hanbel ise ikisi arasındaki yakınlığı bilmediğini ifade etmiştir.²³⁵ Ebu Bekir el-Hatib dedi ki; *İlim elinden bazılarının, İshak'ın Ma'mer b. Raşidin kardeşi olduğunu bildirmesi konusunda şübhe (vehm) vardır. Çünkü Neseb bakımından Mamer ile İshak arasında bir yakınlık yoktur. Ancak İshak'ın Numan'ın kardeşi olduğunu biliyorum ancak Ma'mer'in kardeşi olduğunu bilmiyorum.* (Allahu A'lem)²³⁶ E.Hatim de İshak ile Nu'man'ın kardeş olmadığını, ikisi arasında yakınlık bulunmadığını ve İshak'ın kendisine Nu'mandan daha sevimli geldiğini, İshak'ın hadislerinin daha sahih olduğunu dile getirdi.²³⁷ İbni Heysem, Yahya b. Main ve İbrahim b. Abdullah b. Cüneyd, İshak'ın Nu'man'ın kardeşi olmadığı konusunda hem fikirdirler.²³⁸

Ancak İshak'ın Nu'man'ın kardeşi olduğunu ifade eden âlimler de mevcuttur.

²²⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, I, 1/217; Ebü Zura' el-İraki, *el-İkmal*, II, 428/1407; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 421

²²⁹ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, I, 1/386

²³⁰ Ebi Zura' el-İraki, *el-İkmal*, II, 428; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 423

²³¹ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 423; İbn Asakir, *Tehzib,u Tarihi Dimeşk*, II, 438; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 423

²³² Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 419

²³³ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, I, 1/217; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 420; İbn Hacer, *Takrib*, I, 57

²³⁴ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, I, 1/386; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, I, 1/217; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 421

İbn Hacer, *Takrib*, I, 57; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 421

²³⁵ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, I, 1/386

²³⁶ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, I, 1/386

²³⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, I, 1/219; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 420

²³⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, I, 1/219

Mesela, İbn Hibban onun Harran ehlinden olduğunu söyledikten sonra onun Nu'man b. Raşid'in kardeşi olduğunu *es-Sikat* adlı eserinde ifade etmektedir.²³⁹ İbn Asakir ve Muhammed b. Ebi Hafsa ise İshak ve Nu'man'ın Cezire bölgesinden ve Raşid'in çocukları olduklarını dile getirmişlerdir ki bizce de makul olanı budur. Çünkü Ebu Zur'a er-Razi, Ebu Davud, Muhammed b. Yahya ez-Zühli, Ebu Nasr el-Kalabazi, Ebu Abdullah, Salih b. Ebi Ahder, Rabia b. Salih ve Muhammed b. Hafsa ile aynı görüşte olduklarını dile getirmişlerdir.²⁴⁰

Ahves b. Mufaddal b. Ğassan el-Ğulabi, babasından, o da Yahya b. Mainden naklen İshak'ın *sika* olduğunu naklettiler.²⁴¹ Cafer b. Muhammed b. el-Ezhar de aynı şekilde onun sika olduğunu belirtmiştir. Abbas ed-Du'ri ile Yahya onun *sika* olduğunu dile getirirken başka bir yerde de onun *salihu'l-hadis* olduğunu, Ya'kub b. Sufyan da İshak'ın *salihu'l-hadis* olduğunu ifade ettiler.²⁴² Ebu Hatim'den onun *şeyh* olduğu bilgisi aktarılmıştır.²⁴³ Nesai onun için rivayetlerinde sakınca olmayan (*Leyse bihi be's*) ifadesini kullanırken,²⁴⁴ Darekutni İshak'ın Zühri'den *sema* yoluyla hadis aldığını dile getirmiştir.²⁴⁵ Eyyüb b. İshak b. Seferi, Ali b. Medeni'den naklen onun rey ehlinden ve *sika* bir ravi olduğunu belirtmiştir.²⁴⁶ İbn Hibban Ebi Zura' ve İbn Şahin *es-Sikat* adlı eserlerinde onu zikrederek *sika* olduğunu belirtmişlerdir.²⁴⁷ Zehebi ise ondan *saduk* diye söz etmektedir.²⁴⁸

Ebu Bekr b. Ebi Heysem, Abdullah b. Cafer'in, *İshak'a değer vererek ona hayırla muamele ediniz. Çünkü o Ehli beyt'tendir*, dediğini iletmektedir.²⁴⁹ Ebu Arube el-Harrani ise İshak'ın ikinci tabaka *Tabii'lerden* ve Cezire ehlinden olduğunu, Harran'da yaşadığını, soyunun *Ömer b. Hattab'a* dayandığını ifade etmiştir.²⁵⁰

Ubeydullah b. Amr, İshak'ın babasından kalan mirastan dolayı çok zengin olduğunu ve üç binden fazla dirhem infak ettiğini haber vermektedir.²⁵¹

İshak b. Raşid'in Ebu Cafer el-Mansur'un hilafeti zamanında *Harran'da* öldüğü

²³⁹ İbn Hibban, *es-Sikat*, I, 27

²⁴⁰ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 421

²⁴¹ İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 62/55; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 421

²⁴² Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 422

²⁴³ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, I, 1/220; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 62/55

²⁴⁴ İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 62/55

²⁴⁵ Darekutni, *Sualat*, 11; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 421

²⁴⁶ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 422

²⁴⁷ İbn Hibban, *es-Sikat*, I, 27; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 62/55; İbn Hacer, *Takrib*, I, 57

²⁴⁸ Zehebi, *Mizan*, I, 190

²⁴⁹ İbn Asakir, *Tehzib,u Tarihi Dimeşk*, II, 438; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 423

²⁵⁰ İbn Asakir, *Tehzib,u Tarihi Dimeşk*, II, 438

²⁵¹ İbn Asakir, *Tehzib,u Tarihi Dimeşk*, II, 438; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 423

nakledilmektedir. Bazılarıda onun Sicistan'da öldüğünü naklederler.²⁵²

Buhari, Tirmizi, İbn Mace, Ebu Davud ve Nesai'de İshak'ın rivayetleri bulunmaktadır.²⁵³

Zikri geçtiği üzere ikinci tabaka *Tabii'lerden* olan, *Nu'man b. Raşid'in* kardeşi ve *Ehli Beyt'ten* olduğu söylenen bu ravi, Cerh âlimlerinin ekseriyeti tarafından *sika*, *salihu'l-hadis* ve *saduk* olarak kabul edilmektedir.

9) Halid b. Yezid el-Harrani (ö. 144/761)

Kimliği: Künyesi *Ebi Yezid el-Harrani*'dir. Ebu Abdurrahim de denilmektedir.²⁵⁴

Hocaları: Zeyd b. Ebi Üneyse, Makhul.

Talebeleri: Kızkardeşinin oğlu Muhammed b. Seleme, Haccac el-A'ver.

İlmi Şahsiyeti: Zehebi *el-Kaşif* adlı eserinde onun *sika* olduğunu dile getirmiştir.

Halid b. Yezid'in 144 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.²⁵⁵

Görüldüğü üzere bu ravi *sika* olarak değerlendirilmektedir.

10) Cafer b. Burkan el-Kilabi el-Harrani (ö. 154/770)

Kimliği: Künyesine rastlayamadığımız bu zat, Ebu Abdilah el-Cezeri'nin mevlasıdır.²⁵⁶

Hocaları: Ata b. Ebi Rabah, Zühri.²⁵⁷

Talebeleri: Fadl b. Dukeyn, Veki'.²⁵⁸

İlmi Şahsiyeti: Ahmed b. Hanbel, onu *sika* olarak nitelerken, İbn Sa'd da onun *sika*, rivayet ve fetvalarında da *saduk* olduğunu ifade etmiştir.²⁵⁹ Suyuti, onun

²⁵² Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 423; İbn Asakir, *Tehzib,u Tarihi Dımeşk*, II, 438

²⁵³ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, II, 423

²⁵⁴ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 371/1371

²⁵⁵ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 371

²⁵⁶ Zehebi, *Tezkira*, I, 171; ; *el- İber*, I, 122; Zehebi, *Mizan*, I, 403; Hazreci, *Hülasa*, 53; İbn İmad, *Şezerat*, I, 236

²⁵⁷ Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, 82/159; İbn Sa'd, *Tabakatü'l-Kübra*, V, 181/2; Zehebi, *Tezkira*, I, 171; Zehebi, *Mizan*, I, 403

²⁵⁸ Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, 82/159; Zehebi, *Tezkira*, I, 171; Zehebi, *Mizan*, I, 403; İbn Sa'd, *Tabakatü'l-Kübra*, V, 181

²⁵⁹ İbn Sa'd, *Tabakatü'l-Kübra*, V, 181

hadislerinde çok *hata* yaptığını *Tabakat* adlı eserinde belirtmiştir.²⁶⁰

Cafer b. Burkan'ın 154 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.²⁶¹

Elde ettiğimiz bilgiler, bu ravinin rivayetlerinde *hata yapmakla birlikte sika ve saduk* olduğu yönündedir.

11) Ma'kil b. Ubeydillah El-Harranî (ö. 166/782)

Kimliği: Künyesi, *Ebû Abdillâh*²⁶² olan bu ravinin ikâmet yeri el-Cezîre bölgesidir.²⁶³ Sekizinci tabakadandır.²⁶⁴

Hocaları: Atâ b. Ebi Rebâh, Ebu'z-Zübeyr, İkrime b. Hâlid, Amr b. Dînar, ez-Zuhrî, Zeyd b. Ebî Enîse, İbrahim b. Ebi Able, Süveyd b. Hüceyr.²⁶⁵

Talebeleri: Çağdaşı Süfyan es-Sevrî, el-Hasen b. Muhammed b. A'yun, Muhammed b. Yezid b. Sinan, Ubeydillah b. Yezdî el-Kardavânî, Veki, Ebu Nuaym, el-Firyâbi, Ahmed b. Yunus, Abdullah b. Muhammed en-Nufeylî.²⁶⁶

İlmi Şahsiyeti: Abdullah b. Ahmed, babasından Ma'kil'in *sâlihu'l-hadis* olduğunu aktarmıştır. Bir defasında da *sika* demiştir.²⁶⁷ Yahya b. Maîn'den onun rivayetlerinde bir sakıncası olmadığı (leyse bihi be's) şeklinde aktarılmıştır. İshâk b. Mansûr, İbn Main'den *sika*, Muâviye b. Salih ise yine ondan *zayıf* bir râvî olduğuna dair bilgi aktarmıştır. İbn Hacer onu *hata etmekle birlikte saduk* olarak tanıtmıştır.²⁶⁸ İbn Adiyy, onun bir kaç hadisini kaydettikten sonra *hasenu'l-hadis* olduğunu ve hadislerinde *münker* bulunmadığını ifade etmiştir. İbn Hibbân, onu *es-Sikât'ta* zikretmiştir.²⁶⁹

Ma'kil b. Ubeydullah'ın 166 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.²⁷⁰

Kütüb-i Sitte müelliflerinden Müslim, Nesâi ve Ebû Dâvûd'da bu râvînin

²⁶⁰ Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, 82/159

²⁶¹ Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, 82/159; Zehebi, *Tezkira*, I, 171; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, 82/159 İbn Sa'd, *Tabakatü'l-Kübra*, V, 181

²⁶² İbn Hacer, *Takrib*, II, 264; Darekutni, *Zikru Esmâi't-tabiin*, II, 254; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, II, 281

²⁶³ Dilek, a.g.m, s. 99; Darekutni, *Zikru Esmâi't-tabiin*, II, 254

²⁶⁴ İbn Hacer, *Takrib*, II, 264

²⁶⁵ Zehebi, *en-Nübelâ*, VII, 318

²⁶⁶ Dilek, a.g.m, s.100; Zehebi, *en-Nübelâ*, VII, 318

²⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, *İlel*, I, 53

²⁶⁸ İbn Hacer, *Takrib*, II, 264

²⁶⁹ Zehebi, *Mizan*, IV, 146; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 204; İbn Hibban, *es- Sikat*, VII, 491

²⁷⁰ İbn Hibban, *es- Sikat*, VII, 491; İbn Hacer, *Takrib*, II, 264; *Tehzib*, X, 204;

rivayetleri bulunmaktadır.²⁷¹

Her ne kadar bu ravi Muaviye b. Salih tarafından *zayıf* diye nitelendirilmişse de, Cerh âlimlerinin ekserisi tarafından *sika ve salihu'l hadis* olarak değerlendirilmiştir.

12) Nadr b. Arabî El-Harranî (ö. 168/784)

Kimliği: Yahya b. Maîn'in Harranlı hadisçi olarak belirttiği Nadr b. Arabî el-Bahili el-Harrani'nin künyesinin *Ebû Ravh* ya da *Ebû Amr* olduğu nakledilmektedir. Hatim b. Nu'man el-Bahili'nin mevlasıdır. Zehebi onun Ebu't-Tufeyl Amr b. Vâsile'yi gördüğünü bize bildirmiştir.²⁷²

Hocaları: Mücâhid, İkrime, Ömer b. Abdilaziz, Atâ, Nâfi' (İbn Ömer'in mevlası), Meymûn b. Mehrân, Mekhûl, Kasım b. Muhammed, Salim b. Abdillâh b. Amr, Ali b. Nüfeyl.²⁷³

Talebeleri: Süfyan es-Sevrî, Vekî', Ubeyde b. Süleyman, Ebû Usâme, Muttalib b. Ziyâd, Muhammed b. Abdillâh, Hasen b. Sevvâr, Ebu Cafer el-Ukaylî, Abdillâh b. Abdilvehhâb el-Hacebî, Amr b. Hâlid el-Harrânî, Bişr b. Ubeyd b. Mahrum el-Attar, Said b. Hafs en-Nüfeyli, Ebu Salih el-Harrânî, Yahya b. Salih el-Vuhaziy, Abdülğaffar b. Davut el-Harrani, Ebu Cafer Abdillâh b. Muhammed en-Nüfeyli, Ubeydullâh b. Amr er-Rakkî.²⁷⁴

İlmi Şahsiyeti: Zehebi *el-Kaşif* adlı eserinde onun *sika* olduğunu bildirmiştir.²⁷⁵ Ahmed b. Hanbel'den onun rivayetlerinde bir sakınca olmadığına (*lâ be'se bih*) dair bilgi aktarılmıştır.²⁷⁶ Osman ed-Darimi de aynı şekilde onun için (*lâ be'se bih*) ifadesini kullanmıştır.²⁷⁷ Ebû Hatim, bir yerde aynı ibareyi kullanırken diğer bir yerde *salih 'ul-hadis* demiştir.²⁷⁸ Zehebi, Ebu Hatim'in vehim sebebiyle sadece bir hadis için *fena* değil ibaresini kullanmıştır.²⁷⁹ Yahya b. Maîn, Ebû Zûr'a ve Muhamed b. Abdillâh b. Nümeyr onun *sika* biri olduğunu belirtmişlerdir. Yahya b. Main'e onun hakkında sorulunca en-Nadr b. Arabî'nin rivayetlerini "*Raeytu fulanen*" tarzında bizzat görüşmek suretiyle

²⁷¹ İbn Hacer, *Takrib*, II, 264; Dilek, a.g.m, s.100

²⁷² İbn Hibban, es- *Sikat*, VII, 34; Zehebi, *en-Nübelâ*, VII, 403

²⁷³ Zehebi, *Mizan*, VI, 260; *el- Kaşif*, II, 321; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 442

²⁷⁴ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 321; *Mizan*, VI, 260; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 442

²⁷⁵ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 321

²⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *İlel*, I, 53

²⁷⁷ Zehebi, *en-Nübelâ*, VII, 404

²⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *İlel*, III, 25

²⁷⁹ Zehebi, *en-Nübelâ*, VII, 404

yaptığı için *rivayetlerinde bir sakınca* olmadığını ifade etmiştir.²⁸⁰ İbn Adiyy, onun hadislerini *sağlam* ve *sahih* ²⁸¹ ve *rivayetlerinde sakınca olmayan*²⁸² ravi olduğunu belirtmiştir. İbn Sad ise onun *zayıf* bir ravi olduğunu ve Halife Mehdi'nin döneminde vefat ettiğini söylemiştir.²⁸³

Nadr b. Arabî'nin 168 tarihinde vefat ettiği nakledilmektedir.²⁸⁴

İbn Asakir cenaze²⁸⁵ ile alakalı bir hadiste Nadr b. Arabî'nin İkrime'den onunda İbn Abbas'dan rivayet ettiğini bize bildirmiştir.²⁸⁶

Nadr b. Arabî'nin Kütüb-i Sitte'den Ebu Davud²⁸⁷, Tirmizi²⁸⁸, Müslim²⁸⁹ ve Nesai²⁹⁰ de rivayeti bulunmaktadır.

Elde ettiğimiz bilgiler muvacehesinde bu ravinin *sika, sağlam, sahihu'l-hadis*, riveyetlerinde sakınca olmayan bir ravi olduğu sonucuna varmaktayız.

13) Muhammed b. Seleme El-Harrani (ö.171/787)

Kimliği: Künyesi *Ebu Abdullah* olup, ismi Muhammed b. Seleme Ebu Abdullah el-Harrani'dir.²⁹¹ Beni Bahile'nin mevlasıdır.²⁹² Beni Kuteybe'nin mevlası da denilmektedir.²⁹³ Harran'ın muhaddisi ve müftüsüdür. Aynı zamanda fakihdir.²⁹⁴ Onbirinci tabakadandır.²⁹⁵

Hocaları: Dayısı Abdülkerim Halid b. Ebi Yezid, Abdurrahim, Halid b. Ebi Yezid, Halid b. Ebi Abdirrahman, Hişam b. Hasan, Husayf b. Abdurrahman el Harrani, Muhammed b. İshak, İbn Aclan ve taifesi. ²⁹⁶

²⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *İlel*, III, 25

²⁸¹ İbn Adiy, *el-Kamil*, VII, 25

²⁸² Dilek, a.g.m, s. 100; Zehebi, *en-Nübelâ*, VII, 406

²⁸³ Dilek, a.g.m, s. 101; Zehebi, *en-Nübelâ*, VII, 406; İbn Sa'd, *Tabakat'ül Kübra*, VII, 483

²⁸⁴ Zehebi, *en-Nübelâ*, VII, 406; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 321

²⁸⁵ Müslim, *Cenaiz*, 967; Nesai, *Cenaiz*, 4/81

²⁸⁶ Zehebi, *en-Nübelâ*, VII, 406

²⁸⁷ Dilek, a.g.m, s. 101; Ebu Davud, *Sünnet*, 6

²⁸⁸ İbn Hacer, *Tehzib*, V, 607; Tirmizi, *Tefsir*, (Bakara), 6 (IV, 447)

²⁸⁹ Müslim, *Cenaiz*, 967

²⁹⁰ Nesai, *Cenaiz*, 4/81

²⁹¹ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, I, 107/302; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 276; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, II, 181/1445; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195; Harran md; Ebu'l-Mehasin, *Kitabu Bahri'd-Demri*, I, 372/893

²⁹² Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, I, 107; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 276; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, I, 107

²⁹³ İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, II, 181

²⁹⁴ Zehebi, *el- İber*, I, 239/191; *Tezkira*, I, 316/296; İbn İmad, *Şezerat*, I, 329

²⁹⁵ İcli, *Ma'rifeti's-Sikat*, II, 239/1602

²⁹⁶ İbn Hibban, *es-Sikat*, IX; Zehebi, *el- İber*, I, 239/191

Talebeleri: Ahmed b. Hanbel, Nüfeyli, Ahmed b. Ebi Şuayb, Harun b. Maruf, Yezid b. Mevhep er-Renli, Muafi b. Süleyman, Said b. Hafs, Ebu Cafer en Nufeyli, Muhammed b. Sabah el-Cerceraî.²⁹⁷

İlmi şahsiyeti: Ahmed b. Hanbel onu *şeyh* olarak nitelendirerek, *saduk* biri olduğunu ifade etmiştir.²⁹⁸ İbni Ebi Hatim, İbrahim b. Ya'kub el Cezeri'nin ondan yazdığını ifade eder.²⁹⁹ Ebu Arube'den *faziletinden ve hıfzından ihtilaf duyulmayan ravi*³⁰⁰ olarak bilgi aktarılmıştır. İbn Hacer, onu *sika* bir ravi olarak belirtirken³⁰¹ İbn Sa'd onu *sika*, rivayetlerinde ve fetvalarında *faziletli* bir alim³⁰² olarak tanıtmıştır. Yine aynı şekilde İbn Hacer, onun için *faziletli*³⁰³ ifadesini kullanmıştır. Nesai ve İcli ise onun için *sika*³⁰⁴ değerlendirmesinde bulunmuşlardır.

İbn Hıbban, onun 171 ya da 172 de,³⁰⁵ Buhari ve İbn İmad, 171'de³⁰⁶ Nüfeyli ise onun 172'de vefat ettiğini kaydettiler.³⁰⁷

Ahmed b. Hanbel de rivayeti bulunmaktadır.³⁰⁸

Netice olarak bu ravi, *şeyh*, *saduk*, *sika* ve *faziletli* bir ravi olarak değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

14) Musa b. A'yan El-Harranî (ö. 175/791)

Kimliği: Künyesi *Ebu Said el-Harrani*³⁰⁹ olan bu zatın ismi Musa b. A'yan Ebu Said el-Cezeri el-Harrani'dir.³¹⁰ Muhammed b. Musa b. A'yan'ın babası, Hasan b. Muhammed b. A'yan'ın amcasıdır.³¹¹

Hocaları: Husayf b. Abdurrahman el-Cezeri, İbn Akil, Ata b. Saib, A'meş, Leys b. Ebi Süleym, Yezid b. Ebi Ziyad, Abdülkerim b. Malik el-Cezeri, İshak b. Raşid el-

²⁹⁷ İbn Hıbban, *es-Sikat*, IX, 40; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 276; Zehebi, *el-İber*, I, 239/191

²⁹⁸ İbn Hacer, *Takrib*, I, 481

²⁹⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 276

³⁰⁰ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, III, 1204; İbn Hacer, *Takrib*, II, 166; *Tehzib*, IX, 194

³⁰¹ İbn Hacer, *Takrib*, I, 481

³⁰² Zehebi, *Tezkira*, I, 316/297; İbn İmad, *Şezerat*, I, 329

³⁰³ İbn Hacer, *Takrib*, I, 481

³⁰⁴ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, III, 1204; İbn Hacer, *Takrib*, II, 166

³⁰⁵ İbn Hıbban, *es-Sikat*, IX, 40

³⁰⁶ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, I, 107; İbn İmad, *Şezerat*, I, 329

³⁰⁷ Zehebi, *Tezkira*, I, 316/297

³⁰⁸ İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, II, 181

³⁰⁹ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, III, 27/6236; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, II, 260/1641; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 196, Harran md.

³¹⁰ Sem'ani, *el-Ensab*, II, 248 Cezire md.

³¹¹ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, III, 27/6236; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VII, 1190; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VII, 458

Cezeri, İsmail b. Ebi Halid ve babası A'yan el-Cezeri, Ebi Eşheb Cafer b. Hayyan el-Utaridi, Haris b. Umeyr el-Basri, Zeyd b. Bekr b. Huneys, Zeyd b. Hıbban er-Rakki,

Süfyan'üs-Sevri, Süleyman el-A'meş, Salih b. Raşid, Abdullah b. Muhammed b.

Akil, Abdurahman b. Amr el-Evzai, Abdulkuddus b. Hubeyb eş-Şami, Abdülmelik b. ebi Süleyman, Ubeyde b. Hassan es-Sincari, Amr b. Haris el-Mısri, İsa b. Yunus (ekranı), Malik b. Enes, Muhammed b. İshak b. Yesar, Mutarref b. Tarif, Ma'mer b. Raşid, Musa b. Rabia el-Mısri, Musa b. Ubeyde er-Rabezi, Hişam b. Hassan, Yahya b.Eyyüb el-Mısri, Yezid b. Ebi Ziyad, Ebi İdris Kufiyyui'l-A'ma, Ebi Sinan eş-Şeybani, Ebi Şihab el-Hannad³¹²

Talebeleri: Oğlu Muhammed b. Musa b. A'yan el-Cezeri, Müallem b. Nüfeyl el-Harrani, Yahya b. Yahya en-Nisaburi, Said b. Ebi Eyyüb el-Mısri (akranı), Velid b. Müslim, Mualla b. Mansur er-Razi, Amr b. Halid el-Harrani, Ahmed b. Abdullah b. Ebu Şuayb, Sehim b. Kasım el-Harrani, Ahmed b. Ebi Şuayb el-Harrani, Ahmed b. Abdülmelik b. Vakıd el-Harrani, İsmail b. Reca el-Hısnı, İsmail b. Abdillan b. Semae, Hacac b. Ebi Meni' er-Rusafi, Said b. Hafs en-Nufeyli, Said b. Ubeyd el-Cezeri, Ebu Cafer Abdullah b. Muhammed en-Nufeyli, Ebu Şeyh Abdullah b. Mervan el-Harrani, Ebu Talip Abdülcabbar b. Asım en-Nesai, Ebu Salih Abdülğaffar b. Davut el-Harrani, Urve b. Mervan el-Arki, Ali b. Ma'bed b. Şeddad er-Rakki, Amr b. Halid el-Harrani, Amr b. Osman er-Rakki, Muhammed b. Kasım el-Harrani, Ebu Haysem Mus'ab b. Said el-Misseysi, Muafi b. Süleyman b. er-Ras'ani, Nafi b. Yezid el-Mısri(akranı), Velid b. Abdülmelik b.Müserreh el-Harrani.³¹³

İlmi Şahsiyeti: Musa b. A'yanın *sika* olduğunu bildiren hadis otoriterleri şunlardır: Ebu Zura', İbn Ebi Hatim,³¹⁴ Zehebi,³¹⁵ İbn Hacer,³¹⁶ Ebu Arube, Darekutni, İbn Main,³¹⁷ Sem'ani.³¹⁸

İbrahim b.Ya'kub el-Cüzcani, Ahmed b.Hanbel'in iyi gördüğünü söylemiştir.³¹⁹ Nasr b. Muhammed, Yahya b. Main'in Musa b. A'yan için *sika ve salih* bir ravi

³¹² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 136/616; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 301/5678;

³¹³ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 301/5678; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, II, 260/1641

³¹⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 136/616; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, II, 260/1641;

³¹⁵ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 301/5678

³¹⁶ İbn Hacer, *Tehzib*, I, 130

³¹⁷ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, III, 29/6236; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, II, 260/1641; İbnü'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, II, 484

³¹⁸ Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195,Harran md

³¹⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 136/616;

ifadesini kullandığını işittiğini belirtmiştir.³²⁰ İbn Sa'd ona *saduk* demiştir.³²¹ İbn Hıbban da onu *es-Sikat*'ında zikretmiştir.³²²

Musa b. A'yan'ın ölüm tarihi hakkında farklı tarihler verilmektedir: Zehebi³²³ ve Ebu Cafer en-Nüfeyli³²⁴ onun 177'de vefat ettiğini bildirmişlerdir. İbn Sa'd da aynı şekilde onun Halife Harun zamanında 177'de Harran da vefat ettiğini ifade ederken³²⁵ Ebu Said b.Yunus ise onun Mısır'a geldiğini ondan yazdığını, onun da kendisinden hadis yazdığını ve 177'de vefat ettiğini dile getirmiştir.³²⁶ Diğerleri de onun 175'te vefat ettiğini bildirmişlerdir.³²⁷

Buhari, Müslim, İbn Mace, Ebu Davut, Nesai bu raviden rivayette bulunmuşlardır.³²⁸

Zikri geçtiği üzere bu ravi *sika*, *saduk* ve *salihu'l-hadis* olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

15) Attab b. Beşir El-Harrani (ö. 188/803)

Kimliği: Künyesi *Ebu'l-Hasan* olan bu zat İbn Ümeyye'nin mevlasıdır.³²⁹ Kendisine Ebu Sehl de denilmiştir.³³⁰ Ebu Hatim ona Ebu Muhammed demiştir.³³¹

Hocaları: Husayf b. Abdurrahman el-Harrani, Ali b. Bezime el-Harrani.³³²

Talebeleri: İshak b. İbrahim el-Hanzeli, Muhammed b. İsa b. Tabba', İbn Nüfeyl el-Harrani ve kendisinin belde halkı.³³³

İlmi Şahsiyeti: Yahya b. Main, onun *sika* olduğunu ifade etmiştir.³³⁴ İbn Hıbban

³²⁰ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, III, 29/6236;

³²¹ İbn Sa'd, *Tabakat'ı-Kübra*, VII, 483

³²² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 136/616; İbn Hıbban, *es- Sikat*, VII, 458; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, III, 27/6236

³²³ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 301/5678

³²⁴ el-Baci, *Ricalu Sahihi Buhari*, II, 704

³²⁵ İbn Sa'd, *Tabakat'ı-Kübra*, VII, 483

³²⁶ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, III, 27/6236

³²⁷ İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, II, 260/1641

³²⁸ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VII, 1190; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, III, 29/6236; İbn Hıbban, *es- Sikat*, VII, 458

³²⁹ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, III, 29/6236

³³⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 12/56; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VII, 56/255; İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 522/14807

³³¹ İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 522/14807

³³² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 12/56

³³³ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VII, 56/255; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 12/56; İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 522/14807

³³⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 12/56; İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 522/14807

³³⁵ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 12/56

Attab'ın *saç ve sakallarını kına* ile boyadığını bildirmiştir.³³⁵ Ahmed b. Hanbel onun için “*umarım rivayetlerinde sakınca olmayan bir Ravidir*” ifadesini kullanmıştır. Başka yerde de onun *münker* olduğunu dile getirmiştir.³³⁶ İbrahim b. Ya'kub el-Cüzcani de aynı şekilde onun *münker* olduğuna işaret etmiştir.³³⁷

Attab b. Beşir'in 186 yılında vefat ettiği nakledilmektedir. 170'de vefat ettiğini söyleyenler de vardır.³³⁸

Zikri geçtiği üzere, münker olarak itham edilmekle beraber, Yahya tarafından *sika*, Ahmed tarafından da rivayetlerinde *sakınca olmayan biri* olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

16) Mahled b. Yezîd El-Harrânî (ö.193/808)

Kimliği: Asıl ismi Mahled b. Yezid³³⁹ Ebu'l- Hasen el-Cezeri, el-Kureşi el-Harrani, el-Ğirmai³⁴⁰ olan bu zat, *Ebu'l-Hasen*, *Ebu'l-Huseyn*, *Ebû Yahya*, *Ebû Hıdâş*, *İbn Carut* ve *Ebû Hâlid* gibi değişik künyelerle isimlendirilmiştir.³⁴¹ Dokuzuncu tabaka'nın büyüklerindendir.³⁴² Beni Mervan'ın mevlasıdır.³⁴³

Hocaları: Malik b.Cüreyc, Yahya b. Saîd el-Ensari, İbn Cüreyc, Hırriz b. Osman, el-Evzâi, Süfyan es-Sevrî, Yunus b. Ebî İshâk, İsrail b. Yûnus, Saîd b. Abdilaziz, Hanzale b. Ebî Süfyan, Abdullah b. Alâ b. Zebr, Mâlik b. Muğavvel, Mis'ar, Ahvas b. Hâkim, İbn Sevban, Ca'fer b. Burkan³⁴⁴, Halid b. Abdûlmelik b. Abdülaziz b. Cüreyc el-Karşi, Ebu Seleme Mes'ar b. Kudame el-Hilali³⁴⁵

³³⁵ İbn Hıbban, es- *Sikat*, VIII, 522/14807

³³⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 12/56

³³⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 12

³³⁸ İbn Hıbban, es- *Sikat*, VIII, 522/14807

³³⁹ Ahmed Hakim'in *el-Esami* ve'l-Küna, IV, 341/2048 adlı eserinde Yezid yerine “Zeyd”ismi geçmektedir. Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195, Harran md

³⁴⁰ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 381/4796; Zehebi, *Muktena*, II, 147/6663; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâi's-Sikat*, I, 310/1366; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, II, 259/1638; Kalabazi, *Ricalu Sahihi Buhari*, II, 725/1205; İbnü'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, II, 507/1974; Darekutni, *Zikru Esmâi't-Tabiin*, I, 365/1221; Hâkim en-Nisaburi, *Tesmiye*, I, 238/1710; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâi's-Sikat*, I, 310/1366

³⁴¹ Dilek, a.g.m, s. 101; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VII, 437/1913; İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX, 186; ; Darekutni, *Zikru Esmâu't-Tabiin*, I, 365; Müslim, *Rical*, II, 259/1638; Kelabazi, *Ricalu Sahihi'l-Buhari*, II, 725/1205; Zehebi, *Muktena*, II, 147; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 77; *Takrib*, II, 234; İbnü'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, II, 507/1974

³⁴² İbn Hacer, *Takrib*, I, 524/6540

³⁴³ İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX, 186

³⁴⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 347/1591; İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX, 186; Zehebi, *Mizan*, VI, 390/8400; *en-Nübelâ*, IX, 337; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 47–48; Kalabazi, *Ricalu Sahihi Buhari*, II, 725/1205

³⁴⁵ Dilek, a.g.m, s. 101; Ahmed Hakim, *el-Esami* ve'l-Küna, IV, 341/2048; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*,

Talebeleri: Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhuye, Abdulhamid b. Muhammed b. Mistâm, Ebû Umeyye Amr b. Hişâm, Muhammed b. Sellâm el-Beykendi, Abdullah b. Abdussamed b. Ebi Hıdaş el-Mevsılî, Âli b. Meymûn el-Attâr, Yakub b. Süfyan, Yakub b. Ka'b el-Antakî, Ahmed ibnul-Bekkâr el-Harrânî, İbn Nüfeyl el-Harrani, Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, Muhammed b. Abdullah b. Nemir ³⁴⁶ Ebu Ca'fer Abdullah b. Muhammed en-Nüfeylî, Ebu Ya'kub İshak b. İbrahim el-Hanzeli, Ebu Zekeriya Yahya b. Abdulhumayd el- Hammani. ³⁴⁷

İlmi Şahsiyeti: İbn Maîn ve diğer âlimler bu râvînin *sika* olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Şahin ve Ahmed b. Hanbel onun hakkında rivayetlerinde sakınca olmayan "*la be'se bihi*" ifadesini kullanmışlardır. ³⁴⁸ İbn Sa'd onun için *faziletli, hayırlı* ifadelerini kullanmıştır. ³⁴⁹ Zehebî, ondan *saduk meşhur* diye söz eder ve onu Harranlı *sika* âlimlerden sayar. ³⁵⁰ Ebû Hatim ve Ya'kub b. Süfyan *sadûk*, Ebû Dâvûd onun *şeyh* olduğunu ifade ederek insanların ondan *mürsel* hadis rivayet ettiklerini ifade ederken, ³⁵¹ başka yerde de onun *sika* olduğunu dile getirmiştir. ³⁵² İbn Hibbân, onu *sikalardan* saymıştır. ³⁵³ Ebu Hatim onun namazla alakalı *mürsel* bir hadisi *mevsul* olarak rivayet ettiğini belirtti. ³⁵⁴ es-Sâci, onun bazen *vehimli* hadîsleri rivayet ettiğini ifade etmiştir. Muhammed b. Selam "Edeb, Cuma, Bedu'l-halk" konularında ondan rivayet etmiştir. ³⁵⁵

Mahled b. Yezid'in 193'te vefat ettiği nakledilmiştir. ³⁵⁶

Kendisinden Kutûbi-Sitte ravilerinden Buharî ve Nesâî rivayette bulunmuşlardır. ³⁵⁷

Zikri geçtiği üzere bu ravi Cerh ta'dil âlimlerinin ekseriyeti tarafından *sika*,

VII, 381/4796; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195, Harran md

³⁴⁶ İbn Hibban, es- *Sikat*, IX, 186; Zehebi, *Mizan*, VI, 390/8400; Zehebi, *el- Kâşif*, II, 249/5342; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 381/4796; Sem'ani, *el- Ensab*, II, 195

³⁴⁷ Dilek, a.g.m, s. 101; Ahmed Hakim, *el-Esami* ve'l-Küna, IV, 341/2048; Dulabi, *el-Küna* ve'l-Esma, I, 350

³⁴⁸ Dilek, a.g.m, s. 101; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 347/1591; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, III, 1313; İbn Hacer, *Takrib*, II, 235; *Tehzib*, X, 77

³⁴⁹ Kalabazi, *Ricalu Sahihi Buhari*, II, 725/1205

³⁵⁰ Zehebi, *en-Nübelâ*, IX, 337

³⁵¹ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, III, 1204; Zehebi, *Mizan*, VI, 390/8400; İbn Hacer, *Takrib*, II, 235; Kelabazi, *Ricalu Sahihi'l-Buhari*, II, 725/1205

³⁵² İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 310/1366; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 381

³⁵³ İbn Hibban, es- *Sikat*, IX, 186; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 77

³⁵⁴ Zehebi, *Mizan*, VI, 390/8400

³⁵⁵ Kalabazi, *Ricalu Sahihi Buhari*, II, 725/1205

³⁵⁶ İbn Hibban, es- *Sikat*, IX, 186; Zehebi, *el- Kâşif*, II, 249/5342; İbn Hacer, *Takrib*, I, 524/6540; İbnü'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, II, 507/1974

³⁵⁷ Dilek, a.g.m, s. 101; Buhari, *Ezan*, 160; *Vesayet*, 15; *Buyu'*, 9; *Edep*, 122; *Nesai*, *Salât*, 1; *Mevakit*, 12-35; *İftitah*, 35.36.115; *Buyu*, 28,39

saduk, meşhur ve şeyh olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

17) Miskin b. Bukeyr El-Harrani (ö.198/813)

Kimliği: Asıl ismi Miskin b. Bukeyr Ebu Abdurrahman el-Hazzai el-Cezeri, el-Harrani³⁵⁸ olan bu zatın künyesi *Ebu Abdurrahman*'dır.³⁵⁹ Dokuzuncu tabakadan'dır.³⁶⁰ 198'de vefat ettiği nakledilmektedir.³⁶¹

Hocaları: Irta b. Münzir, Cafer b. Burkan, Sabit b. Aclan³⁶², Şube(vudu' konusunda rivayet almıştır), Evzai(Hadler konusunda rivayet almıştır), Said b. Abdülaziz, Abdullah b. A'la, Evzai, Zam'a b. Salih, Ebi Mehdi Said b. Sinan, Süfyan es-Sevri Şube b. Haccac, Şube b. Ebi Haman, Abdullah b. Alai b. Zebr, Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'udi, Abdurrahman b. Amr el-Ezvai, Malik b. Enes, Muhammed b. Muhacir, Mean b. Refa'a, Harun b. Musa, Vazı b. Nafi el-Ukayli, Ebi Belc el-Anberi.³⁶³

Talebeleri: Ahmed b. Hanbel, Buhari, İbn Nufeyl el-Harrani, Ahmed b. Süleyman el-Harrani, Hasen b. Ahmed b. Ebi Şuayb, İbrahim b. Musa, Muhammed b. Mehran, Ahmed b. Ebi Şuayb el-Harrani, Ahmed b. Abdurrahim el-Kuzburani, Hadr b. Muhammed b. Şuca el-Cezeri, Ebu Eyyüb Süleyman b. Ubeydullah er-Rakki, Abdullah b. Muhammed en-Nufeyli, Abdullah b. Velid b. Hişam el-Harrani, Amr b. Halid el-Harrani, Muhammed b. Said el-Ensari el-Harrani, Muhammed b. Ubeyd b. Meymun el-Medeni, Muhammed b. Vehb b. Ebi Kerime el-Harrani, Ebu Muslim Muhammed b. Yahya, Mahled b. Malik es-Selemsini, Muğire b. Abdurrahman el-Harrani, Musa b. Eyyüb en-Nesibi, Muemmél b. Fadl el-Harrani, Nas b. Asım el-Antaki, Huveyr b. Muaz el-Kelbi.³⁶⁴

İlmi Şahsiyeti: Zehebi, onu *Sahibu'l Hadis, saduk (doğru sözlü), ancak hata*

³⁵⁸ Buhari, *et-Tarihu'l Kebir*, VIII, 3/1927; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 329/1521; Zehebi, *el-Muktena fi serdi'l-Küna*, II, 72/3837; İbn Hacer, *Lisanu'l Mizan*, VII, 385; Dulabi, *el-Küna ve'l Esma*, I, 524; İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, II, 520/2025; Kalabazi, *Ricalu Sahihi Buhari*, II, 741/124; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 483; Hakim en-Nisaburi, *Tesmiye*, 336/1686; Darekutni, I, 363

³⁵⁹ İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, II, 280/1694; İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, II, 520/2025

³⁶⁰ İbn Hacer, *Takrib*, I, 529/6615

³⁶¹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 329/1521; İbn Hibban, *es-Sikat*, IX, 193; Zehebi, *el-Kâşif*, II, 257/5404; İbn Hacer, *Takrib*, I, 529/6615; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 483; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, II, 80/1694;

³⁶² Cafer b. Berkan ve Sabit b. Aclan Buhari'nin *et-Tarihu'l Kebir*, VIII, 3/1927 adlı eserinde talebeleri olarak geçmektedirler.

³⁶³ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 329/1521; Zehebi, *en-Nübelâ*, IX, 209; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 483; İbn Hacer, *Lisanu'l Mizan*, VII, 385

³⁶⁴ Buhari, *et-Tarihu'l Kebir*, VIII, 3/1927; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 329/1521; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 483; Zehebi, *el-Kâşif*, II, 257/5404; ; Dulabi, *el-Kuna ve'l Esma*, I, 524;

eden biri olarak bize bildirmiştir.³⁶⁵ İbn Ebi Hatim, onu *Sahihu'l- Hadis, Hadis Hafızı ve rivayetlerinde sakınca olmayan* olarak bize tanıttı. Aynı şekilde Yahya b. Main de *(La be' se bih)* dedi.³⁶⁶ İbn Hacer'den *saduk, sahibi'l-hadis ancak hata eden ravi*³⁶⁷ olduğu bilgisi aktarıldı. İbn Hıbban onu *es-Sikat'ta* zikretti.³⁶⁸ Ahmed b. Hanbel onun hakkında *"la be'se bihi* ifasesini kullanarak³⁶⁹ onu Mahled b. Yezid'den daha öncelikli zikretmiş ve *hiç kimseden rivayet etmediği hadisleri ondan rivayet ettiğini* belirtmiştir.³⁷⁰ Ebu Bekir Esrem, Ahmed b. Hanbel'in onu *iyilikle yad ettiğini* işittiğini söyledi.³⁷¹ İbn Ammar, *Miskin'in sika olduğunu söylüyorlar, ancak ben ondan bir şey işitmedim*, dedi.³⁷² Ukayli onu *zayıf* gördü.³⁷³ Kelabazi, Abdullah b. Muhammed en-Nüfeyli'nin Bakara süresinin tefsirinin sonunda Miskin b. Bekir'den rivayet aldığını eserinde bildirmiştir.³⁷⁴ Miskin, Şube'nin tek başına kaldığı bir hadisi rivayet ederek *hata* etmiştir.³⁷⁵

Elde ettiğimiz bilgiler ışığında Ebu Abdurrahman'ın *hata* eden biri ancak cerh ta'dil âlimlerince *hadis hafızı, sahibi'l-hadis, saduk ve rivayetlerinde sakınca olmayan, sika* biri olarak değerlendirildiğini öğrenmekteyiz.

18) Osman b. Abdurrahman b. Müslim El-Harrani (ö. 202/817)

Kimliği: Asıl ismi Osman b. Abdurrahman b. Müslim el-Kureşi, el-Harrani olan bu ravinin künyesi *Ebu Abdurrahman*'dır.³⁷⁶ Ancak *Ebu Abdullah, Ebu Muhammed, Ebu Haşim* diyenler de olmuştur.³⁷⁷ İbn Arube onun Mansur b. Muhammed b. Mervan'ın mevlası olduğunu ve oğluna nisbet edildiğini ifade etmiştir.³⁷⁸ Diğerleri de

³⁶⁵ Zehebi, *el-Kâşif*, II, 257/5404; İbn Hacer, *Takrib*, I, 257; Lisanu'l Mizan, VII, 385/4821

³⁶⁶ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 483; İbn Hacer, *Takrib*, I, 257

³⁶⁷ İbn Hacer, Lisanu'l Mizan, VII, 385/4821

³⁶⁸ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 194; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-sikat*, I, 311./337; İbn Hacer, Lisanu'l Mizan, VII, 385

³⁶⁹ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 483

³⁷⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 329/1521; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, II, 280

³⁷¹ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 483

³⁷² İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-sikat*, I, 311./337

³⁷³ Ukayli, *Kitabu'd-duafai'l-Kebir*, IV, 221

³⁷⁴ Kalabazi, *Ricalu Sahihi Buhari*, II, 741/1241

³⁷⁵ Ebu'l-Mehasin, *Kitabu Bahri'd-Demri*, I, 401/979

³⁷⁶ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VI, 2269; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V I, 868; İbn Hıbban, *Mecruhin*, II, 96; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 735; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, X,428/3838; Zehebi, *en-Nübelâ*, IX, 426; *el- Muktena*, I, 370/3839; *el- Kâşif*, II, 3769; İbn Hacer, *Takrib*, I, 385/4494; İbn Adiy, *el-Kamil*, II, 255

³⁷⁷ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XIX, 328/3838

³⁷⁸ İbn Hacer, *Takrib*, I, 385; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XIX, 428/3838; İbn Adiy, *el-Kamil*, V, 173/1331

Beni Temim'in mevlası olduğunu iddia etmişlerdir.³⁷⁹

Hocaları: Cafer b. Berkan, Malik b. Enes, Ahmed b. Hafs el- Cezeri, Eş'as b. Abdülmelik, Eymen b. Nabil el-Mekki, Said b. Abdülaziz, Sadaka b. Halid, Abdullah b. A'la b. Zübeyr, Abdurrahman b. Sabit b. Sevban, Abdülaziz b. Rabi' b. Sebra el-Cüheni, Abdülkuddus b. Habib b. Vuhazi, Ubeydullah b. Amr el-Umeri, İsam b. Kudame el-Kufi, Ali b. Urve ed-Dimeşki, Ömer b.Şakir b. el-Basri, Ömer b. Musa b. el-Vecihi, Anbese b. Said er-Razi, Anbese b. Abdurrahman el-Kureşi, Fıtr b. Halife, Muhammed b. Abdirrahman b. ebi Zi'b, Muaviye b. Sellam, Nuaym b. Meysere, Hişam b. Hassan, Vazi' b. Nafi el-Ukayli, Velid b. Amr b. Sac, Yunus b. Raşid, Ebi Cafer er-Razi.³⁸⁰

Talebeleri: Ebu Şuayb es- Susi, Ahmed b. Süleyman er- Rehavi, Ebu Kureyb, Ahmed b. Abdurrahman b. Fadl el-Kuzburani el-Harrani, Ebu Uteybe Ahmed b. Ferec el-Hicazi, İshak b. Surayk er-Ras'ani, Bakiyye b. Velid (akranı'dır), Hasan b. Ali b. Affan el-Amiri el-Kufi, Süleyman b. Abdurrahman b. Abdurrahman ed-Dimeşki, Ebu Şuayb Salih b. Ziyad es-Susi, Abbas b. Fadl el-Harrani, Abdullah b. Muhammed en-Nufeyli, Abdülhamid b. Muhammed el-Harrani, Ali b. Meymun er-Rakki, Kuteybe b. Said, Muhammed b.İsmail el-Ahmesi, Muhammed b. Selam el-Bikendi, Muhammed b. Ebi Abdirrahman el-Makri, Muhammed b. Ubeydullah b. Yezid b. İbrahim el-Karduni, Ebu Kurayb Muhammed b. A'la, Mahled b. Malik b. es-Selemsini, Muğire b. Abdurrahman el-Harrani.³⁸¹

İlmi Şahsiyeti: Saduk olduğu belirtilmiş. Ancak rivayetlerinin çoğunu zayıflardan aldığı için ona *zayıf* denilmiştir. Hatta İbn Numeyr, ona *yalancılığı* nisbet etmiştir.³⁸² Abdurrahman b. Ebi Hatim, İbn Main'in onu *sika* diye nitelendirdiğini bildirmiştir.³⁸³ Zehebi'den *sika* ravi olduğu bilgisi aktarılmıştır.³⁸⁴ İbn Şahin onu Sikat'ında zikrederek *sika* olduğunu ancak zayıf kavimlerden riveyet aldığını ifade

³⁷⁹ Mizzi, *Tehzib*, u'l Kemal, XIX, 428/3838

³⁸⁰ İbn Hacer, *Takrib*, I, 385; Zehebi, *el-Kâşif*, II, 10; Mizzi, *Tehzib*, u'l Kemal, XIX, 429/3838; Zehebi, *el-Muktena*, I, 370/3839; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VI, 2269; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V I, 868; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 735

³⁸¹ Zehebi, *el-Kâşif*, II, 10; İbn Hacer, *Takrib*, I, 385; İbn Adiy, *el-Kamil fi Duafa'ir- Rical*, V, 173 Mizzi, *Tehzib*, u'l Kemal, XIX, 429/3838; Zehebi, *el-Muktena*, I, 370/3839; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VI, 2269; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V I, 868; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 735

³⁸² Mizzi, *Tehzib*, u'l Kemal, XIX, 431; İbn Hacer, *Takrib*, I, 385

³⁸³ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 868

³⁸⁴ Zehebi, *el-Kâşif*, II, 10/3718

etmiştir.³⁸⁵ İbn Arube onun Cezire ehlinde dördüncü tabakadan³⁸⁶ olduğunu belirterek, *sadiuk, rivayetlerinde sakınca olmayan biri olduğunu ancak menker rivayet yaptığı bilinen bir kavimden hadis aldığını* ifade etmiştir.³⁸⁷ Buhari'den onun *zayıf* bir kavimden rivayet ettiği bilgisi aktarılmıştır.³⁸⁸ İbn Hacer, onun *saduk* (doğru sözlü) olduğunu ancak zayıflardan ve meçhullerden rivayet ettiği için kendisine *zayıf* denildiğini ifade etmiştir.³⁸⁹ İbn Ammar 184'te ondan yazdığını belirtmiştir.³⁹⁰ İbn Adiyy, Ebu Arube'nin *sıdk*'ı ona nisbet edip, hadiste *fena* olmadığını ancak *münker* rivayetler yapan meçhul bir kavimden hadis aldığını bize bildirmiştir.³⁹¹ Muhammed b. Haris onun *saç ve sakalının beyaz* olduğunu belirtmiştir.³⁹²

Osman b. Abdurrahman'ın 202'de vefat ettiği nakledilmiştir.³⁹³

Kendisinden Ebu Davud, Nesai ve İbn Mace rivayette bulunmuşlardır.³⁹⁴

Elde ettiğimiz bilgiler, bu ravinin *sika, saduk, rivayetlerinde sakınca olmayan* bir ravi olduğudur. Ancak zayıflardan, meçhullerden ve münker rivayet yaptığı bilinen bir kavimden rivayet aldığı için hadis otoriterleri tarafından *zayıf* diye nitelendirilmiştir.

19) Abdullah b. Vakıd Ebu Katade El-Harrani (ö. 207/822)

Kimliği: Künyesi *Ebu Katade*³⁹⁵ (Ebu Kura, *Ebu Kays*'da denilmiştir³⁹⁶) olan bu zat Beni Himmad'ın mevlasıdır.³⁹⁷ Beni Temim'in mevlası da denilmiştir.³⁹⁸ Aslen

³⁸⁵ İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 138/735

³⁸⁶ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XIX, 430/3838

³⁸⁷ İbn Hacer, *Takrib*, I, 385; İbn Adiy, *el-Kamil*, II, 255

³⁸⁸ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VI, 2269

³⁸⁹ İbn Hacer, *Takrib*, I, 385

³⁹⁰ İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 138/735

³⁹¹ İbn Adiy, *el-Kamil*, V, 173/1331

³⁹² İbn Adiy, *el-Kamil*, V, 173/133; ; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XIX, 176

³⁹³ İbn Hacer, *Takrib*, s I, 385; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XIX, 431/3838

³⁹⁴ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XIX, 431/3838

³⁹⁵ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 191/883; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 267/690; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XVI, 259/3638; Zehebi, *Mizan*, IV, 219/4677; *el- Muğni*, I, 361/3411; İbn Hacer, *Takrib*, I, 328/3687; *Lisanü'l- Mizan*, VII, 479/5628; İbn Cevzi, ed-*Duafa* ve'l-*Metrukîn*, II, 145/2136; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195, Harran md; Dulabi, *el-Küna* ve'l-*Esmâ*, I, 696/2805; Nesai, ed-*Duafa* ve'l-*Metrukîn*, I, 63/337; İbn Adiy, *el-Kamil*, IV, 192/1005; Ebu İshak *el-Cüzcani*, *Ahvalü'r-Rical*, 180/325; Ebu'l-Mehasin, *Kitabu Bahri'd-Demri*, I, 250/568; Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 161/418; Ukayli, ed-*Duafa*, II, 313/898

³⁹⁶ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 479; Ukayli, ed-*Duafa*, II, 230/778

³⁹⁷ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, V, 219/713; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XVI, 259/3638; İbn Adiy, *el-Kamil*, IV, 192/1005; Ukayli, ed-*Duafa*, II, 313/898

³⁹⁸ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XVI, 259; İbn Adiy, *el-Kamil*, IV, 192/1005; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 66/131;

Horosanlıdır.³⁹⁹ Harran'da ikamet etmiştir.⁴⁰⁰ Dokuzuncu tabakadandır.⁴⁰¹

Hocaları: İbrahim b. Muhammed b. Ebi Yahya el-Medeni, Harmele b. İmran et-Tucibi Hanzele b. Ebi Süfyan El-Cumehi, Hayva b.Şureyh el-Mısri, Halid b. Abdurahman es-Süleni, Said b. Ebi Arube, Süfyanü's-Sevri, Şerik b. Abdullah, Şuayh b. Haccac, Safyan b. Amr el-Hımsi, Abdullah b.Muammal el-Mahzumi, Abdulmelik Cüreyc, Osman b. Miksem, İkrime b. Ammar, Ömer b.Sabh, Ömer en-Nehai, Ebi Verkai Faid b. Abdurahman, Mis'ar b. Kidam, Ebu Bekr b. Abdullah ebi Sebre, Ebu Bekr b. Ebi Merim, İbn Cüreyc, İkrime b. Ammar, Hanzele b. Ebi Süfyan⁴⁰²

Talebeleri: İbrahim b. Musa er-Razi, Ebu İshak İbrahim b. Yezid El-Cezeri, Ahmed b. İbrahim ed-Devraki, Ahmed b. Bekkar El-Harrani, Ahmed b. Süleyman er-Ruhavi, Ebu Meysere Ahmed b. Abdullah b. Meysere el-Harrani, Nezil Hamezini, İshak b. Rahuye, İshak b. Dayf, Habbab b. Süleyman el-Menbuci, Sa'd b. Nasr b. Mansur el-Bezzar, Said b. Hafs el- Buhari, Ebu Davut Süleyman b. Seyf el-Harrani, Abdullah b. Muhammed b. Said Halid b. İ'sun el-Harrani, Abdurrahman b. Yahya b. Zekeriya, Ali b. Meddai (Halid b. Abdullah el-Kasri'nin Mevlası), Al b. Ma'bed b. Şeddad, Fadl b. Ya'kub er-Ruhami, Muhammed b. Yahya b. Kesir el-Harrani, Ebu Heysem Mus'ab b. Said el-Harrani, Ebu Ferve Yezid b. Muhammed b. Yezid b. Sinan er-Ruhavi, Ahmed b. Süleyman er-Ruhavi.⁴⁰³

İlmi Şahsiyeti: İbn Adıyy onun *sika* olduğunu belirtti.⁴⁰⁴ Ebu'l-Hasen el-Meymuni Ahmed b. Hanbel'den naklen onun *sika* olduğunu ancak rivayetlerinde çoğunlukla *hata* yaptığını, ayrıca münzevi bir hayat yaşadığını, çok *zeki* ve *hayır ehlinde* olduğunu bildirmiştir.⁴⁰⁵ Ebu Hatim de onun *rivayetlerinde sakınca olmayan, salih* bir zat olup, hayır ehlinde *zühhd* hayatına benzer bir hayat yaşayan, fakat *hata* eden biri olduğunu ifade etmiştir.⁴⁰⁶ Abbas ed-Duri ise Yahya b. Main'den naklen onun

Zehebi, II, 246/5096; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195, Harran md

³⁹⁹ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XVI, 259; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 66/131

⁴⁰⁰ İbn Adıy, *el-Kamil*, IV, 192/1005

⁴⁰¹ İbn Hacer, *Takrib*, I, 328/3687

⁴⁰² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 191; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XVI, 259; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 66/131; *Takrib*, I, 328; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 479; *el-Hüseyni*, *el-İkmal*, I, 51/489; Ukayli, *ed-Duafa*, II, 230/778; İbn Cevzi, *ed-Duafa ve'l-Metrukin*, II, 145/2136

⁴⁰³ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 191; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XVI, 259; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 479; *Takrib*, I, 328/3687; *el-Hüseyni*, *el-İkmal*, I, 251/489

⁴⁰⁴ Zehebi, *Mizan*, IV, 219/4677

⁴⁰⁵ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 191; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XVI, 259; Zehebi, *Mizan*, IV, 219/4677; *el- Muğni*, I, 361; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 479; Ebu İshak el-Cüzcani, I, 180/325; Ebu'l-Mehasin, *Kitabu Bahri'd-Demri*, I, 250/568

⁴⁰⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 191/883; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XVI, 259

sika olduğunu ifade etti.⁴⁰⁷ İbn Hacer, Ebu Katade'nin *yaşlı olduğu için hafızettiği isimleri birbirine karıştırdığını*,⁴⁰⁸ *tedlis yaptığı* ve ayrıca Ahmed'in *tedlis'ten dolayı onu cerhettiğini* dile getirdi.⁴⁰⁹ İbn Şahin onu *sika* olarak tanıttı.⁴¹⁰ Nesai onu *metruku'l-hadis*,⁴¹¹ Ebu Zura ve Darekutni *zayıf*,⁴¹² Ebu Hatim, *zehebe hadisuhu*,⁴¹³ Ahmed ve Yahya, *Leyse bi Şe'y* olarak değerlendirdiler.⁴¹⁴ İbn Cevzi onun Hz. Fatıma'nın fazileti ile alakalı hadisini *Mevduat*'ında zikretmiştir.⁴¹⁵ İbn Hibban da onun cezire ehlinden olduğunu, *itkandan gafil, hadisleri vehimli, haberlerinde münkerlikler bulunduğunu*, dolayısıyla haberleriyle *ihcac* etmenin caiz olmadığını dile getirmiştir.⁴¹⁶ Dulabi, Yahyadan naklen onun, rivayetlerine itibar edilmeyen manasında *Leyse bi Şe'y* olduğunu bildirdi.⁴¹⁷ Ebu Arube onun arkadaşlarından olduğunu ve saçını sakalını boyamadığını söylemiştir. Zehebi, onun *zühd hayatıyla meşhur bir hadisçi* olduğunu vurgulamıştır.⁴¹⁸ Ebu Hatim der ki: Ebu Katade'nin yalancı olduğu Ya'kub b. İsmail'in yanında zikredilince çok şaşırıp onun doğruluğun ve *hayrın peşinde bir insan* olduğunu, şüpheli bir şey gördüğünde onu araştırdığını, yaşantısının *sahabe* hayatına benzediğini ancak yaşlandığı için isimleri karıştırdığını ve *tedlis* yaptığı için de yerildiğini ifade etti.(Allahu A'lem)⁴¹⁹

Vefat tarihi hakkında ihtilaf mevcuttur. Buhari'ye göre 207⁴²⁰ yılında, diğerlerine göre de 210⁴²¹ yılında vefat etmiştir.

Zühd hayatıyla meşhur olan bu muhaddis hakkında Cerh ve ta'dil âlimlerinin farklı değerlendirmeleri olmakla birlikte, çoğunluğun görüşü onun *sika, salih, rivayetlerinde sakınca olmayan, hayır ehlinden biri olduğu ancak yaşlı olması hasebiyle isimleri karıştırdığı ve tedlis yaptığı, bundan dolayı da yerildiği, zayıf ve münkerü'l-*

⁴⁰⁷ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XVI, 259; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 479

⁴⁰⁸ İbn Hacer, *Takrib*, I, 328/3687; İbn Adiy, *el-Kamil*, IV, 192/1005

⁴⁰⁹ İbn Hacer, *Takrib*, I, 328/3687; Ebu İshak el-Cüzcani, I, 180/325; Ukayli, ed-*Duafa*, II, 230/778

⁴¹⁰ İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 267/690;

⁴¹¹ Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 696/2805; Nesai, ed-*Duafa ve'l-Metrukin*, I, 63/337; İbn Hacer, *Takrib*, I, 328/3687; Ebu İshak el-Cüzcani, *Ahvalü'r-Rical*, s. 180/325; Ukayli, ed-*Duafa*, II, 230/778

⁴¹² Zehebi, *el- Muğni*, I, 361/3411; *Mizan*, IV, 219; Ebu İshak el-Cüzcani, *Ahvalü'r-Rical*, s.180/325

⁴¹³ Zehebi, *Mizan*, IV, 219

⁴¹⁴ İbn Cevzi, ed-*Duafa ve'l-Metrukin*, II, 145/2136; Ebu İshak el-Cüzcani, *Maksidu'l-Erşed*, I, 180/325

⁴¹⁵ Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 161/41

⁴¹⁶ İbn Cevzi, ed-*Duafa ve'l-Metrukin*, II, 145/2136

⁴¹⁷ Zehebi, *Mizan*, IV, 219; Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 696

⁴¹⁸ Zehebi, *el- Muğni*, I, 361/3411

⁴¹⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 191; Ukayli, ed-*Duafa*, II, 313/898

⁴²⁰ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, V, 219/713

⁴²¹ Zehebi, *Mizan*, IV, 219/4677; İbn Hacer, *Takrib*, I, 328/3687; *Takrib*, I, 328/3687; İbn Sa'd, *Tabakatü'l-Kübra*, VII, 486; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195, Harran md

hadis ithamına maruz kaldığı yönündedir. (Allahu A'lem)

20) Hasan b. Muhammed b. A'yan El-Harrani (ö. 210/825)

Kimliği: Künyesi *Ebu Ali*⁴²² olup asıl ismi Hasan b. Muhammed b. A'yan Ebu Ali el-Kureşi, el-Harrani'dir. Muhammed b. Mervan b. Hakem'in kızı, Abdülmelik'in annesinin mevlasıdır.⁴²³ Dedesine nisbet edilmiştir. O da Musa b. A'yan'ın kardeşinin oğludur.⁴²⁴ Dokuzuncu tabakadandır.⁴²⁵

Hocaları: Amcası Musa b. A'yan el-Harrani, Ma'kıl b. Ubeydullah el-Cezeri (iman konusunda), Felih b. Süleyman (vudu' konusunda), Züheyr b. Muaviye (namaz, cihad, yemek, yolculuk vs. konularında), Nafi' b. Süleyman, Ebu Ümeyye Eyyüb b. Süleymanel-Esedi er-Rakki, Hafs b. Süleyman el-Esedi el-Kari, Abdülaziz b. Muhammed, Usam b. Amr b. Salim el-Eftas, Fudayl b. Ğazvan, Muhammed b. Seleme el-Nasibi.⁴²⁶

Talebeleri: Seleme b. Şebib en-Nisaburi, Ahmed b. Süleyman er-Ruhavi, Muhammed b. Yahya b. Kesir el-Harrani, İbrahim b. Ebi Humeyd el-Harrani, İbrahim b. Abdülaziz b. Mervan b. Şuca el-Cezeri, Ahmed b. Abdürrahman b. Mufaddal el-Kezburani el-Harrani, Hüseyin b. Ebi's-Sirri el-Askalani, Ebu Davut Süleyman b. Seyf el-Harrani, Ali b. Osman en-Nüfeyli, Fadl b. Ya'kub er-Ruhami, Muhammed b. Süleyman Lüveyn el-Misseysi, Muhammed b. Ma'dan b. İsa, Ebu Cafer Muhammed b. Muğira b. Abdurrahman, Muhammed b. Yahya b. Kesir el-Kuleybi, Ebu Ahmed Muğira b. Abdurrahman ve diğer Harranlılar...⁴²⁷

İlmi Şahsiyeti: Zehebi onu *sika* diye nitelendirmiştir.⁴²⁸ Ebu Hatim *ona yetiştigini ancak ondan bir şey yazmadığını* ifade etmiştir.⁴²⁹ İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ta

⁴²² İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 171/12805; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VI, 306/1268; İbn Hacer, *Takrib*, I, 163/1280; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, I, 133/253; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 248-249, Cezire md.

⁴²³ İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 171/12805; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VI, 306/1268; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, I, 133/253

⁴²⁴ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VI, 306/1268; İbn Hacer, *Takrib*, I, 163/1280;

⁴²⁵ İbn Hacer, *Takrib*, I, 163/1280

⁴²⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 35/150; İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 171/12805; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VI, 306/1268; Zehebi, *el- Kaşif*, I, 329/1061; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, I, 133/253; Hazreci, *Hülasa*, s. 80

⁴²⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 35/150; İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 171/12805; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VI, 306/1268; Zehebi, *el- Kaşif*, I, 329; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, I, 133/253; Hazreci, *Hülasa*, s. 80

⁴²⁸ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 329/1061

⁴²⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 35/150; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VI, 306/1268

zikretmiştir.⁴³⁰ *Takrib*'in yazarı İbn Hacer tarafından onun *saduk* olduğu bilgisi aktarılmıştır.⁴³¹

Ebu Arube, Ebu Ali'nin 210'da Ebu Katade el-Harrani'den sonra vefat ettiğini bildirmiştir.⁴³² Aynı tarih diğer hadis otoriteleri tarafından da dile getirilmektedir.⁴³³

Kendisinden Buhari, Müslim, Nesai rivayette bulunmuşlardır.⁴³⁴

Elde ettiğimiz bilgilere dayanarak onun *sika ve saduk* olduğunu öğrenmekteyiz.

21) Eyyub b. Halid El-Cüheni El-Harrani (ö. 210/8265)

Kimliği: Künyesi *Ebu Osman* olan bu zatın ikamet yeri el-Cezire bölgesidir.⁴³⁵ Dokuzuncu tabakanın sonunda yer alır.⁴³⁶

Hocaları: Evzai, Muhammed b. Ulvan el-Cezeri (Yezid b. Abdülmelik)⁴³⁷

Talebeleri: İbrahim b. Hani', Ebu Ezher Ahmed b. Ezher en-Nisaburiyan, İshak b. Mansur el-Kevsec, Ebu Davut Süleyman b. Seyf el-Harrani, Muhammed b. Yahya b. Kesir el-Harrani ve diğer Harranlılar.⁴³⁸

İlmi Şahsiyeti: İbn Adiyy, onun Evzai'den *münker* rivayetler aldığını ifade etmiştir.⁴³⁹ Ebu Arube de aynı şekilde ebu Osman'ın Evzai'den hadis almak için Beyrut'a gittiğini ve *münker* rivayetlerle döndüğünü dile getirdi.⁴⁴⁰ Hakim Ebu Ahmed, Eyyüb'ün *rivayetlerinin çoğuna itibar* edilemeyeceğini belirtti.⁴⁴¹ İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ta zikretti.⁴⁴² İbn Hacer ve İbn Adiyy onun *zayıf* olduğunu, rivayetlerine tabi olunmaması gerektiğini dile getirdiler.⁴⁴³

Ebu Osman'ın 210 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.⁴⁴⁴

Zikri geçtiği üzere Cerh ve ta'dil âlimlerinin ekseriyeti tarafından bu ravi *zayıf*,

⁴³⁰ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 171/12805; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, VI, 307/1268; Hazreci, *Hülasa*, s. 80

⁴³¹ İbn Hacer, *Takrib*, I, 163/1280

⁴³² Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, VI, 306/1268; Hazreci, *Hülasa*, s. 80

⁴³³ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 171/12805; Zehebi, *el-Kaşif*, I, 329/1061; İbn Hacer, *Takrib*, I, 163/1280

⁴³⁴ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, VI, 306/1268

⁴³⁵ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, III, 470/613; İbn Hacer, *Takrib*, I, 118/611; *Tehzib*, I, 351/740; Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 551/2222

⁴³⁶ İbn Hacer, *Takrib*, I, 118/611

⁴³⁷ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, III, 470/613; Zehebi, *el-Müktena*, II, 105/4113; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 351/740

⁴³⁸ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, III, 470/613; Zehebi, *Mizan*, I, 286; Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 551/2222

⁴³⁹ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, III, 471/613; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 351/740; İbn Cevzi, *ed-Duafa ve'l-Metrukin*, I, 130/462; İbn Adiy, *el-Kamil*, I, 358/191;

⁴⁴⁰ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, III, 470/613; İbn Adiy, *el-Kamil*, I, 358/191; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 351/740

⁴⁴¹ İbn Hacer, *Tehzib*, I, 351/740; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, III, 470/613

⁴⁴² İbn Hıbban, *es-Sikat*, I, 44; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 351/740

⁴⁴³ İbn Hacer, *Tehzib*, I, 351/740; *Tehzib*, I, 351/740; İbn Adiy, *el-Kamil*, I, 358/191

⁴⁴⁴ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, III, 470/613; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 351/740; İbn Adiy, *el-Kamil*, I, 358/191

münker rivayetler alan, rivayetlerine itibar edilmeyen biri olarak değerlendirilmiştir.

22) Süleyman b. Salim b. Ebî Dâvud El-Harrani (ö. h. II. asır)

Kimliği: Asıl adı Ebu Davut Süleyman b. Salim⁴⁴⁵ el-Harrani Bume olan bu zatın künyesini *Ebu Arube, Ebu Eyyüb* olarak vermiştir.⁴⁴⁶ Muhammed b. Mervan'ın mevlasıdır.⁴⁴⁷ Bume ile meşhur olan oğlundan dolayı Ebu Davut Salim Bume el-Harrani diye isimlendirilmiştir.⁴⁴⁸

Hocaları: Zühri, Abdülkerim el-Cezeri, Ebi Miskin,⁴⁴⁹ Ebi Amr Salim b. Abdillâh el-Adevi, Ata b. Ebi Rabah, Mekhul, Hakem b. Uteybe, Hammad b. Ebi Süleyman, Ebi Hazim el-Eşcei el-Ameş, İbn Amr el-Kureşî'nin mevlası Nafî ebi Abdillâh, Avn Abdullâh b. Uteybe el-Huzeli, Ebi Muhammed Hakim b. Uteybe el-Kindi,⁴⁵⁰

Talebeleri: Oğlu Muhammed b. Süleyman b. Ebi Davut, Abdullâh b. Urade ve oğlu Muhammed, Halid b. Hayyan, Ebu Sehl Kesir b. Hişam el-Kilabi, Ebul Hasen Muhammed b. Mus'ab, Ebu Amr Şebabe b. Sevar el-Fezari.⁴⁵¹

İlmi Şahsiyeti: Ebu Hatim onu zayıf ve hadiste gevşek olduğunu bildirmiştir.⁴⁵² Buhari'den Münkeru'l-Hadis olduğu bilgisi aktarılmıştır.⁴⁵³ İbn Hibban onun için, hadisiyle ihticac edilemeyeceğini,⁴⁵⁴ çünkü sika ravilere muhalif rivayetlerde bulunduğunu belirtmiştir.⁴⁵⁵ Nesâî, Süleyman b. Davut'un sika ve güvenilir olmadığını ancak oğlu Muhammed b. Süleyman b. Davut'un sika olduğunu dile getirmiştir.⁴⁵⁶ Ebu

⁴⁴⁵ İbn Cevzi'nin ed-Duafa ve'l-Metrukin (II, 17/1515) adlı eserde ismi Mesalim olarak geçmektedir.

⁴⁴⁶ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, II,2/11; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 120/520; İbn Hibban, *Mecruhin*, I, 335; Zehebi, *el- Muğni* , I, 279/2582; *Mizan*, V, 141/3459; Ahmed Hakim, *el-Esami* ve'l-Küna, I, 298/188; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, III, 90

⁴⁴⁷ İbn Hibban, *Mecruhin*, I, 335

⁴⁴⁸ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, III, 90/301

⁴⁴⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 115/501; Zehebi, *el- Muğni* , I, 279/2582; *Mizan*, V, 141/3459; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, III,90; Ahmed Hakim, *el-Esami* ve'l-Küna, I, 298/188; İbn Cevzi, ed-Duafa ve'l-Metrukin, II, 17/1515

⁴⁵⁰ Ahmed Hakim, *el-Esami* ve'l-Küna, I, 298/188; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 120/520; İbn Hibban, *Mecruhin*, I, 335

⁴⁵¹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 120/520; İbn Hibban, *Mecruhin*, I, 335; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, III, 90; Ahmed Hakim, *el-Esami* ve'l-Küna, I, 298/188

⁴⁵² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 120/520; İbn Hibban, *Mecruhin*, I, 335; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, III, 90

⁴⁵³ İbn Cevzi, ed-Duafa ve'l-Metrukin, II, 17/1515; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, III, 90; Zehebi, *Mizan*, V, 141/3459

⁴⁵⁴ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, III, 90; Zehebi, *Mizan*, V, 141/3459

⁴⁵⁵ İbn Cevzi, ed-Duafa ve'l-Metrukin, II, 17/1515; İbn Hibban, *Mecruhin*, I, 335

⁴⁵⁶ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXV, 305/5259

Zura' onun için hadiste gevşek manasında Leyyinu'l-hadis tabirini kullanmıştır.⁴⁵⁷ Ahmed b. Hanbel onun için itibar edilmez manasında Leyse bişey'in ifadesini kullanmıştır.⁴⁵⁸ Ebu Ahmed el-Hakim hadisinde münkerlikler var, demiştir. es-Saci Duafasında onu zikretmiştir. Nebati, onun hakkında "Bume" ile meşhur olan bu değil, oğlu Muhammed b. Süleyman'dır, demiştir.⁴⁵⁹

Ölüm tarihi için bir kayda rastlamadık. Ancak oğlu Muhammed 213'te⁴⁶⁰ vefat ettiği bilindiğine göre muhtemelen bu Ravide oğlundan önce vefat etmiştir.(Allahu A'lem)

Tesbit edebildiğimiz bilgilerden bu ravinin zayıf, münkeru'l-hadis, zaptı gevşek ve sika ravilere muhalif rivayetlerde bulunan bir ravi olduğu sonucunu çıkarmaktayız. Dolayısıyla hadiste itibar edilen biri olmadığını öğrenmekteyiz.

23) Muhammed b. Süleyman b. Ebî Dâvud El-Harrani (ö.213/828)

Kimliği: Asıl ismi Muhammed b. Süleyman⁴⁶¹ b. A'ta⁴⁶² b. Ebi Davut el-Harrani olan bu ravinin künyesi *Ebû Abdillâh* olup ikâmet yeri Harran'dır.⁴⁶³ Mervan'ın mevlasıdır. Lakabı Bu'me'dir.⁴⁶⁴ Yani Bu'me ile bilinir. Dedesinin ismi Ebi Davut Salim'dir. Yalnız dedesinin değil de babasının künyesiyle isimlendirilmiştir.⁴⁶⁵ Dokuzuncu tabakadan olduğu nakledilmektedir.⁴⁶⁶

Hocaları: Babası Süleyman b. Davut, Yahya b. Eyyüb, Abdürrahman b. Sabit b. Sevbân b. Harb, İbrahim b. Muhammed b. Ziyad⁴⁶⁷, Ca'fer b. Berkan⁴⁶⁸, İsmail b. Muhtar el-Kufî, Ravh b. Kasım, Züheyr b. Muhammed el-Horosani, Said b. Beşîr, Vahşi b. Harb, Fıtr b. Halîfe, Mâlik, Leys b. Sa'd, İsa b. Ebî Razîn, Meân b. Rıfaa, Ebu Ca'fer er-Râzî, Ufeyr b. Ma'dân, Seleme b. Verdân, Şuayb b. Ebî Hamze, Yahya b. Eyyüb, Selâm b. Ebi Meti', Sadaka b. Abdullah, Ubeydullah b. Budeyl el-Mekki,

⁴⁵⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 120/520; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, III, 90/301

⁴⁵⁸ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, III, 90/301

⁴⁵⁹ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, III, 90/301

⁴⁶⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VII, 267/1459; İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 69; Zehebi, *el- Kâşif*, II, 176/4884

⁴⁶¹ İbn Hacer, *Tehzib*, XII, 342/2150

⁴⁶² Zehebi, *Mizan*, III, 304/3496

⁴⁶³ Dilek, a.g.m, s. 102; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXV, 303/5259;

⁴⁶⁴ Zehebi, *Mizan*, III, 304/3496

⁴⁶⁵ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXV, 303/5259;

⁴⁶⁶ İbn Hacer, *Takrib*, I, 481/5927

⁴⁶⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 267/1459

⁴⁶⁸ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 176/4884

Abdullah b. Bukeyr el-Ğanevi, Abdullah b. A'la b. Zübeyr, Amr b. Halid el-Vasiti, İsa b. Musa el-Kureşi, Süleyman b. Musa'nın kardeşi, Müsenna Ebi Hatim, Muhammed b. Cabir el-Hanefi, Muhammed b. Zübeyr (Harran mescidinin imamı), Muhammed b. Abdurrahman, Muaz b. Rifae es-Selami, Mü'temir b. Süleyman, Ebi Cafer er-Razi, Ebi Avane⁴⁶⁹

Talebeleri: Musa b. Eyyub en-Nasibi, Muhammed b. Abdulvehhab el-Amri, İshak b. İbrahim, İshak b. Zeyd el-Hattâbi⁴⁷⁰ Torunu Süleyman b. Abdillah, Muhammed b. Yahya b. Ebi Kesîr, Ebû Dâvûd Süleyman b. Seyf el-Harrânî, Ahmed b. Süleyman er-Rehâvî⁴⁷¹, Seleme b. Şebîb en-Nisaburi, Ahmed b. Abdirrahman b Mufaddal el-Harrânî, el-Fadl b. Ya'kûb, Muhammed b. Yezîd b. Sinan er-Rehâvî, İbrahim b. Ebi Humeyd el-Harrani, Ahmed b. Hasen b. Abbas el-Kureşi, el-Harrani, Ahmed b. Davut es-Selemsini, İshak b. Zürayk er-Ras'ani, Cafer b. Muhammed b. Fadayl er-Ras'ani, Muhammed b. Süleyman b. Ebi Abbas b. Musavver, Abdullah b. Muhammed b. Said b. İ'sun, Abdurrahman b. Amr: Harranlılar; Fadl b. Ya'kub er-Ruhavi, Ebul-Velid Muhammed b. Abdülmelik b. Mesruh el-Harrani, Süleyman b. Şuayb el-Harrani, Muhammed b. Ubeydullah b. Yezid, Muhammed b. Ğalip el-Antaki, Muhammed b. Ma'dan el-Harrani, Mahled b. Malik b. es-Selemsini, Vehb b. Hafs el-Beceli el-Harrani, Ebu Ferve Yezid b. Muhammed b. Yezid b. Sinan er-Ruhavi⁴⁷²

İlmi Şahsiyeti: Nesâî, Muhammed b. Süleyman'ın *rivayetlerinde bir sakınca olmadığını*, babasının (Süleyman b. Davut) ise *sika* ve güvenilir olmadığını belirtmiştir.⁴⁷³ Ebu Avane, onun *sika* olduğunu dile getirmiştir.⁴⁷⁴ İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ında zikrederek, babasından rivayet ettiği hadisler haricindeki rivayetleriyle itibar edilebileceğini söylemiştir.⁴⁷⁵ İbn Hacer, ona *Takrib*'inde *Saduk*,⁴⁷⁶ *Tehzib*'inde ise Mesleme'den naklen *sika*⁴⁷⁷ demiştir. Zehebi ona *sika* demiştir.⁴⁷⁸ Ebû Hatim ona

⁴⁶⁹ Dilek, a.g.m, s. 102; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 267/1459; İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 69; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXV, 304/5259; Zehebi, *Mizan*, III, 304/3496

⁴⁷⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 267/1459

⁴⁷¹ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 176/4884

⁴⁷² Dilek, a.g.m, s. 102; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 267/1459; İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 69; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXV, 304/5259; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 176/488

⁴⁷³ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXV, 305/5259

⁴⁷⁴ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XXV, 305

⁴⁷⁵ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 69

⁴⁷⁶ İbn Hacer, *Takrib*, I, 481/5927

⁴⁷⁷ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XXV, 305/5259

⁴⁷⁸ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 176/4884

münkeru'l-hadîs demiştir.⁴⁷⁹

Muhammed b. Süleyman'ın 213'te vefat ettiği nakledilmektedir.⁴⁸⁰ Ebu Arube'de aynı tarihi vermektedir.⁴⁸¹

Kendisinden Nesâî rivayette bulunmuştur.⁴⁸²

Elde ettiğimiz bilgiler müvacehesinde bu ravinin *sika, saduk, rivayetlerinde bir sakınca olmayan* biri olduğu sonucuna varmaktayız. Ancak *sika olmayan babasıyla karıştırıldığı için münkeru'l-hadis* değerlendirmesine tabi tutulmuştur.

24) Süleyman b. Ata El-Harrani (ö. 213/828)

Kimliği: Asıl ismi Süleyman b. Ata⁴⁸³ b. Kays el-Kureşî el-Harrani⁴⁸⁴ olan bu zatın künyesini İbn Hacer ve Zehebi, “*Ebu Amr*” olarak verirler.⁴⁸⁵ Sekizinci tabakadan'dır.⁴⁸⁶

Hocaları: Mesleme b. Abdullah el-Cüheni⁴⁸⁷

Talebeleri: Yahya b. Salih el-Vuhazi, Ebu Cafer en-Nufeyli, Sehim, Velid b. Abdülmelik⁴⁸⁸

İlmi Şahsiyeti: Ebu Hatim onu *Münkeru'l-hadis* ancak hadisi yazılabilir (*yüktebu hadisuhu*) olarak değerlendirirken⁴⁸⁹ başka yerde de *Leyse bi'l-Kavi* demiştir.⁴⁹⁰ Zehebi onun *mevzu* haberlerle itham edildiğini ve Nufeyli'nin onunla karşılaştığını belirtmiştir.⁴⁹¹ İbn Hıbban onun Mesleme'den onun da amcasından rivayet ettiğini ve onları birbirine karıştırdığını dile getirmiştir.⁴⁹² Yine İbn Hıbban “*Cennet yemeklerinin efendisi et'tir.*”hadisinin senet zincirinde onun isminin geçtiğini ifade ederken, İbn Adiyy de bir Arabî'nin Peygamberimiz (sav)'e gelerek “*Cennet'te şarkı*

⁴⁷⁹ İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 199–200; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VII, 267/1459

⁴⁸⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VII, 267/1459; İbn Hıbban, *es-Sikat*, IX, 69; Zehebi, *el-Kâşif*, II, 176/4884; *Mizan*, III, 304/3496

⁴⁸¹ Zehebi, *Tezkira*, II, 463/474

⁴⁸² Nesai, *Eşribe*, 23; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XXV, 305/5259

⁴⁸³ Zehebi, *Mizan*, III, 304/3496; *el-Kaşif*, I, 462/2117; *el-Muğni*, I, 282/2608; Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 462/2117

⁴⁸⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 133/580; İbn Hacer, *Lisanü'l-Mizan*, VII, 237/3216

⁴⁸⁵ İbn Hacer, *Lisanü'l-Mizan*, VII, 237/3216; *el-Muğni*, I, 282/2608

⁴⁸⁶ Zehebi, *el-Muğni*, I, 282/2608

⁴⁸⁷ Zehebi, *el-Kaşif*, I, 462/2117; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 133/580; Zehebi, *Mizan*, III, 304/3496

⁴⁸⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 133/580; Zehebi, *Mizan*, III, 304/3496; *el-Kaşif*, I, 462/2117

⁴⁸⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 133/580

⁴⁹⁰ Zehebi, *el-Muğni*, I, 282

⁴⁹¹ Zehebi, *el-Muğni*, I, 282

⁴⁹² Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 130/330; Zehebi, *Mizan*, III, 304/3496

var mı? diye başlayan hadisin senet zincirinde Süleyman'ın isminin geçtiğini bildirir.⁴⁹³ Buhari, onun hadisinde bazı *münkerlikler* olduğunu vurguladı.⁴⁹⁴

Ebu Amr'ın 213 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.⁴⁹⁵

Sonuç olarak diyebiliriz ki, bu ravi *sika* münker haberler naklettiği için *Münkeru'l-hadis* olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

25) Ahmed b. Abdülmelik b. Vâkîd El-Harrânî (ö.221/835)

Kimliği: Künyesi *Ebu Yahya*'dır.⁴⁹⁶ Dedesine nispet edilmektedir.⁴⁹⁷ İkamet yeri el-Cezîre bölgesidir.⁴⁹⁸ Onuncu tabakadandır.⁴⁹⁹ Beni Esed'in mevlasıdır.⁵⁰⁰ Said b. Abdülmelik el-Harrani'nin kardeşidir.⁵⁰¹ Cezire'nin muhaddisidir.⁵⁰²

Hocaları: Züheyr b. Muâviye, Muhammed b. Seleme, Hammâd b. Zeyd, İbrahim b. Sa'd, Ubeydillah b. Amr, Ebu Avane, İbn Muleyh er-Rukıy, Katâde b.Fadayl, Yaha b Amr b. Malik en-Nekrî.⁵⁰³

Talebeleri: Ahmed b. Hanbel, İbn Ebî Şeybe, Ebû Zur'a, Ebû Hatim, Muhammed b. Cebele, Hanbel b. İshak, Temmâm, Ebû İsmail et-Tirmizi, Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe, Hanbel b. İshak, Ca'fer b.Muhammed b. Şâkir es-Sânî', Hamdan b. Ali el-Verâk, Ebu Şuayb el-Harrani, Fadl b. Ebi Talib, Irak ehli.⁵⁰⁴

İlmi Şahsiyeti: İbn Hacer, onu *sika* diye nitelendirmiştir.⁵⁰⁵ İbn Hıbban onu *es-Sikat* adlı eserinde zikretmiştir.⁵⁰⁶ Meymun der ki, Ahmed b. Hanbel'e onun durumunu sordum. Ahmed b. Hanbel onun ilmi şahsiyetinde bir kusur görmediğini, hadisinde onu

⁴⁹³ Zehebi, *Mizan*, III, 304/3496

⁴⁹⁴ Zehebi, *Mizan*, III, 304

⁴⁹⁵ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 133; Zehebi, *Mizan*, III, 304

⁴⁹⁶ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, II, 3/1490; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II,61; Hatip Bağdadî, *et-Tarihu'l-Bağdat*, IV, 266/2006; Zehebi, *Tezkira*, II, 463/474; İbn Hacer, *Takrib*, I, 82/69

⁴⁹⁷ Dilek, a.g.m, s. 102; İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, I, 11

⁴⁹⁸ Baci, *et-Ta'dil ve't Tercih*, I, 231

⁴⁹⁹ İbn Hacer, *Takrib*, I, 82/69

⁵⁰⁰ İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, I, 11; Hatip Bağdadî, *et-Tarihu'l-Bağdat*, IV, 266/2006

⁵⁰¹ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, II, 3/1490; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 7/12036; İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, I, 11

⁵⁰² Zehebi, *Tezkira*, II, 463/474

⁵⁰³ Dilek, a.g.m, s. 102; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, II, 3/1490; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, II, 21/98; Mizzi, *Tehzib'u'l Kemal*, I, 30; Zehebi, *Tezkira*, II, 463/474; Kâşif, I,199/58; Hatib Bağdadî, *Tarih'ul Bağdad*, IV, 266; Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 909/3698

⁵⁰⁴ Dilek, a.g.m, s. 102; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, II, 61; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 7/12036; Zehebi, Kâşif, I,199/58; *Tezkira*, II, 463/474; en- Nübela, 10/662; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 57; Hatip Bağdadî, *et-Tarihu'l-Bağdat*, IV, 266/2006

⁵⁰⁵ İbn Hacer, *Takrib*, I, 82/69

⁵⁰⁶ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 7/12036

hafız olarak gördüğünü ve kendisinde *hayırdan başka bir şey bulunmadığını* ifade ederek onun *sünnetle amele önem veren* bir zat olduğunu söyledi. *Pekiye neden Harranlılar -yani beldesinin insanları- ondan pek memnun olmayıp kendisinden iyi bir şekilde söz etmiyorlar, dedim.* Bu söz üzerine Ahmed b. Hanbel: "*Harran halkının sultanla yakın ilişki içinde olan insanlardan pek memnun olmadıklarını ifade etmiştir.*"⁵⁰⁷ İbn Nümejr de onun hadisini hemşehrilerinin eleştirilerinden dolayı terk ettiğini ifade etmiştir.⁵⁰⁸ İbn Ebî Hatim, onun doğrulukta (*sıdk ve itkanda*) Nüfeylî gibi olduğunu ifade etmiştir.⁵⁰⁹

Buhârî ve İbn Mâce ondan rivayette bulunmuşlardır.⁵¹⁰

Ebu Yahya'nın 221'de vefat ettiği nakledilmektedir.⁵¹¹ Ebu Arube'de aynı tarihi vermektedir.⁵¹² Ancak Ahmed b. Hanbel onun 222'de Bağdat'ta vefat ettiğini bildirmektedir.⁵¹³

Verdiğimiz bilgilerden yola çıkarak onun *sika, hafız, sahibu's-sünne, saduk* olduğunu söyleyebiliriz. Lakin üzerinde düşünülmesi gereken bir husus var ki o da şudur; *Harranlılar onu sultana yakınlığından dolayı kınamışlardır.* Demek ki insanlar din âlimlerine siyaset'i yakıştırmamışlardır. Tarih bunun örnekleriyle doludur.

26) Hıdır b. Muhammed b. Şuca El Harrani (ö. 221/835)

Kimliği: Künyesinin *Ebu Mervan* olduğu bildirilen bu ravinin ismi, Hadr b. Hadr b. Şuca Ebu Mervan el-Harrani'dir.⁵¹⁴ Haran'da oturmuştur.⁵¹⁵ Beni Ümeyye'nin mevlasıdır. Mervan b. Şuca el- Cezeri'nin kardeşidir.⁵¹⁶ Zehebi Mervan b. Şuca'nın amcası olduğunu ifade eder.⁵¹⁷

⁵⁰⁷ Dilek, a.g.m, s. 103; Ebu'l-Mehasin, *Kitabu Bahri'd-Demri*, I, 43/4; Cürcani, Men reva anhum el-Buhari fi's-Sahih, I, 82/13; Zehebi, *Tezkira*, II, 463/474

⁵⁰⁸ İbn Hacer, *Tehzib*, I, 57

⁵⁰⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, II, 62,63; Zehebi, *Kâşif*, I,199/58; *Tezkira*, II, 463/474; Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l-Bağdat*, IV, 266/2006; Cürcani, Men reva anhum Buhari fi's-Sahih, I, 82/13

⁵¹⁰ Buhari, K. Salât, 74; İbn Mace, *İkametu's- Salât*, 33; Siyam, 45

⁵¹¹ İbn Hacer, *Takrib*, I, 82/69; Zehebi, *Kâşif*, I,199/58; Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l-Bağdat*, IV, 266/2006

⁵¹² Zehebi, *Tezkira*, II, 463/474

⁵¹³ İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem*, I, 11

⁵¹⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III,398; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 231; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VIII, 263/1695

⁵¹⁵ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VIII, 263/1695

⁵¹⁶ Buhari, *et-Tarihu'l Kebir*, III, 221/750; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 231/13168; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VIII, 263/1695

⁵¹⁷ Zehebi, *el- Muktena*, III, 284/5678

Hocaları: Amcası Mervan b. Şuca', İsmail b. Uleyye, İsmail b. Cafer el-Medeni, Amr b. Şuca', Haşim b. Buşeyr, Muhammed b. Seleme el-Harrani, Ömer b. Muşaci' el-Medeni, Ferec b. fudale, Yahya b. Said el- Ensari, Zeyd b. Hubab, Abbad b. Avvam, İsmail b. Uleyye, Abdullah b. Mübarek, Cafer b. Süleyman ed-Dubbai, Zeyd b. Hubab, Abbad b. Avvam, Attab b. Beşir, Afif b. Salim el-Mevsili, Ali b. Sabit el-Cezeri, Ammar b. Muhammed es- Sevri, Muhammed b. İsmail b. Ebi Fudeyk, Mervan b. Muaviye el Fezari, Miskin b. Bükeyr, Müemmel b. İsmail, Huşeym b. Beşir, Ebi Yusuf el- Kadi ⁵¹⁸

Talebeleri: Amcasının torunu İbrahim b. Abdulaziz b. Mervan b. Şuca'el-Cezeri, Amr b. Muhammed en-Nakit, Muhammed b. Müslim, Ebu-d Derda, Abbas b. Salih el-Harrani, Abdulaziz b. Müneyyeb el-Mervezi, Ubeyd b. Abdulvahid b. Şerik Ebü Ümeyye et-Tarsusi, Muhammed b. Yahya en-Nisaburi, Velid b. Abdulmelik b. Mesruh, Muhammed b. Ali b. Meymun er-Rakki, Muhammed b. Ma'dan el-Harrani, Muhammed b. Yahya b. Abdullah ez-Zuhli, Muhammed b. Yahya b. Muhammed b. Kesir el-Harrani, Hilal b. A'la er-Rakki, Ahmed b. el Süleyman el Ruhavi, Ahmed b. Muhammed el- Atar, İsmail b. Abdullah el-İsbehani, Hümejd b. Zencuye en- Nesai ⁵¹⁹

İlmi şahsiyeti: İbn Ebi Hatim, bu Raviyi rivayetlerinde bir sakınca olmayan (*Leyse bihi be's*) biri olarak ifade etmiş ve bu ravinin *saduk* olduğunu belirtmiştir. ⁵²⁰ Ahmed b. Hanbel onu *sika* olarak ifade etmiştir. ⁵²¹ Zehebi onu *sika* olarak nitelendirirken, İbn Hacer de onun için *saduk* ifadesini kullanmıştır. ⁵²² İbn Hıbban onu *es-Sikat* 'ta zikrederek 221 de vefat ettiğini bildirmiştir. ⁵²³

Nesai'de Oruç ile alakalı bir rivayeti bu raviden nakletmektedir. ⁵²⁴

Elde ettiğimiz bilgilerden bu ravinin *sika* olduğu sonucunu çıkarıyoruz. Çünkü Ahmed b. Hanbel, İbn Hıbban ve Zehebi'nin onu *sika* diye nitelendirmesi onun güvenilir bir ravi olduğunu göstermektedir.

⁵¹⁸ Buhari, *et-Tarihu'l Kebir*, III, 221/750; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 398/1831; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 231/13168; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, VIII, 263/1695

⁵¹⁹ Buhari, *et-Tarihu'l Kebir*, III, 221/750; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 398/1831; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 231/13168; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, VIII, 264/1695

⁵²⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 398/1831; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, VIII, 263/1695; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmat's-Sikat*, I, 120/323

⁵²¹ İbn Şahin, *Tarih'u Esmat's-Sikat*, I, 79; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 221; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, VIII, 263/1695; Ahmed b. Hanbel, *el-İlel*, I, 391; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmat's-Sikat*, I, 120/323

⁵²² Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, VIII, 263/1695; Zehebi, *el- Kaşif*, I, 280

⁵²³ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 231/13168; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, VIII, 263/1695

⁵²⁴ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, VIII, 263/1695

27) Muhammed b.Musa b. A'yan El-Harranî (ö. 223/837)

Kimliği: Künyesi *Ebû Yahya* olan Muhammed b. Musa el-Harrani, el-Cezîre'de ikâmet etmiştir.⁵²⁵ Musa b. A'yan'ın oğludur.⁵²⁶ Onuncu tabakanın büyüklerindendir.⁵²⁷

Hocaları: Babası, Züheyr b. Muâviye el-Cu'fi, Abdullah b. İdris, İsa b.Yûnus, İbrahim b. Yezîd b. Merdaniye el-Kureşi, Hattâb ibnu'l-Kasım el-Harrânî.⁵²⁸

Talebeleri: Zuhlî, Ebu Hamze İdris b. Yunus, İsmail b. Ubeyd b. Ebî Kerîme, İsmail b. Ya'kub b. Sabîh es-Sabihi, Ali b. Osman en-Nufeylî, Harranlılar, Muhammed b. Cebelete'r-Râfîkî, Muhammed b. Yahya b. Muhammed b. Kesîr el-Harrânî, Muhammed b. Müslim b. Vârret er-Razi, Muhammed b. Yahya b. Abdullah Hâlid b. Faris ez-Züheli, Muhammed b. Yahya en-Neysâbü'rî et-Temmar.⁵²⁹

İlmi Şahsiyeti: İbn Hibban onu *es-Sikât'ta* zikretmiştir.⁵³⁰ İbn Hacer, onu *Takrib'te* zikrederek *saduk* bir ravi olduğunu ifade etmiştir.⁵³¹

Ebu Yahya'nın 223 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.⁵³²

Sadece Nesâî'de rivayeti bulunmaktadır.⁵³³

Zikri geçtiği üzere bu ravi *sika ve saduk* olarak değerlendirilmiştir.

28) Abdulğaffar b. Davut El- Harrani (ö. 224/838)

Kimliği: Künyesi *Ebu Salih* olup, ismi Abdulğaffar b. Davut b.Mehran Ebu Salih el-Harrani'dir.⁵³⁴ Mısır'da oturduğu nakledilmektedir.⁵³⁵ İbn Lehiya'nın katibi

⁵²⁵ Dilek, a.g.m, s. 103; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, I, 749; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VIII, 83; Mizzi, a.g.e, *Kemal*, XXVI, 522/5638; İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, II, 463; Zehebi, *el- Kaşif*, III, 5256; İbn Hacer, *Tehzib*, 4/3, IX,479; *Takrib*, I, 509/6334

⁵²⁶ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VII, 1190; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, III, 27/6236

⁵²⁷ İbn Hacer, *Takrib*, I, 509

⁵²⁸ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, I, 749; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VIII, 83; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVI, 522/563; İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 479

⁵²⁹ Dilek, a.g.m, s. 102; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, I, 749; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VIII, 83; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVI, 522/563; İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 479; İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, II, 463

⁵³⁰ İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 68

⁵³¹ İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 68; İbn Hacer, *Takrib*, I, 509

⁵³² İbn Hacer, *Takrib*, I, 509

⁵³³ Dilek, a.g.m, s. 102; Nesai, *Kat'us Sarık*, 6

⁵³⁴ Buhari, *el-Kûna*, I, 88/926; *et-Tarihu'l-Kebir*, VI, 121/1904; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 54/289; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 421/14193; Zehebi, *el- Kaşif*, I, 660/3417; Hakim en-Nisaburi, *Tesmiyetu men ahrechem* Buhari ve Müslim, I, 176/1083; İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, I, 329/1244; Darekutni, *Zikru Esmâ't-Tabiin*, I, 238/678

⁵³⁵ İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 421/14193; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 54/289; İbn Hacer, *Takrib*, I, 360/4136; İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, I, 329/1244

idi.⁵³⁶ Onuncu tabakadandır.⁵³⁷

Hocaları: Leys b. Sa'd, Musa b. A'yan, İbn Mus'ab, Ya'kub b. Abdurrahman el-İskenderani, İbni Lehia, Nadr b. Adiyy, Züheyr b. Muaviye, Ebi Melih, Hammad b. Seleme, Mutref Ali b. Bahr, Abbas b. Ed-Devri, Rabi ed-Daraki.⁵³⁸

Talebeleri: Buhari (buyu've huneyn gazvesi konularında), Esrem, Yahya b. Eyyüb el-A'lai,⁵³⁹ Muhammed b. Yahya ez-Zühli, Abdurrahman b. Ebi

Hatim ve Harun.⁵⁴⁰

İlmi şahsiyeti: Kaşif'in yazarı Zehebi bu Raviyi sika olarak belirtirken,⁵⁴¹ İbn Ebi Hatim, bu Raviyi *rivayetlerinde bir sakınca olmayan ve saduk* diye nitelendirmiştir.⁵⁴² İbn Main⁵⁴³ ve İbn Hacer de onun sika bir ravi olduğunu ifade etmiştir.⁵⁴⁴ Darekutni onun *kezzap* olduğunu iddia ederken,⁵⁴⁵ İbn Tahir o hadis *uyduruyordu* diye ifade etmiştir. Said b. Yunus ise o *münker'ul hadis* idi demiştir.⁵⁴⁶ İbn Hıbban *Duafa* adlı kitabında onu zikretmiştir.⁵⁴⁷ Ayrıca tanınmayan bir şeyh'ten rivayet etmekle itham edilmiştir.⁵⁴⁸

Vefat tarihi için hicri 224 veya 227 *diyenler* olmuştur.⁵⁴⁹ Zehebi vefat tarihi için 223 rakamını kullanırken,⁵⁵⁰ İbn Hacer ve Kayserani 224 rakamını vermişlerdir.⁵⁵¹

Buhari Sahih'inde ondan iki hadis rivayet etmiştir.⁵⁵²

Hadis uydurmakla itham edilen bu ravi cerh alimlerinin ekseriyeti tarafından sika, saduk ve rivayetlerinde sakınca olmayan biri olarak değerlendirilmiştir. Biz de aynı kanaati taşıyoruz. Çünkü Münker'ül-Hadis olarak değerlendirilmesinin sebebi tanınmayan bir Şeyh'ten rivayet almasıdır.

⁵³⁶ Hakim en-Nisaburi, *Tesmiyetu men ahrecephum* Buhari ve Müslim, I, 176/1083; İbn Hacer, *Lisanu'l Mizan*, I, 168; Cürcani, *Men reva anhum* Buhari fi's-Sahih, I, 153/143

⁵³⁷ İbn Hacer, *Takrib*, I, 360/4136

⁵³⁸ Buhari, *et-Tarihu'l Kebir*, VI, 121/1904; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 54/289; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 421/14193; Zehebi, *el- Kaşif*, I, 660/3417; İbn Cevzi, *ed-Duafa ve'l-Metrukin*, I, 70/178; İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, I, 329/1244; Zehebi, *el- Muğni*, I, 39/284

⁵³⁹ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 660/3417

⁵⁴⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 54/289; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 421/14193

⁵⁴¹ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 660/3417

⁵⁴² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 54; Cürcani, *Men reva anhum* Buhari fi's-Sahih, I, 153/143

⁵⁴³ Cürcani, *Men reva anhum* Buhari fi's-Sahih, I, 153/143

⁵⁴⁴ İbn Hacer, *Takrib*, I, 360/4136

⁵⁴⁵ Zehebi, *el- Muğni*, I, 39/284; İbn Cevzi, *ed-Duafa ve'l-Metrukin*, I, 70/178

⁵⁴⁶ İbn Hacer, *Lisanu'l Mizan*, I, 168; İbn Cevzi, *ed-Duafa ve'l-Metrukin*, I, 70/178

⁵⁴⁷ İbn Cevzi, *ed-Duafa ve'l-Metrukin*, I, 70/178

⁵⁴⁸ 54; İbn Hacer, *Lisanu'l Mizan*, I, 168

⁵⁴⁹ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 421

⁵⁵⁰ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 660/3417

⁵⁵¹ İbn Hacer, *Takrib*, I, 360/4136; İbnu'l-İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, I, 329/1244

⁵⁵² Cürcani, *Men reva anhum* Buhari fi's-Sahih, I, 153/143

29) Amr b. Hâlid Ferruh El-Harrani (ö. 229/843)

Kimliği: Künyesi *Ebul-Hasan*⁵⁵³ olan bu zatın ismi Amr b. Halid Ferruh el-Harrani et-Temimi'dir.⁵⁵⁴ Kendisine el-Huzâi, el-Cezerî, et-Temîmî de denir. İki âlim Muhammed b. Amr ve Ebû Hayseme Ali b. Amr'ın babasıdır, Mısırda ikamet etmiş⁵⁵⁵ ve Mısır'da vefat etmiştir.⁵⁵⁶ Onuncu tabakadandır.⁵⁵⁷

Hocaları: Hammâd b. Seleme, Leys b. Sa'd, Abdulhamid b. Behrâm, Nadr b. Arabî, Yahya ibnu'l-Mutevekkil, Abdullah b. Lehia, Abdullah b. Amr, Ebu'l-Muleyh, Zuheyr b. Muaviye, Şerik, Bekr b. Mudar, Abdu'l-A'lâ b. Ebî Müşavir el-Cerâr.⁵⁵⁸

Talebeleri: Buhârî, Muhammed Ebu Ulase, Muhammed b. Yahya, Yûnus b. Abdu'l-A'lâ, Ahmed b. Mansûr er-Remâdî, Semmûye, Ravh İbnu'l-Ferec, Ebû Zur'a, Ebû Hatim, Yahya b. Osman b. Salih, el-Hasen İbnu'l-Ferec, Ali ebu Haysem, el-Huseyin b. Humeyd, Osman b. Harzâz, Ebu'l-Ahves, Abdullah b. Hasan, A'la b. Muğira el-Misri,⁵⁵⁹

İlmi Şahsiyeti: Ebû Hatim er-Râzi onun *sadûk*, Ahmed b. Abdillâh *sika sebt* bir râvî olduğunu ifade etmişlerdir.⁵⁶⁰ Zehebi, Darekutni ve İcîlî onun *sika* olduğunu bildirmişlerdir.⁵⁶¹ İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ın da zikretmiştir.⁵⁶²

Ebu Hasan'ın 229'da Mısır'da vefat ettiği nakledilmektedir.⁵⁶³

Kütüb-i Sitte'den Buhari es-Sahih'inde ondan 25 hadis rivayet etmiştir.⁵⁶⁴

⁵⁵³ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 230/1278; Cürçani, Men reva anhum Buhari fi's-Sahih, I, 163/162

⁵⁵⁴ Dilek, a.g.m, s. 104-105; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 230/1278; Zehebi, *en-Nübelâ*, X, 428; *el- Kaşif*, II, 75/4149; Baci, et-Ta'dil ve't Tercih, II, 734

⁵⁵⁵ Zehebi, *en-Nübelâ*, X, 428; Cürçani, Men reva anhum Buhari fi's-Sahih, I, 163/162; Baci, et-Ta'dil ve't Tercih, II, 734; İbnu'l-İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem*, 371/1411;

⁵⁵⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 230/1278; İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 485/14573; Zehebi, *en-Nübelâ*, X, 428; Baci, et-Ta'dil ve't Tercih, II, 734; İbnu'l-İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem*, 371/1411

⁵⁵⁷ Zehebi, *el- Muğni*, II, 483/4650

⁵⁵⁸ Dilek, a.g.m, s. 105; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 230/1278; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 75/4149; *en-Nübelâ*, X, 428; İbnu'l-İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem*, 371/1411; Cürçani, Men reva anhum Buhari fi's-Sahih, I, 163/162

⁵⁵⁹ Dilek, a.g.m, s. 105; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 230/1278; İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 485/14573; Zehebi, *en-Nübelâ*, X, 428; *el- Kaşif*, II, 75/4149; İbnu'l-İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem*, 371/1411; Baci, et-Ta'dil ve't Tercih, II, 734; III, 971

⁵⁶⁰ Dilek, a.g.m, s. 105; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 230/1278; Zehebi, *en-Nübelâ*, X, 428; Baci, et-Ta'dil ve't Tercih, II, 734, III, 971

⁵⁶¹ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 75/4149; Cürçani, Men reva anhum Buhari fi's-Sahih, I, 163/162

⁵⁶² İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 485/14573

⁵⁶³ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 230/1278; İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 485/14573; Zehebi, *en-Nübelâ*, X, 428; *el- Kaşif*, II, 75/4149; *el- Muğni*, II, 483/4650; İbnu'l-İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem*, 371/1411; Cürçani, Men reva anhum Buhari fi's-Sahih, I, 163/162; Baci, et-Ta'dil ve't Tercih, II, 734; *el- Muğni*, II, 483/4650

Elde ettiğimiz bulgular bu ravinin *sika, sabit ve saduk* olduğunu açıkça göstermektedir. İbn Hıbban, Ebu Hatim, Zehebi ve İclicî'nin yorumları bizi bu sonuca götürmektedir.

30) Müemmel b. Fadl İbn Umeyr El-Harrani (ö. 229/843)

Kimliği: Künyesi *Ebû Saîd*⁵⁶⁵ olan bu zatın asıl ismi Müemmel b. Fadl b. Mücahid⁵⁶⁶ el-Harrani'dir.⁵⁶⁷ Kendisine İbn Ümeyr de denilmektedir.⁵⁶⁸ İbn Arabi onun Cezire ehlinde ve beşinci tabakadan olduğunu dile getirmiştir.⁵⁶⁹ İkâmet yeri el-Cezîre'dir.⁵⁷⁰

Hocaları: İsa b. Yûnus, Velid b. Müslim, Muhammed b. Harb el-Havlani, Muhammed b. Şuayb b. Şabur, Mervan b. Muaviye el-Fezari, Attâb b. Beşir el-Cezeri, Zeyd b. Habbâb, Muhammed b. Seleme el-Harrânî, Ebû İshak es-Sincârî, Miskin b. Bukir el-Harrani, Bişr b. Seri, Bakiyye b. Velid.⁵⁷¹

Talebeleri: Ebu Dâvud, Nesâî, Ebû Hatim er-Râzî, Yahya b. Yahya en-Nisâbü'rî,⁵⁷² Muhammed b. Yahya b. Abdullah ez-Zuhlî, Ebu Davud el-Harrânî, Osman b. Hurzaz el-Antaki, Osman b. Said ed-Dârimî, Ebû Şuayb Abdullah b. Hasan el-Harrânî, İbrahim b. Abdullah b. Cunejd el-Hutulli, İbrahim b. Muhammed es-saffar er-Rakki, Ahmed b. Süleyman er-Ruhavi, Ebu Cafer Ahmed b. Ali el-Ukberi, Ahmed b. Mehdi b. Rustum el-İsbehani, Ebu Hamze İdris b. Yunus b. Yennak el-Harrani, Süleyman b. Seyf el Harrani, Süleyman b. Ömer b. Cenah er-Ruhavi, b. Hz. Muhammed b. Hayuyeh el-İsferayihî, Muhammed b. Yahya b. Kesir el-Harrani, Ebu İbrahim Ez-Zuhri.⁵⁷³

⁵⁶⁴ Dilek, a.g.m, s. 105; Buhari, Vudu, 48; Meğazi, 7,27,53; Tefsiru'l-Kur'an, 6; Rikak, 53; Cürcani, Men reva anhum Buhari fi's-Sahih, I, 163/162; Zehebi, *el- Muğni*, II, 483/4650

⁵⁶⁵ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 375/1713; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXIX, 184/6322; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 383; *Lisanü'l- Mizan*, VII, 406/4989; Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 367/1350

⁵⁶⁶ Zehebi, *Müktena*, I, 272/2639

⁵⁶⁷ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXIX, 184/6322; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 383

⁵⁶⁸ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXIX, 184/6322

⁵⁶⁹ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXIX, 186/6322

⁵⁷⁰ Dilek, a.g.m, s. 105; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 383

⁵⁷¹ Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 367/1350; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXIX, 184/6322; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 310/5749; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 406/4989

⁵⁷² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VII, 375 (İbn Ebi Hatim, zatın yerine Muhammed b. Yahya'yı zikreder.

⁵⁷³ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXIX, 185/6322

İlmi Şahsiyeti: Ebû Hatim *sika* olduğunu ifade ederken,⁵⁷⁴ İbn Hibbân onu *es-Sikat'ta* zikretmiştir.⁵⁷⁵ Zehebi de onun *sika* olduğunu belirtmiştir.⁵⁷⁶ Ukayli, onun Rasulullah'ın telbiyesiyle ilgili bir hadisini zikrederek, rivayetinde *vehm* bulunduğunu kaydetmiştir.⁵⁷⁷ Ahmed b. Hanbel onun için (*la be's*) ifadesini kullanmıştır.⁵⁷⁸ Ebû Arûbe "*Tarihu'l-Cezeriyyin*" de Muhammed b. Yahya'dan naklen onun 229 da vefat ettiğini bildirmiştir. 230 diyenler de olmuştur.⁵⁷⁹

Nesâi ve Ebû Dâvûd'da rivayeti bulunmaktadır.⁵⁸⁰

Her ne kadar Ukayli, bir hadisin isnadından dolayı *kendisine tabi olunamayacağını* dile getirmişse de Ebu Hatim, Zehebi ve İbn Hıbban gibi hadis otoriterlerin onun hakkında *sika* değerlendirmesinde bulunmaları onun hadiste güvenilir biri olduğunu göstermektedir.

31) Muhammed b. Kasım El-Harrani (ö. 234/848)

Kimliği: Muhammed b. Kasım'ın "*Sahim*" lakabıyla tanınmaktadır.⁵⁸¹

Hocaları: Züheyr b. Muaviye,⁵⁸² Musa b. A'yan,⁵⁸³ Ubeydullah b. Amr er-Rakki, Muhammed ed-Darekutni, İsmail b. Iyâş.⁵⁸⁴

Talebeleri: Babası, Ebu Zuraa, Amr b. Said b.et-Tai.⁵⁸⁵

İlmi Şahsiyeti: İbn Hıbban onu *es-Sikat'ta* zikretmiştir.⁵⁸⁶ Ebu Hatim onun *saduk* bir ravi olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸⁷

İbn Hıbban onun Ebu Cafer en-Nüfeyli'den önce 233 ya da 234 yılında vefat ettiğini bildirmiştir.

Zikri geçtiği üzere bu ravi *saduk* (doğru sözlü) olarak değerlendirilmiştir.

⁵⁷⁴ Zehebi, *Mizan*, VI, 573/8961

⁵⁷⁵ Dilek, a.g.m, s. 104; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 375/1713; İbn Hıbban, *Mecruhin*, XI, 188; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XXIX, 1856322

⁵⁷⁶ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 310/5749

⁵⁷⁷ Ukayli, *ed-Duafa*, IV, 260/1861; Zehebi, *Mizan*, IV, 230

⁵⁷⁸ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XXIX, 1856322

⁵⁷⁹ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XXIX, 184/6322; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 310/5749; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 383

⁵⁸⁰ Ebu Davud, *Cihat*, 70,; Taharet, 57-1; Salat, 11,140,161; Menasik,67; Edep, 91, Buyu, 87; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XXIX, 184/6322

⁵⁸¹ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, IV, 192/2455; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 304/1323, VIII, 66/297; İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 83/15312

⁵⁸² Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, IV, 192; İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 83

⁵⁸³ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 304

⁵⁸⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 66

⁵⁸⁵ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 83; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 66

⁵⁸⁶ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 83

⁵⁸⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 66

32) Abdullah b. Muhammed En-Nüfeylî El-Harrani (ö. 234/848)

Kimliği: Künyesi *Ebu Ca'fer* olan bu zatın ismi Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Nüfeyl el-Harrani'dir.⁵⁸⁸ Hadîs sahasında çok güvenilir bir âlimdir.⁵⁸⁹ Yedinci tabakadandır.⁵⁹⁰ Bu zat'a Nüfeyli lakabının verilmesinin sebebi, dedesine atfen kendisine verilmiştir.⁵⁹¹

Hocaları: Ebu Abdullah İkrime b. İbrahimel-Ezdi, Ebu Haysem Züheyr b. Muaviye el-Ca'fi, Ebu Abdullah Muhammed b. Seleme el-Harrani, İbu'l-Müleyh er-Rakiy, Hattâb ibnu'l-Kâsım el-Harranî, Mâlik b. Enes, Dâvûd b. Abdirrahman el-Attâr, İbrahim b. Ebu Mahzura, İbn Ebi Hatim, Hüseyim, Abdüsselam b. Harb, Abbad ibnul-Avvâm, İbnul-Mübârek, Miskin b. Bükeyr, Ma'kıl b. Ubeydillah el-Cezerî, Muhammed b. Imrân el-Hacebî, Ali b. Sabit el-Cezerî, İbn Ebi'z-Ziyâd, Ebi Nuaym, Ali b. Abbas, Huleyd b. Da'lec, Zeyd ibn's-Sâib.⁵⁹²

Talebeleri: Ebu Dâvûd es-Sicistani, İbrahim el-Cûzecânî, Amr b. Mansur en-Nesâî, Ebu Dâvûd el-Harrani, Ahmed b. Süleyman er-Rehâvi, Muhammed b. Yahya ez-Zuheli, (bazıları ez-Zuhlî, bazıları da İbn İbrahim el-Bûşencî demişlerdir), Ebû Zur'a er-Razi, Yahya b. Maîn, Ebû Hatim, Ebû Umeyye, İbrahim b. Deyzil, Musa b. Said ed-Dendânî, Hilal ibnu'l-A'la, Cafer b. Muhammed el-Firyabî, Muhammed b. Munzir b. Said, Ubeydullah b. Abdülkerim.⁵⁹³

İlmi Şahsiyeti: Ebu Hatim ve Yahya b. Main onu *sika* diye nitelendirmişlerdir.⁵⁹⁴ İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ında zikretmiştir.⁵⁹⁵ el-Esrem, Ahmed b. Hanbel'in onu överken duyduğunu söylemiştir. Ebû Hâtim, Yahya'nın da onu *övdüğünü* söylemiştir.⁵⁹⁶ Zehebi, onu *sağlam, hafız, imam ve allame* olarak nitelemektedir.⁵⁹⁷ el-Âcurrî, Ebu Dâvud'dan şunu nakletmiştir: "*Ondan daha hafız birini görmedim.*" eş-Şâzkûnî, *hıfz*

⁵⁸⁸ Ahmed Hakim, *Kitabu'l Esami ve'l-Küna*, III, 61/1033; İbn Hacer, *Takrib*, I, 448; Zehebi, *en-Nübelâ*, VII, 403-405; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, V, 189/595

⁵⁸⁹ Dilek, a.g.m, s. 105; Zehebi, *en-Nübelâ*, VII, 403-405; Şeşen, *Harran Tarihi*, s.84-85

⁵⁹⁰ Ahmed Hakim, *Kitabu'l Esami ve'l-Küna*, III, 61/1033

⁵⁹¹ İbn İmad, *Şezerat*, II, 80; Zehebi, *Tezkira*, II, 440; Zehebi, *el- İber*, I, 417

⁵⁹² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, V, 159/735; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, V, 189/595; Ahmed Hakim, *Kitabu'l Esami ve'l-Küna*, III, 61/1033; İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 149

⁵⁹³ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, V, 159/735; İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 149; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 17; Ahmed Hakim, *Kitabu'l Esami ve'l-Küna*, III, 61/1033

⁵⁹⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, V, 159/735

⁵⁹⁵ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 149

⁵⁹⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, V, 159

⁵⁹⁷ Zehebi, *Tezkira*, II, 440; Zehebi, *el- İber*, I, 417

konusunda ondan başka kimseyi anmazdı. Ahmed b. Hanbel, her anısında ondan övgüyle söz ederdi ve kendisinin kitabının olmadığını, rivayet ettiği hadisleri *hıfzından* rivayet ettiğini ifade ederdi. Ebu Muaviye b. Ebi Hazm ise *sika*, *sabit* olduğunu ancak hadiste *çok tedlis* yaptığını vurgulamıştır.⁵⁹⁸ İbn Hacer, Heşim b. Beşir'in ondan yazdığını bildirmiştir.⁵⁹⁹ Ebu Dâvud, Ahmed b. Hanbel'e, *Ahmed b. Yunus mu daha sağlam yoksa Nüfeyli mi?* diye sorduğunda buna *Ahmed b. Yunus'un sâlih bir kimse olduğunu ancak Nüfeyli'nin sahib'l-hadis olduğu* şeklinde cevap verdiğini kaydetmiştir. İbn Vârete göre, "*Bağdad'da Ahmed; Küfe'de İbn Nümejr; Mısır'da Ahmed b. Salih; Harran'da Nüfeyli dinin rükünleridir*". İbn Hibban onun *mutkin*, *hadis hafızı* olduğunu belirtmiştir.⁶⁰⁰ İbn Numejr'den nakledildiğine göre: "*Nüfeyli dördün dördüncüsüdür.*" Bunların kim olduğu sorulunca da " İbn Mehdi, Veki', Ebû Nuaym, dördüncüsü de Nüfeyli'dir." demiştir.⁶⁰¹ Ebu Arube el-Harrani, onun nesebini, künyesini Ebu Cafer el-Harrani olarak aktarmıştır.⁶⁰²

Buhârî, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd'da rivayeti bulunmaktadır.⁶⁰³

Kitabı olmaksızın hadisleri hıfzından rivayet eden bu ravi cerh âlimlerince, *sika*, *hadis hafızı*, *mutkin*(*sağlam*), *sahibu'l-hadis* bir ravi olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel kendisinden *övgüyle* söz etmiştir. Lakin *tedlis* yaptığı da nakledilmektedir.

33) Abdulaziz b. Yahya b. Yusuf El-Harrânî (ö. 235/849)

Kimliği: Künyesi *Ebu'l-Esbağ* olup asıl ismi Abdülaziz b. Yahya b. Yusuf Ebul Esbağ el-Bekkai el-Harrani'dir.⁶⁰⁴ İkamet yeri el-Cezire bölgesidir. Ebû Arûbe onun Beni Bekka'nın mevlası olduğunu ve saçını ve sakalını boyadığını ifade etmiştir.⁶⁰⁵

Hocaları: Muhammed b. Seleme, Attâb b. Beşîr, Velîd b. Müslim, İsa b. Yunus,

⁵⁹⁸ Dilek, a.g.m, s. 105; Ahmed Hakim, *Kitabu'l Esami ve'l-Küna*, III, 61/1033; İbn Hibban, es- *Sikat*, IX, 149

⁵⁹⁹ İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 18

⁶⁰⁰ Dilek, a.g.m, s. 105; İbn Hibban, es- *Sikat*, IX, 149

⁶⁰¹ Dilek, a.g.m, s. 105; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 16.17.18

⁶⁰² Ahmed Hakim, *Kitabu'l Esami ve'l-Küna*, III, 61/1033

⁶⁰³ Buhari, *Tefsir*, 54; Tirmizi, *Menakıb*,48; Nesai, *İftitah*,37; Ebu Davud, *Salat*, 14,28,47,93,106,132,177,180; Menasik,43,58,77; Nikah, 1,2; Buyu,23,63,75,89; Edep, 2,96

⁶⁰⁴ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VI, 20/1553; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, V, 399/1852; İbn Hibban, es- *Sikat*, VIII, 397/14068; Zehebi, *el- Kâşif*, I, 659/3415; *el- Muktena*, I, 68/456 ; İbn Adiy, *el-Kamil*, V, 292/1431; Ukayli ed-*Duafa*, III, 20/976

⁶⁰⁵ Dilek, a.g.m, s. 106; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, V, 399/1852; İbn Hibban, es-*Sikat*, VIII, 397/14068; Ukayli ed-*Duafa*, III, 20/976

İbn Uyeyne, Ebû İshak el-Fezârî, Nısf b. Yunus, Bedr b. Halil el-Kufi el-Esedî.⁶⁰⁶

Talebeleri: Ebû Dâvûd, Ebû Zur'a, Amr b. Said el-Menbici et-Tai, Nesai, Cafer el-Firyâbî, Ebû Hatim.⁶⁰⁷

İlmi Şahsiyeti: Ebû Hatim *sadûk* bir râvi olduğunu ifade etmiştir.⁶⁰⁸ Buhari *rivayetlerinde ona tabi olunamayacağını* belirtirken⁶⁰⁹ Muhammed b. Seleme el-Harrani ve diğer Harranlılar onun için rivayetlerinde sakınca olmayan anlamında *La be's* ifadesini kullanmışlardır.⁶¹⁰ İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ta zikretmiştir.⁶¹¹ Zehebi⁶¹² ve Ebu Davut ise onu *sika* olduğunu belirtmişlerdir.⁶¹³

Ebu Arube onun 235'te Harran'da Tıl-abdi mevkiinde vefat ettiğini ve oraya defnedildiğini rivayet eder.⁶¹⁴

Ebu Dâvûd'da pek çok rivayeti bulunmaktadır.⁶¹⁵

Görüldüğü üzere bu ravi *sika, saduk ve rivayetlerinde sakınca görülmeyen* bu ravi olarak değerlendirilmiştir.

34) Kasem b. Ebi Katade El-Harrani (ö. 237/851)

Kimliği: Künyesi *Ebu Usame*⁶¹⁶ olan bu zatın ismi Kasem b. Katade Ebu Usame el-Harrani'dir.⁶¹⁷

Hocaları: Attab b. Beşir'den rivayet etmiştir.⁶¹⁸

Talebeleri: Ebu Zura' kendisinden rivayette bulunmuştur.⁶¹⁹

İlmi Şahsiyeti: Ahmed Hakim, *künyeler* kısmında onu zikretmiştir.⁶²⁰ İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ta zikrederek 237 yılında Hakk'ın rahmetine göçtüğünü haber

⁶⁰⁶ Dilek, a.g.m, s. 105; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VI, 20/1553; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, V, 399/1852; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 397/14068; Zehebi, *el- Kâşif*, I, 659/3415; İbn Adiy, *el-Kamil*, V, 292/1431; Ukayli ed-Duafa, III, 20/976

⁶⁰⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, V, 399/1852; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 397/14068; Zehebi, *el- Kâşif*, I, 659/3415; Ukayli ed-Duafa, III, 20/976

⁶⁰⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, V, 400/1852

⁶⁰⁹ Buhari, *et-Tarihu'l Kebir*, VI, 20/1553; İbn Adiy, *el-Kamil*, V, 292/1431

⁶¹⁰ İbn Adiy, *el-Kamil*, V, 292/1431

⁶¹¹ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 397/14068; İbn Hacer, *Tehzib*, II, 362

⁶¹² Zehebi, *el- Kâşif*, I, 659/3415

⁶¹³ İbn Hacer, *Tehzib*, II, 362

⁶¹⁴ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 397/14068; İbn Adiy, *el-Kamil*, V, 292/1431

⁶¹⁵ Dilek, a.g.m, s. 105; Ebu Davud, *Taharet*, 51; *Salat*, 315; *Hudud*, 25

⁶¹⁶ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 25/14985; Ahmed Hakim el-Ensari; *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, II, 24/401

⁶¹⁷ Zehebi, *Muktena*, I, 75/273; İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 25/14985

⁶¹⁸ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 25/14985

⁶¹⁹ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 25

⁶²⁰ Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, II, 24/401

vermiştir.⁶²¹

35) Muallel b. Nufeyl El- Harrani (ö. 239/853)

Kimliği: Künyesi, *Ebu Ahmed* olup, ismi Muallel b. Nufeyl el-Harrani el-Nehdi'dir.⁶²² Harran'lı olup Bağdat'ta yaşamıştır.⁶²³

Hocaları: Musa b. A'yan el-Harrani, Ubeydullah b. Amr, İbn Ebi Adiyy, Muaviye b. Abdulkerim ed- Dal, Hasan b. Muhammed b. Ebi Meş'ar, Amr, A'la b. Süleyman er-Rakki,⁶²⁴

Talebeleri: Ya'kub b. Muhammed Müneyyeb b. Talip (Basra ehlerinden), Ebu Ahmed en- Nehdi, Hasen b. Muhammed b. Ebi Meş'ar

İlmi şahsiyeti: İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ında zikretti.⁶²⁵ Ebu Arube künyesini *Ebu Ahmet* olarak bildirmiştir.⁶²⁶

Muallel b. Nufeyli'nin 239'da vefat ettiği nakledilmektedir.⁶²⁷

36) İsmail b. Ubeyd b. Ebî Kerîme El-Harrani (ö. 240/854)

Kimliği: Künyesi *Ebû Ahmed* olan râvînin asıl ismi İsmail b. Ubeyd b. Ömer b. Ebi Kerime el-Emevi el-Harrani'dir.⁶²⁸ Bağdat'ta ikamet etmiştir, Harran ehliendir.⁶²⁹ Beni Ümeyye (Osman b. Affan)'nin mevlasıdır.⁶³⁰ Onbirinci tabakadandır.⁶³¹

Hocaları: Amcası Abdülmelik b. Ömer b. Ebî Kerîme, Ebu Abdullah Muhammed b. Seleme el-Harrani, Muhammed b. Yezîd b. Sinan er-Rehâvi, Yezîd b. Hârun, Şebâbe b. Suvar, Attâb b. Beşîr, Said b. Bezi'.⁶³²

⁶²¹ İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX, 25

⁶²² Zehebi, *el- Muktena*, I, 60/110; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 322/225; İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX, 201/16004

⁶²³ Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 322/225

⁶²⁴ İbn Hıbban, es-*Sikat*, IX, 201/16004; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 322/225

⁶²⁵ İbn Hıbban, es-*Sikat*, IX, 201/16004

⁶²⁶ İbn Hıbban, es-*Sikat*, IX, 201/16004

⁶²⁷ Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 322/225

⁶²⁸ İbn Hıbban, es-*Sikat*, IX, 201/16004

⁶²⁹ İbn Hıbban, es- *Sikat*, VIII, 103/12438; Zehebi, *el- Kaşif*, I, 248/396; İbn Hacer, *Takrib*, I, 109/468; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l Bağdad*, VI, 273; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 327/237

⁶³⁰ Dilek, a.g.m, s. 106; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II, 188/635; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l Bağdad*, VI, 273

⁶³¹ İbn Hıbban, es- *Sikat*, VIII, 103/12438; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 327/237

⁶³² İbn Hacer, *Takrib*, I, 109/468

⁶³³ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, II, 188/635; İbn Hıbban, es- *Sikat*, VIII, 103/12438; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 319; Zehebi, *Mizan*, I, 397/916; *el- Kaşif*, I, 248/396; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l Bağdad*, VI, 273;

Talebeleri: Nesâî, İbn Mâce, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, el-Firyabi, İsmail b. İshâk el-Kâdî, Ebû Ahmed b. Abdullah es-Serrâc, Ahmed b. Ebî Avf, Ahmed İbnu'l-Hüseyn, b. Nasr el-Hazza, Ömer b. Eyyûb es-Sakatî, Heysem b. Halef ed-Dûrî, Bakiy b. Mahled, Ebû Zur'a, Ebû Hatim, Musa b. Harun, Saika, el-Bağendî, Muhammed b. Müslim, Muhammed b. Abdurrahim, İsmail b. Sahih el-Harrani.⁶³³

İlmi Şahsiyeti: İbn Hacer ve Zehebi tarafından onun *sika* olduğu bilgisi aktarılmıştır.⁶³⁴ İbn Hibban onu *es-Sikât 'ta* zikretmiştir.⁶³⁵ Dârakutnî de ona *sika* demiştir.⁶³⁶ Ebu Bekr el-Ciâbî onun Muhammed b. Seleme'den bazı *acaip şeyleri* rivayet ettiğini ifade etmiştir⁶³⁷

Ebû Arûbe, İsmail b. Ubeyd'in 240 yılında Irak'ta vefat ettiğini bildirmiştir. Aynı şekilde İbn Hacer, Zehebi ve İbn Hibban da 240'da vefat ettiğini bildirmişlerdir. Vefat yerinin *Sâmerra* olduğu da söylenmiştir.⁶³⁸

Kütüb-i Sitte müelliflerinden sadece İbn Mâce'de rivayeti bulunmaktadır.⁶³⁹

Zikri geçtiği üzere bu ravi acayip şeyleri zikretmekle beraber, cerh ve ta'dil alimlerinin ittifakıyla *sika* olduğu kanaatine varılmıştır.

37) Muhammed b. Tufeyl El-Harrani (ö. 240/854)

Kimliği: Künyesi *Ebu Yesir* olan bu zat el-Cezire bölgesinde ikamet etmiştir.⁶⁴⁰

Hocaları: Veki', Şebib b. Şeybe.⁶⁴¹

Talebeleri: Hasan b. Abdullah el-Kattan⁶⁴²

İlmi Şahsiyeti: İbn Cevzi, *Mevduat* adlı eserinin “*Fehmu'l-Etfali Ba'duhum an Ba'd*” babında onun *yalancı* olduğunu ve *zayıflığından şübhe* duymadığını ifade

Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 327/237

⁶³³ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, II, 188/635; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 103/12438; Zehebi, *Mizan*, I, 397/916; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 319; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 322/225; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 327/237

⁶³⁴ Zehebi, *el-Kaşif*, I, 248/396; İbn Hacer, *Takrib*, I, 109/468

⁶³⁵ İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 103/12438; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l Bağdad*, VI, 273,274

⁶³⁶ Zehebi, *Mizan*, I, 397/916

⁶³⁷ Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l Bağdad*, VI, 273,274

⁶³⁸ Dilek, a.g.m, s. 106; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 103/12438; Zehebi, *el-Kaşif*, I, 248/396; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l Bağdad*, VI, 273,274; İbn Hacer, *Takrib*, I, 109/468

⁶³⁹ Dilek, a.g.m, s. 105; İbn Mace, *İkametü's Salât*, 49; Mukaddime, 20

⁶⁴⁰ İbn Hacer, *Lisanü'l-Mizan*, V, 211/730

⁶⁴¹ Zehebi, *Mizan*, VI, 193/7720; İbn Hacer, *Lisanü'l-Mizan*, V, 211/730; Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 380/679

⁶⁴² Zehebi, *Mizan*, VI, 193; İbn Hacer, *Lisanü'l-Mizan*, V, 211

etmiştir.⁶⁴³ İbn Adiyy ise, onun Veki'den *acaib* hadisler aldığını, durumunun bilinmediğini ve kendisinin onu tanımadığını belirtmiştir.⁶⁴⁴

Muhammed b. Tufeyl'in 240 yılında öldüğü nakledilmektedir.⁶⁴⁵

Elde ettiğimiz bilgiler ışığında bu ravinin *zayıf ve kezzab* (yalancı) olduğu kanaatine varmaktayız.

38) Mahled b. Hasen b. Ebi Zemil El-Harrani (ö.241/855)

Kimliği: Tam ismi Mahled b. Hasen b. Ebi Zemil Ebu Ahmed el-Harrani olan bu zatın künyesi *Ebu Muhammed* ya da *Ebu Ahmed* olduğu söylenmektedir.⁶⁴⁶ Bağdat'ta ikamet etmiştir.⁶⁴⁷

Hocaları: Ubeydillah b. Amr er-Rakiyy, Ebu'l-Melih Hasan b. Amr er-Rakiyy, İsmail b. Uleyye, Haccac b. Muhammed el-Mısaysi, Hakem b. Selim el-Razi, Ebu Usame Hamed b. Usame, Hammad b. Halid el-Hayyat, Sufyan b. Uyeyne, Abdullah b. Numeyr, Abdurrahman b. Abdullah b. Sa'd ed Desteki, Ebi Zuheyr Abdurrahman b. Mağra, Abdurrahman b. Mehdi, Abdülaziz b. Muhammed ed-Deraverdi, Abden b. Osman el-Mervezi, Ali b. Ebi Bekr er-Razi, Mubeşşir b. İsmail el-Halebi, Muhammed b. Hasan b. Ebi Yazid el-Hamdani, Muhammed b. Ebi'l-Hasan en-Nevfeli, Mahled b. Hüseyin el-Ezdi, Muaz b. Muaz el-Anberi, Nadr b. Şümeyl, Ebin Nadr Haşim b. Kasım, Velid b. Müslim, Veki' b. Cerrah, Yahya b. Said el-Emevi, Ebi Avane, Ebi Süfyan el-Mameri.⁶⁴⁸

Talebeleri: Buhari, İbrahim b. Yezid el-Ebiverdi, Ahmed b. Nadr b. Abdülvehhab, Eyyüb b. Hasen ez-Zahid, Hasan b. Süfyan en-Nesefî, Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimi, Ali b. Hasen b. Ebi İsa el-Hilali, Ali b. Süfyan, Ali b. Seleme el-Lebeki, Muhammed b. Abdülvehhab el-Abdi, Muhammed b. Nuaym en-Nisaburi, Muhammed b. Yahya ez-Zuheli, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî,

⁶⁴³ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, V, 211/730; Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 380/679

⁶⁴⁴ Zehebi, *Mizan*, VI, 194; Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 380;

⁶⁴⁵ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, V, 211/730

⁶⁴⁶ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 330/5831; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 65/122; Sabuni, *Tekmiletu'l-İkmal*, II, 716/2599; 330/5831; Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l-Bağdat*, XIII, 175/7154; İbn Asakir, *el-Mucemu'l-Müştemil*, 288

⁶⁴⁷ İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 186; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 330

⁶⁴⁸ İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 186; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 330/5831; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 248/5335; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 65/122; Sabuni, *Tekmiletu'l-İkmal*, II, 716/2599; Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l-Bağdat*, XIII, 176/7154;

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Salih el-Buhari, Osman b. Harzâz el-Antaki, Ebû Hatim er-Razi, Abdullah İbnul-Abbas et-Tayâlîsi, Abdullah b. Muhammed b. Naciye, Heysem b. Halef, Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Avf el-Bezûrî, Abdullah b. Salih el-Buhârî, Muhammed b. Hârûn, Ebu Ya'la Ahmed b. Ali b. el-Musenna el-Musuli, Kasım b. Zekeriya, Muhammed b. İbrahim b.Nasr b. Şebib el-İsbehani, Muhammed b. İshak es-Sekafi es-Serrac, Muhammed b. kamil es-Serrac,⁶⁴⁹

İlmi Şahsiyeti: Muhammed b. Abdülvehhab, ondan hadis tahdis ettiğini ve onun *salih* bir adam olduğunu bildirdi.⁶⁵⁰ Ebû Hatim ona *saduk olduğunu*, Nesâî onun rivayetlerinde bir *sakınca olmadığını* ifade etmiş,⁶⁵¹ İbn Hibbân ise onu *es-Sikât'ta* zikrederek *müstakimu'l-hadis* diye vasıflandırmıştır.⁶⁵² Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb onu *rivayetlerinde sakınca olmayan* olarak belirtmiştir.⁶⁵³ Mesleme,⁶⁵⁴ Zehebi⁶⁵⁵ ve İbn Hacer de *sika* olduğunu ifade etmişlerdir.⁶⁵⁶ “İmam Fatiha okuduğunda siz okumayın” hadisinin sened zincirinde Mahled’in ismi vardır.⁶⁵⁷

Kütüb-i Sitte'den Nesâî, Sünen’inde, Buhari ve Muslim Sahih’lerinde Mahled b. Hasen’i tahrir etmişlerdir.⁶⁵⁸

Elde ettiğimiz bilgiler bu ravinin *sika*, *saduk*, *müstakimu'l-hadis* ve *rivayetlerinde sakınca olmayan* biri olduğu yönündedir.

39) Muhammed b. Vehb Ebî Kerîme El-Harrani (ö. 243/857)

Kimliği: Künyesi *Ebu'l-Muâfi* olan bu zatın asıl ismi Muhammed b. Vehb b. Ömer b. Ebi Kerime el-Harrani’dir.⁶⁵⁹ İkamet yeri el-Cezîre’dir.⁶⁶⁰

Hocaları: Attâb b. Beşîr, İsa b. Yûnus, Muhammed b. Mesleme, Miskin b.

⁶⁴⁹ İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 186; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 330/5831; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 248/5335; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 65/122; Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l Bağdad*, XIII, 175; Sabuni, *Tekmiletu'l-İkmal*, II, 716/2599; Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l-Bağdat*, XIII, 176/7154

⁶⁵⁰ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 330

⁶⁵¹ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 330/5831; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 65/122; Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l-Bağdat*, XIII, 176/7154

⁶⁵² İbn Hibban, *es- Sikat*, IX,186; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 65/122;

⁶⁵³ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXVII, 330/5831; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 65/122

⁶⁵⁴ İbn Hacer, *Tehzib*, X, 65/122;

⁶⁵⁵ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 248/5335

⁶⁵⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VIII, 239; İbn Hacer, *Tehzib*, X, 72

⁶⁵⁷ Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l-Bağdat*, XIII, 176/7154

⁶⁵⁸ Nesai, *Siyam*, 83; İbn Asakir, *el-Mucemu'l-Müştemil*, 288; İbn Mencuye, *Ricalu Sahihi Muslim*, X, 86;

⁶⁵⁹ Dilek, a.g.m, s. 107; İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 105; Zehebi, *el- Muktena*, II, 304/5857; *el- Muktena*, II, 84/5857

⁶⁶⁰ Dilek, a.g.m, s. 107; İbn Hibban, *es- Sikat*, VIII, 103/12438; Zehebi, *el-Kaşif*, II, 229/5205

Bukeyr.⁶⁶¹

Talebeleri: Nesâî, Ebû Arûbe el-Harrânî, Yakub b. Yusuf eş-Şeybânî, Muhammed b. Ali b. Habib et-Tarâîfî, İbrahim b. Yusuf el-Hesencânî, Ebû Ukayl Enes İbnu's-Selem, Ebû Hayseme Ali b. Amr el-Harrânî, Hüseyin b. İshak et-Tüsterî,⁶⁶²

İlmi Şahsiyeti: Nesâî, onun rivayetlerinde bir sakınca olmadığını ve salih bir râvi olduğunu ifade etmiştir. Zehebi onun sika olduğunu bildirmiştir.⁶⁶³ İbn Hibban onu *es-Sikât*’ta zikretmiştir.⁶⁶⁴

243 senesinde Harran’ın bir köyünde Ramazan ayında vefat etmiştir.⁶⁶⁵

Sadece Nesâî kendisinden rivayette bulunmuştur.⁶⁶⁶

Elde ettiğimiz bulgular onun sika ve saduk bir ravi olduğunu göstermektedir.

40) Ahmed b. Bekkar El-Harrani (ö. 244/858)

Kimliği: Künyesi *Ebu Abdurrahman el-Harrani*⁶⁶⁷ olan bu zatın tam ismi Ahmed b. Bekkar b. Ebi Meymune el-Harrani’dır. Beni Ümeyye’nin mevlasıdır.⁶⁶⁸

Hocaları: Ebi Muaviye, Mahled b. Yezid ve tabakası, Attab b. Beşir ve kendi beldesi.⁶⁶⁹

Talebeleri: Nesâî⁶⁷⁰ ve Ebu Arube⁶⁷¹ kendisinden rivayette bulunmuşlar.

İlmi Şahsiyeti: Zehebi onun sika olduğunu el-Kaşif adlı eserinde belirtmiştir⁶⁷² İbn Hibban da *es-Sikat* adlı eserinde dile getirmiştir.⁶⁷³

Ebu Abdurrahman’ın 244 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.⁶⁷⁴

İbn Hibban ve Zehebi’nin yorumlarından onun sika bir ravi olduğu kanaatine varmaktayız.

⁶⁶¹ İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 105; Zehebi, *el-Kaşif*, II, 229/5205

⁶⁶² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta’dil*, VIII, 114/507; İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 105; Mizzi, *Tehzib,u’l Kemal*, III, 1285; Zehebi, *el- Muktena*, II, 84/5857; *el-Kaşif*, II, 229/5205; *el- Muktena*, II, 84/5857

⁶⁶³ İbn Hibban, *es- Sikat*, VIII, 103/12438; Zehebi, *el-Kaşif*, II, 229/5205

⁶⁶⁴ İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 105

⁶⁶⁵ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta’dil*, VIII, 114/507; İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 105; Zehebi, *el-Kaşif*, II, 229/5205; İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 506,507

⁶⁶⁶ Dilek, a.g.m, s. 107; Nesâî, *Taksiru’s-Salât*, I; Zinet,23

⁶⁶⁷ İbn Hibban, *es- Sikat*, VIII, 23/12088

⁶⁶⁸ İbn Hibban, *es- Sikat*, VIII, 23

⁶⁶⁹ İbn Hibban, *es- Sikat*, VIII, 23; Zehebi, *el- Kaşif*, I, 191/12

⁶⁷⁰ İbn Hibban, *es- Sikat*, VIII, 23

⁶⁷¹ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 191/12

⁶⁷² Zehebi, *el- Kaşif*, I, 191

⁶⁷³ İbn Hibban, *es- Sikat*, VIII, 23

⁶⁷⁴ İbn Hibban, *es- Sikat*, VIII, 23; Zehebi, *el- Kaşif*, I, 191/12

41) Muhammed b. Said El-Harrani (ö. 244/858)

Kimliği: Tam ismi Muhammed b. Said b. Hammad el-Ensari el-Harrani el-Bezzar olan bu ravinin künyesi *Ebu İshak*'tır.⁶⁷⁵ Zehab el-Harrani lakabı da verilmektedir.⁶⁷⁶ Onbirinci tabakadandır.⁶⁷⁷

Hocaları: Ebu Abdurrahman Miskin b. Bukeyr el-Hızai el-Harrani.⁶⁷⁸

Talebeleri: Hazreci, Mizzi'nin, Ebu İshak'ın talebeleri üzerinde durmadığını ifade etti.⁶⁷⁹

İlmi Şahsiyeti: İbn Hacer, eserinde ondan bahsederek onun rivayetlerinde sakınca olmadığını belirtti.⁶⁸⁰ Zehebi de eserinde onu zikretmiştir.⁶⁸¹

Ebu İshak'ın 244 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.⁶⁸²

43) Amr b. Hişâm b. Buzeyn El-Cezerî (ö. 245/859)

Kimliği: Künyesi *Ebû Umeyye el-Harrânî*'dir.⁶⁸³ Attab b. Beşîr'in kızının oğludur.⁶⁸⁴ Onuncu tabakadandır.⁶⁸⁵

Hocaları: Anne tarafından dedesi olan Attâb b. Beşîr, Muhammed b. Seleme el-Harrani, Ebu Safvan İshak b. Sa'lebe el-Himyari el-Hımsi, Süfyan b. Uyeyne, Süleyman b. Ebî Kerime, Abdûlmelik b. Abdülaziz b. Mâcişun, Abdurrahman b. Süfyan, Ebu Bekr b. Ayyaş, Mahled b. Yezid, Osman b. Abdurrahman et-Teraifi, Muhammed b. Fudeyl b. Ğazvan, Mahled b. Yezid, Ebu Bekr b. Ayaş.⁶⁸⁶

Talebeleri: Nesâî, Ebû Zûr'a, Ahmed b. Abdûlmelik el-İsbehani, Ebu İbrahim

⁶⁷⁵ İbn Hacer, *Takrib*, I, 480/5909; Ahmed Hakim el-Ensari, *Kitbu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 169/22; Hazreci, *Hülasa*, I, 338

⁶⁷⁶ İbn Hacer, *Tehzib*, XII, 346/2226

⁶⁷⁷ İbn Hacer, *Takrib*, I, 480

⁶⁷⁸ İbn Hacer, *Tehzib*, XII, 346; Ahmed Hakim el-Ensari, *Kitbu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 169

⁶⁷⁹ Hazreci, *Hülasa*, I, 338

⁶⁸⁰ İbn Hacer, *Tehzib*, XII, 346; *Takrib*, I, 480

⁶⁸¹ Zehebi, *el-Muğni*, I, 173

⁶⁸² Hazreci, *Hülasa*, I, 338; İbn Hacer, *Takrib*, I, 480

⁶⁸³ Dilek, a.g.m, s. 108; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 268/1482; İbn Hibban, es- *Sikat*, VIII, 488/14590; İbn Hacer, *Takrib*, I, 428/5129

⁶⁸⁴ Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, XXV, 278/4465

⁶⁸⁵ İbn Hacer, *Takrib*, I, 428/5129

⁶⁸⁶ Dilek, a.g.m, s. 108; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 268/1482; İbn Hibban, es- *Sikat*, VIII, 488/14590; Zehebi, *el-Muktena*, I, 73/505; İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 506,507; İbn Makula, *el-İkmal ve'l-Ensab*, I, 267

Ahmed b. Sa'd b.İbrahim ez-Zuhri, Ahmed b. Davut es-Simnani, Ahmed b. Abdülmü'min b. İsmail b. Müşkan el-Beyruti, İsmail b. Ya'kub es-Sabihi, Ebu Akil Enes b. Selmel-Havlani, Bakiye b. Mahled el-Endulusi, Muhammed b. Avf et-Tâî, Bakiy b. Mahled, Ahmed b. Ali el-Ebbâr, Zekeriya b. Yahya es-Seczî, Sadaka b. Abdullah b. Hamdan el-Harrani, Muhammed b. Ali b. Habib er-Rakki, Muhammed b. Ali(Askalan kadısı),Muhammed b. Avf et-Tai el-Himsi, Muhammed b. Muhammed b. Süleyman el-Bâğendi, Hüseyin b. İshak et-Tüsteri, Ebû Arûbe el-Harrânî.⁶⁸⁷

İlmi Şahsiyeti: Nesâî onun *sika* bir râvî olduğunu belirtmiş, İbn Hibbân onu *es-Sikât'ta* zikretmiştir.⁶⁸⁸ İbn Hacer, *Takrib*'te *sika* olduğunu bildirmiştir.⁶⁸⁹ Ya'kub b. Süfyan da *sika* olduğunu ifade etmiştir.⁶⁹⁰

Hacca giderken 245 yılında Küfe'de vefat etmiştir.⁶⁹¹

Nesâî kendisinden rivayette bulunmuştur.⁶⁹²

Elde ettiğimiz bilgiler neticesinde bu ravinin *sika* olduğu kanaatine varmaktayız.

44) Hasen b. Ahmed b. Ebi Şuayb El-Harrani (ö. 250/864)

Kimliği: Tam ismi Hasen b. Ahmed b. Ebi Şuayb el-Harrani'dir.⁶⁹³

Hocaları: Dedesi, Muhammed b. Seleme el-Harrani

Talebeleri: Müslim, Tirmizi, Muhamili ve oğlu Ebi Şuayb el-Harrani

İlmi Şahsiyeti: Zehebi, el-Kaşif adlı eserinde ondan bahsederek *sika* bir ravi olduğunu belirtmiştir.⁶⁹⁴

Hasan'ın 250 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.⁶⁹⁵

45) Muhammed b. Ma'dan b. İsa El-Harrânî (ö. 252/866)

Kimliği: Künyesi *Ebû Abdillâh*⁶⁹⁶ olan Muhammed b. Ma'dan'ın ikamet yeri el-

⁶⁸⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 268/1482; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 488/14590; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXV, 279/4465

⁶⁸⁸ Dilek, a.g.m, s. 105; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 488/14590; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXV, 279/4465

⁶⁸⁹ İbn Hacer, *Takrib*, II, 80

⁶⁹⁰ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXV, 279/4465

⁶⁹¹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 269/1482; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 488/14590; İbn Hacer, *Takrib*, I, 428; *Tehzib*, VIII, 113

⁶⁹² Dilek, a.g.m, s. 108; Nesai, *Salat*,1; *Mevakit*,12,35; *İftitah*, 35,36,115

⁶⁹³ Zehebi, *el-Kaşif*, I, 321/1009

⁶⁹⁴ Zehebi, *el-Kaşif*, I, 321

⁶⁹⁵ Zehebi, *el-Kaşif*, I, 321

Cezire bölgesidir.⁶⁹⁷ Sekizinci tabakadandır.⁶⁹⁸

Hocaları: Hasan b. Muhammed, Hıdır b. Muhammed b. Suca', Attâb b. Beşîr, Kabîsa, Ya'kûb b. Muhammed ez-Zuhrî.⁶⁹⁹

Talebeleri: Nesâî, Ebu Arube, Ebû Bekr b. Sadaka, Muhammed b. Museyyeb, Musa b. İsmail el-Munkirî.⁷⁰⁰

İlmi Şahsiyeti: Nesâî onun *sika* olduğunu ifade etmiştir.⁷⁰¹ İbn Hibbân onu *es-Sikât'ta* zikretmiştir.⁷⁰² İbn Hacer'den onun *sika* olduğunu ifade etmiştir.⁷⁰³

Ebu Abdullah'ın Zilhicce ayında 252 yılında Harran'da vefat ettiği nakledilmiştir.⁷⁰⁴

Nesâî kendisinden rivayette bulunmuştur.⁷⁰⁵

Açıkça görüldüğü üzere elde ettiğimiz bilgiler bu ravinin *sika* olduğu yönündedir.

46) Muhammed b. Ma'dan El-Harrânî (ö. 260/873)

Kimliği: Künyesi *Ebu Abdullah*⁷⁰⁶ olan bu ravinin ikamet yeri el-Cezire bölgesidir.⁷⁰⁷

Hocaları: Hasan b. Muhammed b. A'yan, Makri, Ebi Nuaym, Irak ve Cezire ehli.⁷⁰⁸

Talebeleri: Nesai, Muhammed b. Müseyyeb.⁷⁰⁹

İlmi Şahsiyeti: İbn Hibban *es-Sikat*'ında zikretmiştir.⁷¹⁰ Zehebi de el-Kâşif'inde onun hakkında bilgi vermiştir.⁷¹¹

⁶⁹⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 102; İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 113

⁶⁹⁷ Dilek, a.g.m, s. 108; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 102; İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 113; İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 465,466

⁶⁹⁸ İbn Hacer, *Takrib*, I, 507/6311

⁶⁹⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 102; İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 113

⁷⁰⁰ İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 113

⁷⁰¹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 102

⁷⁰² Dilek, a.g.m, s. 108; İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 113

⁷⁰³ İbn Hacer, *Takrib*, I, 507/6311

⁷⁰⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 102; İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 113; İbn Hacer, *Takrib*, I, 507/6311; İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 465,466

⁷⁰⁵ Nesai, *Ezan*, 16; Kat'us-Sarik, 5

⁷⁰⁶ İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 144

⁷⁰⁷ İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 144

⁷⁰⁸ İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 144; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 223/5161

⁷⁰⁹ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 223/5161

⁷¹⁰ İbn Hibban, *es- Sikat*, IX, 144

⁷¹¹ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 223/5161

Muhammed b. Ma'dan en-Nüfeyli'nin 260 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.⁷¹²

İbn Hıbban'ın bu raviyi *es-Sikat*'ında zikretmesi onun güvenilir biri olduğunu göstermektedir.

47) Haşim b. Kasım El-Harrani (ö. 260/873)

Kimliği: Asıl ismi Haşim b. Kasım⁷¹³ b. İsmail⁷¹⁴ b. Şeybe⁷¹⁵ el-Harrani olan bu zatın künyesi *Ebu Muhammed*'dir.⁷¹⁶ Kureyş'in mevlasıdır.⁷¹⁷ Sahabe ile karşılaştığı iddia edilmektedir.⁷¹⁸ Onuncu tabaka'nın büyükleriyle karıştırıldığı söylenmektedir.⁷¹⁹

Hocaları: Ya'la b. Eşdak, Attab b. Beşir, Muhammed b. Seleme el-Harrani, Mubeşşir b. İsmail, Nısf b. Yunus, Miskin b. Bukeyr, Abdullah b. Vehb, İsa b. Yunus.⁷²⁰

Talebeleri: İbn Mace, Ebu Arube, Ahmed b. İsa ve Harranlılar.⁷²¹

İlmi Şahsiyeti: İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ta zikretmiştir.⁷²² *Takrib*'in yazarı İbn Hacer onun saduk olduğunu ifade ederken⁷²³ Ebu Hatim de aynı şekilde onu saduk diye nitelemiştir.⁷²⁴ Hocası olan Ya'la b. Eşdak (ki o da metruk'tur) onun Sahabe ile karşılaştığını iddia etmektedir.⁷²⁵

İbn Mace kendisinden rivayette bulunmuştur.⁷²⁶

İbn Hıbban onun 260 yılında Harran'da vefat ettiğini nakletmiştir.⁷²⁷

⁷¹² İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 144; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 223/5161

⁷¹³ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IX, 106/450; Zehebi, *el- Muktena*, II, 264/5499; *el- Kaşif*, II, 332/5930

⁷¹⁴ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 243

⁷¹⁵ İbn Hacer, *Takrib*, I, 570/7255; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 416/5085

⁷¹⁶ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 243; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 416/5085; İbn Hacer, *Takrib*, I, 570/7255

⁷¹⁷ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 243; İbn Hacer, *Takrib*, I, 570/7255; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 416/5085

⁷¹⁸ İbn Hacer, *Takrib*, I, 570/7255

⁷¹⁹ Zehebi, *Mizan*, VII, 70/9195; İbn Hacer, *Takrib*, I, 570/7255

⁷²⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IX, 106/450; İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 243; Zehebi, *Mizan*, VII, 70/9195; İbn Hacer, *Takrib*, I, 570/7255

⁷²¹ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 243; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 416/5085

⁷²² İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 243; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 416/5085

⁷²³ İbn Hacer, *Takrib*, I, 570/7255

⁷²⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IX, 106/450

⁷²⁵ İbn Hacer, *Takrib*, I, 570/7255

⁷²⁶ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 332/5930

⁷²⁷ İbn Hıbban, *es- Sikat*, IX, 243

48) Ahmed b. Süleyman b. Abdülmelik El-Cezeri (ö. 261/874)

Kimliği: Künyesi *Ebu Husayn er-Ruhavi el-Cezeri* olarak bilinir. Tam ismi Ahmed b. Süleyman b. Abdülmelik b. Ebu Şeybe er-Ruhavi el-Cezeri'dir.⁷²⁸ Cezire bölgesinin muhaddisidir.⁷²⁹

Hocaları: Cafer b. Avn Ebu Avn, Şureyh b. Yunus, Zeyd b. Habbab, Ebu Abdurrahman Miskin b. Bukeyr, Yahya b. Âdem, Hasan b. Muhammed Ebu Ali, Amr b. Sa'd b. Ubeyd Ebu Davud, Affan, Muaviye b. Hişam el-Kassar el-Kufi, Fadl b. Zekvan ve Ebu Nuaym.⁷³⁰

Talebeleri: Nesai, Ebu Arube, Muhammed b. Abdullah, Makhul el-Beyruti, Katade b.Fadl, Muaviye b. Hişam, Yahya b. Âdem, Zeyd b. Hibban ve Muhammed b. Beşir el-Abdi.⁷³¹

İlmi Şahsiyeti: Nesai onun sika, me'mun ve sahibi'l-hadis bir ravi olduğunu söylemiştir.⁷³² Zehebi onun sika, hafız olduğunu ifade etmiştir.⁷³³ Ebu Hatim, onun saduk ve sika bir ravi olduğunu ifade etmiştir. Ona yetişmesine rağmen ondan hadis yazmamıştır.⁷³⁴ İbn Hibban onu *es-Sikat*'ta zikretmiştir.⁷³⁵

Ebu Hüseyin'in 261 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.⁷³⁶

Nesai de bu ravinin 104 tane rivayeti bulunmaktadır.⁷³⁷

Tesbit ettiğimiz bilgilere dayanarak, bu ravinin sika, saduk, hafız, sahibi'l-hadis olduğunu söyleyebiliriz.

49) Abdulhamid b. Muhammed b. Mustam El-Harrani (ö.266/879)

Kimliği: Künyesi *Ebû Ömer el-Harrani*⁷³⁸ olan bu zatın ikamet yeri el-

⁷²⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II, 52/59; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 254/562; Zehebi, *Tezkira*, I, 559/580; İbn Hacer, *Takrib*, I, 29

⁷²⁹ Zehebi, *Tezkira*, I, 559/580

⁷³⁰ Zehebi, *Tezkira*, I, 559/580; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 254; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, III, 389

⁷³¹ Zehebi, *Tezkira*, I, 559/580; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, III, 389

⁷³² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II, 52; Zehebi, *Tezkira*, I, 559; İbn Hacer, *Takrib*, I, 29;

⁷³³ Zehebi, *Tezkira*, I, 559

⁷³⁴ Zehebi, *Tezkira*, I, 559; İbn Hacer, *Takrib*, I, 29; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II, 52; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 254

⁷³⁵ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II, 52/59; İbn Hacer, *Takrib*, I, 29; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 254

⁷³⁶ Zehebi, *Tezkira*, I, 559; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 254

⁷³⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II, 52; Zehebi, *Tezkira*, I, 559; İbn Hacer, *Takrib*, I, 29

⁷³⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 18; İbn Hibban, *es- Sikat*, VIII, 401; ; Zehebi, *el- Kaşif*, I, 618/3116; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 121

Cezire'dir. Harran mescidinin imamıdır.⁷³⁹

Hocaları: Mahled b. Yezid, Abdulcebbâr b. Muhammed el-Hattâbi, Osman b. Muhammed et-Tarâifi, Muğire b. Süfyan,[İbn Ebî Hatim *Muğire b. Sekelâb* olarak verir] Ebu Ca'fer en-Nufeylî, Hüseyin b. Ayyaş, Osman b. Abdirrahman, Ebû Hatim er-Râzi⁷⁴⁰.

Talebeleri: Nesai, Ebu Arûbe, Ebû Ali Muhammed b. Said er-Rakiyy el-Hâfiz, İbrahim b. Muhammed, Ebu Avâne el-Isferâyânî, İbn Sâid, Cezire ehli.⁷⁴¹

İlmi Şahsiyeti: Nesâî onun *sika* bir râvi olduğunu ifade etmiş, İbn Hibbân da onu *es-Sikât 'ta* zikretmiştir.⁷⁴² Zehebi de aynı şekilde onun *sika* olduğunu el-Kaşîf adlı eserinde dile getirmiştir.⁷⁴³

Ebu Ömer el-Harrani'nin 266 yılında Harran'da vefat ettiği nakledilmektedir.⁷⁴⁴

Kütüb-i Sitte'den sadece Nesâî'de rivayeti bulunmaktadır.⁷⁴⁵

Elde ettiğimiz bilgiler bizi bu ravinin de *sika* olduğu sonucuna götürmektedir.

50) Muhammed b.Yahya b.Kesir El-Harrani (ö. 267/880)

Kimliği: Künyesi *Ebû Abdillâh* olan bu ravinin asıl ismi Muhammed b.Yahya b. Muhammed b. Kesir el-Harrani'dir.⁷⁴⁶ lakabı *lu'lü ü'l-hâfiz'dir*.⁷⁴⁷ Onbirinci tabakadandır.⁷⁴⁸

Hocaları: Ya'la b. Ubeyd, Ebi Nuaym, Ebi Katade el-Harrani, Ebi'l-Yeman, Âdem b. Ebi İyâs, el-Hasen ibnu'r-Rebi', Hıdır b. Muhammed b. Şüca', Ebî Tevbe, Said b. Hafs, Âziz b. Habîb, Muhammed b. Said el-Isbehânî, Muhammed b. Musa b.A'yan, Yahya b. Ya'la ibnu'l-Hâris el-Hârisî, Mahled b. Mâlik es-Selemsinî, Amr b. Hammâd b. Talha el-Kannâd, Muhammed b. Kesir el-Musîsî, Osman b. Abdirrahman et-Tarâifi, Sâid b. Bezi', Muhammed b. Süleyman b. Ebî Dâvûd el-Harrânî ve kendi beldesi

⁷³⁹ Dilek, a.g.m, s. 109; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 18; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 121

⁷⁴⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 18; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 401

⁷⁴¹ İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 401; Zehebi, *el-Kaşif*, I, 618/3116

⁷⁴² Dilek, a.g.m, s. 109; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 18; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 401; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 121

⁷⁴³ Zehebi, *el-Kaşif*, I, 618/3116

⁷⁴⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VI, 18; Zehebi, İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 401; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 121; Zehebi, *el-Kaşif*, I, 618/3116

⁷⁴⁵ Dilek, a.g.m, s. 109; Nesai, *Salat*, I, 12,35; İftitah,35,36; Buyu,28,39, Kat'us-Sarik,8

⁷⁴⁶ İbn Hibban, *es-Sikat*, IX,142; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, I, 519; Zehebi, *el-Müktena*, II, 56/3732; İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 521,522; Nüzhetü'l-Elbab, II, 139/2451

⁷⁴⁷ Dilek, a.g.m, s. 109; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VIII, 125; İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 521,522

⁷⁴⁸ İbn Hacer, *Takrib*, I, 86/125

Harranlılar.⁷⁴⁹

Talebeleri: Nesâî, Ebû Arûbe, Ebu Avâne, Ali b. Serrâc, Mekhûl el-Beyrûfî, Muhammed b.İbrahim el-Mesrur el-Enmâtî, Ebû Ali Muhammed b. Said el-Harranî, Muhammed b. Ali b. Habib er-Ruki et-Tarâîfî, Muhammed b. Muhammed b. Süleymen el-Bâğendi, İbn Sâid, Makhul.⁷⁵⁰

İlmi Şahsiyeti: Nesâî onu hocaları arasında sayarak onun *sika* olduğunu belirtmiştir.⁷⁵¹ Hafız Ebu Kasım da aynı şekilde onu şeyhleri arasında saymıştır.⁷⁵² Ebu Avâne, *hadis tekniği* hususunda onun mahir olduğunu ifade etmiştir. İbn Hacer onun *sika* olmasının kesin olduğunu ifade eder.⁷⁵³

Harran'da 267 yılında Safer ayında vefat etmiştir.⁷⁵⁴

Kütüb-i Sitte'den sadece Nesâî'de rivayeti vardır.⁷⁵⁵

Elde ettiğimiz bilgiler müvacehesinde bu ravinin sika, şeyh ve hadis tekniğinde mahir olduğunu hadis otoriterleri'nin yorumlarına dayanarak söyleyebiliriz.

51) Süleyman b. Seyf b. Yahya El Harrani(ö. 272/885)

Kimliği: Künyesi *Ebû Dâvûd*⁷⁵⁶ olan bu zatın ismi Süleyman b. Seyf b. Yahya b. Dirhem⁷⁵⁷ el-Harrani et-Tai'⁷⁵⁸ dir."Harran hadisçisi" diye şöhret bulmuştur.⁷⁵⁹

Hocaları: Yezîd b. Harun, Yakub b. İbrahim b. Sa'd, Ebu katade el-Harrani, Osman b. Amr b. Faris, Ya'la b. Ubeyd et-Tanâfisi, Ca'fer b. Avn, Ebû Ali el-Hanefî, Muhâdir ibnul-Muverri', Vehb b. Cerir b. Hazım, Abdussamed b. Abdilvaris, el-Hasen b. Muhammed b. A'yun, Hâlid b. Mahled, Ebu Zeyd el-Herevî, Said b. Amir ed-Dabâi, Ebu Attâb ed-Dellâl, Şuayb b. Beyan, Ebu Âsım, en-Nüfeylî, Affân, Âmir, Ebu'l-Velid

⁷⁴⁹ Dilek, a.g.m, s. 109; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, VIII, 125; İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX,142; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 230

⁷⁵⁰ Dilek, a.g.m, s. 109; İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX,142; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 230; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, I, 519; İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 521,522

⁷⁵¹ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, I, 519; İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 521,522

⁷⁵² Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, I, 519

⁷⁵³ Dilek, a.g.m, s. 109; İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX,142; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 230; İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 521,522

⁷⁵⁴ İbn Hacer, *Tehzib*, IX, 521,522; İbn Hıbban, es- *Sikat*, IX,142

⁷⁵⁵ Dilek, a.g.m, s. 109; Nesai, *Zinet*,42

⁷⁵⁶ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 460/2099; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV,122/530; İbn Hacer, *Tehzib*, XII, 89/395

⁷⁵⁷ İbn Hıbban, es- *Sikat*, VIII, 281/13452; Zehebi, *Tezkira*, II, 593; *el-Mukteda*, I, 225/2069; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 266/593; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195,Harran md; İbn İmad, *Şezerat*, I, 122

⁷⁵⁸ Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 266/593; Zehebi, *el- Kaşif*, I, 460/2099; Hazreci, *Hülasa*, I, 152

⁷⁵⁹ Dilek, a.g.m, s. 110; Zehebi, *el- İber*, II, 50; *Tezkira*, II, 593

et-Tayâlisî Abdullah b. Bekir es-Sehmi.⁷⁶⁰

Talebeleri: Nesâî [Nesâî kendisinden pek çok hadis almıştır], Oğlu el-Hasen b. Süleyman ve torunu Ebû Ali Ahmed b. Muhammed b. Süleyman, Ebû Avâne el-Isferâini, Ebû Nuaym el-Cürcanî, Ebû Arûbe, Ebû Tâlib el-Harranî, Mekhûl el-Beyrutî, Muhammed ibnu'l-Müseyyeb, Muhammed ibnu'l-Münzir el-Herevî, Ebû İmrân el-Cûnî, Yahya b. Muhammed b. Sâsed, Said b. Bezi', Said b. Âmir.⁷⁶¹

İlmi Şahsiyeti: Nesâî onun *sika* olduğunu ifade etmiş,⁷⁶² İbn Hibbân onu *es-Sikât'ta* zikretmiştir.⁷⁶³ Ebu Hatim dedi ki; "Ben Humus'tayken o Harran'daydı. Bazı hadislerini bana yazdı. Haran'a hiç gitmedim."⁷⁶⁴ Ebu Arube⁷⁶⁵ ve İbn İmad da *sika* olduğunu belirtmişlerdir.⁷⁶⁶ Hazrecî Süleyman b. Seyf'in çoğunluk tarafından onun *sika* olarak değerlendirdiğini ifade etmektedir.⁷⁶⁷

Süleyman, 172 yılında Şaban ayının yarısında bir Cumartesi günü Harran'da vefat etmiştir.⁷⁶⁸

Kütüb-i Sitte'den sadece Nesâî, kendisinden rivayette bulunmuştur.⁷⁶⁹

Elde ettiğimiz bilgiler neticesinde bu ravinin cerh ve ta'dil alimlerinin ekseriyeti tarafından *sika* olarak kabul edildiği kanaatine varmaktayız.

52) Abdülmelik b. Abdülhamid El-Cezeri (ö. 274/887)

Kimliği: Tam ismi Abdülmelik b. Abdülhamid el-Meymuni el-Cezeri olan bu zatın künyesi *Ebu'l-Hasen el-Cezeri*'dir.⁷⁷⁰ İmam Ahmed b. Hanbel'in talebesidir.⁷⁷¹

⁷⁶⁰ Dilek, a.g.m, s. 110; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV,122/530; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 281/13452; Zehebi, *el-Kaşif*, I, 460/2099; *el-İber*, II, 50; *Tezkira*, II, 593; Suyuti, *Tabakatü'l-Huffaz*, I, 266/593; Hazrecî, *Hülasa*, I, 152; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195, Harran md

⁷⁶¹ Dilek, a.g.m, s. 110; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, IV, 122; Zehebi, *en-Nübelâ*, XIII, 147; *el-Kaşif*, I, 460/2099; Suyuti, *Tabakatü'l-Huffaz*, I, 266/593; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195

⁷⁶² Suyuti, *Tabakatü'l-Huffaz*, I, 266/593

⁷⁶³ Dilek, a.g.m, s. 110; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 281/13452

⁷⁶⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV,122/530

⁷⁶⁵ Zehebi, *Tezkira*, II, 593

⁷⁶⁶ İbn İmad, *Şezerat*, I, 122

⁷⁶⁷ Hazrecî, *Hülasa*, I, 152

⁷⁶⁸ İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 281/13452; Zehebi, *el-Kaşif*, I, 460/2099; İbn Hacer, *Tehzib*, IV, 199; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195, Harran md; Suyuti, *Tabakatü'l-Huffaz*, I, 266/593; İbn İmad, *Şezerat*, I, 122; Hazrecî, *Hülasa*, I, 152

⁷⁶⁹ Dilek, a.g.m, s. 110; Nesai, *Müsne'd*, V, 115; Nesai, *Taharet*, 11,63,96,103; İftitah, 115; Kusuf,12; Siyam, 2,17; Mevakit, 54; Cenaiz, 14; Buyu, 35; Zinet, 1,43; İstiaze,49; Eşribe, 1; Ahmed b. Hanbel, I, 25

⁷⁷⁰ Zehebi, *Tezkira*, II, 603; *el-İber*, II, 33; Suyuti, *Tabakatü'l-Huffaz*, I, 267/590; İbn İmad, *Şezerat*, II, 165

⁷⁷¹ İbn İmad, *Şezerat*, II, 165; Suyuti, *Tabakatü'l-Huffaz*, I, 267

Hocaları: Babası Abdülhamid ve tabakası.⁷⁷²

Talebeleri: Nesai, Ahmed b. Hanbel

İlmi Şahsiyeti: Ebu Hatim onun sika olduğunu belirtmiştir.⁷⁷³ Zehebi de aynı şekilde onun sika olduğunu Tezkira ve el-İber adlı eserlerinde zikretmiştir.⁷⁷⁴

Ebu'l-Hasen'in 274 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.⁷⁷⁵

Nesai ve Ahmed b. Hanbel ondan rivayette bulunmuşlardır.⁷⁷⁶

Elde ettiğimiz bilgiler muvacehesinde bu ravinin Cerh ve ta'dil âlimlerince sika olarak kabul edildiği kanaatine varmaktayız.

53) Abdullah b. Hasen El-Harrani (ö. 290/902)

Kimliği: Künyesi, *Ebu Şuayb el-Emevi* olup, asıl adı Hasen b. Ahmed b. Abdullah b. Muslim el-Harrani'dir.⁷⁷⁷ 206 yılında Harran şehrinde doğup büyüdü.⁷⁷⁸ Bağdat'a gelip yerleştikten sonra oradakilere vefat edinceye kadar ilim öğretti.⁷⁷⁹ Babası ve dedesi âlim zatlardandı.⁷⁸⁰

Hocaları: Dedesi Ahmed b. Ebi Şuayb, Babası Ebu Müslim, Tirmizi, Ahmed b. Abdumelik b. Vakıd, Yahya b. Abdullah, Affan b. Müslim, Muhammed b. Seleme, Miskin b. Bekir, Musa b. A'yan, Züheyr b. Muaviye el-Harrani, Ebu Heyseme, Nısf b. Yusuf, Bablutti, Affan, Muhammed b. Nadr b. Abdülvehhab, Muhammed b. İbrahim el-Buşenci.⁷⁸¹

Talebeleri: Ahmed b. Hanbel, Kadı Mahamili, Muhammed b. Muhalled ed-Duri, Ebi Bekir eş-Şafii, İsmail el-Hutebi, Ebu Ali b. Savvaf, Ebu Kasım et-Taberani, Ebu Bekir el-Acurri, Hasan b. Cafer el-Hurfî ve daha pek çok âlim ondan ilim öğrenip

⁷⁷² Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 267/590; Zehebi, *Tezkira*, II, 603

⁷⁷³ Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 267

⁷⁷⁴ Zehebi, *Tezkira*, II, 603; *el-İber*, II, 33; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 267

⁷⁷⁵ Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 267

⁷⁷⁶ Zehebi, *el-İber*, II, 33; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 267

⁷⁷⁷ İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 174/12827; Zehebi, *en- Nübelâ*, XIII, 536/270; *el- Muktena*, II, 76/5749; *el- Kaşif*, I, 321/1009; İbn Hacer, *Takrib*, I, 158/1210; *Tehzib*, IV, 81; *Lisanu'l Mizan*, III, 271/1152; Hakim en-Nisaburi, *Tesmiyetu men ahrechehum* Buhari ve Müslim, I, 75/121; Hazreci, *Hülasa*, 76; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 196, Harran md.

⁷⁷⁸ Zehebi, *en- Nübelâ*, XIII, 536/270; Hazreci, *Hülasa*, 76

⁷⁷⁹ Zehebi, *Mizan*, IV, 81; *en- Nübelâ*, XIII, 536/270

⁷⁸⁰ Zehebi, *Tezkira*, I, 639; İbn İmad, *Şezerat*, II, 218

⁷⁸¹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 2/4; Buhari, *et-Tarihu'l Kebir*, II, 3/1491; Dulabi, *el-Kuna ve'l-Esma*, I, 224/727; Zehebi, *Mizan*, IV, 81/4271; *el- İber*, II, 101; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l-Bağdat*, IX, 435; Dulabi, *el-Kuna ve'l-Esma*, I, 786/3199; Hakim en-Nisaburi, *Tesmiyetu men ahrechehum* Buhari ve Müslim, 271/2051

hadişi şerif rivayet etmiştir.⁷⁸²

İlmi Şahsiyeti: Ebu Şuayb el-Harrani, birçok âlimden sema yolu ile ilim alıp hadisi şerif rivayetinde bulunmuştur. Musa b. Harun onun için “sema yoluyla ilim öğrenenler arasında Ebu Şuayb’den daha faziletlisini görmedim”⁷⁸³ ifadesini kullanmıştır. İbn Hacer, onu saduk olarak nitelendirerek,⁷⁸⁴ başka yerde de sika olarak değerlendirmiştir.⁷⁸⁵ Kendisinden hadis rivayet ettiği Yahya b. Abdullah el-Bablutti, babasının vefatından sonra annesi ile evlenmiş üvey babası olmuştur. İmamı Evzai de Bablutti’nin üvey babasıdır.⁷⁸⁶ Savvaf, Ebu Şuayb’ın Bablutti’den sema yoluyla hadis almaya başladığında 18 yaşında olduğunu dile getirmiştir.⁷⁸⁷ Abdullah b. Haseni el-Harrani’nin hadis rivayetinde sika bir ravi olduğunu birçok âlim bildirmektedir.⁷⁸⁸ Hatip Bağdadi, Bezzar ve Salih b. Muhammed, Ebu Şuayb el-Harrani’nin hadis rivayetinde sika bir ravi olduğunu ifade ettiler.⁷⁸⁹ Musa b. Harun da: “Muhakkak o, hem kendisi hem babası ve hem de dedesi muhaddis olan bir zattır” dedi.⁷⁹⁰ Zehebi de aynı şekilde onun sika olduğunu belirtti.⁷⁹¹ Ebi Hatim ondan *saduk* olarak söz ederken,⁷⁹² Darekutni onu *me’mun*, *sika* diye nitelendirdi.⁷⁹³ İbn Hıbban ise onu *es-Sikat*’ta zikretti.⁷⁹⁴ Zehebi, Nübela’da onun için şeyh, muhaddis, müeddib ifadelerini kullanırken,⁷⁹⁵ Mizan adlı eserinde ise “O rivayetlerinde eksiklikle itham olunmamış bir sened’ti,” ifadesini kullanmıştır.⁷⁹⁶

Ebu Şuayb’ın vefat tarihi hakkında farklı tarihler dile getirilmektedir: İbn Hacer vefat tarihini 290 olarak verirken⁷⁹⁷ Sem’ani el- *Ensab* adlı eserinde onun 295’te vefat ettiğini ifade etmiştir.⁷⁹⁸ Ahmed b. Kamil de Ebu Şuayb el-Harrani’nin 292 ya da 295

⁷⁸² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 2/4; Zehebi, *Mizan*, IV, 81/4271; Hakim en-Nisaburi, *Tesmitetu men ahrechehum* Buhari ve Müslim, I, 271/2051

⁷⁸³ İbn Hacer, *Lisanu'l Mizan*, III, 271/1152

⁷⁸⁴ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, III, 271

⁷⁸⁵ İbn Hacer, *Takrib*, I, 158/1210

⁷⁸⁶ İbn Hacer, *Lisanu'l Mizan*, III, 271/1152

⁷⁸⁷ Zehebi, en- *Nübela*, XIII, 536/270

⁷⁸⁸ İbn Hacer, *Lisanu'l Mizan*, III, 271/1152; Zehebi, en- *Nübela*, IV, 78; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l-Bağdat*, IX, 435

⁷⁸⁹ Hazreci, *Hülasa*, 76; Zehebi, en- *Nübela*, IV, 78; Hakim en-Nisaburi, *Tesmiye*, 271/2051

⁷⁹⁰ Zehebi, en- *Nübela*, IV, 78

⁷⁹¹ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 321

⁷⁹² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III,2/4

⁷⁹³ Zehebi, *Mizan*, IV, 81; en- *Nübela*, XIII, 536/270; ; İbn Hacer, *Lisanu'l Mizan*, III, 271/1152

⁷⁹⁴ İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 174/12827

⁷⁹⁵ Zehebi, en- *Nübela*, XIII, 536/270

⁷⁹⁶ Zehebi, *Mizan*, IV, 81

⁷⁹⁷ İbn Hacer, *Lisanu'l Mizan*, III,271/1152

⁷⁹⁸ Sem’ani, *el- Ensab*, II, 196

senesinin zilhicce ayında Bağdat'ta vefat ettiğini dile getirmiştir.⁷⁹⁹ (Allahu A'lem)

Kendisinden Müslim, Tirmizi, Ahmed b. Hanbel ve Taberani rivayette bulunmuşlardır.⁸⁰⁰

Eseri: Ebu Şuayb el-Harrani'nin hadis ilmine dair yazma eseri vardır. Bu eserin adı, 'Cüz'ün Minel-Fevaid-i fi'l Hadis'dir. Bu hicri yedinci asırda sekiz varak halinde diğer rivayetleri ile birlikte bir kitap haline getirilmiştir. Riyad kütüphanesi yazma eserler bölümünde "Medine -Birinci kısım Sad -55'' numara ile kayıtlıdır.⁸⁰¹

Yazma eserine sahip olan bu ravi Cerh âlimlerinin ekseriyeti tarafından sika, saduk, me'mun ve hadiste sağlam bir ravi olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

54) Hattâb b. Kâsım El-Harrânî (ö. h. I. Asır)

Kimliği: Künyesi *Ebû Ömer*⁸⁰² olan Hattâb, dönemin Harran kadısıdır.⁸⁰³ Ölümü hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.⁸⁰⁴ Sekizinci tabakadandır.⁸⁰⁵

Hocaları: Husayf b. Abdurrahman el-Harrani, Zeyd b. Eslem, Abdülkerim b. Malik el-Cezerî, Ebi'l-Vasil Abdülhamid b. Vasil ve Süleyman el-A'meş.⁸⁰⁶

Talebeleri: Ebu Ca'fer Abdullah b. Muhammed en-Nufeylî, Muâfi b. Süleyman es-Res'ani, Muallel b. Nufeyl-el Harrani, Muhammed b. Musa b.A'yan, Amr b. Halid el-Harrani.⁸⁰⁷

İlmi Şahsiyeti: Osman b. Said ed-Darimi Yahya b. Maîn'den naklen onun sika olduğunu, Ebu Osman el-Berzei ise Ebu Zur'adan naklen onun münkeru'l-hadîs olduğunu nakletmişlerdir.⁸⁰⁸ Son zamanlarında hıfzının karıştığı (*ihtilat*)

⁷⁹⁹ Zehebi, *Mizan*, IV, 81; en- *Nübelâ*, XIII, 536/270; İbn Hacer, *Lisanu'l Mizan*, III, 271/1152; Hatip *Bağdadî, et-Tarihu'l-Bağdat*, IX, 435

⁸⁰⁰ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 321; Hakim en-Nisaburi, *Men ahrecephum Buhari ve Müslim*, I, 271/2051s

⁸⁰¹ Zehebi, en- *Nübelâ*, IV, 78; Hatip *Bağdadî, et-Tarihu'l-Bağdat*, IX, 435

⁸⁰² Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, III, 201/687; Zehebi, *el- Muktena*, I, 423/4542; Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 538/2155

⁸⁰³ Dilek, a.g.m, s. 110; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, III, 386/1768İbn Hacer, *Tehzib*, III, 146/281; İbn Hacer, *Takrib*, I, 193/1724

⁸⁰⁴ Dilek, a.g.m, s. 110

⁸⁰⁵ İbn Hacer, *Takrib*, I, 193/1724

⁸⁰⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, III, 386/1768; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, III, 201; İbn Hacer, *Tehzib*, III, 146/281; Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 538

⁸⁰⁷ Dilek, a.g.m, s. 111; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, III, 386/1768; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, III, 201; İbn Hibban, es- *Sikat*, VIII, 232/13172; Zehebi, *Mizan*, I, 656; Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 538

⁸⁰⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, III, 386/1768; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VIII, 270/1699; İbn Hacer, *Tehzib*, III, 146/281

belirtmiştir.⁸⁰⁹ İbn Hibbân onu *es-Sikât'ta* zikretmiştir.⁸¹⁰ Ebû Hatim'den hadisi yazılabilir (*yuktebu hadisuhu*) tarzında bilgi aktarmıştır.⁸¹¹ Abdurrahman b. Ebi Hatim, Ebu Zura'dan naklen onun sika olduğunu belirtmiştir.⁸¹² İbn Hibban, onu *es-Sikat'ta* zikrederek, saç ve sakalını kırmızıya boyadığını haber vermiştir.⁸¹³ Nesâî, onun bir hadisini *Siyam 'da* zikrettikten sonra, Hattâb hakkında herhangi bir bilgisinin olmadığını ifade etmiştir.⁸¹⁴

Ölümü hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan bu ravi Ebu Cafer'in hocası olduğu düşünülürse 234 yılından önce ölmüş olması gerekir. (Allah'u-A'lem)

Kendisinden Ebû Dâvûd rivayette bulunmuştur.⁸¹⁵

Cerh-ta'dil âlimlerinin ekseriyeti tarafından sika olarak kabul edilen bu ravi, ömrünün sonlarında hadislerdeki ifadeleri birbirine karıştırdığı (ihtilat) için Münkeru'l-Hadis ithamından kurtulamamıştır.

55) Yahya b. Ebi Enise El-Cezeri (ö. h. I. Asır)

Kimliği: Künyesi *Ebi Enise* olan bu zat, Urfa'da ikamet eden Yahya Zeyd b. Ebi Enise'nin kardeşidir.⁸¹⁶ Ehli hadis onun sika olmadığı hususunda ittifak etmiştir.⁸¹⁷

Hocaları: Amr b. Şuayd, Cabir el-Ca'fî, Zühri, Akame b. Mürsed, Yezid b. Ebi Hubayb, İbn Ebi Müleyk, Nafi', Amr b. Şuayb.

Talebeleri: A'meş, İbn İshak, Ebu Heysem, Abdulvaris b. Said, Ebu İshak el-Ferazi, Ebu Muaviye ed-Darir, Abdullah b. Bekir es-Şehmi, ve Iraklılılar.⁸¹⁸

İlmi Şahsiyeti: Zehebi, onun adalet bakımından doğru sözlü, fakat hıfz yönünden vehm sahibi olduğunu ve hadislerini terk etme hususunda ehli hadis in ittifak ettiğini haber vermiştir.⁸¹⁹ Ahmed b. Hanbel ve Darekutni, onun metruk olduğunu belirtirken, İbn Main ve Buhari de onun için itibar edilen biri değildir ve hadisinde ona

⁸⁰⁹ Zehebi, *Mizan*, I, 656; İbn Hacer, *Tehzib*, III, 146/281; *Takrib*, I, 193

⁸¹⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, III, 386/1768; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 232; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, VIII, 270/1699; İbn Hacer, *Tehzib*, III, 146/281

⁸¹¹ İbn Hacer, *Tehzib*, III, 146/281

⁸¹² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, III, 386/1768; Mizzi, *Tehzib, u'l Kemal*, VIII, 270/1699; İbn Hacer, *Tehzib*, III, 146/281

⁸¹³ İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 232

⁸¹⁴ İbn Hacer, *Tehzib*, III, 146, 147

⁸¹⁵ Dilek, a.g.m, s. 111; Ebu Davud, *Nikah*, 12/2067

⁸¹⁶ Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 139

⁸¹⁷ İbn Hacer, *Tehzib*, II, 184

⁸¹⁸ İbn Hibban, *Mecruhin* III, 110/111; Zehebi, *Mizan*, IV, 364/9463; İbn Hacer, *Tehzib*, II, 184/312

⁸¹⁹ Zehebi, *Mizan*, IV, 364/9463

tabi olunmaz, demişlerdir.⁸²⁰ Ahmed b. Ebi Yahya, Ahmed b. Hanbel'den naklen onun metruku'l-hadis olduğunu dile getirmiştir.⁸²¹ Nesai ve İbn Adiyy onun metruku'l-hadis olduğunu vurgulamışlardır.⁸²² İbn Hıbban, o hadisleri bazılarına dayandırarak, mürsel konumunda rivayet ediyordu. Dolayısıyla onun rivayetleriyle ihticac edilmesi caiz değildir, demiştir.⁸²³

Elde ettiğimiz bilgiler muvacehesinde, bu ravinin adalet yönünden doğru sözlü fakat hıfz yönünden vehm sahibi olduğunu, dolayısıyla hadiste itibar edilen biri olmadığını, zayıf ve metruk olduğu için de, hadislerini terk etme hususunda ehli hadisın ittifak ettiğini tesbit etmiş bulunmaktayız.

56) Ebu Teybe (ö.h. I. asrın sonları)

Kimliği: İsmi Sadaka er-Ruhavi'dir, durumu tam olarak bilinmiyor.⁸²⁴ Enes b. Malik'i görmüştür.

Hocaları: Enes b. Malik, Yahya b. Kesir, Muaviye b. Salih.⁸²⁵

Talebeleri: Damira ve Abdullah b. Vehb ondan hadis rivayet etti.⁸²⁶

İlmi Şahsiyeti: Ebu Hatim onun şeyh olduğunu bildirdi.⁸²⁷ İbn Hıbban, onu *es-Sikat*'ta zikrederek, sika olduğunu dile getirdi.⁸²⁸ Zehebi, onun meçhul birinden rivayet ettiğini belirterek, Muaviye b. Salih'in onda teferrüd ettiğini bildirdi.⁸²⁹

57) Sadaka b. Yesar El-Cezeri (ö.h. I. asrın sonları)

Kimliği: Künyesine rastlayamadığımız bu zatın ismi Sadaka b. Yesar el-Cezeri el-Harrani'dir. Mekke'de ikamet etmiştir.⁸³⁰

İlmi Şahsiyeti: Abdullah b. Ahmed, onun sikalardan olduğunu bize

⁸²⁰ İbn Hacer, *Tehzib*, II, 184; Zehebi, *Mizan*, IV, 364/9463

⁸²¹ İbn Hacer, *Tehzib*, II, 184

⁸²² İbn Hacer, *Tehzib*, II, 184; İbn Adiy, *el-Kamil*, III, 222

⁸²³ İbn Hıbban, *Mecruhin* III, 110/111

⁸²⁴ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, IV, 293

⁸²⁵ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, IV, 293

⁸²⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 427/1881; Zehebi, *Mizan*, IV, 508/10033

⁸²⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 427/1881

⁸²⁸ İbn Hıbban, *es-Sikat*, IV, 378

⁸²⁹ Zehebi, *Mizan*, VII, 346

⁸³⁰ İbn Hıbban, *es-Sikat*, II, 119/548; İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 174/551; Zehebi, *el-Kaşif*, II, 25; İbn Hacer, *Takrib*, I, 366; *Takrib*, IV, 419; Hakim en-Nisaburi, *Tesmiye*, I, 142/730; Darekutni, *Zikru Esmâ't-Tabiin*, II, 53 İbnu'l-İbnu'l-Kayserani, *Kitabu'l-Cem'*, I, 220

bildirmiştir.⁸³¹ Ebu Hatim, onun salih bir ravi olduğunu belirtirken, İbn Sa'd, onun az hadis rivayet eden sika bir ravi olduğunu dile getirmiştir.⁸³² İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ında zikretmiştir.⁸³³ Ahmed b. Hanbel onu sika gördü. Aynı şekilde İbn Main, Ebu Davut, İbn Sa'd, Nesai ve Ya'kub b. Süfyan onu sika olarak görmüşlerdir.⁸³⁴ Sadaka'nın taharetle ilgili varid olan hadislerini Buhari Sahih'ine almıştır.⁸³⁵

Ölümü hakkında kesin bir kayda rastlamadık, ancak İbn Sad onun Beni Abbas hilafetinden önce vefat ettiğini söylemiştir.⁸³⁶ Dolayısıyla Birinci asrın sonlarında vefat etmiş olabileceğini düşünüyoruz.(Allah'u-A'lem)

Buhari, Müslim ve Ebu Davut kitaplarında onu tahrir etmişlerdir.⁸³⁷

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla bu ravinin sika ve salih olduğuna dair Cerh-ta'dil âlimleri ittifak etmişlerdir.

58) Yunus b. Râşid El-Cezerî El-Harrani (ö. h.I. asrın sonları)

Kimliği: Künyesi *Ebû İshak*⁸³⁸ olan Yunus b. Râşid'in ikamet yeri el- Cezire bölgesidir. İbn Hacer⁸³⁹ ve Zehebî onun Harran kadısı olduğunu söylemişlerdir.⁸⁴⁰ Sekizinci tabakadandır.⁸⁴¹

Hocaları: Husayf b.Abdurrahman el-Harrani, Abdulkerim b. Mâlik el-Cezeri, Ali b. Bezime el-Harrani, Muhammed b. Amr b. Alkame b. Vakkas el-Leysi, Yahya b. Said el-Ensari el-Harrânî, Ubeydillah b. Ömer el-Umrî, Avn b. Muhammed Ata b. Muslim el-Horosani, Amr b. Ebi İsmail es-Sülemi, Avn b. Muhammed b. Hanefiye,⁸⁴²

Talebeleri: Said b. Hafs en-Nufeylî, Osman b. Abdurrahman et-Tarâifî, Ebû Ca'fer Abdullah b. Muhammed en-Nufeylî.⁸⁴³

⁸³¹ Hakim en-Nisaburi, *Tesmiye*, I, 142

⁸³² İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 174/551; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 25; İbn Hacer, *Takrib*, I, 366; *Tehzib*, IV, 419

⁸³³ İbn Hıbban, *es- Sikat*, II, 119/548

⁸³⁴ İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 174/551; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 25; İbn Hacer, *Tehzib*, IV, 419; Hakim en-Nisaburi, *Tesmiye*, I, 142

⁸³⁵ İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 174

⁸³⁶ İbn Hacer, *Takrib*, I, 366; *Tehzib*, IV, 419; Darekutni, *Zikru Esmâ't-Tabiin*, II, 53

⁸³⁷ İbn Şahin, *et-Tarihu Esmâ's-Sikat*, I, 174

⁸³⁸ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXXII, 507/7175; İbn Hacer, *Tehzib*, XI, 439/749

⁸³⁹ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 449/5356

⁸⁴⁰ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXXII, 507; Zehebi, *Mizan*, IV, 481; İbn Hacer, *Tehzib*, XI, 439/749; *Takrib*, I, 613/7904; *Lisanü'l- Mizan*, VII, 449/5356

⁸⁴¹ İbn Hacer, *Takrib*, I, 613/7904

⁸⁴² Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXXII, 508; İbn Hacer, *Tehzib*, XI, 439/749

⁸⁴³ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXXII, 507; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 449/5356

İlmi Şahsiyeti: Ebu Zur'a, Yunus b. Râşid'in rivayetlerinde *bir sakınca olmadığı* belirtmiştir.⁸⁴⁴ Ebû Hatim, Yunus b. Râşid'in Âbbâd b. Beşir'den daha sağlam olduğunu ve *hadisinin yazılabileceğini* ifade etmiştir.⁸⁴⁵ İbn Hibbân onu *es-Sikât'ta* zikretmiştir.⁸⁴⁶ İbn Hacer onun saduk biri olduğunu belirtmiştir.⁸⁴⁷ Buhâri, onun *mürchie*⁸⁴⁸ olduğunu, Nesâî ve Ahmed b. Şuayb ise onun, Mürchie mezhebi lehinde propaganda yaptığını bildirmişlerdir.⁸⁴⁹

Ölüm tarihiyle ilgili bir kayda rastlayamadık.

Kütübi Sitte'den Ebû Dâvûd'da rivayeti bulunmaktadır.⁸⁵⁰

Görüldüğü üzere Yunus b. Raşid saduk, hadisi yazılabilir, rivayetlerinde sakınca olmayan biri olarak tanınmaktadır.

59) Muhammed b. Abdülkerim El-Harrani (11.tabakadan)

Kimliği: Tam ismi Muhammed b. Abdülkerim b. Muhammed el-Amiri el-Harrani'dir.⁸⁵¹ Onbirinci tabakadandır.⁸⁵²

Hocaları: Osman b. Amr b. Sac el-Harrani.⁸⁵³

Talebeleri: Nesai.⁸⁵⁴

İlmi Şahsiyeti: İbn Hacer eserinde ona saduk olarak nitelemiştir.⁸⁵⁵

60) Abdullah b. Mervan El-Harrani (ö.h. III. Asır)

Kimliği: Künyesi *Ebu Şeyh*⁸⁵⁶ olan bu ravi Bağdat'ta ikamet etmiştir.⁸⁵⁷

Hocaları: Züheyr b. Muaviye, Musa b. A'yan el-Harrani, Nısf b. Yunus,

⁸⁴⁴ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXXII, 508; İbn Hacer, *Tehzib*, XI, 439/749

⁸⁴⁵ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXXII, 508; İbn Hacer, *Tehzib*, XI, 439

⁸⁴⁶ İbn Hibban, *es-Sikat*, IX, 289; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXXII, 507; İbn Hacer, *Tehzib*, XI, 439/749

⁸⁴⁷ İbn Hacer, *Takrib*, I, 613/7904

⁸⁴⁸ İbn Hacer, *Takrib*, I, 613/7904; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VIII, 412/3527

⁸⁴⁹ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VIII, 412/3527; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve Ta'dil*, IX, 239; İbn Hacer, *Tehzib*, XI, 439/749; *Takrib*, I, 613/7904

⁸⁵⁰ Dilek, a.g.m, s. 112; Ebu Davud, *Melahim*, 17; Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, XXXII, 507

⁸⁵¹ Zehebi, *el-Kaşif*, II, 196/5013; İbn Hacer, *Takrib*, I, 493

⁸⁵² İbn Hacer, *Takrib*, I, 493

⁸⁵³ Zehebi, *el-Kaşif*, II, 196

⁸⁵⁴ Zehebi, *el-Kaşif*, II, 196

⁸⁵⁵ İbn Hacer, *Takrib*, I, 493

⁸⁵⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 166/767; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII, 345/13799; Zehebi, *el-Muktena*, I, 369/3101; İbn Hacer, *Lisanü'l-Mizan*, VII, 64/604; Hatip Bağdadî, *et-Tarihu'l-Bağdat*, X, 151/5302

⁸⁵⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 166/767; Hatip Bağdadî, *et-Tarihu'l-Bağdat*, X, 151/5302

Muhammed b. Seleme.⁸⁵⁸

Talebeleri: İbrahim b. Heysem, Hüseyin b. Mansur, Ravh b. Ferec el-Bezzar, Cafer b. Muhammed b. Şakir es-Saniğ, Muhammed b. İsrail el-Cevheri, İshak b. Hasen el-Harbi.⁸⁵⁹

İlmi Şahsiyeti: İbn Hıbban onu *es-Sikat* adlı eserinde zikrederek, rivayetlerine itibar edilebileceğini ifade etmiştir.⁸⁶⁰ Ebu Hatim onun sika olduğunu belirterek, 213 yılında Bağdat'ta ilk seferinde iken kendisinden hadis yazdığını dile getirmiştir.⁸⁶¹

Ölüm tarihi için bir kayda rastlayamadık. Ancak Ebu Hatim ondan 213 te yazdığına göre vefatı için üçüncü asır dememiz'in daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

İbn Hıbban ve Ebu Hatim'in yorumlarına dayanarak bu ravinin sika bir ravi olduğunu söyleyebiliriz.

61) Said b. Abdülmelik El-Harrani (ö. h. III. Asır)

Kimliği: Tam ismi Said b. Abdülmelik b. Vakıd el-Harrani ⁸⁶²olan bu ravi Ahmed b. Abdülmelik el-Harrani'nin kardeşidir.⁸⁶³

Hocaları: Ebi Melih er-Rakki, İbn Uyeyne, Muhammed b. Seleme.⁸⁶⁴

Talebeleri: Muhammed b. Yahya ez-Zühli⁸⁶⁵

İlmi Şahsiyeti: Ebu Hatim er-Razi, onun mevzu rivayetlerle alakalı konuşurken onu gördüğünü ifade etmiştir.⁸⁶⁶ İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ında zikrederek zayıf olduğunu bildirmiştir.⁸⁶⁷ Zehebi de onun mevzu ve zayıf rivayetleri naklettiğini belirtmiştir.⁸⁶⁸

Elde ettiğimiz bilgiler onun zayıf olduğunu göstermektedir.

⁸⁵⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 166/767; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 345/13799; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l-Bağdat*, X, 151/5302; Zehebi, *el-Muktena*, I, 369/3101

⁸⁵⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 166; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 345; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l-Bağdat*, X, 151; İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 166

⁸⁶⁰ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 345

⁸⁶¹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 166; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l-Bağdat*, X, 151

⁸⁶² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 45; İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 267/13373; Zehebi, *Mizan*, III, 218/3236; *el-Muğni*, I, 263/2428; İbn Cevzi, *ed-Duafa ve'l-Metrukin*, I, 323/1420; Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 192/310

⁸⁶³ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 267

⁸⁶⁴ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 267; Zehebi, *el-Muğni*, I, 263; *Mizan*, III, 218

⁸⁶⁵ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 267

⁸⁶⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 45; Zehebi, *el-Muğni*, I, 263/2428; İbn Cevzi, *ed-Duafa ve'l-Metrukin*, I, 323/1420; Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 192/310

⁸⁶⁷ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 267

⁸⁶⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 45; Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 192/310

62) Cervele b. Ceyfel El-Harrani (ö. h. III. Asır)

Kimliği: Künyesi *ebu Tevbe en-Nemiri el-Harrani*'dir.⁸⁶⁹

Hocaları: Nadr b. Arabî, Huleyd b. Da'lec, İbn Lehia, Sera b. Yahya, Nısf b. Sinan, Attab b. Beşir.⁸⁷⁰

Talebeleri: Bakiyye, Muafi b. Süleyman, İsmail b. Muhammed et-Talhi, Cünade b. Muhammed, Süleyman b. Abdurrahman b. Şurahbil.⁸⁷¹

İlmi Şahsiyeti: Ebu Hatim onun için rivayetlerinde sakınca bulunmayan (La be's bihi) ifadesini kullanmıştır.⁸⁷² Zehebi, onun saduk olduğunu belirtmiştir.⁸⁷³ Ebu Zura' ise onun saduk ve rivayetlerinde sakınca olmayan biri olduğunu vurgulamıştır.⁸⁷⁴ İbn Medeni de onun münker rivayetler aldığını iddia etmiştir.⁸⁷⁵

Zikri geçtiği üzere bu ravi münker rivayetlerle itham edilmekle birlikte, saduk ve rivayetlerinde sakınca olmayan bir ravi olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

63) Sa'd b. Ubeyd El-Harrani (ö.h. III. Asır)

Kimliği: Künyesi *Ebu Said* ya da *Ebu Muhammed el-Harrani* olan bu zatın tam ismi Sa'd b. Ubeyd el-Beceli Ebu Muhammed el-Harrani'dir.⁸⁷⁶ Onuncu tabakanın büyüklerindendir.⁸⁷⁷

Hocaları: Züheyr b. Muaviye, musa b. A'yan el-Harrani.⁸⁷⁸

Talebeleri: Cafer b. Musafir, ed-Darimi.⁸⁷⁹

İlmi Şahsiyeti: İbn Hacer et-Takrib adlı eserinde onu zikrederek rivayeti makbul bir ravi olduğunu ifade etmiştir.⁸⁸⁰ Zehebi de el-Kaşif adlı eserinde ondan

⁸⁶⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II, 551/2289; Zehebi, *el- Muğni*, I, 129/1110; *Mizan*, II, 116/1459

⁸⁷⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II, 551/2289; Zehebi, *el- Muğni*, I, 129/1110; *Mizan*, II, 116; Sabuni, *Tekmiletu'l-İkmal*, II, 316/1677

⁸⁷¹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II, 551; Sabuni, *Tekmiletu'l-İkmal*, II, 316

⁸⁷² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II, 551

⁸⁷³ Zehebi, *el- Muğni*, I, 129; *Mizan*, II, 116

⁸⁷⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II, 551

⁸⁷⁵ Zehebi, *Mizan*, II, 116;

⁸⁷⁶ İbn Hacer, *Takrib*, I, 271/2842; Zehebi, *el- Kaşif*, I, 493/2323

⁸⁷⁷ İbn Hacer, *Takrib*, I, 271

⁸⁷⁸ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 493/2323

⁸⁷⁹ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 493

⁸⁸⁰ İbn Hacer, *Takrib*, I, 271

bahsetmiştir.⁸⁸¹

Görüldüğü üzere bu ravi rivayetleri makbul olarak değerlendirilmiştir.

64) Ubeydullah b. Yezid El-Harrani (ö.h. III. Asır)

Kimliği: Künyesine ulaşamadığımız bu zatın tam ismi Ubeydullah b. Yezid b. İbrahim el-Harrani el-Kurduvani'dir. Muhammed b. Ubeydullah'ın babası olduğu nakledilmektedir.⁸⁸²

Hocaları: Hudeyc b. Muaviye el-Cufi, Hammad b. Şuayb el-Himmani, Huleyd b. Da'lec, Sabık b. Ubeydullah er-Rakki el-Berberi, Süleyman b. Ebi Davut el-Harrani, Ubeydullah b. Cabir, Ubeydullah b. Amr er-Rakki, Ebi Sac Osman b. Amr b. Sac, Muhammed b. Abdullah el-Ammi, Makil b. Ubeydullah el-Cezeri, Velid b. Amr b. Sac.⁸⁸³

Talebeleri: Oğlu Muhammed b. Ubeydullah el-Kurduvani.⁸⁸⁴

İlmi Şahsiyeti: Zehebi onu tanımadığını ifade ederken⁸⁸⁵ İbn Hacer ise onun meçhul bir ravi olduğunu belirtmiştir.⁸⁸⁶

Nesai de bu ravinin rivayetleri bulunmaktadır.⁸⁸⁷

65) Katade b. Fudayl b. Abdullah El-Cezeri Er-Ruhavi (ö.h. III. Asır)

Kimliği: Künyesi *Ebu Hümejd el-Ruhavi* olan bu zatın ismi Katade b. Fudayl b. Katade b. Abdullah b. A'yaş el-Harrani'dir.⁸⁸⁸ Dedesi Katade sahabidir.⁸⁸⁹

Hocaları: Babası Fudayl b. A'yaş b. Katadeel-Harşi, Süleyman el-Â'meş, Sevr b. Yezid el-Hımsi, Hişam b. el-Ğazi el-Çerşi, Ebu Hadr b. Abdulmelik, ebu'l-Hüseyn

⁸⁸¹ Zehebi, *el- Kaşif*, I, 493

⁸⁸² Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VI, 176/3695; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 3647; *Mizan*, III, 5406; İbn Hacer, *Tehzib*, III, 22; İbn Hacer, *Takrib*, I, 540; Hazreci, *Hülasa*, II, 6411

⁸⁸³ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VI, 176/3695; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 3647; İbn Hacer, *Takrib*, I, 540; Hazreci, *Hülasa*, II, 6411

⁸⁸⁴ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VI, 176/3695; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 3647; İbn Hacer, *Takrib*, I, 540; *Tehzib*, III, 22

⁸⁸⁵ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VI, 176; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 3647

⁸⁸⁶ İbn Hacer, *Tehzib*, III, 22

⁸⁸⁷ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, VI, 176

⁸⁸⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII,135; İbn Hacer, *Tehzib*, IV, 81-82/139; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, IV,120/1799

⁸⁸⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII,135; İbn Hacer, *Tehzib*, IV, 81-82/139

İbrahim b. Ebi Ablete el-Ukayli, Bukeyr b. Feyruz, Bahira.⁸⁹⁰

Talebeleri: İbrahim b. Musa er-Razi, Ebu'l-Hasen Ali b. Bahr b. Beri el-Havzi, Ahmed b. Abdulmelik b. Vakid el-Harrani, Zubeyr b. Muhammed b. Zubeyr er-Ruhavi, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Süleyman er-Ruhavi,⁸⁹¹

İlmi Şahsiyeti: Ebu Hatim onun için şeyh ifadesini kullanmıştır.⁸⁹² İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ında zikrederek sika olduğunu belirtmiştir.⁸⁹³ İbn Hacer aynı şekilde onun sika olduğunu belirtmiştir.⁸⁹⁴

66) İshak b. İbrahim El-Menceneki El-Harrani (304/916)

Kimliği: Künyesi el-Menceneki olan bu zatın tam ismi, İshak b. İbrahim b. Yunus Ebu Ya'kub el-Bağdadi el-Menceneki el-Harrani el-Varrak'tır. Memleketi Harran'da 210 tarihinde dünyaya gelmiştir.⁸⁹⁵

Hocaları: Muhammed b. Bakkar er-Rayyan, Abdila'la b. Hammad en- Nersi, Davud b. Rüseyd, Ebu İbrahim et-Tercumani, Suveyd b. Sa'id, Muhammed b. Abdulmelik b. Ebi's-Şevarih, Kesir b. Adıyy, Amr b. Osman, Ahmed b. Meni', Abdullah b. Muti', İbn Ebi Ömer el-Adeni.

Talebeleri: Nesa'i, Cafer el-Huldi, Ebu Sa'id b. Yunus, Muhammed b. Ali et-Tenisi en-Nakkaş, İbn Adıyy, et-Teberani, el-Hasan b. Reşik, el-Hasan b. Hıdır es-Suyuti, Ahmed b. Muhammed el-Ayyaş.⁸⁹⁶

İlmi Şahsiyeti: Zehebi, onun sika olduğunu ifade ederken,⁸⁹⁷ aynı şekilde Hatip ve İbn İmad da onun imam, hadisçi, sika ve âlim bir zat olduğunu dile getirmişlerdir.⁸⁹⁸ İbn Adıyy ve Nesai ve Darekutni de onun sika ve sahih bir şeyh olduğunu ifade etmişlerdir.⁸⁹⁹

El-Menceneki'nin, 304 yılı Cemadilahir ayında, Mısır'da vefat ettiği nakledilmektedir.

⁸⁹⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 185; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VII, 187; İbn Hacer, *Tehzib*, VIII, 356-357/636; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 445; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, IV, 120

⁸⁹¹ İbn Hacer, *Tehzib*, VII, 135; *Takrib*, II, 32; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, IV, 120

⁸⁹² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VII, 135

⁸⁹³ İbn Hıbban, *es-Sikat*, IX, 22; İbn Hacer, *Tehzib*, VIII, 357/636

⁸⁹⁴ İbn Hacer, *Tehzib*, VIII, 357; İbn Hacer, *Takrib*, II, 32

⁸⁹⁵ Zehebi, *el- İber*, II, 127; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l-Bağdat*, VI, 385

⁸⁹⁶ Zehebi, *el- İber*, II, 127; İbn İmad, *Şezerat*, II, 243; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l-Bağdat*, VI, 385

⁸⁹⁷ Zehebi, *el- İber*, II, 127

⁸⁹⁸ İbn İmad, *Şezerat*, II, 243;

⁸⁹⁹ Zehebi, *el- İber*, II, 127; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l-Bağdat*, VI, 385

Bu ravinin Nesai’de rivayetleri bulunmaktadır.⁹⁰⁰

Görüldüğü üzere bu ravi Cerh âlimlerince sika, sahih ve şeyh olarak kabul edilmiştir.

67) Ebu Arube El-Harrani (ö. 316/928)

Kimliği: Asıl ismi Hüseyin b. Muhammed b. Ebi Ma’ser Mevdud es-Sulemi el-Cezeri el-Harrani olan bu zatın künyesi *Ebu Arube*’dir.⁹⁰¹ Rical Tarihi (Tasnifler)’nin sahibi⁹⁰² olan bu zat “*Tarihu’l-Cezeriyyin ve el-Muntaki Min Kitabi’t-Tabakat*” adlı eserlerin sahibidir.⁹⁰³ Harran’ın müftüsü ve en ünlü muhadislerindendir.⁹⁰⁴ 220 yılında Harran’da dünyaya gelmiştir.⁹⁰⁵ Ünlü bir Rical alimi’dir.⁹⁰⁶

Hocaları: Mahled b. Malik es-Selemsini, Muhammed b. Haris er-Rakki, Muhammed b. Vehb b. Ebi Kerime, İsmail b. Musa el-Fezari, Abdülcebbar b. Alai, Müseyyeb b. Vadih, Ahmed b. Bekkar b. Ebi Meymune, Muhammed b. Said b. Hammad el-Ensari, Ebu Yusuf Muhammed b. Ahmed es-Saydelani, Muhammed b. Zunbur el-Mekki, Eyyüb b. Muhammed el-Vezzan, Amr b. Osman el-Hımsi, Kesir b. Ubeyd, Ebu Nuaym Ubeyd b. Hişam el-Halebi, Muallal b. Nufeyl en-Nehdi(Züheyr b. Muaviye’nin sahibi), Muhammed b. Beşşar, Abdülvehhab b. Dehhak, Muhammed b. Musaffa el-Hımsi, bunların dışında Cezireliler, Şamlılar, Hicazlılar ve Iraklılar.⁹⁰⁷

Talebeleri: Ebu Hatim b. Hıbban, Ebu Ahmed b. Adıyy, Ebul Hüseyin Muhammed b. Muzaffer, Kadı Ebu Bekir el-Ebrehi, Ömer b. Ali el-Kattan, Ebu Ahmed el-Hakim, Ebu Müslim Abdurrahman b. Muhammed b. Mehran, Ahmed b. Muhammed b. Cerrah el-Mısri, İbn Nehhas, Ebu Bekir b. el-Makri, Ebu’l-Hasen Ali b. Hasen b. Allan el-Harrani, Ebu Ali Said b. Osman, Ebu Bekir Ahmed b. Muhammed b. es-Sunni, Ebu Şeyh b. Hayan, Ebu Hasen Muhammed b. Huseyn el-Aburi, Muhammed b. Cafer

⁹⁰⁰ Zehebi, *el- İber*, II, 127; İbn İmad, *Şezerat*, II, 243; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu’l-Bağdat*, VI, 385

⁹⁰¹ Zehebi, en- *Nübelâ*, XIV, 510/285; Zehebi, *Tezkira*, II, 774/770; Katip Çelebi, *Keşfu’z-Zunun*, 163; Ömer Rıza Kehhale, Mu’cemu’l-Müellifin, IV, 60/273; Sem’ani, *el-Ensab*, II, 195, Harran md., II, 248 Cezire md.; Suyuti, *Tabakatü’l- Huffaz*, I, 327/741; Ahmed Hakim, *Kitabu’l-Esami ve’l-Küna*, I, 106/42; İbn İmad, *Şezerat*, I, 279; İbn Nedim, *el- Fihrist*, s. 320-321

⁹⁰² Zehebi, *Tezkira*, II, 774/770; en- *Nübelâ*, XIV, 510/285; Sem’ani, *el-Ensab*, II, 248; Suyuti, *Tabakatü’l- Huffaz*, I, 327

⁹⁰³ Kehhale, Mu’cemu’l-Müellifin, IV, 60

⁹⁰⁴ Zehebi, en- *Nübelâ*, XIV, 510; İbn İmad, *Şezerat*, I, 279; Suyuti, *Tabakatü’l- Huffaz*, I, 327

⁹⁰⁵ Zehebi, en- *Nübelâ*, XIV, 510; Kehhale, Mu’cemu’l-Müellifin, IV, 60

⁹⁰⁶ İbn İmad, *Şezerat*, I, 279;

⁹⁰⁷ Zehebi, en- *Nübelâ*, XIV, 510; *Tezkira*, II, 774; İbn İmad, *Şezerat*, I, 279

el-Bağdadi, Ğunder el-Verrak, Ebu'l-Feth Muhammed b. Huseyn b. Buride el-Ezdi ve diğeri.⁹⁰⁸

İlmi Şahsiyeti: İbn Adiyy, onun Harran'ın müftüsü ve muhaddisi olup, hadisleri ricalleriyle beraber çok iyi bilen biri olduğunu söylemiştir.⁹⁰⁹ Ahmed Hâkim, *el-Kûna* adlı eserinde Ebu Arube'nin hıfzının çok iyi olduğunu, hadis, fıkıh ve kelam'da çok marifetli olduğunu dile getirmiştir.⁹¹⁰ Zehebi onun imam, hafız ve sadık biri olduğunu vurgulamıştır.⁹¹¹ Cezire, Irak ve Şam'a seferler düzenlemiştir.⁹¹² Doktor İhsan Abbas, tahkik ve tahrir çalışmasında Harran tarihi ile ilgili üç çalışmanın kaleme alındığını ve bunlardan birisinin Ebu Arube el-Harrani'nin "*Tarihu'l-Cezeriyyin*" adlı eseri olduğunu ifade etmiştir.⁹¹³

Ebu Arube'nin 316'da vefat ettiği nakledilmektedir.⁹¹⁴

Ahmed b.Hanbel onu Müsned'inde zikretmiştir.⁹¹⁵ Ayrıca Buhari, Tirmizi, Ebu Davut da onun hadislerini kitaplarında tahrir etmişlerdir.⁹¹⁶

(68) Muhammed b. Said b. Abdurrahman El-Harrani (334/945)

Kimliği: İsmi Muhammed b. Said b. Abdurrahman⁹¹⁷ el-Harrani el-Hafız olan bu zatın künyesi *Ebu Ali*'dir.⁹¹⁸ Harran'da 253 yılında doğmuş ve ilk ilim tahsilini orada yapmıştır. Sonra Rakka'ya giderek oraya yerleşmiş ve orada ikamet etmiştir.⁹¹⁹ Hadiste Hafız olan bu zat Beni Ümeyye'nin mevlasıdır.⁹²⁰

Hocaları: Ali b. Osman en-Nüfeyli, Süleyman b. Seyf ve tabakası, Ebu Huseyn el-Meymuni, Abdülhamid b. Mustam, Ebu Abdurrahman Osman b. Abdurrahman et-

⁹⁰⁸ Zehebi, *Tezkira*, II, 774; Zehebi, en- *Nübelâ*, XIV, 511; İbn İmad, *Şezerat*, I, 279

⁹⁰⁹ Zehebi, en- *Nübelâ*, XIV, 511; Zehebi, *Tezkira*, II, 775; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 327

⁹¹⁰ Zehebi, en- *Nübelâ*, XIV, 511; *Tezkira*, II, 775; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 327

⁹¹¹ Zehebi, *Tezkira*, II, 775; en- *Nübelâ*, XIV, 511

⁹¹² İbn İmad, *Şezerat*, I, 279

⁹¹³ İhsan Abbas, *Şezarat'ü-Men Kütibe Mefkudete fi'd-Tarih*, 169

⁹¹⁴ Hacı Halife, *Keşfu'z-Zunun*, 163; Zehebi, en- *Nübelâ*, XIV, 510; *Tezkira*, II, 776

⁹¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 171/12

⁹¹⁶ Buhari, *Vudu'*, 226; Tirmizi, *Vudu'*, 44; Ebu Davud, *Vudu'*, 116

⁹¹⁷ Zehebi, en- *Nübelâ*, XV, 335; Zehebi, *el- İber*, II, 49; Sem'ani, *el-Ensab*, II, 195,Harran md; İbn İmad, *Şezerat*, I, 337

⁹¹⁸ Zehebi, *Tezkira*, I, 846/825; *el- Muktena*, I, 415/4436; en- *Nübelâ*, XV, 335; *el- İber*, II, 49; İbn Hacer, *Nüzhetü'l-Elbab*, II, 43/2050; İbn İmad, *Şezerat*, I, 337; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 352/794; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Kûna*, I, 179/47

⁹¹⁹ Zehebi, *el- Muktena*, I, 415; *Tezkira*, I, 846; *el- İber*, II, 49; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 352/794; İbn İmad, *Şezerat*, I, 337

⁹²⁰ İbn Hacer, *Nüzhetü'l-Elbab*, II, 43

Teraifi, Hilal b. Alai ve tabakası.⁹²¹

Talebeleri: Ebu Ahmed Muhammed b. Abdullah b. Cami' ed-Duhan, Muhammed b. Cafer Ğander el-Bağdadi, Ebu Huseyn b. Cemi', Ebu Muslim el-Katib, Ebu Naim Abdülmelik b. Muhammed b. Adıyyel-Cürcani.⁹²²

İlmi Şahsiyeti: İbn İmad, onun sika ve sabit olduğunu eserinde zikretmiştir.⁹²³ Zehebi, Haccı-İfrat ile ilgili hadisin sened zincirinde onun isminin geçtiğini bildirmektedir.⁹²⁴ İbn Hacer onun Abdullah b. İ'sun'nun babası ve Ebi Avane'nin şeyhi olduğunu dile getirmiştir.⁹²⁵

Hafız Ebu Ali el-Kuşeyri'nin 334 yılında 81 yaşlarında hadis dersleri verirken memleketi Harran'da vefat ettiği nakledilmektedir.⁹²⁶

Elde ettiğimiz bilgilerden onun sika, hadiste hafız, şeyh olduğunu tesbit etmekteyiz.

69) Ali b. Hasan b. Allan El-Harrani (355/965)

Kimliği: Künyesi *Ebu'l-Hasen* olan bu ravinin tam ismi Ali b. Hasen⁹²⁷ b. Ali b. Allan b. Abdurrahman el-Harrani'dir.⁹²⁸ *Tarihu'l-Cezire* adlı eserin sahibidir.⁹²⁹ İlim talebi için uzun yolculuklar yapmıştır.⁹³⁰

Hocaları: Ebu Ya'la el-Mevsili, Ebu Arube, Muhammed b. Cerir, Abdullah b. Zeydan el-Beceli, Muhammed b. Muhammed el-Bağendi, Said b. Haşim et-Taberani.⁹³¹

Talebeleri: Ebu Abdullah b. Mende, Temam er-Razi, Ahmed b. Muhammed b. İbn Hacer, *Tehzib*, el-Eşbili, Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Tubeyz, Ebu'l-Abbas

⁹²¹ Zehebi, *Tezkira*, I, 846; Zehebi, *el-İber*, II, 49; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 180/47; Suyuti, *Tabakatü'l-Huffaz*, I, 352; İbn İmad, *Şezerat*, I, 337

⁹²² Zehebi, *Tezkira*, I, 846; Suyuti, *Tabakatü'l-Huffaz*, I, 352; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, I, 180; İbn İmad, *Şezerat*, I, 337

⁹²³ İbn İmad, *Şezerat*, I, 337

⁹²⁴ Zehebi, *Tezkira*, I, 846

⁹²⁵ İbn Hacer, *Nüzhetü'l-Elbab*, II, 43

⁹²⁶ Zehebi, *Tezkira*, I, 846; Suyuti, *Tabakatü'l-Huffaz*, I, 352; İbn İmad, *Şezerat*, I, 337

⁹²⁷ Ömer Rıza Kehhale'de Hasan ismi Hüseyin olarak geçmektedir. (Mu'cemu'l-Müellifin, VI, 76)

⁹²⁸ Zehebi, *Tezkira*, IV, 924/880; en- *Nübelâ*, XVI, 21; Kettani, *Zeylu Tarihi'l-Mevludi'l-Ulema ve-Vefatihim*, 86/26; Suyuti, *Tabakatü'l-Huffaz*, I, 376/848; Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, IV, 60

⁹²⁹ Zehebi, en- *Nübelâ*, XVI, 21; *Tezkira*, IV, 924; Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, IV, 60; Suyuti, *Tabakatü'l-Huffaz*, I, 376

⁹³⁰ Zehebi, *Tezkira*, IV, 924; en- *Nübelâ*, XVI, 21

⁹³¹ Kettani, *Zeylu Tarihi'l-Mevludi'l-Ulema ve-Vefatihim*, 86/26; Zehebi, *Tezkira*, IV, 924; Zehebi, en- *Nübelâ*, XVI, 21; Suyuti, *Tabakatü'l-Huffaz*, I, 376

Muhammed b. Simsar.⁹³²

İlmi Şahsiyeti: Hafız Abdülaziz el-Kettani, onun hafız ve sika olduğunu ifade etti.⁹³³ Zehebi, onu hafız, âlim muhaddis olarak tanıttıktan sonra, Tahiyat duasındaki Teşehüt'te "abdühü verasülühü" ibaresinin geçtiği hadisin sened zincirinde İbn Allan'nın isminin geçtiğini belirtmiştir.⁹³⁴ Suyuti, onun için sika ve hafız ifadelerini kullanmıştır.⁹³⁵ İbn Asakir mescit'te su içenin anlayış ve algılayışı artar diye devam eden hadisin sened zincirinde İbn Allan'nın isminin geçtiğini belirtir.⁹³⁶

İbn Allan'ın Bayram gününde, 355 yılında vefat ettiği nakledilmektedir.⁹³⁷

70) Hammad b. Hibetullah b. Hammad El-Harrani (ö.598/1201)

Kimliği: Asıl ismi Hammad b. Hibetullah b. Hammad b. Fudayl el-Harrani olan bu ravinin künyesi *Ebu's-Sena el-Harrani*'dir.⁹³⁸ Hammad 511 yılında Rebiu'l-Evvel ayında Harran'da dünyaya gelmiştir⁹³⁹ ve 60 yıl Harran'da yaşamıştır. Ömrünün büyük bir kısmını ilim tahsili için seyahatlerle ve hadis yazmakla geçiren bu ravi Harran'a ait bir Tarih tasnif etmiştir.⁹⁴⁰ Mısır, İskenderiye, Bağdat ve Herat'taki hafızlardan hadis dersleri almıştır.⁹⁴¹

Hocaları: Bağdat'tan İsmail b. es-Semerkindi, Ebu'l-Kasım es-Semerkindi ve Ebi Bekr b. ez-Zağuni, Herat'tan Abdüsselam, Mısır'dan İbn Refae, Ebi Tahir es-Selefî.⁹⁴²

Talebeleri: Abdulkadir er-Ruhavi, Muvaffakaddin, es-Sehavi, el-Makri.⁹⁴³

İlmi Şahsiyeti: Doktor İhsan Abbas, tahkik ve tahrir çalışmasında Harran tarihi ile ilgili üç çalışmanın kaleme alındığını ve bunlardan birisinin Hammad b. Hibetullah

⁹³² Zehebi, *Tezkira*, IV, 924; en- *Nübelâ*, XVI, 21

⁹³³ Zehebi, *Tezkira*, IV, 924

⁹³⁴ Zehebi, en- *Nübelâ*, XVI, 21; *Tezkira*, IV, 924

⁹³⁵ Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 376

⁹³⁶ İbn Asakir, *et-Tarihu Dimeşk*, XII, 18

⁹³⁷ Kettani, *Zeylu Tarihi'l-Mevludi'l-Ulema ve-Vefatihim*, 86; Suyuti, *Tabakatü'l- Huffaz*, I, 376; Zehebi, *Tezkira*, IV, 924

⁹³⁸ Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, IV, 73; İhsan Abbas, a.g.e, 169; Zehebi, *el- İber*, 4/302; İbn İmad, *Şezerat*, 3/335; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, XIII, 33

⁹³⁹ İbn İmad, *Şezerat*, 3/335; Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, IV, 60

⁹⁴⁰ Zehebi, *el- İber*, 4/302; İbn İmad, *Şezerat*, 3/335; Kehhale, *Mu'cemu'l-Müellifin*, IV, 60; İhsan Abbas, *Şezarat'ü-Men Kütibe Mefkudete fi'd-Tarih*, 169

⁹⁴¹ İbn İmad, *Şezerat*, 3/335

⁹⁴² Zehebi, *el- İber*, 4/302; İbn İmad, *Şezerat*, 4/335; İhsan Abbas, a.g.e, s. 169

⁹⁴³ İbn İmad, *Şezerat*, 3/335

el-Harrani'ye ait olduğunu ifade etmiştir.⁹⁴⁴ Zehebi, onun Harran tarihinin tamamını mı yoksa bir kısmını mı yazdığı hususunda şüphe olduğunu dile getirirse de Ebu'l-Mehasin onun Harran Tarihi'ni tamamladığını ifade etmiştir.⁹⁴⁵ Zehebi onun muhaddis, hafız ve sika olduğunu belirtmiştir.⁹⁴⁶ İbn İmad da aynı şekilde onun hafız, hanbeli alimi ve büyük muhaddislerden olduğunu vurgulamıştır.⁹⁴⁷

Hammad'ın 598 yılında Zilhiccenin 12.günü yani Çarşamba günü Harran'da hayata gözlerini yumduğu nakledilmektedir.⁹⁴⁸

Netice olarak ömrünü hadis peşinde koşmak ve hadis yazmakla geçiren ve Harran tarihini yazan bu ravi sika ve hafız olarak tanıtılmıştır.

71) Muhammed b. Muhalleb El-Harrani (ö.h. III. Asır)

Kimliği: Künyesi *Ebu'l-Hasen*,⁹⁴⁹ lakabı da Ğender olan bu ravinin tam ismi Muhammed b. Muhelleb Ğander Ebu'l-Hasen el-Harrani el-Emevi'dir.⁹⁵⁰

Hocaları: Ebi Cafer en-Nüfeyli, Ebi Nuaym⁹⁵¹

Talebeleri: Cezire ehli.⁹⁵²

İlmi Şahsiyeti: İbn Adiyy Hüseyin b. Ebi Ma'ser'den naklen onun hadis uyduran biri(yede'ul-hadis) olduğunu ifade etmiştir.⁹⁵³ Ebu Arube de aynı şekilde İbn Adiy'den naklen onun hadis uydurduğunu bildirmiştir.⁹⁵⁴

Zikri geçtiği üzere bu zat hadis uyduran biri (yede'ul-hadis) olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

72) İbrahim b. Ahmed b. Abdülkerim El-Harrani (ö. h. III. asır)

Kimliği: *İbn Ebi Hümejd* olarak tanınan bu zatın tam ismi İbrahim b. Ahmed b.

⁹⁴⁴ İhsan Abbas, Şezarat'ü-Men Kütibe Mefkudete fi'd-Tarih, 169

⁹⁴⁵ Zehebi, *el- İber*, 4/302; İhsan Abbas, a.g.e, s. 169

⁹⁴⁶ Zehebi, *el- İber*, 4/302

⁹⁴⁷ İbn İmad, *Şezarat*, 3/335

⁹⁴⁸ Zehebi, *el- İber*, 4/302; Kehhale, Mu'cemu'l-Müellifin, IV, 60; İhsan Abbas,a.g.e, s. 169; İbn İmad, *Şezarat*, 4/335

⁹⁴⁹ İbn Cevzi, ed-*Duafa* ve'l-*Metrukin*, III, 103; İbn Adiy, *el-Kamil*, VI, 295/1783

⁹⁵⁰ Zehebi, *Mizan*, VI, 347/8226; İbn Adiy, *el-Kamil*, VI, 295/1783; Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 410/743

⁹⁵¹ İbn Cevzi, ed-*Duafa* ve'l-*Metrukin*, III, 103; İbn Adiy, *el-Kamil*, VI, 295; Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 410; Zehebi, *Mizan*, VI, 347

⁹⁵² İbn Hibban, es- *Sikat*, IX, 132

⁹⁵³ İbn Adiy, *el-Kamil*, VI, 295; İbn Cevzi, ed-*Duafa* ve'l-*Metrukin*, III, 103

⁹⁵⁴ Zehebi, *Mizan*, VI, 347; Ebu'l-Vefa Burhanettin Halebi, *Keşfu'l-Hasis*, s. 410

Abdülkerim el-Harrani el-Darir’dir.⁹⁵⁵

Hocaları: Abdülazim b. Hubeyb⁹⁵⁶

Talebeleri:

İlmi Şahsiyeti: Ebu Arube onun hadis uyduran biri (yedeu’l-hadis) olduğunu bildirdi.⁹⁵⁷ İbrahim b. Salim b. Eftas, onun rivayetlerinde sakınca olmadığını⁹⁵⁸ bildirse de Ebu Zura’ onun hadis uydurduğunu haber vermiştir.⁹⁵⁹ İbn Adiy ise onun için hadislerine tabi olunmaz (La yutabeu aleyhi) tabirini kullanmıştır.⁹⁶⁰

73) Abdülmelik b. Ubeydullah b. Müserreh El-Harrani (ö.h. III. Asır)

Kimliği: Halid b. Abdülmelik ve Velid b. Abdülmelik’in yeğeni⁹⁶¹ olan bu zatın künyesine ulaşamadık.

Hocaları: Hasan b. Umare, Velid b. Abdülmelik

Talebeleri: Oğlu

İlmi Şahsiyeti: İbn Hıbban onu *es-Sikat*’ında zikretmiştir.⁹⁶²

74) Velid b. Abdülmelik b. Ubeydullah b. Mesruh El-Harrani (ö.h. IV. Asır)

Kimliği: Künyesi *Ebu Vehb*⁹⁶³ olan bu ravi, Halid b. Abdülmelik’in kardeşi,⁹⁶⁴ Abdülmelik b. Ubeydullah’ın amcasıdır.⁹⁶⁵

Hocaları: Ubeydullah b. Adiy Sinan, Süleyman b. Ata, Ya’la b. Aşdak

Talebeleri: Ebu Zura’

İlmi Şahsiyeti: Ebu Hatim onun saduk olduğunu bildirmiştir.⁹⁶⁶

Ölüm tarihine ulaşamadığımız bu ravi saduk olarak değerlendirilmiştir.

⁹⁵⁵ Zehebi, *Mizan*, I, 132/23; *el- Muğni*, I, 8/20; İbn Hacer, *Lisanü’l- Mizan*, I, 28/39; İbn Adiy, *el-Kamil*, I, 271/110; İbn Cevzi, ed-*Duafa* ve’l-*Metrukin*, I, 21/19

⁹⁵⁶ Zehebi, *Mizan*, I, 132; İbn Cevzi, ed-*Duafa* ve’l-*Metrukin*, I, 21/19; İbn Adiy, *el-Kamil*, I, 271

⁹⁵⁷ Zehebi, *el- Muğni*, I, 8; İbn Adiy, *el-Kamil*, I, 271

⁹⁵⁸ İbn Adiy, *el-Kamil*, I, 271

⁹⁵⁹ İbn Cevzi, ed-*Duafa* ve’l-*Metrukin*, I, 21

⁹⁶⁰ İbn Adiy, *el-Kamil*, I, 271

⁹⁶¹ İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 226/13140

⁹⁶² İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 387-888/14022; Zehebi, *el- Muğni*, I, 38/280

⁹⁶³ İbn Ebi Hatim, *Cerh* ve’t *Ta’dil*, IX, 10/41

⁹⁶⁴ İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 226/13139

⁹⁶⁵ İbn Hıbban, *es- Sikat*, VIII, 388/14022

⁹⁶⁶ İbn Ebi Hatim, *Cerh* ve’t *Ta’dil*, IX, 10; Zehebi, *el- Muğni*, II, 141/6586.

75) Halid b. Abdülmelik b. Mesruh El-Harrani (ö.h. IV. Asır)

Kimliği: Velid b. Abdülmelik'in kardeşidir.

Hocaları: Şuyb b. İshak, Ma'kıl b. Ubeydullah Mustakim.

Talebeleri: Oğlu Ebu Bedr Ahmed b. Halid.

İlmi Şahsiyeti: İbn Hıbban onu *es-Sikat*'ında zikretmiştir.⁹⁶⁷

76) Muğire b. Sekalep El-Harrani (ö.h. IV. Asır)

Kimliği: Harran kadısı⁹⁶⁸ olan bu zatın künyesi *Ebu Bişr*'dir.⁹⁶⁹

Hocaları: İbn İshak, Vazı' b. Nafi'el-Ukayli, Ma'kal b. Ubeydullah el-Cezeri, Cafer b. Burkan⁹⁷⁰

Talebeleri: Muafi b. Süleyman, Abdürrahman b. Nafi', Ebu Muhammed el-Askeri, Ebu Hemam, Velid b. Şuca es-Sukani,⁹⁷¹

İlmi Şahsiyeti: Ebu Hatim onun salihu'l-hadis olduğunu belirtirken, Ebu Zura' onun için rivayetlerinde sakınca olmayan ravi ifadesini kullanmıştır.⁹⁷² Ancak Ebu Cafer b. Nufeyl, Ebu Arube ve Muhammed b. Yahya b. Kesir, rivayetlerini itibar edilebilir bulmamışlardır.⁹⁷³ İbn Hıbban ise onun rivayetlerinde zayıflardan rivayet ettiği için münkerlikler olduğunu dile getirmiştir.⁹⁷⁴

Görüldüğü üzere salihu'l-hadis ve rivayetlerinde sakınca bulunmayan olarak görülmesinin yanında münker ve rivayetleri itibar görülmeyen olarak da değerlendirilmiştir. (Allah-u A'lem)

77) Ahmed b. Abdurrahman b. Ukal El-Harrani (ö. h. IV. asır)

Kimliği: Bu ravinin künyesine ulaşamadık.

Hocaları: Ebu Cafer en-Nüfeyli.⁹⁷⁵

Talebeleri: İbn Adıyy, Taberani, el-Ğırmal, Ebu'l-Fevarıs.⁹⁷⁶

⁹⁶⁷ İbn Hıbban, *es-Sikat*, VIII, 226/13140

⁹⁶⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 223/1004

⁹⁶⁹ İbn Adıy, *el-Kamil*, VI, 358/1841; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, II, 280/790; İbn Cevzi, *ed-Duafa ve'l-Metrukin*, II, 134/3392

⁹⁷⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 223; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, II, 280; İbn Adıy, *el-Kamil*, VI, 358

⁹⁷¹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 223; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, II, 280

⁹⁷² İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 223

⁹⁷³ İbn Cevzi, *ed-Duafa ve'l-Metrukin*, II, 134; İbn Adıy, *el-Kamil*, VI, 358

⁹⁷⁴ İbn Adıy, *el-Kamil*, VI, 358; Ahmed Hakim, *Kitabu'l-Esami ve'l-Küna*, II, 280

⁹⁷⁵ Zehebi, *el-Muğni*, I, 46/346; Mizan, I, 257/450; İbn Hacer, *Lisanü'l-Mizan*, I, 213/659

İlmi Şahsiyeti: Ebu Arube “dininde ona güvenilmez,” dedi.⁹⁷⁷ İbn Adiyy, ayakta su içmeyi nehyetmekle ilgili hadisin senedinde onun isminin geçtiğini, bu hadiste şüphe olduğunu, çünkü Miskin b. Bekir’in Nebi’nin ayakta su içtiği ile çeliştiğini dile getirmiştir. Ayrıca Ebu Cafer en-Nüfeyl de aynı şeyi ifade etmiştir.⁹⁷⁸

78) Muhammed b. Ahmed b. Abdurrahman El-Harrani (ö. h. IV. Asır)

Kimliği: Künyesi *Ebu Bekr el-Harrani* olan bu zat ilim talebi için Bağdat’a gitmiştir.

Hocaları: Babası

Talebeleri: Ebu’l-Feth Muhammed b. Hüseyin el-Ezdi, Ebu Talip Muhammed b. Hüseyin, Ahmed b. Abdullah b. Bukeyr.

İlmi Şahsiyeti: Hatib Bağdadi, “Namaz için ikamet getirildiği zaman, farzların dışında namaz yoktur” hadisinin sened zincirinde onun isminin geçtiğini ifade etmiştir.⁹⁷⁹

VE DİĞERLERİ

79- Vehb b. Hafs b. Amr Ebu’l-Velid el-Harrani ⁹⁸⁰

80- Amr b. Hafs Ebu Bekr el-Harrani ⁹⁸¹

81- Ali b. Ahmed el-Harrani ⁹⁸²

82- Hamd b. Ebu’l-Feth Ebu Şeker el-Harrani ⁹⁸³

83- Ahmed b. Süleyman el-Ermeni el-Harrani ⁹⁸⁴

84- Velid b. Amr Visac el-Harrani ⁹⁸⁵

85- Nuam b. Sehl Ebu Evs b. Nuam el-Harrani ⁹⁸⁶

⁹⁷⁶ Zehebi, *Mizan*, I, 257

⁹⁷⁷ Zehebi, *el- Muğni*, I, 46; İbn Hacer, *Lisanü’l- Mizan*, I, 213

⁹⁷⁸ İbn Hacer, *Lisanü’l- Mizan*, I, 213

⁹⁷⁹ Hatip Bağdadi, *et-Tarihu’l-Bağdat*, I, 345/200

⁹⁸⁰ Zehebi, *el- Muktena*, II, 139/6557; *Mizan*, VII, 146/9433; İbn Hacer, *Lisanü’l- Mizan*, VI, 229; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu’l-Bağdat*, XIII, 488/7325

⁹⁸¹ İbn Hibban, *es- Sikat*, VIII, 489

⁹⁸² Zehebi, *Mizan*, V, 141/5791; İbn Hacer, *Lisanü’l- Mizan*, IV, 204/536

⁹⁸³ Sabuni, *Tekmiletü’l-İkmal*, II, 337/1724

⁹⁸⁴ Zehebi, *Mizan*, I, 239/400; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 181/579

⁹⁸⁵ İbn Hibban, *es- Sikat*, VII, 553; Zehebi, *el- Muğni*, II, 723/6875; *Mizan*, I, 135/9399
; İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 224

- 86- Abdülkadir b. Abdullah el-Fehmi er-Ruhavi el-Harrani ⁹⁸⁷
- 87- Cerrah b. Minhal Ebu Atuf el-Harrani ⁹⁸⁸
- 88- Ali b. Ahmed Ebu'l-Hasen el-Harrani ⁹⁸⁹
- 89- Mansur b. İsmail el-Harrani ⁹⁹⁰
- 90- Muhammed b. Haris b. Muhammed el-Harrani ⁹⁹¹
- 91- Abdullah b. Muhammed b. Şuca' el-Harrani ⁹⁹²
- 92- Ahmed b. Abdullah b. Meysere Ebu Meysere el-Harrani ⁹⁹³
- 93- Osman b. Amr b. Sac el-Harrani ⁹⁹⁴
- 94- Ya'la b. Aşdek Ebu'l-Heysem el-Cezeri el-Harrani ⁹⁹⁵
- 95- Abbas b. Hasen el-Harrani ⁹⁹⁶
- 96- Ali b. Muhammed Ebu'l-Kasım eş-Şerif ez-Zeydi el-Harrani ⁹⁹⁷
- 97- Yahya b. Havşeb el-Esedi el-Harrani ⁹⁹⁸
- 98- Muhammed b. Muğire b. Abdurrahman el-Harrani ⁹⁹⁹
- 99- Mansur b. Sukayr el-Cezeri el-Harrani ¹⁰⁰⁰
- 100- Nuh b. Kays b. Rebah Ebu Ravh el-Harrani ¹⁰⁰¹
- 101- Turayf b. Zeyd el-Harrani ¹⁰⁰²
- 102- Yusuf b. Yakub Ebu İmran el-Harrani ¹⁰⁰³
- 103- Yahya b. Ubeydullah b. Dehhak el-Harrani ¹⁰⁰⁴
- 104- Mahled b. Malik b. Cabir el-Harrani ¹⁰⁰⁵
- 105- Naşib b. Hilal b. Nasr b. Naşib el-Harrani ¹⁰⁰⁶

⁹⁸⁶ İbn Hibban, es- *Sikat*, IX, 221/13; Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VIII, 138/2478

⁹⁸⁷ Zehebi, *en-Nübelâ*, XIII, 133-134; Ebu İshak, *Maksidu'l-Erşed*, II, 157/639

⁹⁸⁸ İbn Adiy, *el-Kamil*, II, 160/350

⁹⁸⁹ Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l-Bağdat*, XI, 321/6133

⁹⁹⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 170/755; Ukayli, ed-*Duafa*, IV, 192/1769

⁹⁹¹ İbn Hibban, es- *Sikat*, IX, 101

⁹⁹² İbn Hibban, es- *Sikat*, VIII, 349/13818

⁹⁹³ İbn Adiy, *el-Kamil*, I, 176/16

⁹⁹⁴ İbn Hibban, es- *Sikat*, VIII, 449/14367; Hatip Bağdadi, *et-Tarihu'l-Bağdat*, XI, 292/6064

⁹⁹⁵ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VI, 312/1125

⁹⁹⁶ Zehebi, *el- Muğni*, I, 329/3072; İbn Adiy, *el-Kamil*, V, 5/1185

⁹⁹⁷ Zehebi, *el- Muğni*, II, 454; Ebu'l-Vefa, *Keşfu'l-Hasis*, s. 190/526; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, IV, 259/714

⁹⁹⁸ Zehebi, *el- Muğni*, II, 133/6953; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VI, 250/885

⁹⁹⁹ İbn Hibban, es- *Sikat*, IX, 150; Zehebi, *el- Kaşif*, II, 287

¹⁰⁰⁰ Ukayli, ed-*Duafa*, IV, 192/1770

¹⁰⁰¹ İbn Hibban, es- *Sikat*, IX, 210

¹⁰⁰² Ukayli, ed-*Duafa*, II, 230/778

¹⁰⁰³ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VI, 330

¹⁰⁰⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IX, 164/681; İbn Adiy, *el-Kamil*, VII, 250/2151; Ebu'l-Mehasin, *Kitabu Bahri'd-Demri*, I, 463/1148

¹⁰⁰⁵ İbn Hacer, *Takrib*, I, 524/6539

- 106- Abdülğaffar b. Hakem el-Harrani ¹⁰⁰⁷
- 107- Muhammed b. Esed b. Ebi'l-Haris ¹⁰⁰⁸
- 108- Muafi b. Süleyman el-Harrani ¹⁰⁰⁹
- 109- Ravh Abdülvahid el-Harrani ¹⁰¹⁰
- 110- Ahmed b. Yusuf b. Yezid b. Yezid b. İbrahim Ebu'l-Hasen el-Harrani ¹⁰¹¹
- 111- Hattab b. Seyar el-Harrani ¹⁰¹²
- 112- Esved b. Halef el-Harrani ¹⁰¹³
- 113- Esed b. İbrahim b. Kuleyb es-Sulemi el-Harrani ¹⁰¹⁴
- 114- İdris b. Yunus b. Sinan Ebu Hamza el-Feraî el-Harrani ¹⁰¹⁵
- 115- Abdülkadir b. Muhammed b. Hatâre el-Harrani ¹⁰¹⁶
- 116- Ahmed b. Ubeyd b. el-Esbağ el-Cezeri el-Harrani ¹⁰¹⁷
- 117- Muhammed b. Osman el-Harrani ¹⁰¹⁸
- 118- Hasen b. Seyyare Ebu Ali el-Harrani ¹⁰¹⁹
- 119- Muhammed b. İ'sun el-Harrani ¹⁰²⁰
- 120- Ahmed b. Said el-Harrani ¹⁰²¹
- 121- Muhammed b. Ebi'l-Berekat b. Muhammed b. Ebi'l-Kasım el-Harrani ¹⁰²²
- 122- Muhammed b. Hişam el-Harrani ¹⁰²³
- 123- Abdüsselam b. Abdülhamid el-Harrani ¹⁰²⁴
- 124- Ebu Abdullah b. Ammad b. Ebi Ya'la el-Harrani ¹⁰²⁵
- 125- Said b. Hafs b. Amr b. Nüfeyl el-Harrani ¹⁰²⁶

¹⁰⁰⁶ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VI, 144/502

¹⁰⁰⁷ İbn Hibban, es- *Sikat*, VIII, 420/14192

¹⁰⁰⁸ Hatip Bağdadî, *et-Tarihu'l-Bağdat*, II, 82/462

¹⁰⁰⁹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 400/1837

¹⁰¹⁰ İbn Hibban, es- *Sikat*, VIII, 243/13139

¹⁰¹¹ İbn Hibban, es- *Sikat*, VIII, 7/12038

¹⁰¹² İbn Hibban, es- *Sikat*, VIII, 232/13173

¹⁰¹³ Zehebi, *el- Muğni*, I, 90/744; *Mizan*, I, 419/983; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, I, 447/1393

¹⁰¹⁴ Zehebi, *Mizan*, I, 362/811; *el- Muğni*, I, 76/605; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, I, 382/1193

¹⁰¹⁵ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, I, 335/1025; Zehebi, *Mizan*, VIII, 46/160

¹⁰¹⁶ Sabuni, *Tekmiletu'l-İkmal*, II, 24/1045

¹⁰¹⁷ Sabuni, *Tekmiletu'l-İkmal*, II, 117/1248

¹⁰¹⁸ Zehebi, *Mizan*, VI, 253/7936; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, V, 278/959; İbn Cevzi, ed-*Duafa ve'l-Metrukin*, III, 84

¹⁰¹⁹ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, II, 212/941; Zehebi, *Mizan*, II, 242/1863

¹⁰²⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 53/243

¹⁰²¹ Mizzi, *Tehzib,u'l Kemal*, I, 319/42

¹⁰²² İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, V, 91/298

¹⁰²³ İbn Hibban, es- *Sikat*, IX, 8015289

¹⁰²⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 48/258

¹⁰²⁵ Sabuni, *Tekmiletu'l-İkmal*, IV, 200/4217

- 126- Abdürrahman b. Ğazvan el-Harrani ¹⁰²⁷
 127- Mahled b. Fadl el-Ezdi el-Harrani ¹⁰²⁸
 128- Amr b. Hişam Ebu Ümeyye el-Harrani ¹⁰²⁹
 129- Beşir b. Abdullah el-Harrani ¹⁰³⁰
 130- Mus'ab b. Said el-Harrani ¹⁰³¹
 131- Abdullah b. Abdülhakim el-Harrani ¹⁰³²
 132- Amr b. Saht el-Harrani ¹⁰³³
 133- Ali b. Amr b. Ali b. Hasen el-Harrani ¹⁰³⁴
 134- Cafer b. Muhammed b. Eban el-Harrani ¹⁰³⁵
 135- İbrahim b. Ahmed Ebu Humeyd el-Harrani ¹⁰³⁶
 136- Abdülaziz b. Davud el-Harrani ¹⁰³⁷
 137- Ebu'l-Fadl Halid b. Yezid el-Harrani ¹⁰³⁸
 138- İs b. Muğire et-Temimi el-Harrani ¹⁰³⁹
 139- Hasen b. amr b. Hallad el-Harrani ¹⁰⁴⁰
 140- Said b. İbrahim b. Ebi Atuf el-Harrani ¹⁰⁴¹
 141- Ahmed b. Yezid ebu'l-Hasen el-Vartisi el-Harrani ¹⁰⁴²
 142- Ebu'l-Kasım et-Tirmizi el-Harrani ¹⁰⁴³
 143- Muhammed b. Abdülvehhab b. Mansur el-Harrani ¹⁰⁴⁴
 144- Muhammed b. Muhsin el-Harrani ¹⁰⁴⁵
 145- Muhammed b. Abdullah b. Ulase el-Harrani ¹⁰⁴⁶

¹⁰²⁶ İbn Hıbban, es- *Sikat*, VIII, 269/13386

¹⁰²⁷ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 283/3784

¹⁰²⁸ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 349/1599

¹⁰²⁹ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 90/4243; Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 85/186; Zehebi, *el- Muktena*, I, 95/505

¹⁰³⁰ Zehebi, *el- Muktena*, I, 135/966

¹⁰³¹ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 309/1428; Zehebi, *el- Muktena*, I, 221/2034; Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, I, 290/1027

¹⁰³² Zehebi, *el- Muktena*, II, 105/6131

¹⁰³³ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, IV, 230/613

¹⁰³⁴ Ebu İshak, *Maksidu'l-Erşed*, II, 242/742

¹⁰³⁵ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, II, 551/1999

¹⁰³⁶ Ebu'l-Vefa, *Keşfü'l-Hasis*, s. 34/3

¹⁰³⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, V, 381/1781

¹⁰³⁸ Zehebi, *el- Muğni*, II, 802/7665

¹⁰³⁹ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 333/4343; *Takrib*, I, 441/5329

¹⁰⁴⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, III, 26/111

¹⁰⁴¹ İbn Hıbban, es- *Sikat*, VIII, 263/13349

¹⁰⁴² Zehebi, *el- Kaşif*, I, 204/99, *el- Muktena*, I, 181/1502; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 172/2243

¹⁰⁴³ İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, VII, 95

¹⁰⁴⁴ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VIII, 12/48; Ebu İshak, *Maksidu'l-Erşed*, II, 453/998

¹⁰⁴⁵ Ukayli, ed-*Duafa*, IV, 142/1706

- 146- Sehl b. Abdülğaffar el-Kureşi el-Harrani ¹⁰⁴⁷
147- Fadl b. Ma'dan el-Harrani ¹⁰⁴⁸
148- Muhammed b. Yusuf b. Abdüllatif el-Harrani ¹⁰⁴⁹
149- Ali b. Selim Ebu Selim el-Harrani ¹⁰⁵⁰
150- Hasen b. Cafer es-Simsari el-Harrani ¹⁰⁵¹
151- Muğire b. Abdurrahman b. Avf el-Harrani ¹⁰⁵²
152- Meharik b. Meysere el-Harrani ¹⁰⁵³
153- Abdullah b. Muslim el-Harrani ¹⁰⁵⁴
154- Abdulvehhab b. Ebi Habbe el-Harrani ¹⁰⁵⁵
155- Ali b. Muhammed Ebu'l-Ksım el-Harrani ¹⁰⁵⁶
156- Ebu'l-Feth Sadaka el-Harrani ¹⁰⁵⁷
157- Hibetullah b. Nasr el-Harrani ¹⁰⁵⁸
158- Hüseyin b. Ma'şer el-Harrani ¹⁰⁵⁹
159- Muhammed b. Abdilllah el-Harrani ¹⁰⁶⁰
160- Muhammed Ebi'l-Muzaffer el-Harrani ¹⁰⁶¹

B-HARRANLI KADIN RAVİLER VE MUHADDİSLER

1) Fatıma Bint Abdirrahman El-Harraniye (ö. 312/924)

Kimliği: Künyesi *Ümmü Muhammed* olan bu hadisçi hanım zatın tam ismi Fatime bint Abdirrahman b. Abdilğaffar el-Harraniye'dir.¹⁰⁶² Ailesi Bağdat'a gittiği

¹⁰⁴⁶ Zehebi, *el- Kaşif*, II, 189/4968

¹⁰⁴⁷ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, IV, 203/876

¹⁰⁴⁸ Zehebi, *el- Muktena*, II, 89/5909; İbn Hacer, *Lisanü'l- Mizan*, IV, 450/1375

¹⁰⁴⁹ Ebu İshak, *Maksidu'l-Erşed*, II, 543/1111

¹⁰⁵⁰ İbn Ebi Hatim, *Cerh ve't Ta'dil*, VI, 188/1028

¹⁰⁵¹ Zehebi, *el- Muğni*, I, 157/1385

¹⁰⁵² Zehebi, *el- Muktena*, I, 61/120

¹⁰⁵³ Zehebi, *el- Muktena*, I, 413/4398

¹⁰⁵⁴ Zehebi, *el- Muktena*, I, 306/3051

¹⁰⁵⁵ Zehebi, *el- İber*, IV, 266; İbn İmad, *Şezerat*, IV, 293

¹⁰⁵⁶ Zehebi, *Mizan*, III, 155; *el- İber*, III, 178; İbn İmad, *Şezerat*, III, 251

¹⁰⁵⁷ Sabuni, *tekmiletu'l-İkmal*, II, 216

¹⁰⁵⁸ Kehhale, *Mü'cemü'l-Müellifin*, XIII, 145

¹⁰⁵⁹ Zehebi, *Tezkira*, II, 304; Kehhale, *Mü'cemü'l-Müellifin*, IV, 60

¹⁰⁶⁰ Kehhale, *Mü'cemü'l-Müellifin*, X, 221-222

¹⁰⁶¹ Zehebi, *el- İber*, III, 12

¹⁰⁶² Hatip *Bağdadî*, *et-Tarihu'l-Bağdat*, XIV, 441/7815; İbn Cevzi, *Safvetü's-Safve*, IV, 331/850;

sıralarda 231 yılında dünyaya geldi. Sonra babası onu Mısır'a götürdü.¹⁰⁶³

Hocaları: İlk hadis derslerini babasından almıştır.¹⁰⁶⁴

Talebeleri: Kardeşinin oğlu Abdurrahman b. Kasım b. Ebi Salih

İlmi Şahsiyeti: Âlim, ibadet, takva ve züht sahibi olduğu nakledilen bu hanım zat, seksen yıl ömür sürmüştür. Harranlı biriyle evlendikten sonra yine hadisçi olarak yetişen ve yukarda zikri geçen, Muhammed b. Ebi Salih b. Abdilğaffar b. Davut el-Harrani adında bir oğlu olmuştur.¹⁰⁶⁵ Bu hadisçi hanım 60 yılı aşkın bir süre, namazgâhında yataksız olarak yattığı ve daima yünlü elbiseler giydiği için ismi yünlü kadın (Sufiyye) olarak halk arasında yayılmıştır.¹⁰⁶⁶

Fatime'nin 312 yılında Harran'da vefat ettiği nakledilmektedir.¹⁰⁶⁷

İbadet, takva ve zühd sahibi olan bu hanım hadisçi âlim ve salih biri olarak tanınmıştır.

2) Zeynep Bint Mekki b. Ali El-Harraniye (ö. 688/1289)

Kimliği: Ümmü Ahmed künyesiyle meşhur olan bu Harranlı hadisçi hanımın tam ismi Zeynep bint Mekki b. Ali b. Kamil el-Harrani'dir. 624 yılında Harran'da dünyaya gözlerini açmıştır.¹⁰⁶⁸

Hocaları: Ebu Hafs Ömer b. Muhammed b. Tabarzed, Ebu'l-Muzaffer b. es-Sem'ani, Abdülvehhab b. Ali(icazet aldığı hoca), Zeyd b. el-Hasen, Ebu Muhammed b. Abdülaziz b. Mahmud (icazet aldığı hoca).¹⁰⁶⁹

Talebeleri: İbn Muhlid, el-Hafız el-Mizzi, Ebu Muhammed el-Birzali

İlmi Şahsiyeti: Şeyh, vakur ve heybetli bir hadisçi olduğunu İbn İmad Şezerat adlı eserinde bildirmektedir.¹⁰⁷⁰ Ahmed b. İbrahim b. Ğanim b. Vafid el-Mehdi,

Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, IV, 71

¹⁰⁶³ Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, IV, 71; Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l-Bağdat*, XIV, 441

¹⁰⁶⁴ Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l-Bağdat*, XIV, 441

¹⁰⁶⁵ Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l-Bağdat*, XIV, 441; Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, IV, 71; İbn Cevzi, *Safvetü's-Safve*, IV, 331

¹⁰⁶⁶ İbn Cevzi, *Safvetü's-Safve*, IV, 331; Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l-Bağdat*, XIV, 441

¹⁰⁶⁷ Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, IV, 71; İbn Cevzi, *Safvetü's-Safve*, IV, 331; Hatip *Bağdadi, et-Tarihu'l-Bağdat*, XIV, 441

¹⁰⁶⁸ Avcı, Necati, *Harran'ın yetiştirdiği kadın âlimler*,(makale), Harran Üniversitesinin Bilimsel Temelleri Harranlı Bilim Adamları, Erciyes Üniv. Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü, Yayın no: 18, Kayseri 1995, s. 106

İbn İmad, *Şezerat*, IV, 404; Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, II, 116

¹⁰⁶⁹ Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, II, 116

¹⁰⁷⁰ İbn İmad, *Şezerat*, IV, 404

rivayetlerini ondan nakletmiştir. Muhammed b. Ahmed eş-Şafii ise iznini aldıktan sonra ondan hadis tedvin etmiştir.¹⁰⁷¹

Ümmü Ahmed'in 688 yılında Şevval'in onikisinde Salı günü Harran'da dünyaya veda ettiği naledilmiştir.¹⁰⁷²

Ömrünü hadis rivayeti ve K.Kerim tilavetiyle geçiren bu hadisçi hanım takva ve ibadet ehli olarak tanınmıştır.

3) Hatice Bint Muhammed El-Harraniye (ö. 557)1073

Kimliği: Asıl ismi Hatice bint Muhammed b. Abdillan el-Harrani olan bu hadisçi hanım zat, Harran'da dünyaya gelmiştir.

Hocaları: Babası

İlmi Şahsiyeti: İlk tahsilini Harran'da babasından almış, babası da Terrad ez-Zeydi adlı şahıstan Ezdi'nin *Kitabu'l-Emval*'ini dinlemiş, sonra da kendini geliştirmek için Bağdat'a gitmiştir. Bu hanım hayatını hadis dersleri vererek öğrenci yetiştirmekle geçirmiştir.

Hatice 557 yılında memleketi Harran'da vefat etmiştir.

4) Sittuddar Bint Abdisselam El-Harraniye (ö. 686/1287)

Kimliği: İlk tahsilini memleketinde yapan bu hadisçi hanımın tam ismi Sittuddar bint Abdisselam b. Teymiye el-Harrani'dir.

Hocaları: Babası, Dedesi, Ebu Ruzbih, Abdüllatif b. Yusuf.

Talebeleri: Kardeşi Ebu Muhammed, Kardeşinin oğlu Ebu'l-Abbas, el-Berzali, İbn Müslim Kadi'l-Cema'a,

İlmi Şahsiyeti: İlk tahsilini önce babası, sonra da dedesi'nin yanında yapan bu hanım hadisçi kendini yetiştirip, iyi bir hadisçi olmuştur.

686 yılı Rebiu'l-evvel'in başında Dımaşk'ta vefat etmiştir.¹⁰⁷⁴

¹⁰⁷¹ Avcı, Necati, a.g.m, s. 106

¹⁰⁷² Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, II, 116; İbn İmad, *Şezerat*, IV, 404

¹⁰⁷³ Avcı, Necati, a.g.m, s. 106; Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, IV, 37

¹⁰⁷⁴ Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, II, 154; Avcı, Necati, a.g.m, s. 104

5) Esmâ Bint Abdürrahman El-Harraniye (ö. h. 706'dan sonra.)

Kimliği: Tam ismi Esmâ bint Abdürrahman ibn Abdilvahid el-Harraniye olan bu hanım hadisçi, Harran'da dünyaya gelmiştir.

Hocaları: İbrahim b. Halil el-Hıraki

Talebeleri: Muhammed el-Van'ı

İlmi Şahsiyeti: İlk derslerine memleketi Harran'da başlayan bu hanım zat, hocası İbrahim b. Halil el-Hıraki'nin yanında hadis rivayetleri dinleyerek bilgisini pekiştirdikten sonra pek çok öğrenci yetiştirmiştir.

Doğum ve ölüm tarihlerine rastlayamadığımız bu hanım zat, Vanlı Muhammed'e 706 yılında ders verdiği düşünülürse, bu tarihten sonra vefat etmiştir diyebiliriz.¹⁰⁷⁵

6) Nahve Bint Muhammed El-Harraniye (ö. 719/1319)

Kimliği: Tam İsmi Nahve bint Muhammed en-Nasibiyye el-Harraniye olan bu hadisçi hanım 634 yılında Harran'a bağlı kasabaların birinde dünyaya gelmiştir.

Hocaları: Yusuf b. Halil¹⁰⁷⁶

Talebeleri:

İlmi Şahsiyeti: İlk tahsilini memleketi Haran'da gören Nahve, başka ilim merkezlerinden Harran'a gelen, Ebu Nuaym'in Sahihu'l-Buhari üzerine çıkarttığı Müstahrec adlı eserin 9.ve 10. kısımlarını, hocası Yusuf b. Halil'den dinlemiştir. Bu Müstahrec'in rivayetini yalnızca Nahve yapmıştır.¹⁰⁷⁷

Nahve, 719 yılı Cumadi'l-Ula ayında vefat etmiştir.¹⁰⁷⁸

7) Sittinni'em Bint Ahmed El-Harrani (ö. 721/1321)1079

Kimliği: Harranlı bu hanım hadisçi 638 yılında Harran'da dünyaya gelmiştir. Diğer Harranlılar gibi ilk tahsilini memleketinde yaptıktan sonra, ilim tahsili için birçok ülkeyi gezmiş ve Bağdat'a gitmiştir.

¹⁰⁷⁵ Avcı, Necati, a.g.m, s. 101 (Kehhale, el-Alam en-Nisa, I, 57)

¹⁰⁷⁶ Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, V, 165; İbn İmad, Şezerat, VI, 52

¹⁰⁷⁷ İbn İmad, Şezerat, VI, 52; Avcı, Necati, Harran'ın yetiştirdiği kadın âlimler,(makale), s. 103; Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, V, 165

¹⁰⁷⁸ Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, V, 165

¹⁰⁷⁹ Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, II, 172

Hocaları: Ebu'l-Ğanem el-Müslim b. Ebi'l-Berekat b. ez-Zübeyr

Talebeleri: Ebu Muhammed el-Halebî, Muhammed el-Van'î.

İlmi Şahsiyeti: Kendini ilme vermiş bu kadın, Müslim b. Ebi'l-Berakat'tan Ebu Musa'nın Tesbih Hadisinin bir Cüz'ünü dinleyen bu hanım zat, Ebi'l-Berekat'tan dinlediği ve Muhammed el-Mid'in yeni yazdığı “*Kitabu't-Tashih'i'l-Hadis en-Nesih bi'l-Hicecel-Vadiha*”nın bir cüz'ünü, yukarda zikri geçen talebelerine dinletmiştir.

Bu hadis âlimi hanım, 721 yılında zilkade ayının 20'sinde Harran'da hayata veda etmiştir.

8) Zeyneb Bint Abdullah b. Abdilhalim El-Harraniyye (ö. 735/1334)

Kimliği: Tam ismi Zeyneb bint Abdullah b. Abdilhalim b. Teymiyye el-Hanbeliyye el-Harraniyye olan bu hadisçi hanım, Harran'da dünyaya gelmiştir.¹⁰⁸⁰

Hocaları: Babası, Amcaları, İbnü'n-Naccar

İlmi Şahsiyeti: İlk tahsilini Harran'da baba ve amcalarının yanında tamamlayan bu hanım zat, daha sonra Bağdat'a giderek büyük hadisçi Haccar'dan ve diğerlerinden hadis dersleri almış ve rivayet üsûlünü öğrenmiştir. Daha sonra memleketine dönerek birçok öğrenci yetiştirmiştir.

Zeyneb'in 735 tarihinde memleketi Harran'da vefat ettiği nakledilmektedir.¹⁰⁸¹

9) Âişe Bint Muhammed b. El-Müslim El-Harraniyye (ö. 736/1335)

Kimliği: 647 yılında Harran'da dünyaya gelen bu hanım zat, Mehasin'in kızkardeşidir. Geçimini daha çok terzilikten kazanıyordu.

Hocaları: İsmail el-İraki, Farah el-Kurtubi, Muhammed b. Ebi Bekir el-Belhi, el-Yeldani, Muhammed b. Abdilhadi, İbrahim b. Halil , İbn Abdiddayim¹⁰⁸²

Talebeleri: İbn Batuta, Muhammed b. El-Van'î.

İlmi Şahsiyeti: Harran'ın yetiştirdiği hadis alimlerinden olan bu hanım zat, ilk tahsilini memleketinde gördükten sonra çok sayıda hadis rivayet etmiş ve bazı kısımlarını yalnızca kendisi zikretmiştir. Tanınmış seyahatçi İbn Batuta, Şam'da iken,

¹⁰⁸⁰ İbn İmad, *Şezerat*, VI, 110

¹⁰⁸¹ Avcı, Necati, Harran'ın yetiştirdiği kadın âlimler,(makale), s. 104; İbn İmad, *Şezerat*, VI, 110; Kehhale, *Mü'cemü'l-Müellifin*, II, 74

¹⁰⁸² İbn İmad, *Şezerat*, VI, 113; Kehhale, *Mü'cemü'l-Müellifin*, V, 57

726 yılında Umeyye camiine girmiş, onun yanında kıraat okumuş ve Ayşe el-Harraniye'nin Dımaşk'ta İbn Abdiddayim'den dinlediği İbn Arefe el-Abdi'nin Cüz'ünün önemli hadislerini ondan dinlemiştir. Muhammed el-Van'i ise Ali b. Harb'ın Fevaidinin bir Cüz'ünü yine Ayşe el-Harraniyye'den dinlemiştir.¹⁰⁸³

Ünlü hadisçi olan Ayşe, 736 yılı Şevval ayında memleketi Harran'da Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.¹⁰⁸⁴

10) Fatıma Bint Ahmed b. Attaf El-Harraniyye (ö. 739/1338)1085

Kimliği: Tam ismi Fatime bint Ahmed b. Attaf b. Ahmed er-Ruhavi el-Kindi el-Harraniyye olan bu hanım hadisçi Harran'da dünyaya gelmiştir.

Hocaları: İbn Abdiddayim, İbn Nasr, Abd.

Talebeleri: Muhammed b. İbrahim

İlmi Şahsiyeti: İbn Abdiddayim ve İbn Nasr'dan icazet alan ve Abd'ten de İbn Cusa'nın cüz'ünü dinleyen bu hanım, Cassas'ın hadisinin ilk cüz'ünü öğrencisi Muhammed b. İbrahim'e dinletmiştir.

Fatime bint Ahmed'in 739 yılında Recep veya Cumadilahir ayında vefat ettiği nakledilmektedir.

11) Aişe Bint Muhammed b. Yahya El-Harraniye (ö. 743/1342)

Kimliği: Harran'a bağlı kasabalardan birinde dünyaya gelmiş olan bu hadisçi hanımın tam ismi Ayşe bint Muhammed b. Yahya b. Bedir b. Ye'iş el-el-Cezeri el-Harrani es-Salihiye'dir.

Hocaları: Fahreddin

İlmi Şahsiyeti: İyi bir hadisçi olarak yetişen bu hanım zat, ailesi ile birlikte Harran'dan ayrılarak Dımaşk'a gitmiş ve oraya yerleşmiştir.

Ayşe bint Muhammed el-Harrani 743 yılı Rabiulevvel ayında Şam'ın Salihiyye semtinde oturduğu evinde vefat etmiştir.¹⁰⁸⁶

¹⁰⁸³ Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, V, 57; Avcı, Necati, Harran'ın yetiştirdiği kadın âlimler,(makale), s. 101

¹⁰⁸⁴ İbn İmad, Şezerat, VI, 113; Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, V, 57

¹⁰⁸⁵ Avcı, Necati, Harran'ın yetiştirdiği kadın âlimler,(makale), s. 101; Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, IV, 29

¹⁰⁸⁶ Avcı, Necati, Harran'ın yetiştirdiği kadın âlimler,(makale), s. 101; Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, III,

12) Fatime Bint Ahmed b. Kasım El-Harraniyye (783/1381)

Kimliği: Tam ismi Fatime bint Ahmed b.Kasım el-Harraniyye el-Mekkiye'dir. Anne-Babası Harran'lı olan bu hadisçi hanım zatın ailesi hac için Mekke'ye gittikleri sırada 710 yılında dünyaya gelmiştir. Hac dönüşü Harran'a dönmüşler ve Fatime Harran'da yetişmiştir.¹⁰⁸⁷

Hocaları: Babası, Dedesi er-Radiy et-Tabari, Kardeşi Ahmed es-safî, el-Fahr et-Tuzeri, el'-Efîf, ed-Dellasi, Ebu Bekr ed-Deştî, el-Muta'am (Ayrıca bu zikrettiğimiz kişilerden icazet almıştır)

Talebeleri: İbn Şakir, Abdurrahman b. Ömer el-Kubabi el-Makdisi, Abdurrahim b. et-Trablusi¹⁰⁸⁸

İlmi Şahsiyeti: İlk hadis tahsilini önce babası, sonra dedesi, daha sonra da kardeşinden ve diğerlerinden alan bu hanım zat pek çok kişiden icazet almış ve pek çok kişiye de icazet vermiştir.

Fatime'nin 783 yılı Şevval ayının beşinde Medine'de vefat ettiği nakledilmektedir.¹⁰⁸⁹

13) Ayşe Bint Ahmed b. Muhammed El-Harraniyye (ö. h. 8. Asır)

Kimliği: Tam ismi Ayşe bint Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Harraniyye olan bu hanım hadisçi Haran'da dünyaya gelmiştir.

Hocaları: Birçok hadis âliminden ders almıştır.

İlmi Şahsiyeti: Harran'ın yetiştirdiği hadis âlimlerinden biri olan bu hanım zat, ilk tahsilini memleketinde yaptıktan sonra Bağdat'a gitti ve pek çok hadis âliminden ders aldı. Okuduğu eserlerden biri de Darekutni'nin Sünen'idir.

Doğum tarihi hakkında herhangi bir kayda rastlamadık. Ancak h. 8. asırda vefat ettiğini öğrenmekteyiz.¹⁰⁹⁰

¹⁰⁸⁷ Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, IV, 29

¹⁰⁸⁸ İbn İmad, Şezerat, VI, 280; Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, IV, 29

¹⁰⁸⁹ Avcı, Necati, Harran'ın yetiştirdiği kadın âlimler,(makale), s. 101; Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, IV, 29; İbn İmad, Şezerat, VI, 280

¹⁰⁹⁰ Avcı, Necati, Harran'ın yetiştirdiği kadın âlimler,(makale), s. 101; Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, III, 7

14) Lübage Bint Yahya b. Ahmed El-Harraniye (ö. 8. Asır)

Kimliği: Harran'da dünyaya gelen bu hadisçi hanımın künyesine rastlayamadık.

Hocaları: Dedesi Ahmed b. Ali el-Harrani

Talebeleri: Pek çok öğrenci yetiştiren bu hanımın talebeleri hakkında bilgiye ulaşamadık.

İlmi Şahsiyeti: İlk tahsilini Harran'da dedesinin yanında yapan bu zat, bilgisini genişletmek için diyar diyar dolaşmış, en son memleketine dönerek talebe yetiştirmeye başlamıştır.

Lübage el-Harraniye'nin doğum ve ölüm tarihlerine rastlayamadık. Ancak onun 8.asırda vefat ettiğini öğrenmekteyiz.¹⁰⁹¹

C. EKLER

a) Harran'da Vefat Eden Erkek Raviler

- 1) Ali b. Bezime el-Cezeri el-Harrani (ö.136/753)
- 2) Husayf b. Abdurrahman el-Harrânî (ö. 137/754)
- 3) İshak b. Raşid el-Cezeri el-Harrani (ö. 138/755)
- 4) Musa b. A'yan el-Harrânî (ö. 175/791)
- 5) Abdulaziz b. Yahya b. Yusuf el-Harrânî (ö. 235/849)
- 6) Muhammed b. Vehb Ebî Kerîme el-Harrani (ö. 243/857)
- 7) Muhammed b. Ma'dan b. İsa el-Harrânî (ö. 252/866)
- 8) Haşim b. Kasım el-Harrani (ö. 260/873)
- 9) Abdulhamid b. Muhammed b. Mustam el-Harrani (ö.266/879)
- 10) Muhammed b. Yahya b. Kesir el-Harrani (ö. 267/880)
- 11) Süleyman b. Seyf b. Yahya el Harrani (ö. 272/885)
- 12) Hüseyin b. Ma'ser el-Harrani (ö. 318/930)
- 13) Muhammed b. Said b. Abdurrahman el-Harrani (334/945))
- 14) Muhammed Ebi'l-Muzaffer el-Harrani (ö. 379/989)
- 15) Ali b. Muhammed Ebu'l-Ksım el-Harrani (ö. 433/1041)

¹⁰⁹¹ Kehhale, Mü'cemü'l-Müellifin, IV, 275

- 16) Muhammed b. Abdilllah el-Harrani (ö. 560/1165)
- 17) Hibetullah b. Nasr el-Harrani (ö. 580/1184)
- 18) Abdulvehhab b. Ebi Habbe el-Harrani (ö. 588/1192)
- 19) Ebu'l-Feth Sadaka el-Harrani (ö. 596/1199)
- 20) Hammad b. Hibetullah b. Hammad el-Harrani (ö.598/1201)

b) Harran'da Vefat Eden Kadın Raviler

- 1) Fatıma bint Abdırrahman el-Harraniye (ö. 312/924)
- 2) Zeynep bint Mekki b. Ali el-Harraniye (ö. 688/1289)
- 3) Hatice bint Muhammed el-Harraniye (H. 557'de hayatta idi.)
- 4) Sittinni'em bint Ahmed el-Harraniye (ö. 721/1321)
- 5) Zeynep bint Abdilllah b. Abdilhalim el-Harraniyye (ö. 735/1334)
- 6) Âyşe bint Muhammed b. el-Müslim el-Harraniyye (ö. 736/1335)

c. Harranlı Erkek Ravilerin Durum Tablosu

NO	İsim	Ölüm Tarihi	Künye	Cerh ve Ta'dil Durumu
1	Abdülkerim b. Malik el-Cezeri el-Harrani	(ö. 117/735)	Ebu Said el-Harrani	sika ve saduk
2	Zeyd b. Ebi Enise el-Cezeri el-Harrani	(ö. 125/742)	Ebu Usame	sika ve rivayetlerinde sakınca olmayan
3	Salim b. Aclan el-Harrani	(ö. 132/749)	Ebu Muhammed	sika, salih, saduk ve rivayetlerinde sakınca olmayan
4	Mervan b. Şüca' el-Harrani	(ö. 134/751)	İbn Abdilllah	sika ve saduk
5	Ali b. Bezime el-Cezeri el-Harrani	(ö.136/753)	Ebu Abdullah es-Suvai	sika, salihu'l- hadis ve rivayetlerinde sakınca olmayan
6	Husayf b. Abdırrahman el-Harrânî	(ö. 137/754)	Ebû Avn	sika, salih, fakih, abid ve şeyh
7	İshak b. Raşid el-Cezeri el-Harrani	(ö. 138/755)	Ebu Süleyman el-Harrani	sika, salihu'l-hadis ve saduk
8	Halid b. Yezid el-Harrani	(ö. 144/761)	Ebi Yezid el-Harrani	Sika
9	Ma'mer b. Raşid el-Harrani	(ö. 152/769)	Ebu Urve b. Ebu Amr	fakih ve hafız
10	Cafer b. Burkan el-Kilabi el-Harrani	(ö. 154/770)	künyesine rastlayamadık	hata yapmakla birlikte sika ve saduk
11	Ma'kıl b. Ubeydilllah el-Harranî	(ö. 166/782)	Ebû Abdilllah	sika ve salihu'l hadis
12	Nadr b. Arabi el-Harranî	(ö. 168/784)	Ebû Ravh ya da Ebû Amr	sika, sağlam, sahihu'l-hadis
13	Muhammed b. Seleme el-Harrani	(ö.171/787)	Ebu Abdullah	şeyh, saduk, sika ve faziletli

14	Musa b.A'yan el-Harranî	(ö. 175/791)	Ebu Said el-Harrani	sika, saduk ve salihu'l-hadis
15	Attab b. Beşir el-Harrani	(ö. 188/803)	Ebu'l-Hasan	sika, rivayetlerinde sakınca olmayan ravi
16	Mahled b. Yezîdel-Harrânî	(ö.193/808)	Ebu'l-Hasen, hıdaş, carut...	sika, saduk, meşhur ve şeyh
17	Miskin b. Bukir el-Harrani	(ö.198/813)	Ebu Abdurrahman	Hadis hafızı, sahibi'l-hadis, saduk
18	Osman b. Abdurrahman b. Müslim el-Harrani	(ö. 202/817)	Ebu Abdurrahman	sika, saduk, zayıflardan, meçhullerden rivayet etmiş.
19	Abdullah b. Vakîd Ebu Katade el-Harrani	(ö. 207/822)	Ebu Katade	sika, salih, yaşlı olduğu için karıştırmış, yani ihtilat
20	Hasan b. Muhammed b. A'yan el-Harrani	(ö. 210/825)	Ebu Ali	sika ve saduk
21	Eyyüb b. Halid el-Cüheni el-Harrani	(ö. 210/825)	Ebu Osman	zayıf, münker rivayetler alan
22	Süleyman b. Salim b. Ebî Dâvud el-Harrani	(ö. h. II. Asır)	Ebu Arube	zayıf, münkeru'l-hadis, zaptı gevşek
23	Muhammed b. Süleyman b. Ebî Dâvud el-Harrani	(ö.213/828)	Ebû Abdillâh	sika, saduk. babasıyla karıştırıldından münker denilmiş
24	Süleyman b. Ata el-Harrani	(ö. 213/828)	Ebu Amr	Münkeru'l-hadis
25	Ahmed b. Abdülmelik b. Vâkîd el-Harrânî	(ö.221/835)	Ebu Yahya	sika, hafız, sahibi's-sünne, saduk
26	Hıdır b.Muhammed b. Şuca el-Harrani	(ö.221/835)	Ebu Mervan	sika
27	Muhammed b .Musa b .A'yan el-Harranî	(ö.223/837)	Ebû Yahya	saduk
28	Abdulğaffar b. Davut el- Harrani	(ö. 224/838)	Ebu Salih	sika, saduk
29	Ali b. Nüfeyl el-Harrani	(ö.225/839)	Ebu Muhammed	Hadiste kendisine tabi olunmayan ravi
30	Amr b. Hâlid Ferrûh el-Harrani	(ö.229/843)	Ebul-Hasan	sika, sabit ve saduk
31	Müemmel b. Fadl İbn Umeyr el-Harrani	(ö.229/843)	Ebû Saîd	sika
32	Muhammed b. Kasım el-Harrani	(234/848)	Sahim	Saduk
33	Abdullah b. Muhammed en-Nüfeylî el-Harrani	(ö.234/848)	Ebu Ca'fer	sika, hadis hafızı, mutkin(sağlam), sahibi'l-hadis
34	Abdulaziz b. Yahya b. Yusuf el-Harrânî	(ö.235/849)	Ebu'l-Esbağ	sika, saduk
35	Kasem b. Ebi Katade el-Harrani	(ö. 237/851)	Ebu Usame	Sika
36	Muallel b. Nufeyl el- Harrani	(ö.239/853)	Ebu Ahmed	Sika
37	İsmail b. Ubeyd b. Ebî Kerîme el-Harrani	(ö. 240/854)	Ebû Ahmed	Sika
38	Muhammed b. Tufeyl el-Harrani	(ö. 240/854)	Ebu Yesir	zayıf ve kezzab (yalancı)
39	Mahled b. Hasen b. Ebi Zemil el-Harrani	(ö.241/855)	Ebu Muhammed ya da Ebu Ahmed	salih ve sika, saduk, müstakimu'l-hadis
40	Muhammed. b.Vehb. Ebî Kerîme el-Harrani	(ö. 243/857)	Ebu'l-Muâfî	sika ve saduk
41	Ahmed b. Bekkar el-Harrani	(ö. 244/858)	Ebu Abdurrahman el-Harrani	sika
42	Muhammed b. Said el-Harrani	(ö. 244/858)	Ebu İshak	rivayetlerinde sakınca olmayan ravi
43	Amr b. Hişâm b. Buzeyn el-Cezerî	(ö. 245/859)	Ebû Umeyye el-Harrânî'	Sika
44	Hasen b. Ahmed b. Ebi Şuayb el-Harrani	(ö. 250/864)	Ebi Şuayb	sika
45	Muhammed b. Ma'dan b. İsa el-	(ö. 252/866)	Ebû Abdillâh	sika

	Harrânî			
46	Muhammed b. Ma'dan el-Harrânî	(ö.260/873)	Ebu Abdullah	Sika
47	Haşim b. Kasım el-Harrani	(ö. 260/873)	Ebu Muhammed	Saduk
48	Ahmed b. Süleyman b. Abdülmelik el-Cezeri	(ö. 261/874)	Ebu Husayn er-Ruhavi el-Cezeri	sika, saduk, hafız, sahibu'l-hadis
49	Abdulhamid b. Muhammed b. Mustam	(ö. 266/879)	Ebû Ömer el-Harrani	Sika
50	Muhammed b. Yahya b. Kesir el-Harran	(ö. 267/880)	Ebû Abdillâh	sika, şeyh ve hadis tekniğinde mahir
51	Süleyman b. Seyf b. Yahya el-Harrani	(ö. 272/885)	Ebû Dâvûd	Sika
52	Abdülmelik b. Abdülhamid el-Cezeri	(ö. 274/887)	Ebu'l-Hasen el-Cezeri'	sika
53	Abdullah b. Hasen el-Harrani	(ö.290/902)	Ebu Şuayb el-Emevi	sika, saduk, me'mun ve hadis'te sağlam
54	Hattâb b. Kâsım el-Harrânî	(ö. h.II. asır)	Ebû Ömer	sika ancak ömrünün sonlarında ihtilat yapmıştır.
55	Yahya b. Ebi Enise el-Cezeri	(ö.h. II. Asır)	Ebi Enise	zayıf ve metruk
56	Ebu Tевbe	(ö. h. II. Asır)	İsmi Sadaka er-Ruhavi	Sika
57	Sadaka b. Yesar el-Cezeri	(ö.h. II. Asır)		sika ve salih
58	Yunus b. Râşid el-Cezerî el-Harrani	(ö.h.II. asır)	Ebû İshak	Sika
59	Muhammed b. Abdülkerim el-Harrani	11.tabakadan		Saduk
60	Abdullah b. Mervan el-Harrani	(ö.h. II. Asır)	Ebu Şeyh	sika
61	Said b. Abdülmelik el-Harrani	(ö.h. II. Asır)		Zayıf
62	Cervele b. Ceyfel el-Harrani	(ö. h. II. Asır)	ebu Tевbe en-Nemiri el-Harrani	saduk
63	Sa'd b. Ubeyd el-Harrani	(ö.h. II. Asır)	Ebu Said ya da Ebu Muhammed	Makbul
64	Ubeydullah b. Yezid el-Harrani	(ö.h. II. Asır)		Meçhul
65	Katade b. Fudayl b. Abdullah el-Cezeri er-Ruhavi	(ö.h. II. Asır)	Ebu Hümejd el-Ruhavi	sika
66	İshak b. İbrahim el-Menceneki el-Harrani	(ö. 304/916)	El-Menceneki	Sika, sahih, alim
67	Ebu Arube el-Harrani	(ö. 316/928)	Ebu Arube	Rical alimi, hafız iyi, hafız, sadık <i>Tarihu'l-Cezeriyyin ve el-Muntaki Min Kitabi't-Tabakat'</i> adlı eserlerin sahibidir
68	Muhammed b. Said b. Abdurrahman el-Harrani	(334/945))	Ebu Ali	sika, hadis'te hafız, şeyh
69	Ali b. Hasan b. Allan el-Harrani	(355/965)	Ebu'l-Hasen	sika, hafız, muhaddis
70	Hammad b. Hibetullah b. Hammad el-Harrani	(ö.598/1201)	Ebu's-Sena el-Harrani	sika ve hafız
71	Muhammed b. Muhalleb el-Harrani	(ö. h. III. Asır)	Ebu'l-Hasen	Yadau'l-hadis (hadis uyduran)
72	İbrahim b. Ahmed b. Abdülkerim el-Harrani	(ö. h. III. Asır)	Ebu Hümejd el-Harrani	Yadau'l-hadis (hadis uyduran)
73	Abdülmelik b. Ubeydullah b. Müserreh el-Harrani	(ö. h. III. Asır)		Es-Sikat'ta zikredilmiş
74	Velid b. Abdülmelik b. Ubeydullah b. Mesruh el-Harrani	(ö. h. IV. Asır)	Ebu Vehb	Saduk
75	Halid b. Abdülmelik b. Mesruh el-Harrani	(ö. h. IV. Asır)		Es-Sikat'ta zikredilmiş
76	Müğire b. Sekaleb el-Harrani	(ö. h. IV. Asır)	Ebu Bişr	Salihu'l-hadis, rivayetlerinde sakınca olmayan ravi, itibar

				edilir
77	Ahmed b. Abdurrahman b. Ukal el-Harrani	(ö. h. IV. Asır		Dininde ona güvenilmez
78	Muhammed b. Ahmed b. Abdurrahman el-Harrani	(ö. h. IV. Asır	EbuBekr el-Harrani	İtibar edilebilen bir ravi

d. Harranlı Kadın Ravilerin Durum Tablosu

No	İsim	Ölüm Tarihi	Cerh ve Ta'dil Durumu
1	Fatıma bint Abdurrahman el-Harraniye	(312/924)	Alim, takva, zühd sahibi, sufi kadın, Abdülğaffar'ın annesi
2	Zeynep bint Mekki b.Ali el-Harraniye	(688/1289)	Şeyh, vakur ve heybetli, takva ve ibadet ehli..
3	Hatice bint Muhammed el-Harraniye	(557'de hayatta idi)	Hayatını Hadis'e adanmış bir hadisçi hanım
4	Sittuddar bint Abdisselam el-Harraniye	(686-1287)	Kendisini hadiste iyi yetiştirmiş bir kadın
5	Esmâ bint Abdürrahman el-Harraniye	(706'da hayatta idi.)	Kendisini hadiste iyi yetiştirmiş olan bu hanım Muhammed Van'nin hocası
6	Nahve bint Muhammed el-Harrani ye	(719/1319)	Müstahrec'in rivayetini yapan tek kadın
7	Sittinni'em bint Ahmed el-Harraniye	(721/1321)	İlim tahsili için pek çok ülke gezmiş
8	Zeyneb bint Abdillâh b. Abdilhalim el-Harraniye	(735/1334)	Riveyet üsûlünü iyi öğrenen hadisçi bir hanımdır.
9	Ayşe bint Muhammed b. el Müslim el-Harraniye	(736/1335)	İbn Batuta'ya ders vermiş ve Muhammed el-Van'i ye hocalık etmiş bir hanımdır.
10	Fatime bint Ahmed b. Attâf el-Harraniye	(739/1338)	Üç hocadan icazet almış, Muhammed b. İbrahim'in hocası...
11	Ayşe bint Muhammed b. Yahya el-Harraniye	(743/1342)	Fahreddin'den ders alıp kendisini iyi yetiştirmiş hadisçi bir hanımdır.
12	Fatime bint Ahmed b. Kasım el-Harraniye	(783/1381)	Pek çok kişiden icazet almış ve pek çok kişiye icazet veren bu hanım zat ilim için Medine'ye gitmiş...
13	Ayşe bint Ahmed b. Muhammed el-Harrani	(ö. 8. Asır)	İlim için Bağdat'a gitmiş.
14	Lübabe bint Yahya b. Ahmed el-Harraniye	(ö. 8. Asır)	Bilgisini geliştirmek için diyar diyar gezen bu kadın, en çok memleketinde öğrenci yetiştirmiş...

SONUÇ

Tezimizde elde ettiğimiz neticeleri maddeler halinde ifade etmek istiyoruz.

1) Harran'ın Hz. İbrahim'den altı göbek önce Harran ismindeki atasının kurduğu şehir olduğu için Harran ismiyle anıldığı rivayet edilmektedir. Çünkü araştırmalarımız sonucu Hz. İbrahim'in soyunda üç Harran olduğunu görüyoruz; Büyük atası, amcası ve kardeşi... İlk dönemlerde şehirler genellikle onu kuranların adları ile adlandırılırdı. Belki de bu şehir ilk Harran'ın adını almıştır.

2) Harran, İslam tarihçilerine göre el-Cezire veya Asur ceziresi adı verilen Yukarı Mezopotamya'nın Diyar-ı Mudar kısmının çoğu zaman merkezi olmuştur. El-Cezire bölgesinin kuzey yarısı Türkiye, güney yarısı ise Suriye ve Irak toprakları içerisinde bulunmaktadır. El-Cezire, İslam'dan önce ve İslam tarihinin başlarında bu bölgeye yerleşen Arap kabilelerine göre; "Diyar-ı Mudar", "Diyar-ı Rebia", ve "Diyar-ı Bekr" olmak üzere üç tarihi bölgeye ayrılmıştır. El-Cezire'nin Diyar-ı Mudar kısmında Urfa, Harran, Rakka (Suriye), Samsat, Re'sul-ayn; Diyar-ı Rebia kısmında Musul, Nusaybin, Sincar (Irak), Dârâ, Cizre; Diyar-ı Bekr kısmında Amid, Mardin ve Hasankeyf gibi önemli merkezler yer alır.

3) Tarihte çok çeşitli medeniyetlerin beşiği olmuş bulunan Harran'ın Fırat Havzası tarihinde özel bir yeri vardır. İpek yolunu Musul ve Haleb'e bağlayan kısım ile Irak ve Suriye'yi İç Anadolu'ya bağlayan yolların kavşak noktasında bulunan Harran şehrinin kelime anlamı Çince de yol manasına gelmektedir. Tarihte Yunan ve Romalıların pek çok isimle andığı bu şehre, Müslümanlar "Harran" ya da "Arran" adını vermişlerdir. Çivi yazısı kitabelerinde "Harranu (yol)" diye isimlendirilmesi, buranın ticaret merkezi olarak da önemini vurgulamaktadır. Büyük yolların kavşağında yani ticaret yolları üzerinde bulunması ve su kaynaklarına yakın olmasından dolayı Harran tarih boyunca stratejik bir öneme sahip olmuştur. Ayrıca M.Ö. III bin yıllarından sonraki tarihi belgelerde de adı geçen Harran şehri'nin Mezopotamya'nın en eski yerleşim merkezlerinden biri olduğu ifade edilmektedir.

4) Harran hem ilk çağ felsefe ekolü (Harran Okulu) ile, hem de İslami dönemde XI. yüzyıla kadar tercüme ve öğrenim faaliyetleri ile bilim merkezi konumunda olmuştur. Dünyanın ilk üniversitesi sayılan ünlü Harran Üniversitesi'nin burada

bulunmasının yanında, bu yörenin yüzlerce bilgin, filozof, din âlimi ve birçok evliyaya mekân olması da Harran'ı daha da önemli kılmaktadır. Gerçekten Harran, İslam tarihinde bilim ve düşünce alanında önemli bir konuma sahiptir. Bu şehirde hadis, fıkıh, tefsir, tarih gibi ilimler sahalarında değerli eserler yazan pek çok âlim yetişmiştir. İslam Dünyasında ilim-kültür ortamının teşekkülünde ve gelişmesinde katkıda bulunan yerlerin başında Harranlı Sabii bilgin ve düşünürler gelmektedir. Süryanilerin kurdukları felsefe, bilim ve tıp okulları el-Cezire bölgesinde önemli görevler ifa etmişlerdir. Zira onlar sayesinde felsefe ve tıp bilimi bütün Mezopotamya'ya yayılmıştır. Dolayısıyla ilim ve kültürün Müslümanlara geçişinde önemli bir halkayı oluşturan Harran Sabiileri daha İslam'dan önce ilim zeminini hazırlamış bulunmaktaydılar. Böylece Harran'ın tarihte sahip olduğu önem, İslam fethinden sonra daha da canlanmış ve dini bir merkez konumuna gelmiştir. Burada önemle belirtilmesi gereken bir başka husus ise, Müslümanların bu merkezleri fethettikten sonra, buralardaki bilim ve düşünce adamlarının faaliyetlerini engellemedikleri gibi, onlara her türlü maddi ve manevi imkânları da sağlamış olmalarıdır.

5) Harran, Emeviler devrinden itibaren buradan hadis, tefsir, fıkıh gibi dini ilim sahalarında büyük âlimler yetişmiştir. Hatta bölge *Hanbelî* mezhebinin kuzeydeki merkezi durumunda idi. Hanbelî mezhebinin en önemli isimlerinden İbn Teymiye de Harran'da doğmuştur. İbn Teymiye'nin yaşadığı dönemde şehirde canlı bir ilim hayatının olduğu kaydedilmektedir.

6) Abbasiler döneminde Harran Üniversitesi'nde matematik, astronomi, fizik, kimya, tıp ve tabii bilimler okutulmuştur. Harran Üniversitesine Müslüman öğrencilerden başka İspanya ve İtalya dâhil diğer ülkelerden bilim heveslisi öğrenciler ve bilim adamları öğrenim için akın etmişlerdir. Dolayısıyla Harran'lılar, Abbâsi devletinin başlarındaki tercüme ve te'lif faaliyetlerinde önemli rol oynamışlardır. En yüksek seviyesine Abbasiler döneminde ulaşmışlardır. Netice olarak 718–913 tarihleri arasındaki devre, ilim ve kültür tarihi bakımından Harran'ın altın çağıdır. Hamdâniler ve onu takib eden emirlikler döneminde önemini kaybeden Harran, Selçuklular ve Eyyubiler döneminde tekrar önem kazanmıştır. Daha sonra Moğolların baskınları ve yağmalamaları sonucu Harran, Osmanlılar dönemine sadece bir köy olarak kalmıştır.

Hâsılı kelam, Harran, İslamiyet'ten önce, tıp, astronomi, fizik, matematik, eski Yunan ve Süryanice eserleri tercüme faaliyeti ve diğer müsbet ilimlerle tanınırdı. Ancak

Iyaz b. Ğanem tarafından (h.18/m. 639) fethedildikten sonra, Harran; fıkıh, hadis, kalam, tefsir, felsefe, tarih ve edebiyat gibi dini ilimlerle de tanınmaya başlamıştır. Gerçekten Harran'ın ilme ve felsefeye hizmet ettiği ve ünlü bilginler yetiştirdiği dönemlere baktığımızda, ilk önceleri İslam dışı olan Sabii'lik ve Hristiyanlığın etkisindeki âlimlerin tekelinde olduğunu, fetihten sonraları ise bunların yerini İslam âlimlerinin aldığını görürüz. Yani Hristiyanlığın tekelindeki felsefe okulunun taşıdığı misyon, zamanla İslamileşmiştir.

7) Araştırmalarımız sonucunda Harran'da vefat etmiş pek çok âlimin olduğunu tesbit ettik. Ancak bugün için Hayat el-Harrani hariç hiç birinin kabri bilinmemektedir.

8) İlmi seviyeleriyle orantılı olarak bazı hadisçilerin bölgenin muhaddisi diye meşhur olduklarını müşahede ettik. Ayrıca Abdullah b. Hasen Ebu Şuayb el-Harrani'nin hadis ilmine dair yazma eserinin olduğunu öğrendik. Bu eserin adı “Cüz'ün Minel-Fevaid-i fi'l Hadis”dir. Bu hicri yedinci asırda “sekiz varak” halinde diğer rivayetleri ile birlikte bir kitap haline getirilmiştir. Riyad kütüphanesi yazma eserler bölümünde “Medine -Birinci kısım Sad-55” numara ile kayıtlıdır. Allah'tan dileğimiz en kısa zamanda onun yazma eserine ulaşmaktır. Tabii eğer yağmalanmamışsa...

9) Doktor İhsan Abbas, tahkik ve tahrir çalışmasında Harran tarihi ile ilgili üç çalışmanın kaleme alındığını ve bunların Ebu Arube el-Harrani, Hammad b. Hibetullah b. Hammad b. Fudayl el-Harrani ve Muhammed b. Said b. Abdurrahman el-Harrani'nin eserleri olduğunu ifade etmiştir.

10) Araştırmamızda kadın alimelerin bulunması, İslam'da kadınların ilmi değerini ve hadis ilminde kadınların da katkıda bulunduğunu günümüz modern dünyasına göstermesi açısından son derece ehemmiyeti haiz olduğunu düşünüyoruz.

11) İncelediğimiz şahıslarla alakalı *hadis tekniği* açısından cerh ve tadil âlimlerinin değerlendirmelerini de vermiş bulunmaktayız. Yukarıda tablo halinde verdiğimiz gibi içlerinde *sika* olanlar bulunmakla birlikte *zayıf* olarak nitelenen şahıslar da bulunmaktadır. Bazıları hakkında ise ihtilaf vardır..

12) Kaynakları tararken dikkatimizi çeken bir başka husus Mustafa ve Mahmud ismine rastlayamayışımızdır. Nitekim tezimizde Mustafa ve Mahmud isimli bir muhaddis yoktur.

Tarihin belli bir döneminde ilim, kültür ve medeniyet açısından etkin bir yere sahip iken, malesef günümüzde bu etkinliğini yitiren bu coğrafi bölgemizin eski şaşıaali

günlere dönmesi dileğiyle...

Harranlı âlimlerle alakalı daha geniş çalışmaların yapılmasını ve eserlerinin günümüze kazandırılmasını gönülden temenni ediyor ve büyük şahsiyetleri rahmetle anıyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybani Ahmed b. Hanbel (241/855) *el-Müsned*, (I-X) şrh. Ahmed Muhammed Şakir, Kahire, Darü'l-Maarif, 1955
-, (241/855), *İlelu Ahmed b. Hanbel*, thk. Subhi el-Bedri e-Samerali, Riyad, 1409
- Ahmed Hakim, Ebu Ahmed Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. Hakim el-Kebir (378/988), *Kitabu'l-esami ve'l-küna*, thk. Yusuf b. Muhammed ed-Duheyli, Mektebetü'l-Ğurabai'l-Eseriyye, Medine 1994
- Akyüz Vecdi, *İbn Cübeyr'in Seyahatnamesine göre Harran* (Makale) Tarih ve Toplum Dergisi, sayı.110
- Arpağ, Necmettin, *Urfalı Raviler* (Yüksek Lisans Semineri), Selçuk Üniversitesi, Konya, 2004
- Avcı, Necati, *Harran'ın yetiştirdiği kadın âlimler*, (makale), Harran Üniversitesinin Bilimsel Temelleri Harranlı Bilim Adamları, Erciyes Üniv. Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü, Yayın no: 18, Kayseri 1995
-, *Harran ve Bilinmeyen Bazı Harranlı Din Alimleri*, (makale), Erciyes Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, Sayı: 8, Kayseri 1992
- Bacı, Ebu'l-Velid Süleyman b. Halef b. Sa'd et-Tüçibi Bacı (474/1081), *et-Ta'dil ve't tecrih*, Darü'l-Liva, Riyad, 1986
- Belazuri, Ebul Abbas Ahmed b. Yahya b. Câbir (279/892), *Futuhu'ul-buldan* (thk. Abdullah Enis et-Tıbbâ-Ömer Enis et-Tıbbâ) Beyrut, 1987-1407
- Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmâil, (256/841), *et-Tarih'ül-kebir*, (I-XII), Darü'l-Fikr. Haydarabat 1960
-, *Kitabu'd-duafai's-sağir*, thk. Muhammed İbrahim ez-Zaid, Daru'l-Marife, Beyrut-Lübnan, 1982
-, *Kitabu'l-j küna cüz'ün mine't-kebir*, Darü'l-Fikr. Haydarabat 1960
-, *Sahihu'l-buhari*, (I-VI-II) İstanbul, 1981
- Burhaneddin Halebi, Ebu'l-Vefa Burhaneddin İbrahim b. Muhammed Sabit İbnu'l-Acemi (956/1549), *Keşfu'l-hasis ammen rumiye bi-vad'il-hadis*, thk. Sübhi

- Samerrai, Mektebetü'l-Ari, Bağdat, 1984
- Cürcani, Ebi Ahmed Abdullah b. Adi el-Cürcani İbn Adi, (365/976), *Esami men reva anhum buhari fi's-sahih*, thk. Amir Hasan Sabri, Daru'l-Beşairu'l İslamiye, Beyrut, 1994
-, *el-Kamil fi dü'afai'r-ricat*, (I-VIII), Darü'l-Fikr, Beyrut 1988
- Cüzcani, Ebu İshak İbrahim b. Ya'kub el-Cüzcani (259/873), *Ahvalü'r-ricat*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1985
- Darekutni, Ebü'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed Darekutni(385/995), *Zikru esmai't-tabiin ve men ba'dehum*, thk. Buran ed-Dannavi-Kemal Yusuf el-Hut, Beyrut, 1985
-, *ed-Duafa ve'l-metrukin*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 198
-, *Sualat'u ebi bekr el-berkani li'd-darekutni fi'l-cerh ve't-ta'dil*, thk.Mecdi Fethi es-Seyyid İbrahim, Mektebetü'l-Kur'an, Kahire, t.y.
- Dilek, Mehmet, *Harran'da Yetişmiş Hadis Bilginleri*, Harran Üniv., İlahiyat Fak. Dergisi, Cilt: 11, Sayı: VI, Şanlıurfa, 2003 (s. 95-114)
- Dulabi, Ebu Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammad er-Razi Dulabi (310/923), *el-Küna ve'l-esma*, Daru Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1984
- Ebu İshak, Burhaneddin İbrahim b. Muhammed ibn Müflih (884/1479), *el-Maksadu'l-erşed fi zikri ashabi'l-imam Ahmed*, thk. Abdürrahman b. Süleyma Useymin, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1990
- Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistani (275/889), *es-Sünen*, (I-V), İstanbul 1981
- Ebul Mehasin, Cemaleddin Yusuf b. Hasen b. Ahmed İbnü'l-Mibred (909/1503), *Kitabu bahri'd-demri*, thk. Ebu Usame Vasiyullah İbn Abbas, Daru'r-Raye, Riyad, 1989
- Ebu Zura' el-İraki, *el-İkmal zikri men lehu rivayeti fi müsnedi Ahmed siva men zikri fi tehzibi'l-kemal*, thk. Abdullah Surur b. Feth Muhammed, Riyad, 1996
- El-Mevsüatü'l-arabiyye*, VIII, Dimaşk, 2003 (isam no: 98318)
- Evliya Çelebi (1093/1682), *Seyahatname*, İstanbul 1314
- El-İcli, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Salih el-İcli, Ma'rifetü's-sikat, thk. Abdülalim Abdülazim Bestevi, Mektebetü'd-Dar, Medine, 1985
- Göker, Lütfi, *Bilimin tarihi Gelişimi ile Harran'ın yeri ve Önemi*, Fırat Havzası Sempozyumu, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 23-26 Mart, 1987

- Haci Halife, Mustafa b. Abdullah Katip Çelebi (1067/1657), *Keşfü'z-zünun an asami'l-kütüb ve'l-fünun*, (I-II), tsh. M.Şerafettin Yaltkaya, M.E. B. Ankara, 1941
- Hakim en-Nisaburi, Ebu Abdullah İbnü'l-Beyyi Muhammed Hakim en-Nisaburi (405/1014), *Tesmiyetü men ahrecephum el-buhari ve müslim*, thk. Kemal Yusuf el-Hut, Daru'l-Cihan, Beyrut, 1987
- Hatib el-Bağdadi, Ebu Bekr el-Hatib Ahmed b. Ali b. Sabit Hatib el-Bağdadi (463/1071), *Tarihu'l-bağdad*, Daru Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, 1985
- Hüseyin Keriman, *Dairetu'l-ma'rifetü't-teşi'*, Tahran, 1376 (isam no:62084)
- Hüseyni, Ebü'l-Mehasin Şemseddin Muhammed b. Ali b. el-Hasan Hüseyni, (765/1364), *el-İkmal fi zikri men lehu rivaye fi müsnedi'l-İmam Ahmed mine'r-ricel siva men zükire fi tehzibi'l-kemal*, thk. Abdülmü'ti Emin Kal'aci, Darü'l-Vefa, y.y, 1989.
- Hazreci, Ahmed b. Abdullah el-Hazreci, *Hülasatü tehzibu tehzibu'l-kemal fi esmai'r-ricel*, Mektebetü'l-Metbuati'l-İslamiyye, Beyrut, 1979
- Işıltan, Faruk, *Urfa Bölgesi Tarihi*, İstanbul 1960.
- İbn Asakir, Ebu'l-Kasım Ali b. Hasan b. Hibetullahb. Abdullah eş-Şafii İbn Asakir (571/1176), *el-Mu'cemu'l-müştemil*, thk. Sekine Şehabi, Daru'l-Fıkr, Dimaşk, t.y.
-, *Tarihu medineti dimeşk*, Daru'l-Fıkr, Dimaşk, t.y.
- İbnu'l-Cevzi, Ebu'l-Ferec Cemalettin b. Abdirrahman (579/1183), *Sıfatü's-Safve*, (I-IV) Beyrut, 1979/1399
-, *Kitabu'd-düa'fa ve'l-metrukin*, thk. Ebu'l-Feda Abdullah el-Kadı, Darü'l-Kütüb el-İlmiye, Beyrut, 1986
- İbn Ebi Hatim er-Razi, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Muhammed ed-Temimi(327/939), *Kitâbu'l-cerh ve't-ta'dil*, (I-IX), Darü'l-Kütüb el-İlmiye, Beyrut 1371/1952
- İbn Ebi Ya'la, *Tabakatü'l-hanabile*, Beyrut, Daru'l-Marife, ty.
- İbnü'l-Ekfani, Ebu Muhammed Hibetullah b.Ahmed b. Muhammed İbnü'l-Ekfani (524/1129), *Zeylu zeyli tarihi mevlidi'l-ulema ve vefatihim*, thk. Abdullah b. Ahmed, Daru'l-Asime, Riyad, ty.
- İbnu'l- Esir, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esir, (630/1233) *el-Kamil fi't-tarih Tercümesi*, (I-XII), Bahar yayınları, İstanbul,

1985

- İbn Hacer, Ebu'l-Fazl Şehabeddin Ahmed ibn Hacer el-Askalâni, (852/1448), *Tehzibü't tehzib* (I-XII), Daru's-Sadr, Beyrut, 1907
-, *Takribü't-tehzib*, (I-II), Darü'l-marife, Beyrut, 1975
-, *Lisan'ül mizan*, (I-VIII), Darü'l-Fikr. Haydarabat 1330
-, *Fethu'l bâri bi-şerhi sahihi'l buhari*, (I-XIII), Kahire 1986
-, *el-İsabe fi temyizi's-sahabe*, Darü's-Sader, Beyrut, 1328
-, *Nüzhetü'l-elbab fi'l-elkab*, thk. Abdülaziz Muhammed b. Sedidi, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1989
- İbn Hibban, Ebu Hatim Muhammed b. Ahmed et-Temimi el-Busti (354/965), *Kitabü'l-Mecruhin mine'l muhaddisin ve'd du'afa ve'l metrukin*, (I-III), , Darü'l Va'y, Haleb 1396
-, *es-Sikat* (I-X), thk. Seyyid Şerafuddin Ahmed, Darü'l-Fikr, Beyrut, 1975
- İbnü'l-İmâd, Ebü'l-Felah Abulhay b. Ahmed b. Muhammed İbnü'l-İmad (1089/1679), *Şezerâtu'zeheb fi-ahbari men zeheb*, (I-VIII), thk. Abdülkadir Arnavut, Mahmut Arnavut, Daru'l-İbn Kesir, Beyrut 1986
- İbn Kesir, Ebu'l Fidâ İsmâ'il b.Ömer b. Kesir (774/1373), *el-Bidaye ve'n nihaye*, thk. Ahmed Ebu Mülhin, Ali Necip Advı, Fuâd es-Seyyid, Mehdi Nasuruddin, (I-XIV), Darü'l-Kütüb el-İlmiye. Beyrut 1407,1987
- İbn Mace, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini İbn Mace (273/887), *es-Sünen*, (I-II), İstanbul 1981
- İbni Makula, Ebu Nasr Sa'dülmelik Ali b. Hibetullah b. Ali İbn Makula (468/1093), *el-İkmal fi raf'il-irriyab mine'l-muhtelifi'l esma ve'l-küna ve'l ensab*, Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1411
- İbn Mencuye el-Isfehani, Ebu Bekr Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Isfehani (428/1036), *Ricalu sahihi müslim*, thk. Abdullah Leysi, Daru'l-Marife, Beyrut, 1987
- İbn Nedim, Ebü'l-Ferec Muhammed b. İshak İbnü'n-Nedim (385/995), *el-Fihrist*, Darü'l-Marife, Beyrut,1978
- İbn Receb, Ebü'l-Ferec Zeynuddin Abdurrahman b. Ahmed İbn Receb (795/1393), *Kitabu zeyli ala tabakati'l-hanabile*, Daru'l-Marife, Beyrut-Lübnan, ty.
- İbni Sa'd, Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd (230/845), *et-Tabakatü'l kübra*, Daru Sadr, Beyrut, 1968.

- İbn Şahin, Ebu Hafs Ömer b. Ahmed b. Osman el-Bağdadi (385/995), *Tarihu esmai's-sikat mimmen nukile anhumü'l-ilm*, thk. Abdülmü'ti Emin Kal'aci, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbass Takıyuddin Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymiyye (728/1328), *er-Rad alâl-Mantıkıyyin*, Lahor, 1976.
- İhsan Abbas, *Şezaratü men kütübü'l-mefkude fi't-tarih*, Daru'l-Ğaribu'l-İslam, ty.
- İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basınevi, İstanbul 1977 (I, XVI)
- Kayserani, Ebi'l-Fazl Muhammed b. Tahir b. Ali el-Mukaddesi(507/1113), *Kitabu'l-cem'u beyne kitabi'l-kelabazi ve'l-ısbhani fi ricali buhari ve müslim*, Darü'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, 1985
- Kelabazi, Ebu Nasr Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin el-Buhari (398/1008) *Ricalu Sahihi'l-Buhari*, thk. Abdullah Leysi, Daru'l-Marife, Beyrut, 1987
- Kazancı, A. Lütfi, *Hiz. Âdem'den Hiz. Muhammed'e Peygamberler Tarihi*, (I-III), Feza Gazetecilik, İstanbul, 1997
- Kettani, Ebi Muhammed Abdülaziz b. Ahmed b. Muhammed el-Kettani, *Tarihu mevlidi'l-ulema ve vefatihim*, thk. Abdullah b. Ahmed b.Süleyman el-Hamd, Daru'l-Asime, Riyad, 1988
- Kehhale, Ömer Rıza, Mu'cemu'l-Müellifin, Mektebetü'l-Müsenna, Beyrut, 1957
- Köksal, Mustafa Asım, *Peygamberler Tarihi*, (I-II) TDV. Yayınları, Ankara 1990
- Kürkçüoğlu, A.Nihat Cihat- Sarıfakıoğulları, Harun, *Adım Adım Şanlıurfa*, Şanlıurfa 2002
- Mizzi, Ebü'l Haccac Cemalettin Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf Mizzi (742/1341), *Tehzibu'l-Kemal fi esmai'r-Rical*, (I-XXXV), thk. Beşşar Avvad Ma'ruf, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1413/1992
- Muhammed Hayr Ramazan Yusuf, *Vefayat tetimmetu el-alam li'z-zirikli*, Daru'l-İbn Hazm, Beyrut, 1998
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac (261/875), *Sahihu müslim*, (I-V), İstanbul1981
- Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb, es-Sünen (303/915), (I-IV), İstanbul 1981
- Oymak, Mehmed, *Hiz. İbrahim Halilullah ve Urfa*, 4.Baskı, Elif Matbaası, Şanlıurfa, Nisan, 2004
- Sabuni, Ebu Hamid Cemaleddin Muhammed b. Ali b. Mahmud İbnü's-Sabuni

- (680/1282), *Tekmiletu'l-ikmal*, thk. Mustafa Cevat, Matmaatü Mecmai'l-İlmi'l-Iraki, Bağdat, 1957
- Sarıkavak, Kâzım, *Düşünce Tarihinde Urfa ve Harran*, Diyanet Yayınları, Ankara 1997.s
- Sem'ani, Ebu Sa'd Abdulkerim b. Muhammed b. Mansur el-Mervezi Sem'ani (562/1167), *el-Ensab*, Daru'l-Cinan, Beyrut, 1988
-, *Mu'cemu min mucemi's-şuyuh*, Matbaatü'l-İrşad, Riyad, 1996
-, *et-Tahbir fi'l-mucebi'l-kebir*, thk. Münire Naci Salim, Matbaatü'l-İrşad, Bağdat, 1975
- Suyuti, Ebu'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyuti (911/1505), *Tabakatü'l-huffaz*, Daru'l-Buhusi'l-İlmiyye, Beyrut, 1983
- Şerifoğlu, İsmail, *Hayyat el-Harrani*, Işık Yayınları, İstanbul, Nisan 2005
- Şeşen, Ramazan, *Harran Tarihi*, Ankara 1993
-, *Selçuklular Devrinde Eyübiler Devleti*, İstanbul 1983
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi (279/892), *el-Cami'u's-sahih*, (I-V), Ahmed Muhammed Şakir, Kahire, 1975
- Ukayli, Ebû Cafer Muhammed b. Ömer b. Musa el-Mekki (322/934) , *Kitabu'd-duafai'l-kebir*, (I-VI) thk: Hamdi b. Abdülmecid b. İsmail es-Selefi, Darü's-Samii, Riyad, 2000
- Vecdi Akyüz, *Endülüslü Gezgin İbn Cübeyr'in Seyahatnamesine Göre Harran*, Tarih ve Toplum Dergisi, Cilt: XIX, Sayı: 110, İstanbul 1993
- Yakut, Şihabuddin Ebi Abdillan el- Hamevi er-Rumi el-Bağdadi (626/1229), *Mu'cemu'l-buldan*, (I-V)Beyrut, ty
- Yıldız, A.Selami, *Şanlıurfa'da Enbiyâ Kıssaları*, Şurkav Yayınları, Şanlıurfa 2000
- Zehebi, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman Zehebi (748/1348) *Mizan'ül i'tidâl fi-nakdi'r-ricat*, (I-IV), thk. Ali Muhammed el-Becavi), Beyrut 1963; (I- XII). Darü'l Fıkr. Beyrut ty
-, *el-Kaşif fi ma'rifeti men lehu rivaye fi'l-kütübi's-sitte*, (I-V), Darü'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, 1983
-, *Siyerü alami'n-nübela*, (I-XXIII), Müessesetü'r-Risale. Beyrut 1406/1986
-, *Tezkiretü'l-huffaz*, (I-IV), thk. ve tlk. Husamuddin el-Kudsi, Darü'l-İhyai't-turasi'l-Arabi, Beyrut 1956

-, *el-İber fî haberi men ğaber*, (I-IV), thk.Ebu Hacer Muhammed Zaglul, Darü'l-Kütüb el-İlmiye. Beyrut, 1985
-, *el-Muğni fî 'd-duafa*, (I-II), thk. Nureddin Itr, Daru'l-Maarif, Haleb, 1971
-, *el-Muktena fî serdi 'l-küna*, yayına haz. Emin Salih Şabay, Daru Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997